

موزۀ همايون

مسكوكات قديمهٔ اسلاميه قتالوغى

ساسانيان و بيزانتين طرزنده‌كى سكه‌لر، خلفاى امويه و عباسيه مسكوكاتى

فروع عباسيه‌دن

بنى طولون، بنى اخشيد، آل سامان، بنو حمدان، آل بويه، بنى مروان مسكوكاتى

اثرى

اسماعيل غالب

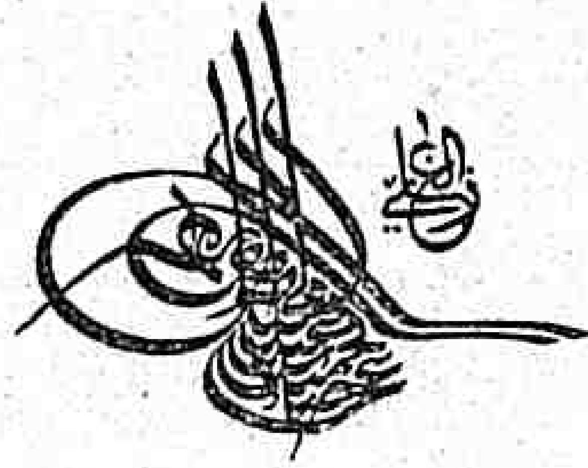

معارف عموميه نظارت جليله‌سنك امريله طبع ونشر اولنمشدر.

قسطنطينيه

(مهران) مطبعه‌سى — باب عالى جاده‌سنده نومرو ۷

۱۳۱۲

جناب حق شهریار کثیر الآثار و تاجدار مکارم شعار ولی نعمت بیمنتمز ولی نعمت عالمیان الغازی سلطان ﴿عبد الحمید﴾ خان ثانی افندمز حضرتلرینی تخت عالیبخت همایونلرنده با کمال شوکت وشان پایدار بیورسون.

علو الطاف و عنایات وسمو عواطف و مساعدات ملکدارانه‌لرندن حصه‌مند فیوضات بیغایات اولمقده بولنان موزهٔ همایونك ترقیات مشکو-ره‌سی آثارینی مجرد تحدیث نعمت ولی‌النعمت ضمننده انظار قدرشناسانه عرض وابرازه وساطت متمم ذمت عبودیت اولمسنه مبنی اوامر خیریه‌یه استناداً بر مدتدنبری موزهٔ همایونده موجود اولان آثار و مسکوکات عتیقه‌یه مخصوص اوله‌رق ترتیب ونشرینه ابتدار اولنان قتالوقلر جمله‌سندن اولمق اوزره بوکره دخی آثار مسکوکهٔ اسلامیه‌نك اك مهملری اولان خلفای امویه و عباسیه سکه‌لرینی حاوی بولنان اشبو «مسکوکات قدیمهٔ اسلامیه» قتالوغی موقع استفاده‌یه وضع اولنمشدر.

سایهٔ کمالانوایهٔ حضرت ملکداریده اشبو قتالوغك محتوی اولدیغی مسکوکات اوروپاده صوك زمانلرده نشر اولنان قتالوقلرك محتویاتی راده‌سنده حائز اهمیت اولدیغی کبی صورت ترتیب ومندرجاتی دخی مکمل وهر درلو معلومات تاریخیه وفنیه‌یی جامعدر.

بناءً علیه موزهٔ همایونك بو کبی ترقیاتنجه احکام ارادات مکارم آیات حضرت جهانبانی‌یه موافق تسهیلات و معاونات جمیله‌یی اصلا دریغ بیورمیان معارف عمومیه ناظری دولتلو ذهدی پاشا حضرتلرینك نام دولتلرینی بوراده بر اوردهٔ لسان احترام ایتمکی وجیبه‌دن عد ایله برابر اشبو اثر مهمك تألیف و تصنیفنه صرف مساعی و غیرت ایتمش اولان شورای دولت اعضاسندن برادرم غالب بکك دفعهٔ ثانیه اولمق اوزره وقوعه کلان خدمت مفتخره‌سندن طولایی دخی موزهٔ همایون نامنه اوله‌رق کندوسنه بیان تشکر ایدر وجمله‌مزك رضای معالی احتوای حضرت خلافتپناهی‌یه موافق دها نیجه خدمات عرضنه موفقیتمزی تمنی ایلرم .

موزهٔ همایون مدیری

حمدی بن ادهم

— مدخل —

مسکوکات قدیمهٔ اسلامیه که خلفای راشدین رضوان الله تعالی عنهم اجمعین حضراتیله خلفای امویه عصرلرنده واوائل دولت عباسیه‌ده ضرب اولنان دراهم و دنانیر اولوب بونلر فن مسکوکاتجه من کل الوجوه حائز اهمیت فوق العاده‌در .

دراهم ودنانیر اسلامیه‌نك انواعیله مسکوك اولدقلری نقوش وعباراتی وبالخاصه امور شرعیه‌ده‌کی تطبیقاتنه نظراً موازین ومقادیری حقنده کرك کتب فقهیه وکرك تواریخ قدیمه‌ده آز چوق معلومات لازمه اعطا قلنمش ایسه‌ده مسکوکات مبحوثه‌نك صدر اسلامده‌کی احوالیله سکهٔ اسلامیه‌نك ابتدای احداثنه دائر الك زیاده ایضاحاتی حاوی اولان مؤلفاته مأخذ اولان آثار ایکنجی واوچنجی عصر هجری مؤرخیننده بلاذری وواقدی وامثالی کبی بعض علمانك روایات موثوقه‌یه مستند اوله‌رق یازدقلری کتابلر اولوب انلردن صکره ابن خلدونك مقدمهٔ تاریخیله علامهٔ مقریزینك کتاب النقودنده اولدقجه دها مفصل معلوماته تصادف اولنمقده‌در. مع مافیه اشبو ایکی مؤلف قدمای مؤرخینك اقوالندن بشقه سکهٔ اسلامیه‌نك بالتدریج کسب ایلدیکی احوال وتبدلاتدن دخی بحث ایلمشلر ایسه‌ده هر ایکیسنك سوزلرنده اصلاً پك دکل ایسه‌ده فرعاً بعض تناقض موجود اولدیغی کبی مسکوکاتك انواع وعباراتنه وسائره‌سنه دائر اولان روایتلرده آز چوق نواقصدن خالی دکلدر . بو کیفیت بوکونکی کونده مادةً وفناً تظاهر ایدن حقیقته مستند اوله‌رق اثبات اولنمقده‌در .

طقوز یوز تاریخندن صکره مؤرخلریمز سکه بحثیله پك مشغول اولما‌مشلردر . یالکز مسکوکات عثمانیه‌نك سنین اخیره‌ده‌کی بعض احوالندن

باحث اولەرق تواریخ عثمانیەدە ارە صرە فقرات مختصرە درج ایدلمش واو مناسبتلە مسکوکات قدیمەدن بك آز بحث ایدنلردە بولنمشدر .

اوروپاجە مسکوکات قدیمە فنی فن آثار عتیقە مثللو بر موقع مهم احراز ایتمش واستدلالات تاریخیەجە الك موثوق ومعتمد مأخذلردن بولنمش اولدیغندن فن مذکورك شعبات مختلفەسیلە مشغول اولان بر طاقم مشهور ذوات ظهور ایلمشدر . بوندن همان ایکی عصر اول اوروپانك بعض شهرلرندە بولنان موزەلردە وخصوصی مسکوکات قبینەلرندە اسلام مسکوکاتی جمع وتدارکیلە اوفق تفك قولکسیونلر وجودە کتورلمکە دخی باشلانمشدر . مستشرقیندن بعض ذوات تقریباً یوز قرق یوز اللی سنە مقدم ذکر اولنان قولکسیونلرك ـ مسکوکات قدیمۀ سائرەنك اولدیغی مثللو ـ قتالوقلرینی تصنیف وتنظیمە تشبث ایدرك واسلام مسکوکاتی حقندە بعض معلومات وایضاحات دخی علاوە ایلیەرك برقاچ اثر وجودە کتورمشلردر .

لهذا علم مسکوکات اسلامیە دخی اوروپادە کیتدکجە اهمیت حاصل ایدرك مستشرقیندن بو علمدە کسب اختصاص ایدنلر ظهور ایلە موزەلردە بولنان واللرینە کچن نقود اسلامیەنك خطوط مختلفە و مشکلەسنی قرائت واستخراجە چالیشوب تصادف ایلدکلری صعوباتە غلبە ایلە یواش یواش نائل موفقیت اولمشلردر . برطرفدن دخی بونلرك تطبیقات تاریخیەسندە حصر انظار دقتلە بعض حقیقتلر میدانە چیقارمشلردر .

خلفا مسکوکاتنە دائر یکرمی بش اوتوز سنەیە کلنجەیە قدر معلومات تاریخیە وایضاحات لازمەیی حاوی قتالوقلر وخصوصی اثرلر تألیف ونشر ایدن ارباب مسکوکاتك محدود اولمسی حسبیلە جملەسنك اسملرینی ومدوناتنی وهانکی ملتە منسوب اولدقلرینی کوسترمك قابل ایسەدە بورادە او قدر مفردانە کیرمکە حاجت کورەمدیکم کبی شو تفصیلاتی مشاهیر ارباب فن مسکوکاتدن (تیزن هاوزن) *Tiesenhausen* مخصوصاً جمع ایلدیکی

بر اثردە صرەسیلە کوسترمش و ۱۸۷۳ سنۀ میلادیەسنە قدر خلفا مسکوکات مهمەسنە دائر نشر اولنان آثارك مندرجاتنی بك کوزل ایضاح ایتمشدر . بونکلە برابر فن مسکوکات اسلامیەنك شمدیکی بولندیغی درجۀ کمالە ایصالی ایچون اخلافنە باشلیجە عرض خدمت و وساطت ایتمش اولان بعض ذواتك اسملرینی تصریح ایتمك لازم کلور ایسە انلردە ۱۷۸۲ سالندن باشلایەرق ۱۸۲۴ سنۀ میلادیەسنە قدر یکدیکرینی متعاقب نشر آثار ایتمش اولان (آدلر) *Adler* و (قاستیغلیونی) *Castiglioni* و (تیخزن) *Tychsen* و (فرەن) *Fraehn* نام ذاتلردر .

بونلرك نشر ایلدکلری قتالوقلردن صکرە قرق اللی سنە قدر آنلرە نسبتلە دها مکمل قتالوق نشر اولنمیوب فقط ینە خلفا مسکوکاتنە دائر بعض مهم رسالە ومخطرەلر چیقاران ذوات بولنمش و فن مذکورك ترقیاتنە چالشلمشدر . مملکتمزدە وقتیلە فن مسکوکات عتیقەنك اهمیتی هر نصل ایسە پك تقدیر اولنەمدیغندن ولو پك کوچك اولسون نە قولکسیونلر جمع وترتیبنە ونەدە مختصرجە اولسون بعض رسائل تألیفنە صرف نقدینۀ همت ایدن همان بولنمامش کبیدر . سنین اخیرەدە بزم بیلدیکمز فن مبحوثە الك زیادە وبلکە الك اول مملکتمزدە انتساب ایدن صبحی پاشا مرحوم اولوب اقوام مختلفەیە عائد خیلی مسکوکات قدیمە ایلە بر چوق نقود اسلامیە جمع وتدارکنە موفق اولمغلە برابر دیکر برقاچ ذاتی دخی بو یولدە مساعیە تشویق ایلمش وایشتە موزۀ همایونك ابتدای کشادینە تصادف ایدن اوزمانلردن اعتباراً اوراجەدە انواع مسکوکاتك جمع وتدارکنە باشلانمشدر .

جودت پاشا حضرتلری بوندن اوتوز یدی سنە اول دولت علیە تاریخنك بشنجی جلدینك حین تبییضندە یعنی ۱۲۷٦ سالندە صبحی پاشا مرحومك مسکوکات اسلامیە طاقملرینی بالاطراف تدقیق ایدرك یازمش اولدقلری فقرۀ استطرادیەیی جلد مذکوردە و ۱۲۷۸ سنەسندە نشر

ایتمشلردر . مملکتمزده برنجی دفعه اوله‌رق خلفا مسکوکاتی حقنده تدقیق سکه اوزرینه یعنی فناً اعطا قلنان معلومات ایشته بودر . اندن صکره صبحی پاشا مرحوم دخی ۱۲۷۹ سنه‌سنده (عیون الاخبار فی النقود والآثار) نام تألیفلرنده مسکوکات اسلامیه‌نك ابتدای ایجاد وقطعی اوزرینه اولان فصل مخصوصی رساله شکلنده طبع ونشر ایتدیرمشلردر. بو رساله‌ده خلفا مسکوکاتنه دائر مؤرخین قدیمه‌نك روایاتی مختصراً حکایه وبعض سکه‌لردن استدلال اولنان احوال شویله‌جه محاکمه ایدلمشدر. رسالهٔ مذکوره ۱۸۶۲ سنهٔ میلادیه‌سنده بارون شلختا ایله موسیو مورتمان طرفندن آیرو آیرو ترجمه ایدیله‌رك نشر اولنمشدر. بوندن صکره ۱۳۰۱ تاریخنده موضوع موقع انتشار اولان (مرآت الحرمین) نام اثرده دخی مؤرخین قدیمه‌نك روایتلرندن و تاریخ جودتدن نقلاً دراهم و دنانیر حقنده بعض معلومات مجمله درج قلنمشدر .

بوقارودنبرو ذکر و تعداد ایلدیکمز ذوات ایله عصر حاضرك اسملرینی تصریحه لزوم کورمدیکمز سائر فن مسکوکات منتسبینی طرفلرندن میدان استفاده‌یه وضع اولنان آثاردن برطاقمی متقدمینك اقوال وروایاتنی نقلدن عبارت وبرطاقمی دخی جمع وتدارك اولنه‌رق نظر تدقیق وتفحصدن کچوریلان مسکوکات قوللکسیونلرندن استنباط اولنان احواله مستند اولوب اشبو قسم ثانی علم مسکوکاتك اس الاساسی وخادم توسع وترقیسیدر .

(تیزن هاوزن)ك ۱۸۷۳ تاریخلی اثر معتبرینه کلنجه‌یه قدر نشر اولنان رساله‌لر وقتالوقلر مسکوکات اسلامیه فن مهمنك مقدماتندن معدود اوله‌رق واقعا مؤلفین حاضره ایچون برر رهبر اولمش ایسه‌ده معلومات مکمله‌یی شامل وحائز اهمیت اولمدقلری کبی او وقته قدر موجود اولان قوللکسیونلر دخی پك نقصان اوله‌رق مسکوکات اسلامیه‌نك اهمیت فوق العاده‌سنی تقدیر ایتدیره‌جك بر حالده دکللر ایدی . ۱۸۷۵ سنهٔ میلادیه‌سنده (استانلی لان ـ پول) *Stanley Lane-Poole*

انکلتره موزه‌سنك برچوق مدتدنبرو خیلی پاره‌لر وامکلر صرفیله تدارکنه موفق اولمش اولدیغی مسکوکات عتیقهٔ اسلامیه‌دن خلفا مسکوکاتی قوللکسیونه مخصوص اوله‌رق بر قتالوق نشر ایلمشدر. ایشته بو تاریخدن اعتباراً خلفا مسکوکاتنك انواعی واشکال ونقوشی والحاصل درجهٔ اهمیتی میدانه چیقمشدر . بوندن بشقه (استانلی لان ـ پول) یکدیکرینی متعاقب شرق وغربده حکومت ایتمش اولان همان بالجمله دول ماضیهٔ اسلامیه‌نك دولت ابد مدت عثمانیه‌یه قدر سکه‌لرینی دخی آیرو آیرو تصنیف ایدوب قتالوقلرینی ومؤخراً بونلرك علاوه‌لرینی نشره صرف مقدرت ایلمشدر . مومی الیه حقیقةً یازمش ویازمقده بولنمش اولدیغی اثاریله مستشرقین میاننده بر موقع ممتاز احراز ایتمشدر .

قتالوقلرك تنظیمی خصوصنده اتخاذ ایلدیکی اصول اوروپاجه فوق العاده مقبول اولوب بو قتالوقلرك شامل اولدیغی ایضاحات مکمله وتعریفات مدققانه مسکوکات حقنده مطلوب اولان معلوماتی مع زیادة استحصاله کافل اولمغله برابر مسکوکاتك تاریخ ومحل ضربلرینی ارائه ایتمك اوزره ترتیب وعلاوه ایلدیکی جدوللر ارباب مسکوکاتدن زیاده مؤرخینك سنین متسلسله‌ده هرهانکی حکومتك اداره‌سنده بولنان ممالکی وملوك وامراسنی بك نظرده تعیین ایده بیلملری ایچون پك بیوك استفاده‌لرینی موجب وسائطدندر. حاصلی سنین اخیره‌ده فرانسه‌ده چیقاریلان قتالوقلرك بو اصولده تنظیمنه مجبوریت کورلمشدر . محرر کمبضاعه ایچون دخی بو بابده بشقه بر صورت ارامق ویکی بر اصول اتخاذ ایتمك ممکن دکل ایدی .

فرانسه مسکوکات قبینه‌سی مسکوکات اسلامیه قونسرواتوری موسیو (هانری لاووا) *H. Lavoix* دخی (۱۸۸۷ م ۱۳۰۵ ه) سنه‌سنده مذکور قبینه‌ده موجود اولان خلفا سکه‌لرینی تصنیف وترتیب ایدوب قتالوغنی نشر ایتمشدر. اشبو قتالوقده ساسانی وبیزانتین طرزلرنده‌کی مسکوکات اسلامیه ایله افریقا واندلسده قطع اولنان لاتین عباره‌لی

سكه‌لر داخل اولديغى حالده مسكوكات امويه وعباسيه‌دن التون، كموش وباقر اوله‌رق تمام بيك التيوز طقسان بر عدد مختلف النوع سكه درج ايلمشدر .

بو قولكسيون وبو قتالوق انكلتره موزه‌سنك كيلر مستثنا اولمق اوزره او زمانه قدر نشر اولنان قتالوقلرى پك اهميتسز براقديغى كبى فن مسكوكات اربابنك برطاقم ترددات وشبهاتنى همان برطرف ايتمكه كافل اوله‌جق نيجه حقايق ميدانه چيقارمشدر . موسيو لاووانك اشبو قتالوغه يازديغى مقدمه مسكوكات اسلاميه حقنده عادتا بر تاريخچه عد اولنه بيلوب پك چوق دقايق فنيه‌دن بحث و خصوصيله روم ولاتين عباره‌لى سكه‌لرده شمدى‌يه قدر حل اولنه‌ميه‌رق مبهم قالمش اولان مسائلى پك كوزل حل ايلمشدر . كندوسنك وسعت قريحه‌يه مالك بر صاحب اقتدار اولديغى كرك بو اثريله وكرك اخيراً نشر ايدوب درجهٔ اهميتى ديكرى راده‌سنده بولنان اندلس وافريقا ملوك قديمه‌سى مسكوكاتى قتالوغيله ومسكوكات اسلاميه‌يه دائر سائر برطاقم رسائل مفيده ايله ثابتدر . موسيو لاووا لكن ١٨٩٢ سنهٔ ميلاديه‌سنده وفات ايدوب مومى اليهك ترجمهٔ حالنى وتذكير نامنى شامل افاضل مستشرقيندن موسيو (هانرى صووه‌ر) *H. Sauvaire* فرانسز مسكوكات جمعيتنك رسالهٔ سنويه‌سنده مفصلجه بر مقاله نشر ايدوب بونده متوفى لاووانك قدرت علميه‌سنى وفن مسكوكات اسلاميه‌ده‌كى وقوف ومعلوماتنى بيان ايتدكدن صكره مسكوكات اسلاميه اوزرينه وقوعبولان تحريات وتدقيقاتيله نشرياتنى ومذكور قابينه ايچون ممالك شرقيه‌يه اجرا ايلديكى سياحتلرده نادر سكه‌لر تداركى و بروجه محرر ايكى مهم قتالوق تأليف و تنظيمى كبى سبقت ايدن خدماتنى بر صورت ستايشكارانه‌ده ذكر وتعداد ايلمش وخاتمهٔ مقاله‌سنده: «اسلام سكه‌لرنجه اوروپانك اك زنكين قبينه‌سى اولان فرانسه مسكوكات قبينه‌سنك مالك اولوب متوفى لاووانك تأليفنه تشبث ايلديكى آثار مسكوكهٔ نادره

قتالوقلرينك احتمالكه بعدما نقصان قالمسندن قورقار ايسه‌كده انشاالله ظنمز بيهوده‌يه چيقار» فقره‌سنى علاوهٔ كفتار ايتمشدر .

مقالهٔ مذكوره صاحبى موسيو (صووه‌ر) زمانمزك اوروپاده بولنان مستشرقينى ميانده شايان تذكار ذواتدندر . مسكوكات اوزرينه آثار متعدده‌سى اولوب بالخاصه (١٨٨٢ م ١٣٠٠ ه) سنه‌سنده نقود واوزان ومقايس اسلاميه‌يه دائر درت جلددن عبارت بر اثر نشر ايلمشدر . مندرجاتى فقها ومؤرخين عربك كتب معتبره‌سندن تعيين اسم وشهرتله برابر عيناً نقل وترجمه قلنمشدر . برنجى عصر هجريدن اون ايكنجى عصره قدر ضرب اولنان نقود اسلاميه‌نك احوالى وكذلك اوزان ومقياساتك انواعى تماميله درج وارائه اولنمشدر. اشبو اثر مجرد تاريخ مسكوكات واوزان واكيال ومقياسات اسلاميه‌يه خدمت مقصديله واو نام آلتنده تأليف اولنوب فى الحقيقه او قدر معلومات مفيده‌يى جامعدركه بوكونكى كونده ارباب فن سكه وهندسه ايچون پك مهم ومعتمد برمأخذ اولمشدر .

(دون وازكز كيپو) *D. V. Vazquez Queipo* نام مؤلفدن صكره بو يولده بر اثر وجوده كتورلمامشيدى. مومى اليه كيپو بوندن اوتوز آلتى سنه اول يعنى (١٨٥٩ م ١٢٧٦ ه) سالنده ملل مختلفهٔ قديمه‌نك اصول سكه و وزن ومساحه‌سنه دائر اوچ بيوك جلدى حاوى بركتاب تأليف ونشرينه همت ايتمش ايسه‌ده بونك اسلام مسكوكات واوزاننه دائر اولان قسمى موسيو صووه‌رك جمع وتحرير ايلديكى معلومات درجه‌سنده مكمل دكلدر .

خلاصهٔ كلام مسكوكات اسلاميه عالم مدنيتده بحق بر موقع مهم وممتاز احراز ايدوب اكا عائد اولان فن مخصوصك نيجه منتسبين ومتخصصينى ظهور ايدرك تحريات وتتبعات عميقه‌يى موجب اولمش و بر بچق ايكى عصردنبرو اشبو فن مهمك ترقيسنه چاليشيله‌رق بروجه مشروح شو بولنديغى درجهٔ كماله ايصال قلنمشدر .

مدخلمزك بورایه قدر اولان مندرجاتی مجرد قارئین کرامجه بر معلومات مجمله حاصل ایدلمك اوزره مسکوکات اسلامیه‌یه دائر آثار ومؤلفاتك بر تاریخچه‌سنه حصر اولنمش و صدده شروعدن اول موزهٔ همایون قولکسیوننك حاوی اولدیغی مسکوکاتك اشبو قتالوقده صورت ترتیب وتصنیفندن وبعض معلومات تاریخیه ایله ایضاحات مقتضیه‌دن عبارت اولان شو مدخلمزك صورت ترتیب وتقسیماتندن دخی بر نبذه‌جك بحث ایتمك لازمه‌دن کورلمشدر .

موزهٔ همایونده اقوام مختلفه‌یه عائد اوله‌رق موجود و مدخر اولان نقود قدیمه‌دن اسلام مسکوکاتی میاننده کموش اولمق اوزره ایکی بیك عدده قریب خلفای امویه وعباسیه سکه‌سی ظهور ایدوب بونلرك تصنیف وترتیبنه مباشرت اولندقده بونلردن متسلسلاً هر خلیفه‌یه عائد ودارالضرب وسنه‌لری وطرز وشکللری آز چوق یکدیکرندن فرقلی والحاصل قولکسیون تشکیل ایده بیله‌جك صورتده سکز یوز اللی درت عدد سکه تفریق اولنه بیلمش وما باقیسی دیکرلرینك تماميله عینی ویاخود اوقونه‌میه‌جق درجه‌ده سیلك وبوزوق اولدیغی ایچون انلر طبیعی بر طرف ایدلمشدر . التون سکه‌لر مقدار قلیلده ظهور ایدوب اثنای ترتیبده موزهٔ همایون اداره‌سنك همت مخصوصه‌سیله یکیدن تدارك اولنه بیلانلر ایله برابر سکسان یدی عدده بالغ اولمش وبونلرك بعضیلری بالضروره خاتمهٔ کتابده علاوه صورتیله کچورلمشدر . باقر مسکوکات دخی اولدقجه متنوع وفقط مقدار قلیلده بولنه بیلمشدر . ساسانی طرزنده‌کی اسلام سکه‌لری پك مکمل اولوب بیزانتین طرزنده‌کیلر ایسه انلره نسبتله آزدر . قتالوقده اولاً ساسانی وثانیاً بیزانتین شکلنده‌کیلر کوستریلوب انلردن صکره طرز مخصوص اسلامیده‌کی خلفای امویه وعباسیه سکه‌لری صره‌سیله وفقط باقرلری آیروجه نهایتلرنده یازلمشدر .

دولت عباسیه فروعندن عد اولنوب عراقین وجزیرهٔ مابین النهرین

ومصرده حکومت ایدن بعض امرا سکه‌لرینك دخی اشبو قتالوغه درج وعلاوه‌سی من جهتٍ موافق کورنمکله انلرده تاریخ اعتباریله خلفای عباسیه سکه‌لرندن صکره ترتیب قلنمشدر . خاتمه‌یه دخی علاوه قسمیله مسکوکات قتالوقلرنجه لازم ملزوم قبیلندن اولان متعدد فهرستلر کچورلمشدر .

مسکوکات مندرجه‌سنك مقدار مجموعی اویله پك کلیتلی کورنمز ایسه‌ده ایچنده خیلدن خیلی بیمثل ونادر سکه‌لر بولنمسی وعلی العموم شکل وطرزلرینك تنوعی وضربخانه‌لرك تعددی کبی فن نقطهٔ نظرنجه مقبول وملتزم اولان احوالدن طولایی اشبو قولکسیون اوروپاده اك صوك ترتیب وقتالوقلری نشر اولنان قولکسیونلر درجه‌سنده حائز اهمیت وبلکه دها قیمتداردر دینه بیلور .

مدخلمزه کلنجه مسکوکات قدیمهٔ اسلامیه‌نك حال ابتدائیسیله اکا متفرع معلومات تاریخیه وقتالوغك حاوی اولدیغی سکه‌لر حقنده ایجابنه کوره ایضاحات فنیه ومقتضیه‌دن عبارت اولوب درت قسمه تقسیم قلنمشدر.

برنجیسی: صدر اسلامده‌کی نقود متداوله — شکل کسرویده درهملر. ایکنجیسی: شکل رومیده دینار وفلسلر — بونلرك انواعی. اوچنجیسی: طرز اسلامیده‌کی دینار ودرهملرك ابتدای ایجاد وقطعی — مسکوکات امویه. دردنجیسی: مسکوکات عباسیه — فروع عباسیه سکه‌لری حقنده‌در.

— ١ —

زمان سعادت اقتران حضرت رسالتپناهیده سکه ضرب اولنمیوب بین العرب ایدیٔ تداولده بولنان نقود قبل البعثه متعامل اولدیغی وجهله ابقا قلنمشیدی . ممالك متجاوره ایله جریان ایدن مناسبات تجاریه‌دن طولایی هر مملکتك مسکوکاتی اخذ وقبول اولنوب مثلا سوریه قطعه‌سندن رومی دیدکلری روم ایمپراطورلرینك دینارلری وایراندن کسروی تعبیر ایتدکلری ساسانیان حکمدارلرینك درهملری ارزاق واشیای تجاریه

اخراجاتنه مقابل کلیتله قطعهٔ حجازیه‌یه ادخال قلنور ایدی . یمن قطعه‌سندن دخی مسکوکات حمیریه ورود ایتمکده ایدیسه‌ده بونلر دیکرلرینه نسبتله پك جزئی مقدارده کلور ایدی .

ابو هریرة رضی‌الله عنهدن روایت اولنان بر حدیث شریفده عراقك درهم وقفیزلری، شامك مدّ ودینارلری، مصرك اردب ودینارلری ذکر وبیان بیوریلوب شو صورتله هر مملکتك نقود واکیالنك اسم وجنسی تعیین بیورلمشدر. وقت سعادت حضرت نبویده اولدیغی کبی زمان خلافت ابو بکر صدیقده دخی مسکوکات بر قیمت موضوعه اوزرینه عیناً رایج اولمیوب مقادیر وزنیه ایله (تبر) یعنی کولچه حالنده اخذ ورد قلنور ایدی . حاصلی اوائل خلافت عمرالفاروق رضی الله عنه قدر کچن مدتده معاملات بویله جریان ایلمشدر .

معلوم اولدیغی اوزره بین العرب کموش مسکوکات درهم والتون سکه‌لر دینار نام عمومیسیله موسوم اولوب [۱] فقط مؤرخین قولنجه ایرانك کسروی سکه‌لری «بغلیه» و «سوداءوافیه، طبریهٔ عتق» ورومی دینارلری «هرقلیه» ویا «قیصریه» کبیناملر ایله تسمیه قلنمشیدی . و مختلف اسملر ایله یاد اولنان درهملر وزناً یکدیکرندن فرقلی ایدیکه سبب تخلف اسامی دخی بوکا مبنی ایدی .

درتیوز یکرمی سنه‌یی متجاوز عراق وایرانده حکمفرما اولان ملوك ساسانیه ممالکی عمر الفاروق رضی‌الله عنه حضرتلرینك زمان خلافتنده قسماً ضبط اولندیغی کبی بقیهٔ ممالك وسیعهٔ ساسانیه فتوحات متعاقبه

[۱] درهمك معنای لغویسی سکه ایله مضروب کموشدن بر لوحهٔ مستدیره ودینار دخی کذلك علی العموم التوندن مسکوك مدور بر پارچه دیمکدر. انجق لسان فقهده (درهم) مطلق اولدیغی حالده کموش سکه‌نك وزن معیننه ودینار دخی بر مثقال ثقلنده‌کی التونه اطلاق اولنور. سکه لفظی وجوه دراهم ودنانیره ضرب نقوش وعباراته مخصوص تیمور تمغالرك اسمی اولدیغی حالده بطریق النقل لوایح مسکوکه‌یه علم اولمشدر .

نتیجه‌سی اوله‌رق یزد جرد رابع زماننده و ۳۲ سال هجریسنده قطعیاً وکاملاً ایادیٔ اسلامیه‌یه کچمشدر .

حضرت فاروق فتح اولنان بلدانده متداول اولان مسکوکات کسرویه‌یی شکلاً تغییر بیورمیوب هر طرفده بولنان امرا و ولاة اسلامیه اشاغیده ایضاح ایده‌جکمز وجهله بعض تعدیلات وعلاوات ایله ینه طرز قدیم کسرویده سکه قطع ایتدیرمشلر و بو حال شرقده خلفای راشدین حضراتی زمانیله دولت امویه‌نك اوائلنده دوام ایتدیکی کبی دولت عباسیه وقتنده طبرستان قطعه‌سنده دخی یوز التمش یوز یتمش سنه‌سنه قدر باقی قالمشدر . شو کیفیت مؤرخین عربك روایاتیله معلوم و مدلل اولدیغی کبی شکل کسرویده‌کی سکه‌لرك مدت دوامی و رسم وطرزلری الیوم موجود اولان سکه‌لر ایله واصل مرتبهٔ ثبوتدر .

مسکوکات ساسانیه‌نك موازین ومقادیری متخالف اولمسیله حضرت عمر رضی الله عنه بونلرك توحید وتصحیح وزنلرینی تنسیب بیورمشلردر. البلاذری [۱] کتابنك امر نقوده دائر اولان فصلنده روایات موثوقه‌دن اوله‌رق نقل وتحریر ایدرکه: «قوم عجمك ضرب ایلدیکی دراهم مختلف اولوب دراهم کبار و دراهم صغار نامیله بیوك وکوچکلری وار ایدی . بعضلری بر مثقالکه یکرمی قیراط وبعضلری اون ایکی قیراط وبعضلری دخی اون قیراط یعنی نصف مثقال وزننده ایدی . اسلامیتك ظهوریله اداء زکاة ایچون برحد وسط بولمغه احتیاج حاصل اولمسیله ذکر اولنان ۲۰ و۱۲ و۱۰ قیراطك اخذیله بونك حاصل جمعی ۴۲ قیراطه بالغ اوله‌رق عدد مذکورك ثلثی مقدار ثقلتنده یعنی ۱۴ قیراط وزننده سکه ضرب ایلدیلر . ایشته (درهم عربی) دینار العزیزك [۲] قیراطلرندن ۱۴

[۱] کتاب فتوح البلدان لاحمد بن یحیی بن جابر البلاذری صحیفه ۴۶۵

[۲] (الدینار العزیز) خلفای عظام طرفلرندن ضرب ایتدیریلان سکه‌لره اطلاق اولنه‌یور .

قیراط وزننه مساوی اولدی، وهر اون درهمك وزنی دخی یدی مثقال اولوب شو حالده ۱٤۰ قیراط وزن سبعه[۱] اولمش اولور.»

اوزان شرعیه بحثی پك دقیق واولبابده پك چوق اقوال وروایات اولوب حساب وتفصیلی کتب فقهیه ومعتبره‌ده کوریله‌جکندن شو قدرله اکتفایی مناسب کوردم.

طرز کسرویده ضرب اولنان دراهم اسلامیه الك اول ایشته بیان اولنان وزن وثقلتده اخراج قلنمش اولوب خطوط واشکالنه کلنجه بالاده سویلدیکمز وجهله انموذج کسرویسی، نام خسرویسی، لسانی، خط پهلویسی، منقوش اولان آتشکده‌سی، سکه‌نك خالصیتنه دلالت ایتمك اوزره کنارلرینه یازیلان بعض کلماتی وزهره ایله قمرك اقترانته اشارت وایرانیان بیننده خیر وسعادته علامت اولان کوکب وهلال رسملری تماميله ابقا ایدیله‌رك تقلید وقبول قلنمشدر. انجق تاریخ ضربلری سنهٔ هجریه‌یه تحویل اولندیغی کبی شعائر اسلامیه‌دن اوله‌رق برر وجهنك کنارنده خط کوفیله (بسم الله) (بسم الله ربی) (الحمد الله) وبعضاً (بسم الله لا اله الا الله وحده محمد رسول الله) عبارات جلیله‌سی درج ایدلمش وخلفای امویه زماننده‌کیلر ایله عباسیه دورنده طبرستانده ضرب اولنانلرده نام خسروی الغا ایله والیلرك اسملری — ابتدالری خط پهلوی وصکره‌لری خط کوفیله — سکه‌نك محل مخصوصنده سبك وعلاوه قلنمشدر.

فناً طرز ساسانیده اوله‌رق اسلامه مخصوص اولان سکه‌لری تفریق ایدن علامت بروجه محرر اولاً خط کوفیله یازیلان بسمله وتوحید وتحمید وایکنجی درجه‌ده اسامیٔ ولاة وسنهٔ ضرب اولدیغی ازادهٔ بیاندر.

[۱] وزن سبعه دینارلره مخصوص بر تعبیردر. بهری ۱٤ قیراطدن اون درهم ۱٤۰ قیراط اولوب یدی مثقال اون درهم اولنجه هر بر مثقال ۲۰ قیراط اولمش اولور. بر مثقال بر دینار دیمکدر.

ساسانیان حکمدارلری مسکوکاتی عصر حاضرك ابتدالرنده مبهم وغیر مکشوف بر مسئله حکمنده بولندیغی حالده ارباب فنك جهد وغیرتلری سایه‌سنده تدریجاً حل وکشف اولنمشدر. فرانسه مسکوکات قبینه‌سی قونسرواتوری متوفی موسیو (لاووا) خلفا مسکوکاتی قتالوغنه یازدیغی مقدمه‌ده[۱] بو بابده شمدی‌یه قدر وقوعبولان تتبعات وتحریات حقنده معلومات مجمله اعطا ایتمش اولدیغندن شوراجقده خلاصةً نقل ایلدم. مومی الیه دیورکه: «مسکوکات ساسانیه عادتا بر مسئلهٔ مبهمه اولدیغی حالده ۱۸٤۳ سنهٔ میلادیه‌سنه قدر غایت اغیر وپك مشکلات ایله اکلاشلمغه باشلایوب زمانمزده ایسه ارتق بزلر ایچون تماماً حل وکشف اولنمشدر. هیچ بر وقت علوم وفنون شرقیه حقنده اولان تحریات وکشفیات وقتمزده‌کی قدر درجهٔ ترقیاته واصل اولمامشدر. مشهور (سیلوستر دو ساسی) *Silvestre de Sacy* نك مساعئ ابتدائیه‌سندن وآنی تعقیباً موسیو (اوسیلی) *Ouseley* وموسیو (دو لونغپریه) *de Longperier* نام‌ذاتلرك تحریات وتدقیقاتندن صکره پروفسور (اولزهاوزن) *Olshausen* نك سکهٔ ساسانیه وعبارات پهلویه اوزرینه یازدیغی اثر شو فنك اهمیت فوق العاده‌سنی میدانه چیقارمش وبو آنه قدر بونلرك استخراج وقرائتنده‌کی ترددات وشبهاتدن قورتاره‌رق بر اصول وقاعدهٔ سالمه اتخاذیله برابر بر مسلك مخصوص کشاد ایتمشدر.» موسیو لاووا بو بابده‌کی افاداتنه شو وجهله ختام ویرمشدر: «(ادوار طوماس) *E. Thomas* نام ذات معلم اولزهاوزنك تتبعاتنی تعقیب ایله ۱۸٤۹ دن ۱۸۷۸ سال میلادیسنه قدر کرك پهلوی یازیلری ولسانی وملوك کسرانك سکه‌لری وکرك خلفای راشدین وامویلرك پهلوی لسانیله اولان درهملری حقنده بر چوق اثرلر نشر ایلمشدر. مسکوکات شرقیه منتسبینی بو صاحب اقتدارك مساعئ مفیده‌سندن طولایی کندوسنه منتداردرلر. موسیو

[1] Lavoix, *Catalogue des monnaies musulmanes, Khalifes Orientaux*. Pref. p. V.

(استيقل) *Stickel* وموسيو (دورن) *Dorn* ك بوبابده‌كى آثارى دخى شايان تذكار اولوب استانبولده بولنان موسيو مورتمان *A-D. Mordtman* دخى صبحى پاشا مرحومك مالك اولديغى مهم بر قولكسيوندن استفاده ايله طرز ساسانيده‌كى اسلام مسكوكاتى اوزرينه اولان تحريات سابقه‌يى بالتعقيب هپسنى جامع و صوك بر تدقيق اولمق اوزره مهم بر اثر نشر ايلمشدر. حاصلى شو فندن استحصال اولنه‌جق فوائد درجه‌سنده اوله‌رق حل مسئله‌ده تصادف اولنان مشكلات مساعى واقدامات مصروفه‌دن اكلاشيله‌بيلور. مع مافيه نتايج مطلوبه مكملاً وقطعياً ساحه آراى حصول اولمشدر.»

واقعا خطوط پهلويه ايله محرر اولان سكه‌لرك بر منوال محرر فن مسكوكات علماسى طرفندن كوزلجه حل وقرائت اولنمش اولملرينه نظراً ارتق بوبابده شبهه وتردده محل قالمامش واله كچن سكه‌نك كيمه عائد اولديغى وتاريخيله محل ضربى اكلاشلمقده بولنمشدر.

موزهٔ همايونده موجود اولان طرز كسروى سكه‌لر — برايكى نقصانى استثنا ايدلديكى حالده — اهميتلى بر قولكسيون تشكيل ايلمشدر. تدقيق وتفريق ايچون بو سكه‌لر محرر فقيره توديع اولنديغى زمان يكرمى اوچ عددى غالبا بوندن خيلى سنه‌لر مقدم صبحى پاشا مرحوم طرفندن موسيو (مورتمانه) قرائت ايتديريله‌رك اسم وتاريخلرى موضوع اولدقلرى كاغدلر اوزرينه يازلمشيدى. قصور يكرمى درت عددى قاريشيق بر حالده بولنمش اولديغندن بونلرك خط پهلويله محرر اولان تاريخ ومحل ضربلرى ارباب فنك يازدقلرى آثارك بخش ايلديكى تسهيلات سايه‌سنده طرف عاجزانه‌مدن قرائت وديكرلرى دخى مكرراً تطبيق وتدقيق قلندقدن صكره صره‌سيله ترتيب وقتالوغه ادخال اولنمشدر. قتالوغمزك متى نظر مطالعه‌دن كچورلديكى حالده اكلاشيله‌جغى وجهله موزهٔ همايونده موجود طرز ساسانى سكه‌لرينك اك قديمى ٢٠ سنهٔ هجريه‌سنده هراتده ضرب

ايدلمش بر سكه‌در. علامهٔ مقريزى كتاب النقودنده: «عمر بن الخطاب رضى الله تعالى عنه حضرتلرينك سكزنجى سنهٔ خلافتلرنده واون سكزنجى سنهٔ هجريه‌ده سكهٔ كسرويه‌نك عينى نقش وشكلده ضرب دراهم بيوروب فقط بعضلرينك كنارنده: (الحمد لله) وبعضيسنده: (محمد رسول الله) وبعضلرنده: (لا اله الا الله وحده) كلمه‌لرينى علاوه ايتديردى وبعض سكه‌ده دخى (عمر) يازديردى.» ديمشدر. مشاراليه حضرتلرينك سكزنجى سنهٔ خلافتلرى اون سكزنجى دكل يكرمنجى سنهٔ هجريه‌يه تصادف ايدوب ايشته بو سكه‌نك مؤلف مومى‌اليهك بيان ايلديكى سكه‌لردن اولديغى دركاردر. فقط كنارنده خط كوفيله (بسم الله) محرردر. مقريزينك بيان وارائه ايلديكى كلمات ايله (عمر) اسمى حقنده بر سهوى اولوب چونكه آتياً كوريله‌جكى وجهله كلمهٔ توحيد سنين اخيره‌ده كسيلان شكل كسروى سكه‌لرده و(عمر) اسمى دخى طبرستان واليلرى مسكوكاتنده يازلمشدر. تاريخ جودتده[١] دخى شو مطالعه پك كوزل تشريح ايدلمشدر. ارباب فن مسكوكاتدن بالاده اسمى سبقت ايدن موسيو طوماس اك قديم شكل كسروى سكه‌لردن كذلك ٢٠ تاريخلى بر درهم نشر ايلديكنى ومرحوم طبيب اسماعيل پاشانك طاقمنده ٢٥ تاريخلى بر سكه كورديكنى وكندى قولكسيونلرنده ٢٦ تاريخلى برسكه بولنوب كنارنده كذلك (بسم الله) يازيلى اولديغنى صبحى پاشا مرحوم رساله‌سنده[٢] بيان ايلمشدر. موسيو لاووا ايسه مقدمه‌سنده[٣] طرز كسرويده‌كى اسلام سكه‌لرينك ٢٥ تاريخندن اعتباراً ضربنه مباشرت اولنديغنى سويلمش ايسه‌ده قتالوغنده كوريله‌مامشدر. عثمان ذوالنورين وعلى المرتضى رضوان الله تعالى عنهما حضراتنك زمان خلافتلرنده دخى كذلك تعريف

[١] تاريخ جودت (تمثيل اول) جلد ٥ صحيفه ٢٩٦

[٢] عيون الاخبار نام اثردن مسكوكات اسلاميه‌يه دائر فصلى حاوى رساله صحيفه ٧

[٣] Lavoix. Pref. o. VII.

اولنان شکل وصورتده ومختلف محل وسنه‌لرده درهملر ضرب اولنوب بونلرك كنارلرنده (بسم‌الله ربی) یازلمشدر .

چهاریار گزین حضراتندن صکره خلفای امویه‌نك برنجیسی اولان حضرت معاویه زماننده و ۴۳ و ۴۷ سنه‌لرنده کسیلان سکه‌لر کذلك بالاده کیلرك تماميله عینی اولوب فقط ۵۱ سالندن اعتباراً شکل کسرویده ضرب اولنان درهملرده باشلیجه بر تبدل وقوعه کلمشدر : شرقده بولنان ولاة وامرای اسلامیه طرف خلافتدن ویریلان امر ومأذونیته بناء شمدی‌یه قدر وجوه مسکوکاتك یعنی تصویر کسرانك صاغنده محرر (هوسروی) خسرو نامی چیقاریله‌رق یرینه ینه حروف پهلویه ایله ولاة وامرای اسلامیه‌نك اسملری یازلدیغی کبی عبدالملك بن مروانك مقام خلافت امویه‌یه کلمسیله برابر ضرب اولنان سکه‌لرده کندی نام وعنوانی یعنی « عبدالملك امیر المؤمنین » عباره‌سی کذلك خط ولسان پهلویله کوسترلمش وعصر مذکورده والیلر نامنی حاوی درهملر ضربنده دخی دوام قلنمشدر . بونلرك کنارلرنده کمافی السابق شعائر اسلامیه‌دن اولان (بسم‌الله) و بعضاً « بسم‌الله ربی » عباره‌لری ابقا ایدلمشدر .

دراهم کسرویه‌نك یتمش سکز ویتمش طقوز سنه‌لرنده یکیدن وقسماً بر تبدله دها اوغرادیغی کوریله‌یور . خلیفه عبدالملك طرفندن عراق قطعه‌سنه والی نصب ایدلمش اولان حجاج بن یوسف (بیضا) ده ضرب ایتدیرمش اولدیغی سکه‌لرده اسمنی خط پهلوی یرینه ایلك دفعه اوله‌رق خط کوفی ایله یازدیرمش اولدیغی کبی ۷۹ تاریخلی سکه‌نك دورهٔ خارجه‌سنده برنجی دفعه اولمق اوزره (بسم الله لااله الا الله وحده محمدرسول‌الله) عبارهٔ جلیله‌سنی علاوه ایتدیرمشدر . بو سکه‌لردن موسیو (مورتمان) ۸۰ و ۸۳ تاریخلی اولمق اوزره ایکی سکه دها نشر ایلمشدر . شوحالده حجاج یتمش سکزدن سکسان اوچ تاریخنه قدر بوطرزده سکه کسدیرمش دیمکدر . بو بابده مؤرخینك اقوالنده تناقض بولندیغی کبی روایتلری یکدیکرینه مخالف

وحقیقت حاله غیر مطابقدر . حجاجك سکه‌یه (احدالله الصمد) ویاخود (بسم الله) یازدیردیغی و کندو اسمنی علاوه ایلدیکنی وایشته بو سکه‌ده وزناً تبدلات وقوعبولوب بونلره دراهم (بغلیه) تسمیه قلندیغنی بلاذری وماوردی کبی مؤلفین متقدمه [۱] بیان ایله سنهٔ ضربنی یتمش بش ویتمش التی اولمق اوزره نقل وروایت ودها سائر بعض مؤلفین دخی او یولده و سطحیجه ادارهٔ کلام ایده‌یورلر . ابن خلدون ایله مقریزی ایسه اشبو سکه‌لری عبدالملکك طرز مخصوص اسلامیده احداث ایلدیکی دراهم ایله قاریشدیروب روایات متناقضه‌ده بولنمغله برابر مقریزی : « مسکوکات جدیده مدینهٔ منوره‌یه ورود ایتدکده صحابهٔ کرامدن بر حیات بولنانلر اخذ واعطاسنی منع ایتمیه‌رك رواجنه جواز ویردیلر و انجق اوزرنده صورت بولندیغندن نقشنه اعتراض ایتدیلر . » دیو علاوهٔ کفتار ایتمشدر . ایشته یالکز شو فقره‌دن حقیقت تظاهر ایده‌یور که حجاجك تهلیل و توحید علاوه‌سیله و نامنی درج ایله ضرب ایلدیکی سکه شکل ساسانیده اولوب بالاده تعریف قلنان سکه‌لردندر . یوقسه اشاغیده ذکر ایده‌جکمز وجهله خلیفه عبدالملکك وضع ایلدیکی اصول وشکلده‌کی دراهم جدیده‌دن دکلدر . وملت موسویه‌دن سمیر نامنده برسکه زنك اسمنه نسبتله (سمیریه) تسمیه اولنان درهملرده ینه بونلر اولمق لازم کله‌جکدر .

عبدالله بن زبیر رضی الله عنه حضرتلرینك خطهٔ حجازیه‌ده خلافتلری آواننده مکهٔ مکرمه‌ده نامارینه سکهٔ مدوره ضرب واخراج واولدن جاری اولان غیر مطبوع سکه‌لرك شکل ونقشی حسن صورتده تبدیل قلندیغنی وصدر اسلامده اك اول سکهٔ مستدیره ضرب ایتدیرن مشارالیه اولوب سکه‌لرینك بر وجهنه (محمد رسول الله) ودیکر طرفنه (امر الله بالوفاء و العدل) تحریر ایدلمش اولدیغنی ینه ابن خلدون ایله مقریزی کتابلرنده کوسترمشلردر . وبرادرلری مصعب بن زبیر حضرتلرینی

[۱] کتاب فتوح البلدان صحیفه ۴۶۸ ، کتاب الاحکام السلطانیه صحیفه ۱۴۸

عراقه والی نصب ایتدکده کندوسنه سکه ضربنی دخی امر بیوردقلری وشو سکه‌لرك بر یوزنده (الله) ودیکر یوزنده (برکت) کلمه‌لری درج اولندیغی کذلك مؤرخین مومی الیهمانك جملهٔ روایتلرندندر .

متقدمین عبدالله بن زبیر حضرتلرینك سکه‌لرینی سکوت ایله کچوب انجق مصعب ابن زبیرك برادرلری امریله ۷۰ سنهٔ هجریه‌سنده واکاسره سکه‌سی طرزنده قطع درهم ایدوب بروجه مشروح بر جانبنه (الله) ودیکرینه (برکت) یازدقلرینی بیان ایتمشلردر . علامة البلاذری دیورکه مصعب حضرتلرینك ضرب ایتدیردیکی درهملر مقدار قلیل اولوب بالاخره کسر ومحو اولنمشدر. علی روایة بو کیفیت ادارهٔ حکومت حجاج النه کچنجه وقوعبولمشدر .

عبدالله بن زبیر حضرتلرینك سکه‌سی مقریزی وابن خلدونك افاده‌لرینه باقیلور ایسه برطرز مخصوصده اولمق لازم کله‌جکی ظن اولنور ایسه‌ده اویله اولمیوب بونك دخی شکل ساسانیده بولندیغی موجود سکه‌لر ایله واصل مرتبهٔ ثبوتدر . هر نقدر موزهٔ همایون قولکسیوننده ظهور ایتمامش ایسه‌ده متوفی لاووا قتالوغنده مشارالیهك نامی لسان وخط پهلویله (عبدالله امیر المؤمنین) یازیلی وکنارنده خط کوفیله (بسم الله) محرر ۶۲ تاریخلی بر سکه‌سنی ارائه ایتمش اولدیغی کبی موسیو (استیقل) نام ذات ۶۷ تاریخلی وموسیو مورتمان دخی ۶۰ و ۶۱ تاریخلی سکه‌لرینی نشر ایلمش وبونلر عراق بلده‌لرنده کسلمشدر .

مصعب بن زبیرك سکه‌سنه کلنجه بونلرك شکل کسرویده اولدیغی روایت موثوقه‌یه مستند اولدیغی کبی (تیزن هاوزن)ك [۱] نشر ایلدیکی بر سکه‌دن دخی اکلاشیله‌یور . بو سکه‌نك تاریخی ۷۱ اولوب فقط کنارنده مورخلرك دیدکلری مثللو (لله ، برکت) محرر اولمیه‌رق (بسم الله) یازیلیدر .

[۱] Tiesenhausen, *Monn. des khal. d'or.* p. 24. N. 215.

شمدی‌یه قدر معلوم اولان مسکوکاندن استنباط اولندیغی اوزره ملوك ساسانیه مسکوکاتنك طرز وشکلنده اوله‌رق عراقده تمام التمش اوچ سنه قدر دراهم اسلامیه ضرب واخراج قلنمشدر. بونوع درهملرك اك صوك تاریخلیسی حجاجك اسمنی حاوی اولان سکه‌لر اولوب بو اصول انکله نهایت پذیر اولمشدر . خامس خلفای امویه عبدالملك بن مروانك اصلاح دراهم ودنانیر ایله طرز مخصوص اسلامیده‌کی مسکوکاتی تعمیم ایتمسیله برابر ارتق بونلر میدان تداولدن چکیله‌رك غائب اولمغه باشلامشدر. مع هذا شوراسنی نظر دقتدن دور ایتاملیدرکه دولت عباسیه‌نك اوائلنده طبرستان قطعه‌سنده دخی یکرمی یکرمی بش سنه قدر شکل ساسانیده مسکوکات اسلامیه ضرب اولنمشدر .

اکاسره زماننده طبرستانك بعض جهتلری (اصبهبد) یاخود (سپهبد) نامیله حکومت ایدن بعض طوائف ملوك اداره‌سنده بولندیغی حالده بونلر یزد جرد رابعك وفاتندن اعتباراً باشلی باشلرینه قالمشلر وحتی ۳۱ سنهٔ هجریه‌سندن اعتباراً سنهٔ طبریه وضع واتخاذ ایلمشلر ایدی. اصبهبدلر او تاریخدن باشلایه‌رق ساسانیان حکمدارلری سکه‌لرینك عینی اوله‌رق وفقط کندی ناملرینی علاوه ایدرك سکه‌لر کسدیرمکده بولنمشلر ایدی . وقتاکه طبرستان قطعه‌سی فتح اولنوب ممالك اسلامیه‌یه الحاق قلندی اصبهبدلرك بعض شرائط منعقده موجبنجه نیم مستقل اوله‌رق ابقاسیله برابر طبرستانه جانب خلافت عباسیه‌دن اسلام والیلری تعیین واقامه اولنمشدر. اشته بو والیلر بر مدت طرز ساسانیده سکه‌لر کسدیرمشلردر .

موزهٔ همایون قولکسیوننده طبرستانه عائد اولان سکه‌لر دخی مکملدر. اورادە اك اول ۱۵۲ سنهٔ هجریه‌سنده عمر بن العلا نام ذات اسمنه سکه کسدیروب اندن صکره سکز والی دها صره‌سیله ضرب سکه‌ده دوام ایله ابراهیم نام ذاتك وقتنده و ۱۷۵ سال هجریسنده نهایت بولمشدر .

طبرستانده ضرب اولنان اشبو سکه‌لر [۱] دخی تماميله کسروی مسکوکاتی شکل وطرزنده وينه خسرو ثانينك تصويريله منقوشدر. انجق خلفای راشدين وامويه زماننده چيقاريلانلر ايله بونلر بيننده بعض کوچك فرقلر موجوددر. مثلا او زمان کنارلرينه يازيلان بسمله و سائر کلمات عربيه يرينه بونلرده خط پهلوی ايله (عبد) و (طيب) و بعضاً (آرون) تحرير اولنمشدر. والیلرك اسملری علی العموم خط کوفيله يازلمشدر. يالکز عمر ابن العلانك اسمی ۹۱۴ نومروده کوستريلان ۱۵۸ تاريخلی بر سکه‌سنده مستثنا اوله‌رق لسان پهلويله محرر بولنمشدر. برده سليمان بن منصورك ۳۱ و ۳۲ نومرولرده ارائه قلنان سکه‌لرينك تصويرلرنده چهره‌سی يرينه بر مربع ايچنده (بخ) ضرب ايدلمشدر. بو سکه‌لرك دار الضربلری پهلوی اوله‌رق (تبورستان) يازلمش اولديغی کبی تاريخلری دخی علی العموم سنهٔ طبريه ايله مورخدر. ارباب مطالعه‌يه سهولت اولمق ايچون بز انلرك تصادف ايلدکلری سنهٔ هجريه‌لرينی هر سکه‌نك اوزرينه برابرجه يازدق. مع مافيه بو تاريخلرك بعض کره تخلف ايده‌بيله‌جکنی خاطردن چيقارماملیدر. مسکوکات مبحوثه‌نك وزنلری کرك اسکيلرينه وکرك او تاريخلرده طرز مخصوص اسلاميده اوله‌رق قطع اولنان درهملره نسبتله پك دون طوتلمشدر.

نتيجهٔ کلام طبرستان درهملری تعبير اولنان سکه‌لر بونلر اولوب انجق اسلامه مخصوص نقش وعباراتده‌کی دراهم ودنانيرك زير حکومت اسلاميه‌ده بولنان پك چوق بلدانده دار الضربلر تأسيسيله قطع واخراج اولنديغی وعموم شرق وغرب ممالکنده همان بو اصولده‌کی مسکوکاتدن بشقه ميدان تداولده سکه قالماديغی بر وقتلرده يالکز طبرستانده يکرمی بش سنه قدر مدت شکل کسرويده مسکوکات ضرب اولنمسی اسباب سياسيه‌دن بشقه بر شيئه حمل اولنه‌مز. دها غربی ۴۶ و ۴۷ نومرولرده

[۱] ۱۲ و ۳۷۵ صحيفه‌يه مراجعت اولنه.

کوستريلديکی اوزره هجرتك ۱۶۸ سنه‌سنده (ری) شهرنده طرز ساسانيده ضرب اولنمش سکه‌لر دخی بولنه‌يور. قتالوق تدقيق ايدلديکی حالده کوريلورکه سنهٔ مذکوره‌ده واندن اول وصکره‌کی سنه‌لرده مذکور (ری) نام ديکر (محمديه) شهرنده طرز مخصوص اسلاميده اوله‌رق پك چوق درهملر کسلمسدر. عجبا نه ايچون بر ارالق همان اويله بر سکه چيقارلمغه احتياج کورلمشدر. البت بوده سياسی بر لزومه وياخود دائرهٔ حکومت اسلاميه‌يه الحاقی مقرر اولان بر طرفده صرفی ايچون کوريلان احتياجه مستند اوله‌رق ضرب اولنمش اوله‌جقدر.

موضوع بحث اولان اشبو سکه‌لر امرای اسلاميه‌دن اسد بن يزيدك نامنه چيقاريلوب بونلرك محل ضرب وتاريخلری ديکرلری مثللو عبارهٔ پهلويه ايله يازلميه‌رق کوفی خط وعربی عباره ايله محرردرکه شو صورتله امثالندن تفريق اولنمق استنلمش ديمکدر.

— ۲ —

قطعهٔ حجازيه‌ده متداول اولان التون مسکوکات يالکز ممالك رومدن کلان و (دينار رومی) وياخود (هراقليه) تعبير اولنان بيزانس ايمپراطورلرينك سکه‌لرينه منحصر اولوب بالاده خامه‌کذار بيان اولديغی اوزره بونلر بدايتده (تبر) يعنی کولجه حالنده عد ايله بالوزن النوب ويريلور ايدی.

خلافت فاروقيده بر الشامك ايدیٔ اسلامه کچمسيله برابر هر طرفده تدريجاً ادارهٔ حکومت اسلاميه‌نك تأسس ونقررينه عائد تشبثاته ابتدار اولنوب انجق اهالیٔ قديمهٔ خرستيانيه‌نك اکثريتله عرض استيمان ايله وطنلرنده قالملرينه وبونلرك لسان وعادتلری بردنبره تبدل وتغير ايده‌ميه‌جکنه بناءً ادارهٔ امور مملکت طبيعی مختلط اهالی‌يی مشتمل اولان محللرجه وضعی اقتضا ايدن اصول وقواعده تابع طوتلمق لازم کلمشدر. بناءً عليه تدابير متخذهٔ

سائره میاننده سکه اموری دخی او نقطه‌دن پیش نظر دقته النه‌رق اهالئ قدیمه‌نك خارجی وداخلی معاملات تجاریه‌سیله سائر اخذ واعطالرینك کمافی السابق حسن دوام وجریانی مطلوب اولدیغندن وذاتاً قوم نجیب عرب قدیمندنبرو نقود رومیه ایله کسب الفت ایلمش اولدقلرندن سوریه قطعه‌سنجه دخی هر ایکی طرف ایچون سهولت بخش اولمق اوزره مسکوکات بولندیغی شکل و طرزده ابقا وفقط حکومت اسلامیه‌یه عائدیتی بیلنمك ایچون وجهلرینه بعض کلمات عربیه درج وعلاوه‌سی تنسیب ایدلمشدر. اشته سوریه فاتحلری قطعهٔ مذکوره‌نك بلاد مشهوره‌سنده بیان اولنان وجه اوزره مشترك لسانله ضرب سکه ایتدیرمش وبو اصول خلفای امویه زماننده یتمش یدی تاریخلرینه قدر دوام ایلمشدر. مؤرخین قدیمه اقوالنده شو خصوصه دائر صراحت کافیه کوریله‌میور ایسه‌ده دولت امویه‌نك اوائلنده و آندن مقدم مصور ومنقوش سکه ضرب اولندیغنه دلالت ایدر اخبار وروایات موثوقه‌یه تصادف اولنه‌یور. مثلا البلاذری عبد الملك بن مروان طرفندن نقش سکه اولنمزدن اول ضرب اولنمش دنانیر منقوشه کورلدیکنی وبونلر بر از ممسوح اولمقله برابر وزنی عبد الملكك دینارلریله مساوی بولندیغنی الواقدی‌دن نقلاً یازبیور. ذاتاً بو کیفیت موجود اولان پك چوق آثار مسکوکه ایله دخی بالاطراف و هر درلو شبهه‌دن عاری اوله‌رق تظاهر وتحقق ایتمکده‌در.

بیزانتین طرزنده اوله‌رق بوکونکی کونده قولکسیونلرده موجود اولان مسکوکات اسلامیه علی العموم باقر اولوب بو طرزده التونلر یعنی دینارلر پك نادر وموجودینك عددی محدود ومعلومدر. مؤلفین قدیمه ممالك رومك باقر مسکوکاتی قاله المیه‌رق علی العموم دینارلردن بحث ایلدکلری وشرعی وعرفی هر درلو معاملات دخی عراقك درهملرینه وسوریه‌نك دینارلرینه منحصر بولندیغی حالده التوندن زیاده باقر ظهور ایتمسی شکل رومیده اسلام التونلرینك آز کسلمش اولمسنه دلالت ایتمسیله شایان تأملدر. موسیو (لاووا) قتالوغنك مقدمه‌سنده دیبورکه: «خلفای

عظام شکل رومیده اوله‌رق دینارلر قطع وضرب ایتدیردکاری الده بولنان تك توك ونادر التونلر ایله مثبت اولوب انجق خلف سلفك مسکوکاتی کندو نامنه تحویل ایتمك ممالك شرقیه‌یه مخصوص بر عادت حکمنده بولندیغندن عبدالملك دخی او نوع التونلری همان عمومیتله جمع وادخار ایدرك طرز اسلامیده احداث ایلدیکی مسکوکاته قلب وتبدیل ایلمش وبناءً علیه وقتیله پك چوق اولان او اسکی وقیمتدار التونلر معدومیت حالنه کلمشدر.» واقعا تحویل مسکوکات عادت قدیمه‌دن ایسه‌ده فکر عاجزانه‌مجه کرك خلفای راشدین حضراتی طرفندن وکرك بدایت دولت امویه‌ده بیزانتین طرزنده التونلر کلیت اوزره ضرب ایتدیرلمامش اولملیدر چونکه روم ایمپراطورلغنك آلتونلری ذاتاً کثرت اوزره اولوب موازین ومقادیری دخی صدر اسلامده تعیین اولنان وزن ومثقاله تماميله موافق بولنمسه بیله اکثریا (تبر) حالنده وزنه تابع طوتلدیغندن حکومت اسلامیه‌جه بدایت امرده اویله کلیتلی التون قطع واخراجندن ایسه لزوم سیاسی درجه‌سنده ووقته کوره بر مقدار مناسب ایله اکتفا وفقط سوریه‌نك درهملری اولمدیغندن بین العوام معاملات عادیه‌ده یعنی اوفق تفك آلیش ویریشده کسوراته طبیعی احتیاج کورنمسیله کرك اسلام وکرك خرستیان بیننده تسهیل اخذ واعطا ایچون بیزانتین سکه‌لری طرزنده واکثر شهرلرده کلیتله باقر مسکوکات ضربنی ترجیح واختیار ایتمشلردر. اشته باقرلرك چوق و آلتونلرك آز ظهور ایتمسی سببی بوندن نشأت ایلمشدر. عربلر بو سکه‌لره (فلس) اطلاق ایدوب آتیاً طرز اسلامیده دخی اخراج قلنمش اولمسیله اولبابده‌کی معلومات محلنده ذکر وبیان ایدیله‌جکدر.

خلفانك بیزانتین طرزنده‌کی مسکوکاتی اوچ صنفه تقسیم ایده‌بیلورز.

برنجیسی: روم ایمپراطورلرینك تصویرلرینی حاوی وصرف آنلرك مسکوکاتی طرزنده اولانلرکه بونلرك نوعی متعدد در. ایکنجیسی: ینه او سکه‌لرك شکل وطرزی محافظه ایله تصاویری بر انموزج مخصوصده

بولنانلردر . اوچنجیسی : کذلك او یولده منقوش اولهرق عبدالملك بن مروانك نامنه ضرب ایدیلانلردر .

برنجی قسمدن اولانلر بو طرز سکهلرك اك اسکیلریدر . بونلرك برطاقمنده یالکز ایمپراطور هراقلیوسك وبعضلرنده هراقلیوس ، هراقلیوس قسطنطینك ودیکر نوعنده هراقلیوس ، هراقلیوس قسطنطین وهراقله‌ئوناسك وبشقه‌لرنده ایکنجی قسطنطینك تصویرلری منقوش ودیکر وجهلرنده علامت سکه اولان M حرفی بعض اشارات خصوصیه‌سیله برابر محرردر . اك اول بویله سکهلر دمشقده ضرب اولنوب بونده ایمپراطور هراقلیوسك قائماً رسمی ودیکر وجهنده ذکر اولنان M حرفنك طرفینده تاریخ ضربی مثلا : ANNO-XVII دیو کوسترلدیکی کبی محل ضربی دخی یالکز ΔAM یازیلوب (Δαμασκός) ایلك اوچ حرفیله اکتفا ایدلمشدر . بو سکهلرك ۱۷ سال هجریسنده ضرب اولندیغی اکلاشیله‌یور ایسه‌ده کلمات عربیه‌دن هیچ بر شیٔ یازلمامشدر . وموزهٔ همایونده بونلردن ظهور ایتمامشدر . ینه هراقلیوس ایمپراطورك یاری بلنه قدر رسمیله و (حمص) ده مضروب سکهلری واردر . ۴۸ نومروده کوسترمش اولدیغم وجهله بوسکه لسان مشترکله مسکوکدر . وبونلرده تاریخ یوقدر . سکه‌نك وجهنده عربجه (حمص) ورومجه ΚΑΛΟΝ یازیلیدر . ظهرنده ایسه M علامتنك اطرافنده مذکور ایکی کلمه عکسی لسانده کوسترلمشدر : یعنی ΚΑΛΟΝ نك قارشولغی عربجه (طیب) وحمص مقابلی ΕΜΙΣΙΣ دیو درج وتحریر قلنمشدر .

بوندن صکره هراقلیوس وهراقلیوس قسطنطك برابر اوله‌رق رسملرینی حاوی و (بعلبك) ده کسیلان سکهلرك ظهرنده یالکز محل ضرب ایکی لسانده یازلمشدر . ایکنجی قسطنطینك انموذجنده اولان باقرلرك ظهرنده یالکز کلمات عربیه ایله (دمشق ، وفیه ، درهم) یازیلوب وجهنده رومجه ΛΕΟ حرفلری وضع اولنمشدر . شو حرفلرك صورت قرائتنجه ارباب مسکوکاتدن بعض ذوات اختلاف ایدوب سکه‌نك صحتنه

دلالت ایده‌جك بر لغتك وبلکه (وفیه) کلمه‌سنك قارشولغی اوله‌جق بر لفظك بعض حرفلری اولمق اوزره توجیه ایتمشلر ایسه‌ده متوفی موسیو (لاووا) حروف مذکوره‌نك مطلقا عربجه فلس اسمنه مقابل اولان ΛΕΦΤΟΝ کلمه‌سنك ایلك اوچ حرفی اوله‌جغنی بعض دلائل ایله بیان ایدییور . مع مافیه اوچنجی حرف علی الاکثر O اولوب Φ حرفی پك نادر کورنمکده اولمسیله برابر موضوع بحث اولان سکه‌لرده عربجه ایله رومجه کلمات یکدیکرینك معناسنی افاده ایده‌جك صورتده یازلمقده ایدوکندن وخصوصیله بیزانتین طرزنده‌کی باقرلرده عربلر (فلس) لفظنی دها هنوز استعمال ایتمیوب مذکور اوچ حرفك مندرج اولدیغی سکه‌لرده اکثریتله (جائز) وبعضاً (وفیه) محرر بولندیغندن حروف مذکوره‌نك دخی بو کلمه‌لری افاده ایده‌جك بر لفظه دلالت ایتمسی اقتضا ایدر .

اوچ ایمپراطورلرك یعنی هراقلیوس وهراقلیوس قسطنطین وهراقله‌ئوناسك تمثاللریله مصور اولان سکه‌لره کلنجه بو سکه‌لرك آلتونلری دخی واردر . فقط زمانمزه قدر ارباب مسکوکاتجه بو نوع دینارلردن اوروپاده یالکز ایکی عددی معلوم ایدی . ایشته محرر فقیر بر اوچنجی عددینی موزهٔ همایونده بوله‌رق نشر ایتمکله موفق اولدم . قتالوغك متننده و ۵۰ نومروده ارائه ایلدیکم اشبو دینار فوق‌العاده نادر آثار مسکوکه‌دن اوله‌رق بر مثلی (قولونل کوتری) *Guthrie* نام ذاتك قولکسیوننده بولنمسیله ۱۸۷۵ میلادنده موسیو (استانلی ـ لان ـ پول) ودیکر بر مثلی دخی فرانسه مسکوکات قبینه‌سنده موجود اولوب موسیو (لاووا) طرفلرندن کمال اهمیتله نشر ایدلمشدر . [۱]

اشبو قیمتدار دینار طرز رومیده‌کی باقرلر مثللو لسان مشترکله مسکوك اولمدیغی کبی کرك تصویرلرنده وکرك ظهرنده بولنان ستونده

[۱] Lavoix, *kha. orien.* Pref. XIII, p. 7.

دیكرلری مثللو علائم سائره رسم ایدلمامشدر. دارالضربی ارائه اولنمیوب تاریخ اولەرق I . B حرفلری وضع اولنمشدر. بو طرز سكەلرده ایلك دفعه اولمق اوزره شعائراسلامیەدن اولان بسمله وتوحید تحریر قلنمشدر. وزنی دینارلر ایچون تعیین ایدیلان وزن سبعیه یعنی مثقاله تمامیله مساویدر. پرنس ساقس قوبورغ وغوته جنابلرینك چند سنه مقدم نشر ایتمش اولدقلری بر رسالەده [۱] اشبو دیناردن بحث ایلدكاری صرەده سالف الذكر I . B حرفلری حقنده موسیو استانلی ـ لان ـ پولك ذهابنی تنقیداً پك كوزل بیان مطالعه ایدوب مذكور حرفلردن B ایكی و I بر عددینی ارائه ایتمسیله بونك مطلق تاریخ اولەرق وضع ایدلدیكنی وبناءً علیه مذكور دینارلرك ۲۱ سنهٔ هجریەسنده ضرب ایدلمش اولەجغنی دلائلیله بحث وبیان ایتمش وفكر عاجزانەمجه مطالعهٔ مبحوثەنك اصابتی دركار ومذكور حرفلرك تاریخدن بشقه قیمت سكه ویا دیكر اشارته حمل اولنەمیەجغی آشكاردر.

موضوع بحث اولان دینارلر بر صورت مطبوعەده حك واعمال قلنمش وخط كوفیسی باقرلرده بولنان غیر منتظم یازیلره نسبتله ماهرانه تحریر ایدلمشدر. اوچ ایمپراطورلرك رسملریله مصور باقر سكەلر دخی موجود اولوب فقط بونلر دیكر باقر مسكوكات طرزنده ضرب واعمال ایدیلەرك ظهرلرینك نقش وعبارەلرنجه آلتون سكەلره مشابهتی یوقدر.

بیزانتین طرزندەكی مسكوكاتك الك اسكیلرینی یعنی تقسیممز وجهله برنجی قسمه عائد اولنلرینی بورایه قدر ایضاح ایلدم. مع مافیه اوروپا موزەلرینك قتالوقلرینه نظراً بو قبیلدن اولەرق سوریه وجزیرەنك سائر برقاچ بلدەلرنده چیقارلمش بعض سكەلر دها واردر. وفقط جملەسنك شكل وطرزی صورت مشروحه دائرەسنده اولوب نقش وعبارەجه اویله بیوك فرقلر كورلمامكدەدر. ایكنجی قسمه كلنجه دولت امویەنك

[۱] Curiosités orientales de mon cabinet numismatique, Bruxelles. 1891.

تأسسنده مسكوكاتك دخی یواش یواش صورت آخره افراغنه تشبث اولندیغی اكلاشیلەیور. طرز رومیەدەكی سكەلر شكلاً تبدیل اولنمیوب انجق ایمپراطورلرك تصویرلری ترك ایله یرینه بر طرز مخصوصده تصویر نقشنه وعباراتنك یالكز عربجەیه حصرینه ابتدار اولنمشدر. مقریزی كتاب نقودنده [۱] حضرت معاویه دینارلره كندی تمثالنی مقلد بالسیف اولەرق ضرب ایتدیرمش اولدیغنی روایت ایلمشدر. واقعا مقریزینك اكثر روایاتی دلائل مادیه وفنیه ایله غیر مطابق ظهور ایتمكده وشو نوع سكه حقنده مؤلفات سائرەده بركونه روایته تصادف اولنەمامقده ایسەده بسبتون خصوصی بر تمثالده ضرب اولنمش سكەلر موجود اولدیغندن دولت امویه مؤسسنك شكل سكەیی تبدیل ایتمش اولدیغنده شبهه یوقدر. مع هذا بونلردن مقریزینك دیدیكی كبی آلتون سكه شمدییه قدر كورلمیوب الده بولنانلر كاملاً باقر درلر. موسیو (لاووا): «بویله دینارلر بزم ایچون شمدییه قدر مجهول اولوب فقط یاوریٔ بخت وطالع ایله بر كون دسترس اولەجغمزده شبهەم یوقدر.» دیمكدەدر.

۵۲ نومرو ایله آنی تعقیب ایدن نومرولرده كوریلەجكی اوزره سكەلرك وجهنده نقش ایدیلان وهپسی یكدیكرینه مشابه اولان تصویرلر بر شكل مخصوصده یعنی حكمدارلغه عائد البسه ایله ملبس ومقلد بالسیف اولوب قائماً وسیفنك قبضەسنی صاغ الیله طوتمقده اولدیغی حالده رسم ایدلمشدر. اوروپا ارباب مسكوكاتننك ظن وقوانی قبول ایتمیەرك فقیر دیرمكه شو تصویر عادتا روم ایمپراطورلرینك تصاویر قدیمەسی ترك اولنەرق آنلرك یرینه خیالی ولاعلی‌التعیین نقش وترسیم ایدلمش بر حكمدار تمثالیدر. حضرت معاویه خلافتندن عبدالملك بن مروانك زماننه قدر

[۱] «ضرب معاویة ایضاً دنانیر علیها تمثاله متقلداً سیفا» الجوائب مطبعەسنده ۱۲۹۸ تاریخنده طبع اولنان (كتاب النقود القدیمة والاسلامیة) نسخەسنده (تمثاله) یرینه (تمثال) یازلمشدر. صحیفه ۵

مرور ایدن مدت ظرفنده ضرب اولنان بو نوع سکه‌لرده علامت سکه اولان M حرفندن بشقه روجه بر شیٔ اولمیوب دیکر کلمات ومحل ضربی عبارهٔ عربیه ایله یازلمشدر .

مسکوکات مبحوثه ایچنده نادراً جالب نظر دقت بعض سکه‌لر ظهور ایده‌یورکه بونلرك اوزرنده کلمات عربیه ایله برابر حروفات حمیریه‌یه مشابه اشارات منقوشدر . متن قتالوقده ۵۳ نومرویه وضع ایلدیکم باقر سکه ایشته بو قبیلدندر .

فرانسه مسکوکات قبینه‌سی محافظ معاونلرندن موسیو (قزانوا) Casanova کچن سنه مذکور قبینه‌ده بولنان بویله ایکی اوچ سکه‌یی نشر ایدرك [۱] بو ظن ومطالعه‌یی اك اول میدانه قویمشدر . واقعا بو سکه‌لرك اوزرنده بولنان اشارات خط حمیری‌یه پك مشابه اولدیغندن بو بابده‌کی احتمالاته دائر فقیر دخی بر کوچك مخطره یازدم [۲] موزهٔ همایونده بولنان سالف الذکر سکه‌نك محل ضربی (حران) کبی اوقینور ایسه‌ده (نجران) ویاخود (حراز) اولمق ظنی دها غالبدر . هر نقدر اخطاره لزوم یوق ایسه‌ده اشبو باقرلر اصل حمیری مسکوکاتندن معدود اولمیوب حمیری مسکوکاتی بتون بتون بشقه وتاریخجه آنلرده اهمیتلی شیلردر . مستشرقیندن موسیو (شولونبرکر) G. Schlumberger نام ذات استانبولده مسکوکات مذکوره‌دن پك مهملرینه وکلیتلی برمقداره دسترس اولوب (خزینهٔ صنعا) [۳] نامیله نشر ایلدیکی براثرده بونلری تعریف واولبابده معلومات لازمه اعطا ایلمشدر .

اوچنجی قسمدن اولان مسکوکات شکل رومیده اوله‌رق عبدالملك بن مروانك ضرب ایتدیردیکی سکه‌لردر . بونلر ارتق بوطرز مسکوکاتك

[۱] Revue Numismatique. 1893.

[۲] Quelque mots sur les monnais musulmanes à monagrmmes himyarites. Constantinople. 1893.

[۳] Le trèsor de San'â, (monnaies Himyaritique) Paris. 1889.

صوکی اولوب دینارلری اسمسز ومحل ضربسز اوله‌رق فقط تاریخلری کوسترلمش وفلسلرنده بالعکس اسم ومحل ضربلری یازیلوب لکن تاریخ وضع اولنمامشدر . دینارلرك وجهلرنده مقلد بالسیف حکمدار تصویری مرتسم اولوب دوره‌سنده بسمله وتوحید وظهرلرنده درت قدمه‌لی قاعده اوزرنده برستون منقوش اوله‌رق دوره‌سنده : « بسم الله ضرب هذا الدینر سنه ۰۰۰۰ » تحریر قلنمشدر . وزنلری مثقال ثقلت معینه‌سنده‌در . بو دینارلر دخی پك نادر اولوب شمدی‌یه قدر درت عددی معلومدر . برعددینی ۷۶ تاریخلی اولمق اوزره موسیو (صووەر) نشر ایتدیکنی متوفی لاووا سویلیور . دیکر برینی ۷۷ سنهٔ هجریه ایله مؤرخ اوله‌رق موسیو (استیقل)ك قتالوغنده [۱] کوردك . دیکر ایکیسی دخی ۷۶ و ۷۷ تاریخلی اوله‌رق فرانسه قبینه‌سی قتالوغنده نشر ایدلمشدر . [۲]

موزهٔ همایونده مع التأسف بو قیمتدار آلتونلردن ظهور ایتمامشدر . فقط مسکوکات متنوعه قولکسیونلرینك اکمال وتزییدی یولنده کرك درسعادت وکرك ولایاتده بولنان موزهٔ همایون مأمورلری جانبندن اجرا ایدلمکده اولان تحریات متمادیه ثمره‌سی اوله‌رق اشبو قولکسیونی ترتیب وقتالوغنی تحریره باشلادیغم برسنه مدتدنبرو خیلی نادر وبیمثل خلفا آلتونلری تدارکنه همت ایتمش اولدقلری کبی قریب وبعید ذکر اولنان دینارلردن دخی بوله‌رق اکمال نقصانه موفق اوله‌جقلرینی قویاً امید ایدرم .

اشبو دینارلر مسکوکات قدیمهٔ اسلامیه میاننده اهمیت فنیه وتاریخیه‌یی حائزدرلر . چونکه عبدالملك بن مروانك طرز مخصوص اسلامیده احداث ایلدیکی دینارلر ایله شکل رومیده‌کی دینارلرینك سنهٔ ضربلری مؤرخینجه پك مختلف اوله‌رق درمیان اولنوب شو اختلافاندن طولایی بو ایکی نوع دینارلرك تاریخ ضرب و اخراجلرینی یکدیکرینه قارشدیرمشلردر . هر ایکیسنك مبدئنی تعیین ایله مسئله‌یی حل ایتمك مسکوکات

[۱] Stickel. Handbuch zur morgenländischen munz kunde, II. 1870. P. 48. N. 34.

[۲] Lavoix, khal. orien. P. 17 et 485.

موجوده‌دن استنباط اولنه‌جق معلوماته موقوف اولوب بو بابده آندن موثوق برهان تحریسنه حاجت یوقدر. لکن چه فائده‌که بیزانتین طرزنده‌کی سالف الذکر التونلر پك نادر و موجودینك تاریخلری یالکز ۷۶ و ۷۷ سنه‌لرینه منحصر بولندیغندن بونلرك مبدأ قطع و اخراجی معلوم اوله‌میور. فقط آتیاً محلنده بیان قلنه‌جغی وجهله طرز اسلامیده مضروب ایلك التونلرك سنه‌سی شمدی‌یه قدر بعض قولکسیونلرده بولنان سکه‌لره کوره ۷۷ هجریسی اولمغله شکل رومیده‌کی التونلرك آخر سنهٔ ضربی کذلك ۷۷ سالی اولمق اقتضا ایدر. هر حالده بو نوع دینارلرك اصول اسلامیه‌ده کسیلان سکه‌لردن اول چیقارلدیغی جای بحث و تردد دکلدر.

هر نقدر صراحت کافیه‌یی شامل دکل ایسه‌ده مؤرخ شهیر بلاذرینك بعض ثقاتدن روایةً افاداتی [۱] ایوجه تدقیق ایدر ایسه‌ك مشار الیه عبدالملك طرفندن ضرب ایتدیریلوب دنانیر دمشقیه تسمیه اولنان التونلردن و ۷٤ سنه‌سنده برنجی دفعه اوله‌رق ضرب اولنان ذهبلردن و کذلك ۷٤ سالنده بر مقدار و (۷۵) تاریخنده تکرار قطع و اخراج ایلدیکی دینارلردن مؤلف مومی الیهك مقصدی موضوع بحثمز اولان طرز رومیده‌کی التونلر اوله‌جغی استدلال اولنه‌یور. ایلروده بشقه تاریخلر ایله ظهوری ملحوظ اولان مسکوکاتدن حقیقت حال دها زیاده تظاهر ایده‌جکدر.

مشارالیه عبدالملکك بیان اولنان طرزده‌کی باقرلرینه نقل کلام اولننجه بونلردن مختلف محللرده ضرب اولنمش بش قطعه‌سی قولکسیونمزده واردر. بونلر امثالنده اولدیغی کبی پك ایو حالده اولمیه‌رق ممسوحجه ایسه‌ده ینه یازیلری اوقنور ورسملری کوریلور. بو باقرلر نقش

[۱] «.... وضرب هذه الدنانير الدمشقية» «ان عبد الملك اول من ضرب الذهب عام الجماعة سنة ٧٤» «ضرب عبد الملك شيئاً من الدنانير فی سنه ٧٤ ثم ضربها سنة ٧٥» فتوح البلدان صحيفه ٤٦٦ — ٤٦٨.

وعباره‌جه التونلردن فرقلیدر. وجهلرنده کذلك رسم متخذ منقوش اولوب اطرافنده کلمهٔ توحید یرینه بعضاً (عبد الملك امير المؤمنين) وکاه (لعبدالله عبدالملك امير المؤمنين) یازلمشدر. ظهرلرنده ایسه اوچ وکاه درت قدمه‌لی قاعده اوزرینه موضوع و رأسنده حلقه مرسوم بر ستون شکلی منقوش اولوب طرفیننده سکه‌نك ضربخانه‌سی وبعضاً (واف) کلمه‌سی کوسترلمش ودوره‌سنده تهلیل وتمجید محرر بولنمشدر. اشبو باقرلرك هیچ برنده سنهٔ ضرب درج ایدلمامشدر. خامس خلفای امویه عبدالملك نامی محرر اولان سکه‌لر ایشته بالاده تعریف ایلدیکمز التونلر ایله بو باقرلردر. ابن خلدونك مشار الیهك اسمنی سبك ودرج ایلدیکنی درمیان ایلمکده اولدیغی درهم و دینارلردن مقصد مذکور سکه‌لر اوله‌جغنه حکم ایده‌بیلورز. چونکه طرز اسلامیده‌کی سکه‌لرده بو روایت الیوم مادةً ثابت اوله‌مامشدر. موزهٔ همایونك خلفا قولکسیوننده بولنان بیزانتین طرزنده مسکوك سکه‌لرك فرانسه و انکلتره موزه‌لرینك موجودینه نسبتله نقصانی چوق ایسه‌ده بو نقصان علی الاکثر دارالضربلرجه اولوب یوقسه همان هر بر انموذجده چیقاریلانلردن بوراده‌ده واردر. انجق افریقا واندلس قطعه‌لرنده ضرب ایدلمش اولان لاتین عباره‌لی بو قبیل التون وباقر مسکوکاتدن هنوز هیچ بر نوعی ظهور ایتمامشدر. سایهٔ کمالاتوایهٔ حضرت شهریاریده بونلرك دخی قریباً درجهٔ مطلوبه‌ده اکمال ایدیله‌جکی بی‌شك وکماندر.

— ۳ —

عصر هجریٔ حضرت نبوینك ربع ثالثنه قدر ایادیٔ تداولده بولنان مسکوکات بالاده نکاشتهٔ صحیفهٔ بیان اولدیغی اوزره دنانیر رومیه ایله دراهم کسرویه‌یه وخلافت حضرت فاروقدن اعتباراً ینه او طرز وشکلده و فقط موازین ومقادیر معینه‌ده ضرب اولنان نقوده منحصر ایدی. حکومت اسلامیه شرقاً وغرباً کسب قوت و وسعت ایدرك خلیفهٔ امویه

عبد الملك بن مروان زمانلرنده هر درلو مشكلات وتعرضات خارجيه يه غايه اولنه‌رق تنظيم مهام دولت زمانى كلمش و بعض مطالعات سياسيه يه مبنى بدايتلرده اتخاذينه لزوم كورينان تدابير موقته واحتياط‌كارانه‌نك ارتق دوامنه حاجت قالمامش ايدى .

ايران وعراق ممالكنده وجزيره ايله سوريه قطعه‌لرنده ومصر وافريقا الكالرنده مدنيت اسلاميه تأسس و تقرر ايتمكه باشلامش وكافهٔ امور ومعاملات وصنايع وتجارت يد اقتدار اسلاميانه كچمش ايدى. روايات تاريخيه ايله معلوم اولديغى اوزره اوللرى شعبات ادارهٔ حكومتك بعضلرنده خصوصيله ويركو حساباتيله اصول دفتريده و معاملات سائرهٔ خزينه‌ده ايرانيلردن وروم وموسويلردن آدملر استخدام ومحررات ودفاتر رسميه ايچون عراقده لسان پهلوى و سوريه‌ده لسان رومى استعمال اولنور واكثر صنايع ملل مختلفه النده اولديغى كبى ضربخانه‌لرده رساملق وحكاكلق وسكه‌زنلك خدمتلرى دخى كذلك ايرانى ورومى و موسوى اوسته و عمله‌لر طرفندن اجرا قلنور ايكن صنايع و خدمات مذكوره كاملاً عربلره انتقال ايتمش وبعدما آثار مليه ساحه آراى وجود اوله‌رق اسكيلره تفوق و آنلرى محو ونابود ايلمشدر. ملل سائره‌نك التمش سنه‌دنبرو مراجعت اولنان معاونت و صنعتلرينه احتياجدن ارتق استغنا حاصل اولمشدر .

بناءً على هذا خليفه عبد الملك ممالك وسيعهٔ اسلاميه ايچون اصول وعادات دينيه و مليه‌يه موافق صورتده اصلاحات و تشكيلات جديده‌يه لزوم كوره‌رك فعليات واجرا آتنه ومتحد الاساس اصول وقواعد وضع وتأسيسنه تشبث ايتديكى صره‌ده معاملات مهمهٔ ماليه‌نك وسائط اساسيه ومستعجله‌سندن اولان سكه امورينك دخى بتون ممالك ايچون بر اصول متحده وسالمه‌يه ربطنى قرارلشديره‌رق طرز مخصوص اسلاميده اولمق يعنى آياة جليلهٔ قرآنيه و عبارات لازمهٔ عربيه ايله محرر ومسكوك

اوله‌رق انجق آلتونلر ايله كموشلر بيننده عباره‌جه بعض فرق بولنمق اوزره سكهٔ جديده احداث واخراج ايتمش ودرهم ودينار ايچون خلافت حضرت فاروقده تعيين اولنان موازين ومقادير شرعيه‌يى تماميله محافظه ايلمشدر .

سكهٔ اسلاميه‌نك اصلاح وتجديدى تاريخنى مؤرخلرك اقوال مختلفه‌سنه باقيلور ايسه قطعياً تعيين ايتمك غير قابلدر . سكه‌دن آز چوق بحث ايدن مذكور الاسامى مؤرخلرك مأخذ اتخاذ ايلدكلرى منابع پك متفرق اولميوب باشليجه درت ذاتك روايتنه منحصردر . ثقاتدن اولان اشبو درت ذات سعد ابن مسيب ، ابو الزناد ، الواقدى ، المدائنى [1] اولوب بولندقلرى زمانلر يكديكرينه اولدقجه يقين بولنديغى حالده افاده‌لرى برى برينه موافق دكلدر . بونلر سكهٔ اسلاميه‌نك ابتداى احداثنى ٧٤ و ٧٥ و ٧٦ سنه‌لرنده اولمق اوزره بيان ودرهم ايله دينارك تاريخ اخراجلرينى بعضاً تفريق ايتمكله برابر دينارك عبد الملك ودرهمك حجاج طرفندن ضرب ايتديرلديكنى حل وتعيينى مشكل بر صورت متخالفه‌ده ذكر ايده‌يورلر . مبدأ اوله‌رق كوستريلان اشبو سنه‌لرك برطاقمى طرز كسرويده‌كى درهملره وبرطاقميده طرز روميده‌كى دينارلره عائد اولمق احتمالندن واوزرلرنده تحرير ودرج اولنديغى روايت قلنان عباره‌لرك دخى بوكا دلالتندن بالاده بالمناسبه بحث اولنمغله بو بابده تكرار ايضاح مسئله‌يه لزوم كورمدم .

خليفه عبد الملكك طرز اسلاميده مضروب مسكوكاتنك مبدئى مجرد فناً ومادةً تعين ايده‌جك مسائلدندر . بناءً عليه بوكيفيتى حال حاضره كوره فن نقطهٔ نظرندن حل وتدقيق ايتمك لازم كليور . آتيده وقوع

[1] سعد ابن مسيب تابعيندن اولوب ٩٥ ويا ١٠٥ سالنده وابو الزناد كذلك تابعيندن اوله‌رق ١٣٠ سالنده وفات ايتمشلردر . الواقدى مشاهير مؤلفيندن اولوب ٢٠٧ والمدائنى دخى مصنفيندن و بغداد قاضيسى اولديغى حالده ٢٢٥ سنه‌سنده وفات ايلمشلردر .

بولەجق کشفیات اوزرینـه تحقق ایدەجك حالی طبیعی بیلەمز ایسـەکدە بوکونه قدر کشف اولنمش آثار مسکوکە ایچندە اك اسکی تاریخ ایله مؤرخ اولان بو نوع التونلری پیش نظره الدیغمز حالده ۷۷ سـنۀ هجریەسندن دها مقدم تاریخلیسی کوریلەمیور. ایشـته موضوع بحثمز اولان ایلك دینارلر سنۀ مذکورەده احداث وضرب اولنمش دیمکدر. شو احتمال صحته پك قریبدر. چونکه خلیفه عبد الملکك سالف البیان بیزانتین طرزنده اولان التونلرندن صـوك اولەرق ۷۷ تاریخلیسی موجود اولوب اندن صکرەسی کورلمامسیله سنۀ مذکوره ظرفنده شکل رومی ترك اولنوب طرز اسـلامیده ضرب سکەیه مباشرت اولندیغنه بوندن دها قوی دلیل اولەمز.

موزۀ همایون قولکسیوننده ۷۷ تاریخلی دینار اولمیوب ۷۸ تاریخلیسی واردر. ۷۷ سنەسنك دینارلرندن بر عددی انکلتره موزەسی قتالوغنده وبر عددی دخی اسکی میلان موزەسی قتالوغنده نشر ایدلمشدر.

اسلام دینارلرینـك اشکال وعباراتی حقندەکی تعریفاتدن اول بونك خلیفه عبد الملك طرفندن احداثنه دائر مؤرخلرك بیان ایلدیکی اسبابدن بر نبذه معلومات ویرەلم:

ابی المحاسنك [۱] افادەسنجه خلیفه عبد الملکی درهم ودینار اسلامی ضرب ایتـدیرمکه سوق ایدن سبب مصر والیسی بولنـان برادری عبد العزیزك توصیەسی اولمش وبوده ۷۶ سالنده وقوعبولمشدر.

کتاب فتوح البلدانك (امر قراطیسـه) دائر فصـلنده ابی العباس البلاذری دییـورکه: «قراطیس یعنی کاغدلر بلاد رومه مصردن کلور وعربلردخی دنانیری روم جانبندن اخذ ایدر ایدی. عبد الملك بن مروان ایلك دفعه رأس طوامیره یعنی مکاتبنك بالاسنه (قل هو الله احد) وسائر ذکر الله تحریری عادت حسنەسنی وضع ایلدی. قیصر روم: «مکاتیبکزده

[۱] النجوم الزاهرة فی ملوك مصر والقاهرة جلد ۱ صحیفه ۱۹۵

بزه تعریض صددنده درج اولنـان عبـارەلر ترك اولنمدیغی حالده بزده مسـکوکاتمزده موجب ممنونیتکز اولمیەجق عبارەلر یازارز.» دیو خلیفۀ مشارالیهه برمکتوب تسطیر ایتمسی اوزرینه عبد الملك بوندن متغیر اولەرق ومکاتیبه وضع ایلدیکی اصول حسنەیی ترك ایتمك ایستەمیەرك خالد بن یزید بن معاویەیی جلب ایله قیصرك مکتوبنی ارائه ورأینی استفسار ایلدی. خالد: «یا امیر المؤمنین بونده جای اندیشـه بر حال یوقدر. روم دینارلرینـك تداولنی منع وخلق ایچون مسکوکات جدیده ضرب ایله وبعدما مکتوبلره انلر طرفندن تعریض اولنان عباراتی تحریردن صرف نظر ایتمه.» دیدی. عبد الملك بوفکردن ممنون اولوب اولوجهله دینارلر ضرب ایتدیردی.»

خیاة الحیوان صاحبی الدمیرینك دخی بو وقعه اوزرینه یازدیغی تفصیلاتی نقل ایتدکدن صکره متوفی (لاووا) نك بو بابده سرد ایلدیکی مطالعانه فقیرده اشتراك ایدرم. بیان اولنان وقعه مسکوکات اسـلامیەنك قطع واخراجی ایچون باشـلیجه سبب اولەمیوب اهمیتی ایکنجی درجەده قالور. الجا آت زمانیه بوبابده دها زیاده اسباب مقبوله ومعقولەدندر. توحید واذکار هنوز معاویه عصرنده مسکوکاته وبلکه دها سائر شیلره تحریر اولنمقده ایدی. اولوقت هدف تعریض اولمدیغی حالده روم ایمپراطورینك اخیراً عبد الملك ایله بو یولده مخابراته کیریشمسی بالوسیله بر مقصد سیاسی‌یه مستند وبوده اصلاح سکه تشبثاتنه متصادف اولمق کرکدر.

ذکر ایتمکده اولدیغمز یکی دینـارلرده اسم یوقدر. ابن خلدون وبعض مؤرخلرك درهم ودینارده «اسم خلیفه یازلدی» سوزلری طوغری دکلدر. بو روایتـلرك اولسه اولسـه بالاده بحث اولندیغی اوزره طرز رومی سکەلره عائد ویاخود اشاغیده بیان ایدیلەجك اولان واسم خلیفەیی حاوی بولنان فلسلره راجع اولمسی لازم کلور. مسـکوکات طوغریدن طوغرییه خلافته عائد اولوب اسکیدن ولاة وامرایه کوسـتریلان مساعده اوزرینه شـکل کسرویدەکی سکەلره بونلرك اسملرینی یازمق عادتی دخی

برطرف ايدلمشدر. هر مملكتده نسق واحداوزره التون وكموشه مخصوص اولان طرز وشكلده سكه ضربى قرارلشديرلمشدر. التونلرده يعنى دينارلرده دارالضربلر كوسترليوب يالكز سنهٔ ضربلرى يازلمشدر. وجهلرينك مركزنده: «الله احد الله الصمد لم يلد ولم يولد» ودوره‌لرنده: «بسم الله ضرب هذا الدنير فى سنه . . .» وظهرلرينك مركزنده: «لا اله الا الله وحده لاشريكله» ودوره‌لرنده: «محمد رسول الله ارسله بالهدى و دين الحق ليظهره على الدين كله» آياة وعباراتى درج قلنمشدر. يازيلرى اوقوناقلى كوفى وهر درلو تزييناتدن عارى اولوب ايكى وجهنك خارجاً اطرافنه بر دائره نقش ايدلمش وقطعه‌لرى غايت مطبوع اولوب قطرلرى درهملردن دها اوفق طوتلمشدر.

وزنلرى بالاده ديديكمز كبى تمام مثقال ثقلتنده اولوب شمديكى اوزان ايله بر درهم ودرت وياخود بش قيراط كلمكده‌در. (كيپو) [١] اشبو التونلرك عيارلرى حقنده دييوركه: «دينارلرك يالكز وزن وثقلتلرى دكل عيارلرى دخى اوچنجى عصرك نصفنه قدر فناً ممكن اولديغى درجه‌ده خالص اولمق اوزره غير متحول بر حالده محافظه اولنه‌رق دوام ايتمشدر.» مومى اليه طرفندن فاصله‌لى اوچ زمان ايچون دينارلرك عيارنجه اجرا اولنان تجربه‌لرده: امويه‌دن يزيد ثانينك ١٠٤ تاريخلى التونى بيكده = ٨٧٩ يعنى = ٢١ عيارنده وعباسيه‌دن هارون الرشيدك ١٩٣ والمطيعك ٣٦١ تاريخلى التونلرى دخى بيكده = ٩٧٩ يعنى = ٢٣ ١/٢ عيارنده اولديغى اكلاشلمشدر. شو حالده دينارلر زرخالصدن معمول اولوب انجق بدايةً كسيلان التونلرك درجه‌سى براز دوشكوندر.

دينارلرده دارالضربلر محرر اولمديغندن هرنقدر هانكى شهرده ضرب اولندقلرى قطعياً كسديريله‌مز ايسه‌ده ظن وتخمين ايدلديكنه كوره

[١] Vazquez Queipo, *Essai sur les systèmes metriques et monnétaires.* V. II. p. 395.

اولوقت مركز خلافت امويه (دمشق) شهرى اولديغندن اوراده قطع وضرب اولنمش اولملرى مأمول قويدر.

خلفاى امويه‌نك جمله‌سى وحتى ٧٧ سنه‌سندن ١٣١ سالنه قدر همان هر سنه صره‌سيله التون سكه ضرب واخراج ايتديرمش اولدقلرى انكلتره موزه‌سى قتالوغندن اكلاشلمقده در. بونلرك رسم وشكلى نسق واحد اوزره اولوب هيچ تبدل ايتمامشدر. انجق فرانسه قتالوغنده نصف وثلث دينارلر دخى ضرب ايدلمش اولمش اولديغى كورلمكده دركه بونلرك وجهلرى مركزنده: «بسم الله الرحمن الرحيم» وظهرى مركزنده دخى ساده‌جه «لا اله الا الله» يازلمشدر.

كموش سكه‌لره يعنى درهملره نقل كلام اولننجه درهملرك طرز اسلاميه‌يه تحويل وافراغى دينارلر ايله بر زمانده وقوعبولمش اولمق اقتضا ايده‌جكى تخطر اولنور ايسه‌ده حال بويله ظهور ايتميور. مؤرخينك اقوالنده درهم ودينارلرك بدايت تأسيسى تاريخلرنجه اختلاف موجود اولوب بالاده ذكرى سبقت ايتديكى اوزره التونلر ايچون ٧٤ و ٧٥ سنه‌لرندن وكموشلر ايچون دخى ٧٥ و ٧٦ سالرندن بحث اولنمقده‌در. آنلرك افاده‌لرنجه عبدالملك يكى سكه قالبلرندن اولوقت عراقين واليسى بولنان حجاجه ارسال وسكهٔ اسلاميه ضربنى امر واشعار ايتمسيله او دخى ٧٥ سنه‌سى نهايتلرنده ضرب دراهم ايتديكى كبى ٧٦ سالنده دخى بتون ملحقاتده بو يولده درهملر ضرب اولنمسنه دائر اوامر اعطا ايلمشدر.

عموميت اعتباريله باقيلور ايسه درهملرى مبدأ احداثى دينارلردن ايكى سنه صكره يعنى ٧٩ سنهٔ هجريه‌سيدر. چونكه سنهٔ مذكوره ظرفنده عراق عرب وعجمك درت بش شهرنده وحتى دمشقده ضرب اولنمش طرز اسلامى سكه‌لرى كورلمكده اولديغى كبى آندن صكره ارتق بلا فاصله ومتسلسلاً هر سنه او اصولده مسكوكات ضربنه دوام اولنمشدركه بوحال مذكور ٧٩ سنه‌سنك مبدأ قطعى اولديغنه دليل واضح عداولنه‌بيلور.

خصوصیت اعتباریله باقار ایسه‌ك كشف جدید اوله‌رق موجود اولان برقاچ سكه نظر تدقیقه آلنمليدر . موسيو (لاووا) فرانسه مسكوكات قبینه‌سی قتالوغنده ایلك دفعه اوله‌رق نشر ایلدیكی اوچ سكه‌دن بریسی (مرو) ده ۷۳ وایكنجیسی (دمشق) ده ۷۵ واوچنجیسی ینه مروده ۷۶ سنه‌لرنده ضرب اولنمشدر . واقعا بونلر تعیین مبدأ ایچون ارباب علم مسكوكاتك مترقب اولدیغی كشفیات فنیه‌دن معدود اوله‌بیلور ایسه‌ده بو بابده شایان اعتماد بعض دلائله دها لزوم واردر : مثلا برنجی سكه ایله ایكنجی سكه بیننده ایكی سنه واوچنجی سكه ایله سالف الذكر اكثر بلدانده بردن اخراج اولنان ۷۹ تاریخلی درهملر بیننده اوچ سنه فاصله‌لر كوریلیور . اصلاح اصول سكه اولنوبده قدیم مسكوكات لاجل‌التحویل بریاندن جمع وادخار اولنه‌رق نقود جدیده‌یه احتیاج قوی بولندیغی برزمانده سكه ضربنده اویله مكرراً برقاچ سنه‌لر فاصله ویرلمش اولمسی شایان ملاحظه وتأملدر . دیكر طرفدن (مرو) ده كسیلان ۷۳ تاریخلی سكه‌نك مسكوكات صحیحه‌دن اولدیغی دخی تحت شبهه‌ده‌در . زیرا تخمیناً اوچنجی عصر هجری اوائلنده جریان ایدن وقعهٔ آتیة الذكر بو شبهه‌یی تأیید ایده‌یور .

علامهٔ بلاذری داود نامنده برنافدك یعنی صاحب عیارك «ضرب هذا الدرهم بالكوفه سنه ثلث وسبعین» محرر اوله‌رق كوردیكی بردرهم تدقیق اولندقده سائر ناقدلرك دخی بونك معمول یعنی قلب اولدیغی رأینده بولندقلرینی مومی الیه داودك لساندن اوله‌رق روایت ایلمشدر . [۱]

بو قبیلدن اوله‌رق دها سائر ساخته درهملر ظهور ایلدیكی دخی نقل وروایت اولنمسیله سالف الذكر فرانسه قبینه‌سی قتالوغنده‌كی ۷۳ تاریخلی مرو درهمنك صحتنده دخی تردد اولنه‌بیلور . هله سنه‌نك مطابقتی بو احتماله دها زیاده قوت ویرمكده‌در . ۷۵ و ۷۶ تاریخلی سكه‌لر دخی

[۱] فتوح البلدان صحیفه ۴٦٨

كذلك شبهه‌لی اولوب مكركه ایلروده بونلرك عینی سنه‌لر ایله فاصله‌لی اولان سنه‌لرده ضرب اولنمش بشقه درهملر ظهور ایتمش اوله اولزمان مسئله شكل آخر كسب ایله تدقیقاتنه كیریشیلور . شو مطالعه سائقس قوبورغ وغوته پرنسنك بالاده ذكری سبقت ایدن رساله‌سنده موقع بحثه وضع ایدلمشدر . نتیجهٔ كلام طرز مخصوص اسلامیده‌كی درهملرك مبدئی ۷۹ سنه‌سندن اعتبار ایتمك دها برچوق دلائله نظراً شمدیكی حالده طوغریدر .

دراهم جدیده كذلك آلتونلر مثللو اسمسز اولوب فقط رسم ونقشی وعباراتی آنلره مشابه دكلدر . بونلرده بشقه طرز واصول اختیار اولنمشدر . باشلیجه محل ضربلری كوسترلمك عادتی كموشلرده اتخاذ اولنوب وجهلرینك مركزنده : «لا اله الا الله وحده لا شریك له» عباره‌سی ودوره‌لرنده بسمله‌دن صكره محل ضرب وسنه‌سی یازلمشدر . ظهرلرینك مركزنده دخی دینارلرده یازلمامش اولان «ولم یكن له كفواً احد» جمله‌سی ودوره‌لرنده محرر اولان «ارسله بالهدی .. الخ» آیهٔ كریمه‌سنك نهایتنده «ولو كره المشركون» كلماتی تحریر قلنمشدر .

درهملر آلتونلر كبی ساده اولمیوب قتالوغك متننده تعریف اولندیغی وجهله خارجی و داخلی متعدد وبعض دوز و بعض نقطه‌لی وتیرتیللی دائره‌لر ایله مستدیر وكوچك بیوك حلقه‌لر ایله مزین ومنقوشدر . كوفی اولان خطوطی دخی دینارلرك یازیلرندن براز فرقلیدر . قطرلری دها بیوك اولوب وزنلری درهم شرعیه مساویدر . قتالوقده بزم ارائه ایتدیكمز وزنلر الیوم مستعمل اولان درهم عرفی حسابیله اولدیغندن موجود اولان تفاوت آندن وبعض سكه‌لرك ممسوح اولمسندن نشأت ایتمشدر . سنین اخیره‌ده ضرب اولنمش نصف درهملر دخی كورلمكده اولوب بونلرك شكل وعبارجه دیكرلرندن فرقلری یوقدر .

خلفای امویه‌نك جمله‌سی درهملرینی برشكل وعباره‌ده ضرب ایتدیروب انجق تزییناتدن اولان دائره وحلقه‌لری تخلف ایتمكده‌در.

دراهم اموية حقنده مؤرخينك ويرديكى ايضاحات صره‌سنده مقريزينك كتاب النقودنده معلومات آتيه كوريله‌يور: «عبدالملكدن خليفه عمر بن عبدالعزيزه قدر درهملر بر اسلوب اوزره چيقاريلوب يزيد بن عبدالملك خليفه اولدقده عمر بن هبيره نام ذاتى ١٠٢ سنه‌سنده عراق وخرسانه والى تعيين ايدوب بو ذات دراهمك عيارنى تزييد وكموشلرك خالصيتنه زياده‌سيله تقيد ايلدى وبو يولده ضرب ايتديرديكى درهملر اسمنه نسبتله (هبيريه) تسميه قلندى. بعده هشام بن عبدالملك مقام خلافته كلوب مشاراليه امور ماليه‌ده تقيدات كامله‌سى اولمغله ١٠٦ سالنده عراق قطعه‌سنه والى نصب ايلديكى خالد بن عبدالله القسرى‌يه اعطا ايتديكى اوامر موجبنجه خالد بر درجه دها خالص العيار درهملر ضرب ايتديروب بونلره دخى (خالديه) اطلاق قلنمشدر. (١٢٠) سنه‌سنده مومى اليه خالد عزل ايله يرينه يوسف بن عمر الثقفى مأمور اوله‌رق بو دخى عيار سكه‌ده ديكرلرندن زياده اختيار كمال افراط ايلمش وبونك زماننده قطع واخراج اولنان درهملرده كذلك مومى اليهك نامنه عطفاً (يوسفيه) توسيم ايدلمشدر.

هشامدن صكره كلان خلفا ايله آخر خلفاى امويه اولان مروان ثانى وقتنده ضرب اولنان سكه‌لر دخى سيم خالصدن اولوب فقط سالف الاسامى اوچ نوع درهملر اجود نقود بنى اميه‌دن عد اولنوردى.»

مقريزينك درهملرك خالصيتنه دائر اولان شو رواياتيله (واز كز كبپو)نك تدقيقاتى يكديكرينه مطابقت ايتمكده‌در. (كبپو) آلتونلر مثللو درهملرى دخى سنجيدهٔ ميزان تدقيق ايله مختلف سنه‌لرده مضروب اولانلرى محك عياردن امرار ايتمشدر: درهملر ابتدالرى بيكده = ٩١٢ دن باشلايوب تدريجله ٩٧٢ عيارينه قدر تزييد وترفيع اولنمشدر.

ايران وعراقك پك چوق بلده‌لرنده وجزيره قطعه‌سنك بعض شهرلرنده وافريقا واندلسده دارالضربلر تأسيسله اصول جديده‌ده درهملر

ضرب اولنمشدر. مصر، فلسطين، بر الشامك ايسه (دمشق ـ ساميه) شهرى استثنا ايدلديكى حالده بشقه بلده‌سنده درهم ضرب اولنمامشدر. مقريزينك افاده‌سى وجهله خليفه هشام وقتنده سكه ضربى يالكز واسط شهرينه حصر اولنديغى مسكوكات موجوده‌دن اكلاشيله‌يور. انجق واسطه ملحق (مبركه) ايله (اندلس) بو انحصاره داخل ايدلمامشدر.

اقطار شرقيه‌ده بولنان امرا و ولاتدن بر طاقمى ابو مسلم خرسانى‌يه التحاق ايله عباسيلره طرفكير اولملرى اوزرينه ايران شهرلرندن بعضلرنده ضرب ايتديردكلرى درهملرده آل بيت رسوله ميللرينى اظهار واعلان ايچون «قل لا اسئلكم عليه اجراً الا المودة فى القربى» آية كريمه‌سنى درج وعلاوه ايتديرمشلر وفقط سكه‌نك سائر عبارات و نقوشنى حال سابقنده ابقا ايتمشلردر. قولكسيونده اشبو درهملردن (رامهرمز) ده و ١٢٨ سنه‌سنده باصلمش بر عددى بولنوب (٢٢٩) نومروده ارائه ايلدم. متوفى (لاووا) قتالوغنده بونلردن ١٢٧، ١٢٨، ١٢٩، ١٣١ سنه‌لرنده وبلخ، تيمره، جى، رى، ماهى شهرلرنده ضرب اولنمش اولمق اوزره بش عدد سكه نشر ايلمشدر. انجق ١٣١ و ١٣٢ تاريخلرنده (مرو) شهرنده كسلمش درهملرى دخى سالف الذكر «قل لا اسئلكم الخ» آية كريمه‌سى مندرج اولمديغى حالده آنلر صره‌سنه كچورمش و زيرنده هر نقدر بو سكه‌لرده سالف البيان آية كريمه يازلمامش ايسه‌ده ابو مسلم ١٣٠ سالنده (مرو) داخل اولمسيله درهملرك اكا عائد اوله‌جغنى درميان ايلمشدر. فكر عاجزانه‌مجه بو صورت پك طوغرى اوله‌مز. چونكه عباسى طرفدارلرينك كسديردكلرى سكه‌لرك مطلق آية كريمهٔ مذكوره‌يى شامل اولمسى لازمدر. بناءً عليه مروان ثانى ايله ابو مسلم او تاريخلرده يكديكريله محارب اولوب ١٣٠ سالندن صكره بر اراللق (مرو) شهرى تكرار امويه طرفدارلرى النه كچه‌رك ١٣١ سنه‌سى اواخريله ١٣٢ سنه‌سى اوائلنده موضوع بحث اولان سكه‌لرى كندى اصوللرنده اوله‌رق ضرب ايتديرمش اوله‌جقلرى جاى شبهه دكلدر.

دراهم امویه حقنده‌کی فقراتمزه خاتمه ویرمزدن اول حضرت علی رضی الله عنهك اواخر خلافتنده ضرب ایدلمش اولمق اوزره صبحی پاشا مرحومك نشر ایلدیکی بر سکه حقنده دخی براز معلومات اعطاسنی صدده موافق کوردم. پاشای مشارالیه رساله‌سنك بر فقرهٔ استطرادیه‌سنده: ۱۲۷۷ سنه‌سنده عراق عربده بولنمش بر درهم اللرینه کچوب بونك بصره‌ده و ٤٠ سنهٔ هجریه‌سنده ضرب اولنمش اولمسی جهتله سکهٔ اسلامیه‌نك معروف اولان طرز اسلامیده ضربی ٧٥ تاریخنده وقوع بولمیوب علی بن ابی طالب حضرتلرینك زمان خلافتلرنده اولدیغنه شك وشبهه‌یی ازاله ایده‌جك بر کشف جدید اولدیغنی بیان وبناءً علیه بر طاقم غوائلدن طولایی بو اصولده سکه ضربی بر وقت معطل قاله‌رق عبدالملکك تنظیم امور مملکته تشبثیله برابر حضرت علی رضی الله عنهك ترتیب بیوردقلری شکل وعباره ایله بلا تغییر وتبدیل قطع سکه اولندیغنی درمیان ایلمشلردر. تاریخ جودتده دخی اشبو کشف جدیددن بحثله: طرز عرب اوزره سکه ضربی ٧٥ویاخود ٧٦ سنه‌سنده حجاجك ایجادی ایدوکی اصحاب فن عندنده مسلماتدن اولدیغی حالده شمدی اساس مسئله‌نك متغیر اولدیغی کوسترلمشدر. دیکر طرفدن موسیو (مورتمان) صبحی پاشانك سالف الذکر رساله‌سی ترجمه‌سنه علاوه صورتیله یازدیغی مطالعهٔ مخصوصه‌ده مذکور سکه‌نك صحتنی تأیید ودها طوغریسی ارباب فن نظرنده اهمیتنی تزیید ایچون بعض دلائل سرد ایلمشدر. بو دلیللرك باشلیجه‌سی سکه‌نك حالی ساخته‌لکنه حکم ایدیله بیله‌جك وعلامتدن عاری اولدیغی و (اربعین) کلمه‌سنك پك اوقوناقلی اولمسندن طولایی بر سهو قلم اوله‌رق (تسعین) ویاخود (سبعین) یرینه حك ایدلمش اولمسنه احتمال ویریله‌میه‌جکی وصبحی پاشا مرحومك مطالعه‌سی وجهله طرز عربك خلافت حضرت علی‌ده اتخاذی عقله پك یقین اولوب فقط الجاآت زمانیه‌دن ناشی بو اصولك تعمم وانتشاری کسب تأخر ایلمش اوله‌جغی ماده‌لریدر.

لهذا اوروپاده بعض مستشالری اولسه بیله فن مسکوکات علماسنك اکثریسی هر کشف جدیدی اویله قولایلقله قبول و تلقی و همان صحتنه حکم ایتمزلر. اجرای تدقیقات ایله حقیقتك تظاهرینه سعی و ورزش ایدرلر. اثبات مدعا و تأیید کیفیت ایچون یکدیکرینك نشریاتنه قارشو تنقیدات ومباحثاتده بولنورلر. ایشته بحث اولنان درهم حقنده دخی عینی بو حال وقوعبولمشدر.

دوقتور (مورتمان) ك وتاریخ جودتده‌کی فقرات مخصوصه اوزرینه موسیو (باربیه دو مینار) ك نشریاتنه مقابل موسیو (استیقل) *Stickel* وموسیو (صوره) *Soret* معلومات موثوقهٔ تاریخیه ایله متناقض اولان بویله بر سکه‌یه عدم امنیت و اعتماد کوستروب بونك ساخته ویاخود حك وضربنده سهو ونقصان اولمسنه حکم ایتمشلردر.

فرانسه مسکوکات قبینه‌سی قولکسیوننك قسم مهم واعظمنی تشکیل ایدن خلفا مسکوکاتنك صبحی پاشا مرحومدن الدیغی معلوم اولوب علی المرتضی حضرتلرینه اسناد اولنان مذکور ٤٠ تاریخلی سکه دخی بو کونکی کونده اوراده بولنمقده‌در. موسیو (لاووا) اشبو درهمی قتالوغنه درج ورسمنی دخی ارائه ایدوب[1] مقدمه‌سنده بونك صحتنی التزام ایدن طرفك ملاحظاتنی ترویجدن ونظر تدقیق ومعاینه‌لرینه عرض ایلدیکی بعض مشاهیر مستشرقینك اشبو سکه‌ده موجب شك وشبهه بر حال کوره‌مدکلرینی بیان وتزبیردن صکره بو مسئله‌یه من جهتٍ تعلق ایده‌بیله‌جك وقایع تاریخیه سردیله اثبات مدعا ایتمك ایسته‌مشدر. حاصلی متوفی (لاووا) بو بابده اعتراضات شدیده‌یه تصادف ایلیه‌جکنی تصدیقله برابر درهم مبحوثك ٤٠ تاریخنده ضرب اولندیغنه وخلیفه عبدالملکك اصلاح سکه‌ده بونی نمونه اتخاذ ایلدیکنه قناعت حاصل ایلمشدر.

مذکور قتالوغك نشرندن صکره بعض ذوات بنه خلاف فکرده بولنمش اولدیغی کبی ساقس قوبورغ پرنسنك بالاده بر قاچ دفعه ذکر

[١] Lavoix, *Khal. Orien.* Pl. II. N. 158.

ایلدیکمز رساله‌سنده دخی موضوع بحث اولان سکه‌نك خلافت حضرت علی رضی الله عنهده و (٤٠) تاریخنده ضرب اولنمش اولمسنه احتمال ویریله‌میوب بعض امثالنده اولدیغی کبی (اربع و سبعین) یازیله‌جق یرده اختصار عباره ایچون (اربعین) یولنده یازلمش اوله‌جغی ملاحظه‌سی دربیش ایدلمش وپرنس مشارالیهك معاونت قلمیه‌سنده بولنان ویانه‌لی مستشرق موسیو (قرابشاق) Karabacek ك فکرنجه دخی بو درهمه صورت ضربی سهو وخطادن سالم اولمیان برسکه نظریله باقلمق لازم کله‌جکی پك کوزل بیان وایضاح قلنمشدر.

فقیر بوسکه‌نك صدق وصحتنه مخالف اولان طرفك افکار وملاحظاتنه اشتراك ایتمکده‌یم. موثوقیتنی اثبات ایچون سرد اولنان دلائل فنیه ووقایع تاریخیه تأویلات وفرضیاتدن عبارت اولوب یوقسه براهین قویه‌دن عد اولنه‌مز. بو بابده تفصیلاته شمدیلك لزوم وحاجت کوره‌مم. یالکز بالاده بالمناسبه مؤرخ بلاذریدن روایةً نقل ایتدیکمز وجهله اوائلده مصنوع ومعمول درهملر ظهور ایلدیکی نقادك افادات موثوقه‌لریله واصل درجۀ یقین اولدیغندن اشبو ٤٠ تاریخلی ظن اولنان درهمك دخی او قبیلدن اولمق ویاخود بروجه مشروح سهو حك ویا بعض امثالی کورلدیکی وقتالوغمزده‌ده بولندیغی اوزره سنه‌لرنده اختیار اختصار اولنان سکه‌لر مثللو بونده دخی (اربع وتسعین) کلماتی یرینك طارلغی جهتله حسب‌الضرور (اربعین) صورتنده تحریر قلنمش اولمق احتمالاتی تکرار ایله اکتفا ایدرم.

دینار ودرهمك طرز اسلامی‌یه تحویلیله برابر بیزانتین رسم وشکلنده‌کی باقر مسکوکاتك دخی طبیعی الغاسی لازم کله‌رك بونلرك یرینه قائم اولمق اوزره طرز مخصوص اسلامیده اوله‌رق عبارات عربیه ایله وفلس نامیله مختلف الشکل باقر مسکوکات ضربنه تشبث اولنمشدر. قتالوغمز تدقیق اولندیغی حالده اکلاشیله‌جغی وجهله النون وکموشلر کبی توحید اصول

بونلرده قابل اوله‌مامسیله هر مملکت ایچون همان بشقه بشقه طرز وشکل اتخاذ قلنمشدر. بونلرك بر طاقمنده یالکز کلمۀ توحید یازلمش وبر طاقمنده دار الضربلری وبعضلرنده تاریخ ضربلری بعضلرنده دخی قاعدۀ عمومیه خلافنده اوله‌رق خلیفه اسمیله ولاةناملری محرر بولنمشدر. [١]

فلسلر جابجا برر علامت مخصوصه‌یی دخی شاملدر: مثلا فرس، فیل، طوشان کبی رسملر وآره صره خرما داللری واکثری هلال وکوکبلر عباره‌لرك اورته‌لرینه یاخود یانلرینه نقش ایدلمشدر. شورای جالب نظر دقتدرکه فلسلرده اتخاذ اولنان شو اصول نقش ممالك اسلامیه‌ده بعض تبدلات ایله پك چوق زمان جاری اولمشدر. حتی اوائل دولت ابد مدت عثمانیه‌ده چیقاریلان باقر مسکوکاتده بیله یالکز اثنیه‌یی وساده نقوش عربیه وترکیه‌یی شامل سکه‌لر واردر.

اموی فلسلرینك ایکی وجهنده کلمۀ توحید محرر اولانلرك اك اول کسیلانلر اولمسی محتملدر. اوزرنده محل ضرب محرر باقرلر علی الاکثر برالشام وجزیره بلده‌لرنده ضرب اولنوب مصر وممالك غربیه‌ده وعراق وایرانده چیقارلمش فلسلر آنلره نسبتله نادر کورلمکده‌در. بونلرك رسم وخطلری براز منتظم اولوب (ری) شهرنده ضرب اولنمش باقرلرده بر کوچك عبارۀ پهلویه دخی علاوه قلنمشدر.

اسلام فلسلرینك ابتدای ضربنه دائر اقوال مؤرخینده صراحت کافیه اولمیوب انجق المقریزینك مصر تاریخندن استنباط اولندیغنه کوره التنجی خلیفه الولید بن عبد الملك فلس ضرب اولنمق اوزره مصرده بولنان باقردن معمول برجسیم هیکلی اذابه ایتدیرمشدر. فقط مشارالیهك

[١] موزۀ همایون قولکسیونده والی اسمی محرر اموی فلسلری وار ایسه‌ده خلیفه اسمیله مضروب اولانلردن یوقدر. عبد الملك مصر قطعه‌سنده کسلمش واوزرنده «علی یدی الامیر عبد الملك بن مروان» والولید اولك دخی دمشقده باصلمش واوستنده «امر به عبد الله الولید امیر المؤمنین» یازلمش فلسلری فرانسه مسکوکات قبینه‌سی قتالوغنده کورلمشدر.

محل ضربی مصر اولمق اوزره هیچ بر باقر سکه‌سنه تصادف اولنه‌مامشدر.

مقریزی دییورکه: «فلسلرك اساس ضرب واخراجی بین الناس کسورانده استعمال اولنمق ومعاملات عادیهٔ اخذ واعطانك تسهیلنه خدمت ایتمك مقصدینه مبنی اولمسیله اعصار قدیمه‌ده اولدیغی کبی صدر اسلامده دخی قیمتجه ذهب وفضه‌دن دون اولان باقره مراجعت ایدلمش ونحاسدن کوچك قطعه‌لر ضربیله عربلر بوکا (فلس) تسمیه ایلمشدر.» علامهٔ مشارالیه مصرده وقوعبولان قحط وغلالاره دائر تألیف ایدوب طاشکپریلی زاده‌نك ترجمه‌سنه همت ایلمش اولدیغی رسالهٔ مشهوره‌نك نقودحقنده‌کی فصلنده بروجه محرر بسط مقدماتدن صکره فلسلرك رایجنه وسنین اخیره‌ده کسب ایلدیکی احوالنه دائر معلومات لازمه اعطا ایتمشدر. موسیو (صووه‌ر) کتابنده [۱] کرك مؤلف مومی الیهك وکرك مؤرخین سائره‌نك باقر سکه‌لرك اکثر عصرلرده درهملر ایله اولان نسبت ورایجلرینه عائد اوله‌رق اعطا ایتمش اولدقلری تفصیلاتی جمع وتحریر ایتمش وبو بابده نه جریان ایلمش ایسه کوستروب ارباب فنی بر چوق کتابلره مراجعت کلفتندن قورتارمشدر. فلسلر بر قیمت حقیقیه‌یی حائز اولمیوب امر اعتباری اوله‌رق قیمت موضوعه‌یه وبعضاً دخی ایکی شخص بیننده‌کی مقاوله‌یه تابع اولدقلرندن اشبو مدخلمزده بونلرك دولت امویه‌ده‌کی رایجنه دائر معلومات صحیحه ویرمك قابل اوله‌مامسیله ارباب مراق ایچون موسیو (صووه‌ر)ك کتابنه ویاخود المقریزینك سالف الذکر رساله‌سنه مراجعتی توصیه ایدرز.

درهم و دینارك وزن معین واصلیلرینی تعیین ایچون غیر قابل تغیر بر مقیاسه لزوم کورندیکندن و زجاجدن سنجات یعنی درهملر اعمال ایدلدیکی حالده ترکیبی اقتضاسنجه تزاید وتنزل کبی تغیراته قابلیتی اولمدیغندن بو خصوصده انلرك استعمالی عبدالملکك اصلاح سکه ایلدیکی اثناده

[۱] H. Sauvaire, *Matériaux pour servir à l'histoire de la numismatique et de la mètrologie musulmanes*. T. I. P. 108-121.

کندوسنه توصیه قلنمشیدی. بناءً علیه درهم ودیناره وبونلرك ثلث ونصفیه‌لرینه مخصوص اوله‌رق عبارات مختلفه ایله وتاریخ ومقدار وزن وبعض ضاربلرینك اسملریله مسکوك زجاجدن نقوده مشابه سنجه‌لر یعنی الیوم السنهٔ ناسده مستعمل تعبیر ایله درهملر اعمال ایدلمشیدی. بونلرك میاننده فلسلر ایچون دخی خروبه وزنی اوزرینه سنجه‌لر کوریله‌یور. شو حالده خلفای امویه زماننده و دها صکره‌لری باقر مسکوکات ایچون دخی تعیین وزن ایدلمش اولدیغی اکلاشیله‌یور. اشبو سنجات زجاجیه یعنی جام درهملر تاریخ مسکوکات ایچنده شایان نظر دقت آثاردن اولوب امویلر، عباسیلر و فاطمیلر عصرنده بعض خلیفه و اکثری والیلرك وعامللرینك اسملرینی شامل اوله‌رق ضرب و اخراج قلنمشدر. ۱۸۷۸ تاریخنده موسیو (روژر) *E. T. Rogers* لوندره‌ده بر بند مخصوص ایله سنجاتدن بر طاقمنی نشر وتعریف ایتمش وموسیو (لاووا) دخی بونلردن بعض مهم قطعه‌لرینك فرانسه مسکوکات قبینه‌سنده موجود اولدیغنی سویلمشدر. (استانلی لان ـ پول) کچن ۱۸۹۱ سنه‌سنده انکلتره موزه‌سنك نشر ایلدیکی برقتالوغنده درت یوز قدر زجاج ارائه ایلمشدر [۱]

— ٤ —

یارم عصری متجاوز بر مدت نسق واحد اوزره مسکوك وبتون ممالك وسیعهٔ اسلامیه‌ده متداول اولان دراهم ودنانیرك اشکال وعباراتی ۱۳۲ سالنده وقوعبولان تبدل حکومتله برابر آزچوق دوچار تحول اولمشدر.

دولت عباسیه‌نك ظهوریله ابو العباس السفاح عراقده جالس مقام خلافت اولدقده دولت جدیدهٔ اسلامیه‌نك شعائر حکمداریسنه دلالت ایده‌جك بر طاقم اجراآت میاننده طبیعی نقود ایچون دخی یکی بر اصول وبالخاصه علامت فارقه وضع واتخاذ ایتمك اهم اموردن ایدی.

[۱] Stanley Lane-Poole, *Catalogue of arabic glass Weights in the British museum*. London 1891.

مع مافیه اصول قدیمهٔ سکه‌نك اساسه تعلق ایدن جهتی یعنی آلتون کموش هر ایکی نوع سکه‌ده اسم یازلمامسی و دینارلرده محل ضرب کوسترلمیوب یالکز درهملرده درج اولنمسی عادتی محافظه اولنه‌رق ۱۳۲ سنهٔ هجریه‌سی ظرفنده نقود جدیدهٔ عباسیه ضرب واخراجنه تشبث اولنمشدر. شوراسی شایان قید و بیاندرکه اولکینك انهاسی و یکیسنك ابتداسی اولمق اوزره بو ایکی حکومتك دخی سنهٔ مذکوره ایله مورخ سکه‌لری موجوددر .

مسکوکات عباسیه‌نك کرك آلتون وکرك کموش اولسون اموی سکه‌لرندن فرقی عباراتنده وقوعه کلمشدر . شویله که : یالکز دینارلرك وجهی ودرهملرك ظهری مرکزلرنده سورهٔ اخلاصدن اوله‌رق اولجه محرر بولنان جملهٔ جلیله یرینه (محمد رسول الله) یازیلوب مرکز ودوره‌لرنده‌کی دیکر عبارات مسکوکات امویه‌ده اولدیغی کبی حالیله وعینیله ابقا قلنمشدر. نقوشجه فرق پك جزئیدر . هله آلتونلرده رسم خطدن بشقه هیچ فرق یوقدر . فقط درهملرك ظهرلری مرکزینی محیط اولان دائره اوللری نك اولدیغی حالده شمدی اوچر و بعضاً ایکیشر اوله‌رق چکلمش و تزییناتدن اولان خلقه‌لرك عددی دخی بعض کره تبدیل وتکثیر قلنمشدر .

مسکوکاتك شو تعریف اولنان اصولی السفاح زماننده عینی حالده دوام ایدوب اندن صکره المنصورك خلافتنده ینه اساسه خالل کتورلمیه‌رك فقط اسم وصفت ذکر وعلاوه‌سی کبی قسماً ومرور زمانله دها زیاده تعدیلات وعلاوات وقوعه کلمشدر .

مؤرخینك عباسی سکه‌لر حقنده ویرمکده اولدقلری معلومات پك چوق احوالده واقعه غیر مطابق اوله‌رق ظهور ایده‌یور . تاریخلرك یالکز سکه امورینه دائر بعضاً وزن وعیارلرنجه اجرا قلنان تعدیللر و بعض عصرلرده درهم ودینارلره تخصیص اولنان قیمت واسملر استثنا ایدلدیکی

تقدیرده احوال سائره‌سی حقنده ویردکلری ایضاحات همان عمومیته قریب بر صورتله سهو ونقصاندن عاری دکلدر . الحالة هذه دولت عباسیه‌نك تا بدایتندن نهایتنه قدر انواع مختلفه‌ده ضرب اولنان آثار مسکوکه‌سی موجود اولوب بونلر اوزرینه اصحاب فن طرفلرندن اجرا قلنمش وقلنمقده بولنمش اولان تدقیقات سایه‌سنده نقایص وسهویات تاریخیه بر صورت صحیحه وموثوقه‌ده اصلاح واکمال ایدلمکده‌در . مثلا سیوطی وسائر بعض مؤلفلر مسکوکات عباسیه‌ده الك اول خلیفه اسمی یازان المنصور ایدوکنی بیان ایده‌یورلرکه بوطوغری اولمیوب مشارالیه سکه‌لرینه مخدومی المهدینك اسمنی والی صفتیله ودیکر بعض امرا نام‌لرینی ینه او حیثیتله درج وتحریر ایتدیرمکه مساعده ایتمشدر . یوقسه خلیفه نامی برنجی دفعه اوله‌رق المهدینك مقام خلافته کلدیکی زمان یازلمشدر . کذلك المقریزی خلیفهٔ رابع موسی الهادینك سکهٔ معروفه‌سی اولمدیغنی سویلیور . حالبوکه مشارالیهك آلتون وکموش مسکوکاتی موجود وحتی تعریف اولنه‌جغی وجهله دینارلرنده تغیرات بیله واردر . وینه مؤلف مومی الیه هرون الرشید وقتنه قدر سکه وضربخانه‌لر نظارتی طوغریدن طوغری‌یه مقام خلافته مربوط ایکن مشارالیه ایلك دفعه اوله‌رق بو ایشلری وزیری بولنان جعفر برمکی‌یه حواله ایتمش وبوده کندی اسمنی درهم ودینارلره درج وعلاوه ایدوب مقدما هیچ بر ذاتك نائل اولمدیغی بر امتیازه مظهر اولمش اولدیغنی روایت ایتمکده ایسه‌ده بو کیفیت هرون الرشیددن دها اول وقوعبوله‌رق خلیفه الهادی وزیری بولنان علی بن ماهانك نامنی ایلك دفعه اولمق اوزره دینارلره درجنه مساعده ایلدیکی موجود آلتونلرندن استطلاع اولنمقده‌درکه بو صورت شمدی‌یه قدر هر نصل ایسه ارباب فنك دخی نظر دقتلرینه تصادف ایلمامشدر .

صبحی پاشا مرحومك رساله‌سنده مقریزینك بروجه مشروح افاده‌سی تکرار اولندقدن صکره : «المنصورك خلافتنده مخدومی مهدی فارس

والیسی ایکن ١٤٦ سنه‌سنده فرس اصولی اوزره (ری) شهرنده کسیلان سکه‌لرده اسمنی ذکر ایلدی وهرون الرشید عصرنده سائر دیارده بولنان اولاد وولاة خلیفه بو اثره اقتفا ایتدی .» دیمشدر . فقط مهدینک نامی یالکز (ری) شهری سکه‌لرنده اولمیوب بشقه شهرلرده ضرب اولنمش سکه‌لرده دخی بولندیغی کبی ولاة نامیده برنجی دفعه اوله‌رق کذلک المنصورک برقاچ محلده مضروب سکه‌لرنده ذکر اولنمشدر . وبویله اولاد وولاة خلفا مندرج اولان سکه‌لرک (فرس اصولی اوزره) اولمسی تعبیرندن مقصد یک اکلاشیله‌مامقده‌در . حاصلی شو فصلمزده یوقاریدن اشاغی بیان ایلدیکمز روایاتدن بعضلری مادةً استنباط ایدیله‌رک یازلمش معلومات اولدیغی حالده بیله حقیقت آثاره توافق ایتمیوب قنالوغمزک متنی ولاسیما جالب دقت اولان سکه‌لر اوزرینه یازیلان شرحلری نظر تدقیقدن کچورلدکده بو بابده معلومات لازمه استحصال اولنه بیلور ایسه‌ده فنک حال حاضرینه کوره ناقابل اعتراض برصورتده اوله‌رق مسکوکات مبحوثه‌نک بالتدریج کسب ایلدیکی احوالک وبونلره تعلق ایدر سائر موادک باشلوجه‌لرندن بوراجقده دخی بعض ایضاحات اعطاسنی مناسب کوردم .

خلفای عباسیه‌نک التون وکموش سکه‌لری برنجی خلیفه السفاح عصرنده هیچ بر اسمی حاوی اولمیه‌رق بو فصلمزک ابتدالرنده تعریف اولنان شکل وصورتده ضرب اولنوب مخدومی المنصور خلافتنده دخی درت سنه قدر بو صورتله بلا اسم سکه‌لر ضربنه دوام اولندیغی حالده ١٤٦ تاریخنده بصره‌ده مضروب درهملرده برنجی دفعه اوله‌رق والی بولنان سلم بن قتیبه‌نک و١٤٧ سنه‌سنده ینه بصره‌ده ضرب اولنان درهملرده خلیفهٔ مشارالیهک مخدوم وخلفی اولان المهدینک اسمی یازلدیغی کبی بوندن بشقه (ری ـ محمدیه) وارمینیه‌ده دخی مختلف تاریخلرده ضرب اولنان کموش سکه‌لرده کذلک المهدینک اسمی ذکر اولنمش و ١٥٢ سنه‌-

سنده (عباسیه) ده باصیلان درهملرده والیسی اولان عمر بن حفصک نامی درج ایدلمشدر . دیکر بلده وسنه‌لرده ضرب اولنان سکه‌لرده ایسه کافی السابق اسم یازلمامشدر .

مسکوکات اسلامیه‌یه اسم یازمق اصولی عباسیلر طرفندن احداث ایدلمش ظن اولنمامليدر . چونکه بو اصول الک اول خلفای امویه‌نک فلسلرنده اتخاذ اولنوب مسکوکات امویه بحثنه مراجعت اولندیغی حالده اکلاشیله‌جغی وجهله اولوقت بعض بلده‌لرده ضرب اولنان باقرلرده خلیفه ویاخود والی بولنان ذاتک اسمی درج وبو بابده بر عبارهٔ مخصوصه دخی ترتیب قلنمش ایدی . ایشته بو صورت مسکوکات عباسیه‌دن اولان درهملرده وصکره فلس ودها صکره التونلرده قبول وتطبیق قلنمشدر . بو اسملر یا ساده‌جه ویاخود صاحبنک صفت ولقبی ایله برابر ذکر اولنمقده‌در . مثلا خلفا ایله عائله اعضاسندن اولنلر ایچون اکثریا (مما امر به فلان) ویاخود (امر الامیر . . .) ووالی ووکیللری ایچون دخی بعضاً (فی ولایة فلان) یاخود (علی یدی . . .) صورتنده عباره‌لر ایله یازلمقده‌در . فقط وزرا وولاتک اسملری اکثریتله ساده‌جه کوسترلمکده‌در .

کله‌لم صدده المهدی مقام خلافته کلدکده کموش سکه‌لرک ظهرلری مرکزنده‌کی عباره‌یه تصلیه علاوه‌سیله برابر (الخلیفة المهدی) دیو اسمنی یازمشدر . (عباسیه) دن ماعدا محللرده ضرب اولنان سکه‌لر کاملاً بو وجه ایله در . دینارلر ایسه اسکی اصولده براقلمشدر .

دردنجی خلیفه موسی الهادی دینارلرک وجهی مرکزینه وزیری (علی) نک اسمنی یازدیروب ایلک دفعه اوله‌رق تغییر اصول ایتمش ودرهملرک بر نوعنه یالکز کندی ودیکر نوعنه دخی هم کندی وهمده برادری (الرشید) نامنی سبک وتحریر ایلمشدر .

خامس خلفا هرون الرشید زماننده ایکی جنس سکه‌ده دخی تحولات زیاده‌در . التونلره یالکز (الخلیفه) عنوانی علاوه ایلدیکی کبی مخدومی

الامينك اسمنی یازدیردیغی ٤٧٥ نومرولی التونده چفته دوره اتخاذ اولنوب شکل قدیم بسبتون تخلف ایتمش وفقط بو طرزده آنیاً بشقه التون چیقارلمامشدر. درهملرده یازیلان اسامی پك چوق ومختلف اولوب بعض درت صفتده بولنان ذواتكناملرینه وارنجه کوسترلمشدر. بونلر آیرو آیرو محللرنده تدقیق اولنور ایسه اکلاشیلور.

دینارلرده ایلك دفعه اوله‌رق خلیفه‌نك اسم ذاتیسنی یازمق دخی التنجی خلیفه الامینك زمان خلافتنده عادت اولوب بوندن بشقه بعضاً (ربی الله) و (لله) کلمه‌لری وبعضاً دخی اسم ایله برابر خلیفه عنوانی علاوه قلنمشدر. درهملرك ایسه او عصرده ظهرلری مرکزینك بالاسنه یالکز (لله) یازیلوب بو عادت ارتق توالی ایتمشدر.

التونلره الك اول محل ضرب وضع وتحریری دخی سابع خلفای عباسیه المأمون عصرنده وقوعبولمشدر. عراقده باصیلان دینارلرك بعضاً یالکز مرکزلری زیرنده (العراق) ومصرده ضرب اولنانلردن بر طاقمنك دوره‌لرنده تاریخ سکه‌دن اول کموشلرده‌کی تعامل وجهله (مصر) یازلدیغی کبی بونلرك بعضلرینك مرکزنده آیروجه (المغرب) دخی علاوه ایدلمشدر. مع مافیه اره صره دار الضربسز اوله‌رق چیقارلمش دینارلر دخی اولوب اصول قدیمه بسبتون ترك و تبدیل اولنمامشدر. مشار الیهك کموش مسکوکاتی اسلافنك سکه‌لری طرزنده ایسه‌ده بونلر میاننده شایان تذکار بر قاچ درهملر واردر. مثلا: (سمرقند) و (فارس) ده کسیلان ٥٧٣ و ٥٧٥ نومرولی کموشلرده محل ضرب کوسترلدکدن بشقه وجهلری مرکزنده (المشرق) یازلمشدر. واصفهان وفارسده (٢٠٣) سنه‌سنده ضرب اولنان ٥٦٩ و٥٧٥ نومرولی سکه‌لرك وجهنده ایکی دوره یازیلوب خارجنده‌کی دوره‌ده: «لله الامر من قبل و من بعد و یومئذ یفرح المؤمنون بنصر الله» آیة کریمه‌سی تحریر ایدلمش و دیکر عباره‌لری کمافی‌السابق ابقا قلنمشدر. آیت جلیلهٔ مذکوره المأمونك برادری المستعصم

باللهك زمان خلافتنده چیقاریلان التونلرده دخی یازیلوب بوندن صکره خلیفه المتوکل علی اللهك (مرو) ده والمستعین باللهك (صنعا) ده کسیلان التونلری مثللو بر قاچ مستثناسی اولمق اوزره بالجمله خلفا دینارلرنده بو صورت جریان ایتدیکی کبی درهملرده دخی تطبیق اولنه‌رق المستنصر باللهك اواخر حکومتنه قدر دوام ایلمشدر.

کذلك قتالوغك متندن اکلاشیله‌جغی وجهله ٣٦٣ تاریخندن اعتباراً مسکوکات عباسیه‌ده بعض اسبابدن طولایی ایکی یوز سنه‌یه قریب برفاصله وقوعه کلدیکی حالده خلیفه المستنجد بالله زماننده دولت عباسیه قوت و مکنتنی اعاده ایتمکله و بناءً علیه مسکوکات دخی خلافته عائد اوله‌رق تکرار چیقارلمغه باشلامشدر. الناصرلدین الله ضرب ایلدیکی التونلردن بعضلرنده مخدومی الظاهر بامر اللهك کنیه‌سنی یازدیروب ارتق بو زماندن صکره دراهم ودنانیرده نام خلیفه‌دن بشقه کیمسه‌نك اسمی درج اولنمدیغی کبی ضربخانه‌لرده دخی مرکزیت اصولی اتخاذ یعنی سکه ضربی مدینة السلامه حصر اولنمش وفقط خلیفه المستعصم عصرنده یالکز اربل شهری بو اصولدن مستثنا طوتلمشدر. صوك درت خلیفه‌نك التونلری نقش وطرز جهتیله بشقه اولوب قدیم دینارلرك رسمنه مشابهتلری یوقدر.

خلیفه المستنصر بالله کموش سکه‌لرك عباراتنی تماميله تحویل ایلمشدر. وجهنك دورهٔ خارجیه‌لرنده‌کی «لله الامر من قبل الخ» آیت کریمه‌سنی یازمیوب ظهرینك دوره‌سنده‌کی «ارسله بالهدی.. الخ» آیة جلیله‌سی یرینه دخی «نصر من الله وفتح قریب وبشر المؤمنین» تحریر ایتمشدر. خلیفه المستعصمك دخی درهملری عینی عباره ونقشده چیقارلمشدر.

مسکوکات عباسیه‌ده بعض حروف مقطعه موضوع اولوب بونك خلیفه المنصور عصرنده و ١٤٤ تاریخلرنده اتخاذ اولنان بر اصول ایدوکی مسکوکات موجوده‌دن اکلاشیله‌یور. تعریف ایده‌جکمز حرفلر یالکز درهملرده کوریلوب التون سکه‌لرده اصلا استعمال اولنمامشدر. ذیل کتابده

درج اولنان جدول مخصوصنده كوريله‌جكى وجهله حروفات مبحوثه متعدد ومتنوعدر. بونلر على العموم سكه‌لرك ظهرى مركزلرنده‌كى عباره‌نك كاه بالاسنه وكاه زيرينه وضع اولنمشدر. اشبو حروفاتك سبب وضعى ارباب فنجه پك چوق تحرياتى وحتى بو بابده‌كى نشرياتلرنده ابحاث كثيره‌يى موجب اولمشدر. موسيو (لاووا) افريقا واندلس مسكوكاتى قتالوغنك مقدمه‌سنده [۱] بو مسئله‌يى اك صوك اوله‌رق بالمناسبه موضوع بحث ايدوب دور و دراز يازمش اولديغى مطالعاتنك خلاصه‌سنده: مسكوكات عباسيه اوزرنده محرر اولوب شمدى‌يه قدر برچوق معنالره حمل اولنان حروفاتك اندلس سكه‌لرى معاونتيله حل اولنه بيله‌جكنى بيان ايتدكدن صكره ديوركه: «ارباب فندن بعض ذوات ذكر اولنان حروف مقطعه‌يى درهملرك صحت وخالصيتنه علامت اولمق اوزره وضع ايدلمش برر اشارت اوله‌جغى فكرنده بولنمشلر ايسه‌ده بو مقصدى افاده ايچون (بخ) و (صرد) و (جائز) وامثالى كبى كلمات استعمال اولنمقده وحتى بو كلمه‌لر ايله برابر ذكر اولنان حروف مقطعه‌دن دخى وضع ايدلمكده اولمسنه كوره بو فكرده بولنان ذواتك ذهابلرى خطادن سالم دكلدر. واندلس سكه‌لرنده بولنان ومؤرخلرك افاداتيله موافق كلان بعض ضربخانه مديرلرينك اسملرينه باقيلور ايسه حروفات مبحوثه‌نك هر حالده دار الضربلرك امين ووكيل وملتزملرينكناملرينه دلالت ايتمك اوزره يازلمش شيلر اولديغى احتمالدر.»

مطالعهٔ قاصرانه‌مجه حروفات مبحوثه ضربخانه امينلريله صاحب عيار وسكه‌زن باشيلر كبى باشليجه مأمورلرك اساميسنك ايلك حرفلرى اولمقدن بشقه برشيئه حمل اولنه‌مز. بو بابده معلومات تاريخيه اولمامسندن طولايى اصحاب فن دائما بر تردد ايچنده بولنمقده ايسه‌ده موسيو لاوواك ديديكى كبى بو حرفلر مسكوكاتك صحتنه دلالت ايده‌جك كلماتى افاده ايدر شيلردن

[۱] Lavoix, *Catalogue des monnais musulmanes, Espagne et Afrique.* Pref. p. XXI-XXVII.

اولمديغى پك رعنا آكلاشيله‌بيلور. مومى اليهك بو بابده‌كى افاداتنه فقير دخى بعض ملاحظات علاوه ايده‌بيلورم: درهملرك صحيح العيار وتام الوزن اولديغنه دائر كلمات مخصوصه استعمالى عادت اولديغى حالده بونك ايچون آيروجه وپك متنوع وبعضاً ايكى اوچ حرفك بردن استعمالنده وحتى ۴۱۷ و ۴۸۱ نومرولى سكه‌لر ايله دها سائر بعض سكه‌لرده كوريله‌جكى وجهله او كلمه‌لر ايله برابر برده حرف علاوه اولنمسنده بر سبب معقول كوريله‌مز. بوندن بشقه سكه‌لره دقت اولنور ايسه كوريلوركه هر مملكتده ضرب اولنان سكه‌لرده‌كى حرفلر بشقه اولوب بوده بر اسمه مخصوص اولمسنه دلالت ايدر احوالدندر. حروفات مبحوثه مسكوكات عباسيه‌ده اولديغى كبى سامانى وبويهى ومروانى سكه‌لرنده دخى استعمال اولنوب آندن صكره نقود اسلاميه اوزرنده مدت مديده بو مقوله حروفات كورلمامشدر. انجق سلاطين عظام عثمانيه‌دن سلطان احمد خان ثالث زماننده ضرب اولنان آلتون وكموش مسكوكاتده و آندن صكره سلطان محمود اول وسلطان عثمان ثالث حضراتنك سكه‌لرنده تك وياخود چفت اوله‌رق بر طاقم حرفلر وضع اولنمشدر. درتيوز تاريخلرنده ترك اولنمش بر عادت ايشته يدييوز بو قدر سنه صكره مسكوكات عثمانيه‌نك بر قسمنده اعاده قلنمشدر. سلاطين مشار اليهمك مسكوكاتى وزن وعيارجه تام وصحيح اولوب بونلرك صحتنه دائر كلمات مخصوصه استعمالنه لزوم واحتياج يوق ايدى. بناءً عليه مسكوكات عثمانيه‌يه دائر اولان [۱] اثر عاجزانه‌مده سويلمش اولديغم وجهله ذكر اولنان حروفات منفرده وياخود مركبه ضربخانه‌لر امناسنك ويا سائر مأمورلرينك اسملرينه علامت اولديغى بى‌اشتباه اولوب حتى مؤرخلرك ذكر ايلدكلرى بعض ضربخانه مأمورلرينك ناملريله موافق بولنمسيده بونى تأييد ايلمشدر. ايشته بو كيفيت دخى بزم ايچون باشليجه دلائلدن معدود اولوب حاصلى موجب تردد اولان

[۱] تقويم مسكوكات عثمانيه صحيفه ۲۸۲

حرفلرك بعضاً والى اسملريله مطابق بولنانلرى اولسه بيله ضربخانه‌لر مأمورلرىناملرينه عائد اولاسى جاى تردد دكلدر .

مسكوكاتك جيادت وخالصيتنه دائر اوله‌رق يازيلان بعض كلماته كلنجه اساساً امويلر عصرنده بيزانتين طرزنده‌كى باقر مسكوكات ايله اسلام فلسلرينه تماميت وزن وتجويز رواج خصوصلرينى مشعر اولمق اوزره (طيب) و (وافيه) و (جائز) و (فلس واف) كلماتنك يازلمقده اولديغنى بالاده كورمش ايدك . مسكوكات عباسيه‌ده ايسه دينارلر ايچون بوكبى كلمات درجنه احتياج كورلميه‌رك فقط درهملرك وزن وعيارلرنجه بعض ممالك واليلرك طرفندن تقيدات لازمه‌يه رعايتده قصور واهمال اولنمسيله بين الناس رواجنده حاصل اولان ترددانى ازاله‌يه مدار اوله‌جق تدابيردن اولمق اوزره اولا خليفه المنصور زماننده مركز خلافت اولان مدينة اسلامده و ۱۴۸ سنه‌سنده ضرب اولنان كموشلرده (بخ) كلمه‌سى وضع اولنوب التى سنه صكره دخى بوكلمه چفته اوله‌رق (بخ بخ) [۱] يازلمشدر . المهدى خلافتنده بشقه شهرلرده كسيلان كموشلره دخى تشميل ايديلوب اندن صكره فقط برقاچ خلفا زماننده استعمال اولنمش وحتى شايان تعجب اوله‌رق بعض فلسلره‌ده درج قلنمشدر . (بخ) كلمه‌سندن بشقه ينه خالص وبيغش ديمك اولان (صرد) و (طيب) [۲] وصدق معناسنه كلان (برّ) ايله (محبوب) و (سلام) لفظلرى دخى مقصد مذكورى افاده ايچون نادراً بعض سكه‌لره يازلمشدر .

التون وخصوصيله كموش مسكوكاتك مركزلرنده وعباره‌لرك زير

[۱] (بخ) ايو وصاف معناسنه كلوب قاموس صاحبنه كوره (بخّى) بانك فتحى وخانك قليلاً تشديديله (بخ) لفظى مرسوم اولان اقچه‌يه اطلاق اولنور . (قاموس جلد ۱ صحيفه ۵۳۶) اخترى ديبور كه (بخ بخ) يازيلى برنوع دراهم اولوب عيارى جيد اولديغندن (بخيه) تعبير ايدرلر . (اخترى كبير صحيفه ۶۲)

[۲] (صرد) و (طيب) لفظلى محرر درهم اشبو قولكسيونده يوقدر . فرانسه مسكوكات قبينه‌سنك خلفا قتالوغنده برقاچ سكه‌ده كورلمشدر .

وبالاسنده وبعضاً سطرلرى بيننده برر ايكيشر اوچر نقطه وكذلك برر ايكيشر كوچك حلقه وضع اولنديغى پك چوق دفعه‌لر كورلمكده‌در . بو نقطه‌لر و حلقه‌لر برنوع تزييناتدن معدود اولوب بشقه براشارته حمل ايدلمه‌مليدر . بالاخره مسكوكات سائرۀ اسلاميه‌ده بونلرك يرلرينه ديكر درلو نقشلر ياپلمشدر .

التونلرك تماميت وزن وعيارلرى محافظه اولنوب فقط درهملرك وزنى السفاحك اواخر خلافتنده برصكره ايكى حبه و ۱۷۸ سنه‌سنده برقيراط قدر تنزيل قلنديغنى مقريزى بيان ايتمكده و مسكوكات موجوده‌دن بعضلرى عند الوزن بونى كوسترمكده اولديغى كبى خليفه متوكل على اللهدن صكره كرك عيار وكرك وزنجه درهملر خيلى تنزيل و تغيير قلنديغى اكلاشلمقده‌در .

درهم ايله دينارك بيننده‌كى نسبت قديمده تعيين اولنديغى كبى اوائل دولت عباسيه‌ده دخى اويله‌جه قبول وابقا قلنمش يعنى بردينار اون درهم قيمتنده اعتبار اولنه‌رق رائج اولمقده بولنمشيدى . صكره‌لرى كموشلرك تناقص عيارلريله برابر التونلر ايله اولان نسبتده آز چوق تفاوت ظهوره كلمشدر. انجق بو فرقلر برصورت واضحه‌ده مضبوط تواريخ دكلدر .

مسكوكات عباسيه‌دن بعضلرينه وقت بوقت صاحبلرينك اسمنه اضافتله برر اسم مخصوص ويريلور ايدى . فقط بو اسملرك پك زياده زبانزد اولمديغى مؤرخلرجه نادراً استعمال اولنمسندن اكلاشيله‌يور . اسامئ مذكوره الك زياده مصر ديارنده قوللانيلوب بوكاده سبب اوراده ظهور ايله سكه ضرب ايتديرن امرا وملوكك مسكوكاتيله خلفا نقودينى تفريق ايچون اوله‌جغنده شبهه يوقدر .

خلفاى عباسيه سكه‌لرنده اوچ عنوان يازمشلردر . المنصور زماننده (امير المؤمنين) و المهدى وقتنده (الخليفه) والمأمون عصرنده (الامام) عنوانلرى درج اولنمغه باشلايوب بوندن صكره كلان خلفا اكثريتله يالكز

(امير المؤمنين) و الناصرلدين الله ايله المستنصر بالله والمستعصم بالله خلا-فتلرنده (امير المؤمنين) ايله (الامام) القابلرينى برابر استعمال ايلمشلردر. محللرنده كوريله‌جكى وجهله آره‌ده برقاچ خليفه دخى بعض القاب مخصوصه علاوه ايتديرمشلردر. خاندان خلفادن ولايتده بولنان ذوات ايچون دخى (الامير) عنوانى يازمق عادت اولمشدر.

دولت عباسيه عصرنده تأسيس اولنان دارالضربلرك عددى ممالكك وسعت فوق العاده‌سى نسبتنده اوله‌رق پك چوقدر. موسيو (تيزنهاوزن) ضربخانه‌لرك مجموعنى يوز اوتوز درده قدر ابلاغ ايديور. متوفى (لاووا) قتالوغنده درج ايلديكى مسكوكاتك محل ضربلرينى دخى همان او مقداره قريب اوله‌رق كوستربيور. اوروپا قولكسيونلرى كبى اكمالنه سنه‌لرجه چاليشلمامش اولان موزهٔ همايونك اشبو قولكسيوننده دخى همان سكسانى متجاوز مملكت اساميسنه تصادف اولنور.

مومى اليه موسيو (لاووا) ضرب سكه اولنان ممالك و بلدانك شو كثرتنه جلب انظار دقتله بسط ايلديكى حقايق صره‌سنده: «پك مهم وقيمتدار اولان فن مسكوكاتك وسائط كثيره و موثوقه‌سى درجه‌سنده تاريخ وجغرافيايه خدمت ايده‌جك منبع ومأخذ بولنه‌من. بو سايه‌ده بلاذرى، ابى الفدا، ابن اثير، طبريلر كبى برطاقم مؤرخين وجغرافيون عربك كوستردكلرى اسامئ بلدان تصحيح واكمال اولنور. وينه او وسيله ايله قطعات مختلفه‌ده عربلره عرض انقياد ايدن ممالكك رؤساى اسلا-ميه‌سى اسم وتاريخلريله بولنور.» ديور. واقعا بو كونكى كونده اقوام مختلفه‌دن هر هانكيسنه عائد اولور ايسه اولسون جمع وتدوين اولنه‌جق آثار ايچون او قومك مسكوكاتنه دائر اولان نشرياته مراجعت ايتمك لابددر. جغرافيا وتاريخ و تراجم احواله دائر كتابلر و لغتلر بونلرك تدقيقاتنه عرض احتياج ايدر.

دولت عباسيه‌نك دوامى اثناده واندن صكره ظهور ايدن دول

اسلاميه‌دن كوچك و بيوك برطاقم حكومتلر على الاكثر سكه ضرب ايتديرمش ايسه‌لرده ضربخانه‌لرى مملكتلرى نسبتنده محدود اولوب انجق دولت ابد پيوست عثمانيه‌ده اتخاذ اولنان دار الضربلرك مقدارى بونلرك جمله‌سنه تفوق ايدر. عثمانلى ضربخانه‌لرينك كثرت وتعددجه ايكنجى راده‌ده عد واعتبار ايتمك لازمدر. بو كيفيت فن نقطهٔ نظرنجه دخى شايان اهميتدر. «تقويم مسكوكات عثمانيه» ده اللى درت ضربخانه اسمى درج ايتمش اولديغم كبى اثر مذكورك نشرندن صكره اليمه كچن وآنده مندرج اولميان مسكوكات عثمانيه ميانده دخى اونى متجاوز بشقه بلده اسمى كورلمشدر.

خلفاى عباسيه‌نك باقر مسكوكاتى اموى فلسلرندن دها منتظمجه ضرب واعمال اولنمشدر. بونلرده محل ضربسز وتاريخسز چيقارلمش سكه پك آز اولوب اكثريتله سنه‌لرى و دار الضربلرى يازلمش اولديغى كبى كذلك پك آز مستثناسى اولمق اوزره على الاكثر يا خليفه اسمى و ياخود هانكى والى واميرك امريله ضرب اولنمش ايسه انك نامى تحرير قلنمشدر. واليلردن بشقه بعضاً عامللرك اسملرى دخى يازيلوب بعض اصحاب فن (عامل الامير فلان) وياخود (على يدى فلان) طرزنده عباره‌لرى بولنان فلسلرده‌كى اسملرى كويا سكه‌يى اعمال ايدن كمسه‌لره اسناد ايتمكده ايسه-لرده بو ذهاب ياكلش اولوب عاملدن مقصد تعبير قديمجه واليلر طرفندن (اعمال) يعنى قضالرك اداره‌سنه تعيين اولنان مأمورلردر.

درهملرده اولديغى كبى عباسيه فلسلرنده دخى بعضاً (بخ) كلمه‌سى يازلمش وفقط هيچ برينه حروف مقطعه‌دن بر حرف وضع اولنمامشدر. بونلرده كوكب وهلالدن بشقه تزييناته متعلق نقوش يا پلميوب انجق بعض سكه‌لرك عباراتى بر رسم مطبوعده اوله‌رق مربع چيزكيلر وكلمه‌لرى خانه‌لر ايچنه النمشدر. بونلرك قطرلرى مختلف اولوب ايچلرنده قالين حجمده اوله‌رق ضرب اولنمشلر دخى واردر. فلسلر اوائل دولت عباسيه‌ده زياده‌جه

ویك چوق بلده‌لرده ضرب اولنوب ایکی یوز تاریخندن صکره نادراً چیقارلمشدر. موزهٔ همایونك عباسی باقر مسکوکاتی سائر قتالوقلرده نشر اولنانلره نسبتله مقدار قلیلده در.

خلفای عباسیه‌نك اواسط مدت سلطنتلرینه طوغری ممالکك بعض قطعه‌لرنده بولنان امرا و ولاتدن بر قاچلری مودوع عهدهٔ اداره‌لری اولان محللری برر صورتله حکومت مختاره شکلنه قلب وافراغ ایتمشلردر.

امرای مذکوره‌دن برطاقمی دخی مرکز خلافت عباسیه‌ده بولندقلری حالده ادارهٔ امور ومصالح دولتی بر صورت مستقله‌ده درعهده ایلمشلر ایدی. بونلر کندیلرینی شو یولده مستقل طوتمق وحتی ذاتلرینه عائد سکه ضربنه قدر وارمق ایله برابر دیکر طرفدن مقام خلافت عباسیه‌یه انقیاد ومتابعتلرینی خلقه قارشو اظهار واشاعه ایتمك ایستدکلرندن سکه‌لرینه دائما نام خلیفه‌یی وکاه اولاد واقارب خلفادن بولنان ذاتلرك اسملرینی درج وعلاوه ایدرلر ایدی. امرای مذکوره مسکوکاتی حقنده اقتضا ایدن معلومات قتالوغك متننده وسکه‌لری صره‌سنده مختصراً درج وازبار قلنمشدر.

مسکوکات مذکوره‌نك خصوصیت احوالنه وسکهٔ عباسیه ایله اولان تطبیقاتنه کلنجه بنی طولونك مصر وبر الشامده ضرب ایتمش اولدقلری دینارلرك دنانیر عباسیه‌دن هیچ بر فرقی اولمیوب حتی کندی اسملرینی عباسی سکه‌لرنده‌کی وزرا و ولاة اسامیسی مثللو بر وجهنك مرکزی زیرینه وضع ایتمشلردر.

بش ذاتدن عبارت اولان بو عائله‌دن بشنجی امیر ابو المغانمك سکه‌سی کورلمیوب دیکر دردی سکه کسدیرمش ایسه‌ده اشبو قولکسیونده اوچنك سکه‌سی موجوددر. اوچنجی امیر جیش بن خمارویه‌ك ۲۸۳ تاریخلی مصرده باصلمش بر التونی انکلتره موزه‌سی قتالوغنده نشر اولنمشدر. بونلرك هپ التوندن عبارت اولان سکه‌لری اکثری مصر ورافقه‌ده ضرب

اولنه‌رق فقط رافقه بلده‌سی بر قاچ دفعه‌لر عباسیلر ایله امرای مذکوره طرفندن ضبط و استرداد اولندیغندن چند سنه ایچنده بلدهٔ مذکوره‌ده ایکی طرفك دخی مکرراً ضرب سکه ایتمش اولمسی تاریخ نقطهٔ نظرنجه جالب دقتدر. احمد بن طولون دینارلرك خالص العیار اولمسنده پك زیاده اهتمام ایتمش اولدیغندن زماننده ضرب اولنان التونلره اسمنه نسبتله (احمدی) تسمیه قلنمشدر.

۳۲٤ سنه‌سنده ینه مصرده ظهور ایدن اخشید عائله‌سی دخی کذلك خلفای عباسیه مسکوکاتی طرزنده سکه‌لر ضرب ایتدیرمشلردر. انکلتره موزه‌سی قتالوغنده بو عائله‌دن بشنجی امیر ابو الفوارسدن بشقه جمله‌سنك سکه‌لری کورلمش اولدیغی کبی دمشق وفلسطینده کسلمش کموش سکه‌لری دخی نشر اولنمشدر.

ماوراء النهرده یوز یکرمی سنه قدر حکومت ایدن آل سامان دخی التون وکموش وباقر سکه‌لر چیقارمشلردر. بونلرك مؤسسی اولان نصر بن احمد ایله برنجی وایکنجی عبدالملك نام امیرلرك سکه‌لری معلوم اولمیوب اك اول اسماعیل بن احمدك ۲۸۲ سنه‌سندن ۲۹٥ سالنه قدر سمرقند وشاشده ضرب ایتدیرمش اولدیغی کموش سکه‌لر انکلتره موزه‌سی قتالوغنده کورلمشدر. بونلردن وبرده طقوزنجی امیر منصور ثانینك سکه‌لرندن ماعدا دیکر امرانك مسکوکاتندن اشبو قولکسیونده بر خیلیسی موجوددر. سامانیانك التون ایله کموشلری اولدقچه عباسی سکه‌لری طرز واصولنده اولوب حتی بعضلرنده حروف مقطعه‌دن اولان اشارتلرده موضوعدر. بونلرك فلسلرنده برشکل مخصوص اتخاذ قلنمش ونام خلیفه ذکر اولنمامشدر. بوندن بشقه اشبو باقر سکه‌لرده (الامیر) عنوانی استعمال اولنمغله برابر برنجی دفعه اوله‌رق (الملك) عنوانی و بعض اثنیه یازلمق دخی عادت ایدلمشدر. [۱]

[۱] سامانیاندن ایکنجی نوح بن منصورك (۸۱۳) نومروده ارائه ایلدیکم

عراقده ظهور ایدن بنی حمدانك مدت حكومتلری آز اولمغله اویله پك چوق سكه‌لریده یوقدر. بونلرك وقتنده مركز خلافت عباسیه‌ده هم خلیفه سكه‌سی وهمده كندی سكه‌لری ضرب واخراج اولنور ایدی. خلیفه المتقی لله ۳۲۹ دن ۳۳۳ سنه‌سنه قدر وخلیفه المستكفی بالله ۳۳۳دن ۳۳٤ سالنه دكین كندی نامل‌رینه مسكوكات چیقارمش اولدقلری حالده دیكر طرفدن ینه او سنه‌لرده دار الخلافه‌ده و بعضاً الجزیره بلده‌لرنده امرای حمدانیه دخی كندی اسملرینه سكه چیقارمقده ایدیلر.

۳۳٤ سنه‌سی وقایعی صره‌سنده ابن اثیر [۱] دییوركه: «ناصرالدوله بن حمدان خلیفه المطیع لله‌ك اسمنی حاوی اولان دینارلری معامله‌دن منع ایله المتقی لله‌ك نامنی شامل اولان ۳۳۱ تاریخلری سكه‌لر وجهله درهم ودینار ضرب ایتدیردی.» مؤرخ مومی‌الیه‌ك شو افاده‌سی پك صریح دكل ایسه‌ده واقعا المطیع لله‌ك بالذات نامنه كسلمش اورته‌ده سكه بولنمامسیله اولجه بو صورتله سكه كسلدیكی حالده آنلر طوپلاتدیریلوب هم خلیفهٔ مشارالیه‌ك وهمده بنی حمدانك اسملرینی حاوی مشترك سكه‌لر چیقارلدیغی اكلاشیله‌یور. ۸۸۳ نومرولی وآنی تعقیب ایدن مسكوكاتده بونی تأیید ایده‌یور. ناصر الدوله بغداده كلدیكی زمان التون سكه‌لرك عیارنده نقصان كورمكله یكیدن خالص العیار دینارلر كسدیرمش و(ابریزیه) تسمیه ایدرك بو نامی التونلرك اوزرنده تحریر وارائه ایلمشدر. بو وقعه‌نك ۱۳۰ سالنده وقوعنی ینه ابن اثیر [۲] یازییور. مسكوكات حمدانیه‌ده علی العموم خلیفه اسمی ذكر اولندقدن بشقه ناصر الدوله ایله سیف الدوله‌نك یعنی ایكی برادرلرك نامل‌ری والمتقی زماننده‌كیلرده اوغلی

التونك ظهری مركزنده (حسام الدوله) اسمندن اول محرر اولان كلمه‌یی استخراج ایده‌مامش ایدم. مؤخراً بعض قتالوقلرده امثالی النونلرك تدقیقنده مذكور كلمه‌نك (الولی) اوله‌جغی اكلاشلمشدر.

[۱] تاریخ الكامل لابن الاثیر جلد ۸ صحیفه ۱٤۹

[۲] كذلك جلد ۸ صحیفه ۱۲۵ (متن قتالوقده ۳۲۵ صحیفه مراجعت اولنه)

ابو منصورك اسمی دخی یازلمشدر. حمدانیه سكه‌لری شكلاً ورسم خطیجه بر كوچك تبدله اوغرایوب درهملرك اسكی حسنی قالمامشدر. بو عائله‌دن ابو تغلب ایله ابو البركاتك دخی كموش سكه‌لری بعض قتالوقلرده كورلمشدر.

آل بویهه كلنجه بونلر شعبات عدیده‌یه منقسم اوله‌رق اجرای حكومت ایلدكلری عراق عرب وعجم، فارس، كرمان، جزیره قطعه‌لرنده التون وكموش سكه‌لر ضرب ایتدیرمشلردر. موزهٔ همایون قولكسیوننده مسكوكات بویهیه‌دن یالكز كموشلر موجود اولوب بونلرده بدایتده خلفا سكه‌سی یولنده چیقارلمش ایسه‌ده صكره‌لری معاصرلری اولان خلیفه نامندن بشقه كندی عائله‌لرندن پدر، برادر، مخدوم والحاصل بر چوق اقاربك اسملرینی بر سكه‌ده جمع ایتمك ومتنوع ومتعدد القاب وعنوان یازمق كبی بر طاقم عادتلر اتخاذ ایلمشلردر. شو صورتله سكه‌لرك شكل وترتیبنی بر طرز آخره تبدیل ایتمشلردر. بسمله و آیاة كریمه وكلمهٔ توحید كما فی السابق یازیلوب نقشلری علی الاكثر كوكبلر ایله كوچك هلاللردن ومتعدد نقطه‌لردن عبارتدر. سلطان الدوله‌نك سكه‌لرنده بر علامت خصوصیه اولوب وجهلرینك تمام مركزنده وبر اوفق دائره ایچنده بر كوكب رسم ایدلمشدر.

دراهم بویهیه‌ده حروف مقطعه اكثریا قوللانلمش اولوب ۸۵۳ نومرولی بی مثل برسكه‌ده دخی (معروف) كلمه‌سی كورلمكده‌در. درهملرك وزنلری غیر مطرد بر حالده اولوب انجق پك چوغی وزن معلومدن دها اغیر ثقلتده‌در. حتی یكرمی درت قیراط وزننده قدر سكه‌لر بولنمسیله بونلرك چفته درهم اعتباریله ضرب ایدلمش اوله‌جغی محتملدر. مسكوكات مبحوثه‌نك قطرلری دخی خلفا مسكوكاتنه نسبتله خیلیدن خیلی كنیشدر. التون مسكوكات استثنا ایدیلور ایسه اشبو قولكسیونده بولنان دراهم بویهیه نوع مقدارجه مكملدر.

عرب قورشون مهر ویاخود تمغالری اوزرینه موسیو (قزانووا) نك

کچنلرده نشر ایلدیکی بر بنـدده [١] بعض خلفـا و امرایه عائد وآثار مهمه‌دن معدود اولان قورشون تمغالر ارائه ایتدیکی صره‌ده آل بویه‌دن عمادالدوله ابو الحسن ایله رکن الدوله ابو علی‌نك مشترکاً اسملرینی حاوی بر تمغا دخی کوسـترمش و مسـکوکات بویهیه‌ده اشـبو ایکی نام ایله مشترك سکه‌لرك پك نادر اولدیغنی وشمدی‌یه قدر یالـکز بری همدانده ودیکری محمدیه‌ده و ٣٣٥ سنه‌لرنده ضرب اولنمش ایکی دینـار کوردیکنی سویلمشـدر . بو دینارلرك بریسی موصل فرانسز قونسلوسی اولوب پك چوق سکه جمع ایتمش وحالا انکله مشغول بولنمش اولان موسیو (سیوفی) نك قولکسیوننده ودیکری دخی فرانسـه مسکوکات قبینه‌سـنده ایمش . واقعـا عمادالدوله و معزالدوله و رکن الدوله‌دن یعنی اوچ برادرلردن عمادالدوله ایله معزالدوله‌نك ومعزالدوله ایله رکن الدوله‌نك مشترك سکه‌لری معلوم و اشبو قولکسـیونده بر خیلیسی موجود ایسه‌ده موسـیو قزانووانك بیـان ایلدیکی وجهـله عمادالدوله ایله رکن الدوله‌نك اسم مشترکلریله اولان سکه‌لردن مصادف نظرمز اولمامشدر .

دیار بکر وحوالیسنده بر مدت حکومت ایدن بنی مروان دخی سکه‌لرینی مسکوکات بویهیه طرزینه یقین بر صورتده ضرب ایتمشلردر . اشبو عائله‌دن ممهدالدوله ایله نصرالدوله کموش مسکوکات چیقاروب دیکرلرینك سکه‌سی کورلمامشدر .

بغدادده امیر الامرالق مسندنده بولنان بحکم وتوزون کبی امرا ایله بنی صفار و بنی سـاج و بنی صعلوکدن عادتا والی صفتیـله بعض ولایاتده بولنـان ذوات وقوعات تاریخیـه‌لری اعتباریله فروع عباسـیه‌دن اولان سالف الذکر امرایه مقیس اولمیوب دیکر مسکوکات عباسـیه‌ده اسملری بولنـان وزرا و ولاتدن معدود بولندقلرندن بونلرك اسـملرینی حاوی اولان سکه‌لر دخی خلفا مسکوکاتی میانه ادخال قلنمشدر .

[١] Sceaux arabes en plomb, par M. Casanova, *Revue numismatique, premier trimestre*. 1894.

مدخلمز بوراده ختام بولدی . مندرجاتی اوروپاده بولنان فن مسکوکات علماسنك مجهوللری اولمیان مواددن عبارت اولسه بیله مملکتمزده خلفا مسکوکاتی حقنده معلومات مجمله حاصل ایتمك آرزوسـنده بولنانلرك بر درجه‌یه قدر مقصدلرینـه خدمت ایده‌بیله‌جکنی مأمول ایدرم . انجق اثر عجزانه‌مك نواقصنی تعیین ایچون مسکوکات قدیمهٔ اسلامیه‌نك اهمیت فوق العاده‌سنی پیش نظره الق کافیدر .

انواع علوم ومعارفك کسب رواج و اشتهار ایلدیکی عصر کزین خلافتپناهیده وجوده کتوریلان آثار نافعه میاننده شو اثر ناچیز ایله دخی موزهٔ همایونه عاجزانه بر خدمتـده بولنمق نعم جلیلهٔ ملوکانه‌لریله پرورده اولان بو بندهٔ احقرلری ایچون پك بیوك شرف ومباهاتدر .

همان جناب فیاض مطلق امیر المؤمنین وخلیفهٔ سید المرسلین پادشـاه معظم السلطان الغازی ﴿عبد الحمید﴾ خان ثانی افندمز حضرتلرینـك عمر وشوکت ملوکانه‌لرینی مزداد و وجوه مسکوکات شاهانه‌یی نیجه سنین واعصار نام نامی همایونلریله زینت ساز افتخار بیورسون آمین .

قسطنطینیه فی ١٢ ربیع اول سنه ١٣١٢

شورای دولت اعضاسندن
اسماعیل غالب
بن ادهم

— قتالوغك ترتيبنه عائد تعريفات —

— هر خليفه‌نك زماننده اولاً آلتون و صكره كموش مسكوكات كوسترلمشدر .

محل ضربی محرر اولمیان سكه‌لر تقديم اولنوب محل ضربلری يازيلی بولنانلر دار الضربلرينك اساميسی حروف هجا اعتباريله ترتيب قلنمش وهر مملكتك سكه‌سی دخی تاريخلری صره‌سيله كچورلمشدر .

— بر سكه‌يی تعقيب ايدن مسكوكات او سكه‌نك تماميله عينی عبارانی حاوی اولوبده فقط دار الضربی وسنهٔ ضربی بشقه بولنديغی حالده بطريق الاختصار يالكز مثلا : « بمدينة الاسلام سنه . . . . » بولنده يازلمشدر .

اكرچه سكه‌نك وجهیاوسط طرفنده‌كی سكه‌نك عينی وظهری بشقه عباره‌ده اولور ايسه يالكز ظهری وعكسی حالنده ساده وجهی عيناً كوسترلمشدر .

— ديكر قتالوقلرده مثلی هنوز نشر اولنميان سكه‌لره (بيمثل) يازيلوب كنارلری بوزق ودليك اولانلر دخی ايروجه ارائه قلنمشدر .

— سكه‌لرك وزنلری عتيق درهم عرفيله وقطرلری ميليمترو اعتباريله كوستريلوب مساوی ثقلتده اولان سكه‌لرك وزنی تكرار ايدلمامشدر .

— فهرست عمومی —

مسکوکات عباسیه :

— خلفای راشدین —

	سنهٔ هجریه
حضرت ابو بکر الصدیق رضی‌الله عنه	١١
حضرت عمر الفاروق « «	١٣
حضرت عثمان ذوالنورین « «	٢٣
حضرت علی المرتضی « «	٣٥

— خلفای امویه —

١ معاویه بن ابی سفیان	٤١
٢ یزید اول بن معاویه	٦٠
٣ معاویه بن یزید	٦٤
٤ مروان بن الحکم	٦٤
٥ عبدالملک بن مروان	٦٥
٦ الولید بن عبدالملک	٨٦
٧ سلیمان بن عبدالملک	٩٦
٨ عمر بن عبدالعزیز	٩٩
٩ یزید ثانی بن عبدالملک	١٠١
١٠ هشام بن عبدالملک	١٠٥
١١ الولید ثانی بن یزید	١٢٥
١٢ یزید ثالث بن الولید	١٢٦
١٣ ابراهیم بن الولید	١٢٦
١٤ مروان ثانی بن محمد	١٢٧
تم	١٣١

مسكوكات قديمهٔ اسلاميه

ساسانيان سكه‌لرى شكل وطرزنده

عراق وايران

در خلافت حضرت عمر

۱۳ — ۲۳

كموش

هراة [هرا]

— ۱ —

تاريخى ۲۰

وجهى — اورته‌ده : خسرو ثانينك تصويرى. صاغ طرفه متوجه اولوب باشنده مزين براتاج واوزرنده ايكى قنادلى صورغوج موضوعدر. دهااوستنده اوجلرى يوقارى برهلال ايله اورته‌سنده بركوكب رسم ايدلمشدر.

تصويرك صولنده : امر / افزود } (خط پهلوى)

تصويرك صاغنده : هوسروى « « (خسرو)

اطرافنده برى برندن كوچك نقطه‌لى ايكى نصف دائره اولوب صاغ وصول وزيرنده اوچ عدد ۞

كنارينك صاغنده وايكى هلال بيننده : بسم الله (خط كوفى)

ظهرى، اورته‌ده : اللرينى حربيلرينه طايه‌مش قائما ايكى انسان تصويرى اولوب آره‌لرنده بركبير آتشكده موضوعدر. صاغده‌كى ادمك باشى حذاسنده ☾ وصولده‌كى ☼

محل ضربى، صاغده : هرا[ة] (خط پهلوى)

تاريخى، صولده : ويست «۲۰» « «

دوره‌سنده تيرتيللى اوچ دائره اولوب طيش طرفده درت عدد ۞

(بيثل) وزنى ۱.م ۱½ ط. قطرى ۳۱ ميليمترو

در خلافت حضرت عثمان

۲۳ — ۳۵

كموش

هراة

— ۲ —

تاريخى ۲۸

وجهى — بالاده‌كى سكه‌نك عينى رسم وعباره‌ده‌در.

كنارنده : بسم . . . (خط كوفى)

ظهرى — كذلك بالاده‌كينك عينى طرزده‌در.

صاغده : هرا[ة] (خط پهلوى)

صولده : هشت ويست « «

(بيثل) وزنى ۱۱ ط قطرى ۲۱

بصره [بچرا]

— ۳ —

تاريخى ۲۹

وجهى — ۱ نومرونك عينى شكل وعباره‌ده‌در.

كنارنده : بسم الله ربى (خط كوفى)

ظهرى — كذلك ۱ نومرونك عينى شكلده‌در.

صاغنده : بچرا (پهلوى)

صولنده : نو ويست «

(بيثل) قطرى ۲۵

در خلافت حضرت علی

٣٥ — ٤٠

کموش

بیضا [بیش]

— ٤ —

تاریخی ٣٧

وجهی ١ نومرویه مشابه‌در.

کنارنده : بسم الله ربی (کوفی)

ظهری ١ نومرویه مشابه.

صاغده : بیش (پهلوی)

صولده : هفت سیه «

قطری ٢٣

خلفای امویه

در عصر معاویه

٤١ — ٦٠

کموش

دارا بجرد [دارا]

— ٥ —

تاریخی ٤٣

وجهی ١ نومرویه مشابهدر.

ظهری کذلك بر نومرونك عینیدر .

صاغده : دارا [بجرد] (پهلوی)

صولده : سی چهل «

قطری ٢٦ (دلیکلی)

بیضا [بیش]

— ٦ —

تاریخی ٤٧

وجهی دیکرلرینك عینیدر.

ظهری کذلك دیکرلرینك عینی شکلده‌در.

صاغده : بیش (پهلوی)

صولده : هفت چهل «

قطری ٢٥

در ولایت زیاد بن ابی سفیان

اصطخر [ازط]

— ٧ —

تاریخی ٥١

وجهی دیکرلرینك عینی شکلده‌در.

صاغده : زیاد بن ابی سفیان (پهلوی)

کنارنده : بسم الله (کوفی)

ظهری دیکرلرینك عینی رسمده‌در.

صاغده : ازط [خر] (پهلوی)

صولده : یك پنجا «

وزنی ١٠ ط (کنارلری کسیکدر) قطری ٢٢

بيضا [بيش]

— ٨ —

تاريخى ٥٢

وجهى ٧ نومرونك عينيدر .

كنارنده : بسم الله ربى (كوفى)

ظهرى كذلك

صاغده : بيش (پهلوى)

صولده : دو پنجا »

لوحه ١ قطرى ٣١

در ولايت عبيد الله بن زياد

بصره [بجرا]

— ٩ —

تاريخى ٥٣

وجهى ديكرلرينك عينى رسمده‌در .

صاغده : اوبيتالا / بى زياطان (پهلوى) «عبيد الله» «بن زياد»

كنارنده: بسم الله ∴ (كوفى)

ظهرى ديكرلرينك عينى شكلده‌در .

صاغده : بجرا (پهلوى)

صولده : سى پنجا »

وزنى ١ م ٤ ¼ ط . قطرى ٣٢

— ١٠ —

تاريخى ٥٤

وجهى بالاده‌كينك عينى شكل وعباره‌ده‌در .

ظهرى كذلك

صاغنده : بجرا (پهلوى)

صولنده : چهار پنجا »

قطرى ٣١

زادراقارته [زاد]

— ١١ —

تاريخى ٥٧

وجهى ٩ نومرونك عينى شكل وعباره‌ده‌در .

كنارنده : ربى بسم الله ∴ «كوكبلرك اوستنده دخى برر نقطه واردر.»

ظهرى عينى رسمده‌در .

صاغنده : زاد [راقارته] (پهلوى)

صولنده : هفت پنجا »

قطرى ٣٣

در عصر يزيد اول بن معاويه

٦٠ — ٦٤

در ولايت عبيد الله بن زياد

بصره [بجرا]

— ١٢ —

تاريخى ٦٠

وجهى ٩ نومرونك عينى شكل وعبارەدەدر.

ظهرى ديكرلرينك عينى رسمدەدر.

صاغنده: بجرا (پهلوى)

صولنده: شست «

(كنارلرى كسيك ودليكلى) وزنى ١٢ $\frac{٣}{٤}$ ط. قطرى ٢٧

— ١٣ —

تاريخى ٦١

وجهى عينيدر.

كنارنده: بسم الله :: (كوفى)

ظهرى عينيدر.

صاغنده: بجرا (پهلوى)

صولنده: يك شست «

(اورتەسندن وكنارندن دليكيدر) قطرى ٢٦

— ١٤ —

تاريخى ٦٢

وجهى ١٣ نومرونك عينى شكل و عبارەدەدر.

ظهرى كذلك.

صاغنده: بجرا (پهلوى)

صولنده: دو شست «

وزنى ١٥ ط. قطرى ٢٨

— ١٥ —

تاريخى ٦٣

وجهى ١٣ نومرونك عينيدر.

كنارنده: بسم الله .·. (كوفى)

ظهرى عينيدر.

صاغنده: بجرا (پهلوى)

صولنده: سى شست «

وزنى ١ م ٤ ط. قطرى ٣١

در عصر عبدالملك بن مروان

٦٥ — ٨٦

دارابجرد

— ١٦ —

وجهی دیکرلرینك عینی رسمده‌در .

صاغنده : عبدالملك امیر
وردیشنیكان = (روندكان) [*] } (پهلوی)

كنارنده : بسم الله .·. (نقش) .·. (كوفی)

ظهری دیکرلرینك عینی رسمده‌در .

صاغنده : دارا [بجرد] (پهلوی)

صولنده : پنج شست «

اطرافنده‌كی دائره‌لرك خارجنده بالاده وصولده برر نقطه

قطری ٣١

[*] بو كلمه‌یی صبحی پاشا مرحوم (روندكان) قرائت وتحریر ایلمشدر . اوروپاده ارباب مسكوكات قدیمه ایسه (وردیشنیكان) اوقومشلردر. اكثریتده بویله‌در. انجق (امیر وردیشنیكان)ك معناسی (امیرالمؤمنین) دیمك اولدیغی كبی مرحوم مشارالیه (روندكان)ه دخی او معنایی ویرمشدر .

— ١٧ —

تاریخی ٦٦

وجهی ١٦ نومرونك عینی شكل وعباره‌ده‌در .

ظهری عینیدر .

صاغنده : دارا [بجرد] (پهلوی)

صولنده : شش شست «

«اطرافنك دائره‌لری خارجنده بالاده وصاغده برر نقطه»

قطری ٢٩

در ولایت عمر ابن عبیدالله

[بیش] بیضا [بیش]

— ١٨ —

تاریخی ٧٢

وجهی دیکرلرینك عینی رسمده‌در .

صاغده : اومربی (پهلوی) «عمر بن»
اوبیتالا « «عبیدالله»

ظهری عینی رسمده‌در .

صاغده : بیش (پهلوی)

صولده : دوهفتاد «

(اطرافی كسیكدر .) وزنی $7\frac{1}{2}$ ط. قطری ١٨

طبرستانده

در عصر خلفای عباسیه

در ولایت عمر ابن العلا

کموش

طبرستان [تپورستان]

— ١٩ —

سنهٔ طبریه ١٢٠ = سنهٔ هجریه ١٥٤

وجهی ١ نومرولی سکه‌نك تصویری طرزنده اولوب تزییناتی جزئی فرقلیدر.

صولده : امد / افزود } (پهلوی)

صاغده : عمر (کوفی)

اطرافنده وزیرنده‌کی هلال وکوکبك صاغ وصولنده :

عبد | طیب (خط پهلوی)

ظهری ١ نومرونك عینی رسم وشکلده‌در.

صاغنده : تپورستان (پهلوی)

صولنده : ویست ست «

اطرافنده درت هلال وکوکبك آرا یرلرنده .:. .:. .:. .:.

وزنی ٩ ط. قطری ٢٤

— ٢٠ —

تاریخی ١٢٢ ط = ١٥٦ ه.

بالاده‌کینك عینیدر. سنه‌سی : دو ویست ست (پهلوی)

قطری ٢٢

— ٢١ —

عینی تاریخ وشکلده‌در.

قطری ٢٤

— ٢٢ —

تاریخی ١٢٣ ط = ١٥٧ ه.

عینی شکلده‌در. سنه‌سی : سی ویست ست (پهلوی)

قطری ٢٥

— ٢٣ —

تاریخی ١٢٤ ط = ١٥٨ ه.

عینی طرز وعباره‌ده‌در. سنه‌سی : چهار ویست ست (پهلوی)

قطری ٢٠

— ٢٤ —

تاریخی ١٢٥ ط = ١٥٩ ه.

عینیدر. سنه‌سی : پنج ویست ست (پهلوی)

وزنی ٧ ط. قطری ٢٠

— ٢٥ —

تاريخی ١٢٦ ط = ١٦٠ ه.

عينيدر. سنه‌سی: شش ويست ست (پهلوی)

قطری ٢١

— ٢٦ —

تاريخی ١٢٧ ط = ١٦١ ه.

عينيدر. سنه‌سی: هفت ويست ست (پهلوی)

وزنی ٨ ط. قطری ٢٠

— ٢٧ —

تاريخی ١٢٨ ط = ١٦٢ ه.

عينيدر. سنه‌سی: هشت ويست ست (پهلوی)

قطری ٢٤

— ٢٨ —

عينی تاريخ وطرزده‌در.

وزنی ٩ ½ ط. قطری ٢٣

در ولايت سعيد بن عمرو

— ٢٩ —

تاريخی ١٢٨ ط = ١٦٢ ه.

وجهی ١٩ نومرونك عينی رسم وعباره‌ده‌در.

صاغده: سعيد (كوفی)

اطرافنده: عبد | طيب (پهلوی)

ظهری عينی شكلده‌در.

صاغده: تبورستان (پهلوی)

صولده: هشت ويست ست «

قطری ٢٢

— ٣٠ —

تاريخی ١٢٩ ط = ١٦٣ ه.

عينی رسم وعباره‌ده‌در. سنه‌سی: ناو ويست ست (پهلوی)

(دليكلی) قطری ٢١

در ولايت سليمان بن منصور

— ٣١ —

تاريخى ١٣٧ ط = ١٧٢ ھ .

وجهى : حكمدار تصويرينك تاج واوموزلرنده‌كى اورتو و سائر تزييناتى ديكرلرينك عينى اولوب انجق اصل چهره‌سى ترسيم ايدلميه‌رك چهره يرينه بو شكل ⟨⟩ رسم ايدلمش ودرونه (بخ) كلمه‌سى وضع اولنمشدر [١] .

صولنده : امد / افزود } (پهلوى)

صاغنده : سليمن (كوفى) « سليمان »

كنارنده : عبد | طيب (پهلوى)

ظهرى : ديكرلرينك عينى رسمده‌در .

ضاغنده : تبورستان (پهلوى)

صولنده : هفت سى ست «

لوحه ١ — قطرى ٢٢

— ٣٢ —

بالاده‌كينك عينى تاريخ ورسمده‌در .

وزنى $\frac{1}{2}$ ٨ ط . — قطرى ٢٥

[١] اشبو (بخ) كلمه‌سى بعض شكل كسروى سكه‌لرينك كنارنده يازلمش اولديغى كبى ايلروده كوريله‌جكى وجهله طرز اسلاميه‌ده‌كى اموى وعباسى مسكوكاتنده دخى اره صره تك وچفت اوله‌رق نقش اولنمشدر . كرك بونك وكرك مسكوكاتده منقوش ديكر اشارات حقنده مقدمه‌ده ايضاحات لازمه ويرلمش اولمغله اورايه مراجعت بيوريله .

در ولايت يحيى

— ٣٣ —

تاريخى ١٢٩ ط = ١٦٣ ھ .

وجهى : ١٩ نومرونك عينيدر .

صوانده : امد / افزود } (پهلوى)

صاغنده : يحيى (كوفى)

كنارنده : طيب | عبد (پهلوى) نقش

ظهرى : ديكرلرينه مشابهدر .

صاغده : تبورستان (پهلوى)

صولده : ناو ويست ست «

قطرى ٢٤

— ٣٤ —

عينى تاريخ وعباره‌ده‌در .

قطرى ٢٤

اخطار : اشبو ٣٣ و٣٤ نومرولو سكه‌لر تاريخلرى اقتضاسنجه ١٥ نجى صحيفه‌ده‌كى ٣٠ نومرولى سكه‌يى تعقيباً يازلمق لازم كلور ايكن صكره‌دن بولنمش اولملرينه مبنى بو صحيفه ونومرويه كچورلمشدر .

در ولايت هانى

— ٣٥ —

تاريخى ١٣٧ ط = ١٧٢ ﻫ .

وجهى — ١٩ نومرونك عينى تصوير وشكلده‌در .

صولنده : امد / افزود (خط پهلوى)

صاغنده : هـانى (خط كوفى)

(٤) بويله براشارت

كنارنده : عبد | طيب (پهلوى)

ظهرى — ديكرلرينك عينيدر .

صاغنده : تبورستان (پهلوى)

صولنده : هفت سى ست «

قطرى ٢١

— ٣٦ —

عينى تاريخ ورسمده‌در .

وزنى ٩ ٣/٤ ط . قطرى ٢٠

— ٣٧ —

تاريخى ١٣٨ ط = ١٧٣ ﻫ .

بالاده‌كينك عينيدر. هانى‌نك زيرنده (٤) اشارتى كوچوكدر.

سنه‌سى : هشت سى ست (پهلوى)

قطرى ٢٢

— ٣٨ —

عينى تاريخ ورسمده‌در .

قطرى ٢٣

در ولايت مقاتل

— ٣٩ —

تاريخى ١٣٨ ط = ١٧٣ ﻫ .

وجهى — ١٩ نومرويه مشابهدر .

صاغده : مقاتل (كوفى)

كنارده : عبد | طيب (پهلوى)

ظهرى — ديكرلرينك عينيدر.

سنه‌سى : هشت سى ست (پهلوى)

قطرى ٢٤

— ٤٠ —

عينى تاريخ ورسمده‌در .

قطرى ٢٣

در ولايت عبدالله ابو العباس

— ٤١ —

تاريخى ١٣٩ ط = ١٧٣ ھ .

وجهى ١٩ نومرونك عينى طرز و عبارەدەدر .

صاغندە : عبدالله (خط كوفى)

كنارندە : عبد | طيب (پهلوى)

ظهرى ديكرلرينك عينيدر.

سنەسى : ناو سى ست. (پهلوى)

قطرى ٢٢ (دليكلى)

— ٤٢ —

١٤٠ ط = ١٧٤ ھ .

بالادەكينك عينيدر .

سنەسى : چهل ست (پهلوى)

قطرى ٢٣

در ولايت جرير

— ٤٣ —

تاريخى ١٤٠ ط = ١٧٤ ھ .

وجهى ١٩ نومرونك عينيدر .

صاغندە : جرير (كوفى)

ظهرى ديكرلرينك عينيدر .

سنەسى : چهل ست (پهلوى)

قطرى ٢٣

در ولايت ابراهيم

— ٤٤ —

تاريخى ١٤٠ ط = ١٧٤ ھ .

وجهى ١٩ نومرونك عينيدر .

صاغندە : ابرهيم (كوفى) الفسز

ظهرى سنەسى : چهل ست (پهلوى)

قطرى ٢٣

— ٤٥ —

تاريخى ١٤١ ط = ١٧٥ ھ .

بالادەكينك عينيدر . سنەسى : يك چهل ست (پهلوى)

قطرى ٢٤ (بيثل)

اسد بن يزيد

الرى

— ٤٦ —

تاريخى ١٦٨ هـ .

وجهى ١٩ نومرونك عينى تصويره‌در .

صولده : امر } (پهلوى)
افزود

صاغده : اسد (كوفى)

كنارنده : عبد | طيب (پهلوى)

ظهرى رسمى ديكرلرينك عينيدر .

صولده : بالرى سنه (كوفى)

صاغده : ثمان وستين ومية (كوفى)

اطرافلرنده : ∴ ☪ ∴ ☪ ∴

(يشل) قطرى ٢٤

— ٤٧ —

بالاده‌كنك عينى رسم وعباره‌ده‌در .

قطرى ٢٣

بيزانتين مسكوكاتى شكل وطرزنده

ايمپراطور هراقليوس سكه‌سى تقليدنده

باقر

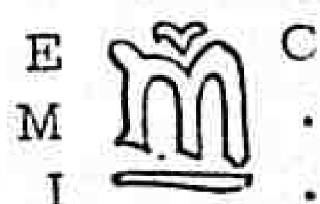
Émèse حمص

— ٤٨ —

وجهى ايمپراطور تصويرى (بوست) صاغ اليله كوكسى اوزرنده صليبلى بر كره طوتمشدر .

صاغنده : حمص صولنده : ΚΑΛΟΝ

ظهرى

طيب باقر، قطرى ١٧

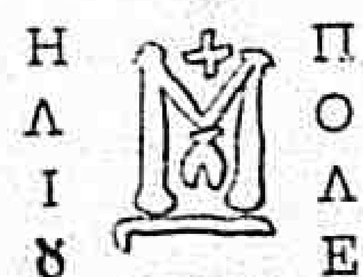
هراقليوس وهراقليوس قسطنطين ايمپراطورلرك مشترك سكه‌سى تقليدنده

Héliopolis بعلبك

— ٤٩ —

وجهى قائماً ايكى ايمپراطور تصويرى، ايكيسى بيننده وباشلرى خذاسنده بر صليب رسمى واردر .

ظهرى

باقر، قطرى ٢١ .

هراقلیوس وهراقلیوس قسطنطین وهراقلئوناس ایمپراطورلرك مشترك سکه‌سی تقلیدنده

التون

— ٥٠ —

محل ضربی یازلامشدر . تاریخی ٢١

وجهی: قائماً اوچ ایمپراطور تصویری، صاغ اللرنده برر کُره واردر .

ظهری: اورته‌ده : درت قدمه‌لی قاعده اوزرینه موضوع بر ستون .

صاغنده : I   صولنده : B

دوره‌سنده : بسم الله لا اله الا الله وحده محمد رسول الله

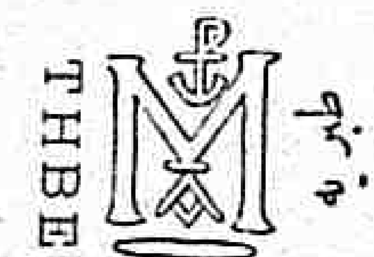
(غایت نادر)   التون، وزنی ١ م، ٦ ط.   قطری ١٩

باقر

— ٥٠ — (ب)

Tibériade طبریه

وجهی: بالاده‌کی التونك عینی اولوب ظهرنده :

RIAΔO

باقر، قطری ٢٥

ایکنجی قسطنطین سکه‌سی تقلیدنده

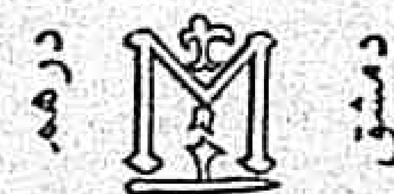
دمشق

— ٥١ —

وجهی: قائماً ایمپراطور تصویری، صاغ النده عصا وصول النده صلیبلی کُره.

صاغنده : ΛEO   صولنده : . . . ؟

ظهری:

وفیه   باقر، قطری ١٧

مقلّد بالسیف حکمدار تصویری منقوش خصوصی شکلده

باقر

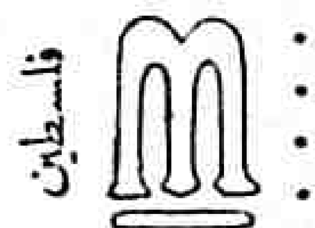
فلسطین

— ٥٢ —

وجهی: قائماً بر حکمدار تصویری. صاغ الیله صدری اوزرینه طوغری قلیجنك قبضه‌سنی وصول الیله قینی طوتوب صوله اوزاتمشدر .

صولنده : محمد   صاغنده : [رسول الله]

ظهری:

(شکلی غیر منتظمدر .) باقر،   قطری ٢٥

حراز — یاخود — نجران

— ٥٣ —

وجهی: بالاده ٥٢ نومروده تعریف اولندیغی وجهله حکمدار تصویری.

صولنده : محمد   صاغنده : حران

ظهری:

(نادر)   باقر،   قطری ٢٠*

* اشبو سکه‌نك ظهرنده منقوش اشاراتك خطوط حمیریه اولمسی ظن اولنه‌یور. بو بابده مقدمه‌ده بعض ایضاحات مندرجدر .

در عصر عبد الملك بن مروان

باقر

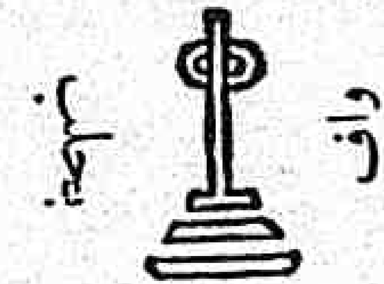
حلب

— ٥٤ —

وجهى ٥٢ نومروده تعريف ايديلان تصويرك عينيدر .

صاغنده : لعبد الله عبد الملك صولنده : امير المؤمنين

ظهرى اورته‌ده :

دوره‌سنده : لا اله الا [الله وحده محمد] رسول الله

باقر ، قطرى ٢١

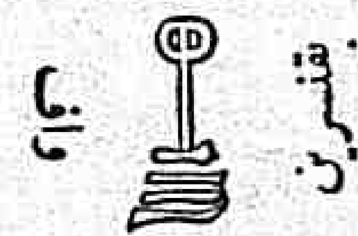
قنسرين

— ٥٥ —

وجهى بو دخى ٥٢ نومرونك عينى تصويرى شاملدر .

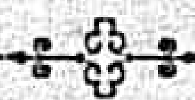
صاغنده : عبد الملك صولنده : امير المؤمنين

ظهرى اورته‌ده :

دوره‌سنده : لا اله الا الله وحده [ه محمد رسول الله]

لوحه ١ باقر ، قطرى ٢١

مسكوكات امويه

٥ عبد الملك

٦٥ — ٨٦

التون

— ٥٦ —

محل ضربی یازلمامشدر. تاریخی ٧٨

وجهی مرکزنده : الله احد الله
الصمد لم یلد
ولم یولد

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدینر فی سنه ثمان وسبعین

ظهری مرکزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شریک له

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی و دین الحق لیظهره علی الدین کله

لوحه ١ (دلیکلی) وزنی ١ م ٤ ط. قطری ١٩

— ٥٧ —

تاریخی ٧٩

عینی عباره. تاریخی : فی سنه تسع وسبعین

(دلیکلی) وزنی ١ م ٤ ط. قطری ١٩

— ٥٨ —

تاریخی ٨٤

عینیدر، تاریخی : سنه اربع وثمنین
(نقطه‌لی) یولد

وزنی ١ م ٥ ½ ط. قطری ١٩

کموش

البصره

— ٥٩ —

تاریخی ٧٩

وجهی مرکزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شریک له

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدرهم بالبصره فی سنه تسع وسبعین

« خارجاً اوچ صره نقطه‌لی دائره ایله محاط اولوب آنلرك طیشاروسنده دخی بش عدد اوفق خلقه ایله مساوی قسملره تفریق اولنمش بر دائره واردر. »

ظهری مرکزی بر دائره ایچنده : الله احد الله
الصمد لم یلد
ولم یولد ولم یکن
له کفوا احد

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی ودین الحق لیظهره علی الدین کله ولو کره المشرکون.

« خارجاً نقطه‌لی ایکی دائره اولوب بونلرك مابینی بش عدد خلقه ایله مساوی قسمده تفریق اولنمشدر. »

(دلیکلی) وزنی ١٢ ½ ط. قطری ٢٥

— ٦٠ —

تاريخى ٨٠

بالبصره فى سنه ثمنين

وزنى ١٣ ½ ط. قطرى ٢٥

— ٦١ —

تاريخى ٨١

بالبصره فى سنه احدى وثمنين

(دليكلى) قطرى ٢٥

— ٦٢ —

تاريخى ٨١

بالاده‌كنك عينى اولوب اطرافى قطع اولنمشدر

وزنى ٩ ¾ ط. قطرى ٢١

دمشق

— ٦٣ —

تاريخى ٨٢

بدمشق سنه ثنتين وثمنين

«ظهرنده خارجاً ايكى دائره اراسنده خلقه
يرينه بش عدد نقطه موضوعدر.»

(دليكلى) وزنى ١٤ ط. قطرى ٢٥

— ٦٤ —

تاريخى ٨٢

رسم خطى جزئى فرقليدر.

قطرى ٢٤

— ٦٥ —

تاريخى ٨٥

بدمشق سنه خمس وثمنين

ظهرنده خارجاً ايكى دائره آره‌سنده : ooooo

وزنى ١٢ ½ ط. قطرى ٢٤

نهر تيرى

— ٦٦ —

تاريخى ٨٠

بنهر تيرى فى سنه ثمنين

وزنى ١٤ ط. قطرى ٢٥

واسط

— ٦٧ —

تاريخى ٨٤

بواسط فى سنه اربع وثمنين

قطرى ٢٧

— ٦٨ —

تاریخی ٨٥

بواسط فی سنه خمس وثمنین

وزنی ١١ $\frac{1}{4}$ ط.   قطری ٢٧

— ٦٩ —

تاریخی ٨٥

بالاده‌کینه مشابه اولوب انجق ظهرینك مرکزنده اوچنجی سطرك باشنده‌کی (و) ایکنجی سطرك نهایتنده یازلمشدر .

قطری ٢٥

— ٧٠ —

تاریخی ٨٥

رسم خطی جزئی فرقلیدر .

(دلیکلی)   قطری ٢٥

— ٧١ —

تاریخی ٨٦

بواسط فی سنه ست وثمنین

وزنی ١٣ ط.   قطری ٢٦

— ٧٢ —

تاریخی ٨٦

رسم خطی فرقلیدر.

قطری ٢٦

— ٧٣ —

تاریخی ٨٦

فرقلیجه‌در .

قطری ٢٦

— ٧٤ —

تاریخی ٨٦

براز فرقی واردر .

وزنی ١١ $\frac{3}{4}$ ط .   قطری ٢٥

— ٧٥ —

تاریخی ٨٦

جزئی فرقلیدر.

قطری ٢٤

٦ الولید اول بن عبد الملك

٨٦ — ٩٦

التون

— ٧٦ —

محل ضربی یازلمامشدر. تاریخی ٩١

وجهی مرکزنده : الله احد الله
الصمد لم یلد
ولم یولد

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدینر سنه احدی وتسعین

ظهری مرکزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شریك له

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ) کله

وزنی ١ م ٥ ½ ط. قطری ١٩

— ٧٧ —

تاریخی ٩٣

عینیدر. تاریخی : سنه ثلث وتسعین

وزنی ١ م ٥ ½ ط. قطری ٢٠

کموش

اردشیر خره

— ٧٨ —

تاریخی ٩٥

وجهی مرکزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شریك له

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدرهم باردشیر خره فی سنه خمس و تسعین

ظهری مرکزده بر دائره ایچنده : الله احد الله
الصمد لم یلد و
لم یولد ولم یکن
له کفوا احد

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ) المشرکون

نقشلری ٥٩ نومرویه مشابهدر .

وزنی ١٤ ط . قطری ٢٥

اصطخر

— ٧٩ —

تاريخى ٩٦

باصطخر فى سنه ست وتسعين

قطرى ٢٥

— ٨٠ —

تاريخى ٩٦

رسم خطى فرقليجه‌در .

قطرى ٢٥

جندى سابور

— ٨١ —

تاريخى ٩٤

بجندى سابور فى سنه اربع وتسعين

قطرى ٢٥

— ٨٢ —

تاريخى ٩٥

بجندى سابور فى سنه خمس وتسعين

قطرى ٢٥

حران

— ٨٣ —

تاريخى ٨٧

بحران سنه سبع وثمنين

لوحه ١ (بيشل) قطرى ٢٥

در بجرد

— ٨٤ —

تاريخى ٩٤

بدربجرد فى سنه اربع وتسعين

وزنى ١٠ $\frac{1}{4}$ ط . قطرى ٢٣

دمشق

— ٨٥ —

تاريخى ٩٠

بدمشق سنه تسعين

وزنى ١٤ ط. قطرى ٢٧

— ٨٦ —

تاريخى ٩١

بدمشق سنه احدى وتسعين

(اطرافى كسيكدر) وزنى ١٠ $\frac{1}{4}$ ط. قطرى ٢٣

— ٨٧ —

تاریخی ٩٦

بدمشق سنه ست وتسعین

(نقطه‌لی) «ضرب» «بد» «ست»

(بیشل) وزنی ١٠ ط. قطری ٢٣

سابور

— ٨٨ —

تاریخی ٩٠

بسابور فی سنه تسعین

وزنی ١٣ ½ ط. قطری ٢٥

سرق

— ٨٩ —

تاریخی ٩٣

بسرق فی سنه ثلث وتسعین

قطری ٢٦

— ٩٠ —

تاریخی ٩٥

بسرق فی سنه خمس وتسعین

قطری ٢٥

السوس

— ٩١ —

تاریخی ٩١

بالسوس فی سنه احدی وتسعین

(بیشل) قطری ٢٤

سوق الاهواز

— ٩٢ —

تاریخی ٩٤

بسوق الاهواز فی سنه اربع و تسعین

قطری ٢٥

الفراب

— ٩٣ —

تاریخی ٩٥

بالفراب فی سنه خمس وتسعین

(بیشل) (اطراف براز کسیکدر) وزنی ١٠ ¼ ط. قطری ٢٣

کرمان

— ٩٤ —

تاریخی ٩١

بکرمان فی سنه احدی وتسعین

وزنی ١ م. قطری ٢٧

ماهی

— ٩٥ —

تاریخی ٩٠

بماهی فی سنه تسعین

قطری ٢٥

— ٩٦ —

تاریخی ٩٠

نقشی بر از فرقلیدر .

قطری ٢٥

— ٩٧ —

تاریخی ٩٤

بماهی فی سنه اربع وتسعین

وزنی $\frac{1}{2}$ ١١ ط. قطری ٢٥

نهر تیری

— ٩٨ —

تاریخی ٩٥

بنهر تیری فی سنه خمس وتسعین

قطری ٢٣

واسط

— ٩٩ —

تاریخی ٨٧

بواسط فی سنه سبع وثمنین

قطری ٢٥

— ١٠٠ —

تاریخی ٨٨

بواسط فی سنه ثمان وثمنین

وزنی $\frac{1}{2}$ ١٤ ط. قطری ٢٧

— ١٠١ —

تاریخی ٨٩

بواسط فی سنه تسع وثمنین

ظهرینك مرکزنده کی یازیلرك زیرنده بر نقطه موضوعدر.

وزنی $\frac{3}{4}$ ١٣ ط. قطری ٢٦

— ١٠٢ —

تاریخی ٨٩

رسم خطی بر از فرقلیدر .

وزنی $\frac{3}{4}$ ١٥ ط . قطری ٢٧

— ١٠٣ —

تاریخی ٨٩

جزئی فرقی واردر .

(خلقه‌یه مربوط) قطری ٢٧

— ١٠٤ —

تاریخی ٩٠

بواسط فی سنه تسعین

(دلیکلی) وزنی ١٤ ط. قطری ٢٥

— ١٠٥ —

تاریخی ٩٠

رسم خطی فرقلیدر .

قطری ٢٥

— ١٠٦ —

تاریخی ٩٠

یازیلری براز اینجه‌در .

قطری ٢٥

— ١٠٧ —

تاریخی ٩٠

جزئی فرقلیدر .

قطری ٢٤

— ١٠٨ —

تاریخی ٩١

بواسط فی سنه احدی وتسعین

وزنی ١٣ ط . قطری ٢٧

— ١٠٩ —

تاریخی ٩١

نقشی بشقه‌جه‌در .

قطری ٢٥

— ١١٠ —

تاریخی ٩١

یازیلری براز فرقلیدر .

(دلیکلی) وزنی ١٤ ط . قطری ٢٦

— ١١١ —

تاریخی ٩١

جزئی فرقلیدر .

قطری ٢٥

— ١١٢ —

تاریخی ٩٢

بواسط فی سنه اثنین وتسعین .

قطری ٢٦

— ١١٣ —

تاریخی ٩٢

یازیلری فرقلیجه‌در .

وزنی ١٤ ½ ط. قطری ٢٧

— ١١٤ —

تاریخی ٩٢

یازیلری اینجه‌در .

(اطراف کسیک) وزنی ١٠ ½ ط. قطری ٢٣

— ١١٥ —

تاريخى ٩٢

جزئى فرقليدر .

(اطرافى كسيكدر) قطرى ٢٣

— ١١٦ —

تاريخى ٩٣

بواسط فى سنه ثلث وتسعين

وزنى ١٤ ½ ط . قطرى ٢٧

— ١١٧ —

تاريخى ٩٣

نقشى فرقليجه‌در .

وزنى ١٣ ½ ط . قطرى ٢٦

— ١١٨ —

تاريخى ٩٣

بو دخى .

قطرى ٢٦

— ١١٩ —

تاريخى ٩٣

بو دخى .

قطرى ٢٦

— ١٢٠ —

تاريخى ٩٣

بو دخى .

(اطرافى كسيكدر) وزنى ١٠ ط . قطرى ٢٣

— ١٢١ —

تاريخى ٩٣

بو دخى .

(اطرافى زياده كسيكدر) وزنى ٩ ط . قطرى ٢٣

— ١٢٢ —

تاريخى ٩٤

بواسط فى سنه اربع وتسعين

وزنى ١٤ ½ ط . قطرى ٢٦

— ١٢٣ —

تاريخى ٩٤

رسم خطى فرقليجه‌در .

قطرى ٢٦

— ١٢٤ —

تاريخى ٩٤

بو دخى .

(دليكلى) قطرى ٢٦

— ١٢٥ —

تاریخی ٩٤

مشابه رسم ونقشده‌در .

وزنی ١٠ ط .   قطری ٢٣

— ١٢٦ —

تاریخی ٩٤

بو دخی .

وزنی ١١¼ ط .   قطری ٢٤

— ١٢٧ —

تاریخی ٩٥

بواسط فی سنه خمس وتسعين

وزنی ١٤ ط .   قطری ٢٦

— ١٢٨ —

تاریخی ٩٥

رسم خطی فرقلیدر .

قطری ٢٤

— ١٢٩ —

تاریخی ٩٥

بو دخی .

قطری ٢٦

— ١٣٠ —

تاریخی ٩٥

بو دخی .

(اطرافی کسیکدر)   وزنی ١٠ ط .   قطری ٢٣

— ١٣١ —

تاریخی ٩٥

ظهرینك مرکزنده‌کی یازیلرك اوزرنده بر (*) واردر .

وزنی ١٣¼ ط .   قطری ٢٦

— ١٣٢ —

تاریخی ٩٦

بواسط فی سنه ست وتسعين

قطری ٢٦

— ١٣٣ —

تاریخی ٩٦

نقشی فرقلیجه‌در .

قطری ٢٦

— ١٣٤ —

تاریخی ٩٦

بو دخی .

قطری ٢٦

— ١٣٥ —

تاریخی ٩٦

بو دخی .

قطری ٢٦

همدان

— ١٣٦ —

تاریخی ٩٣

بهمدان فی سنه ثلث وتسعین .

(دلیکلی) قطری ٢٤

٧ سلیمان بن عبد الملك

٩٦ — ٩٩

التون

— ١٣٧ —

محل ضربی یازلمامشدر . تاریخی ٩٨

وجهی مرکزنده : الله احد الله
الصمد لم یلد
ولم یولد

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدینر سنه ثمان وتسعین

ظهری مرکزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شریك له

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ) كله

وزنی ١٥ ½ ط . قطری ١٩

کموش

ماهی

— ١٣٨ —

تاریخی ٩٨

وجهی مرکزنده : لا الــه الا
الله وحــده
لا شریك له

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدرهم بماهی فی سنه ثمان وتسعين

ظهری مرکزنده بر دائره ایچنده : الله احـــد الله
الصمد لم یلد و
لم یولد ولم یکن
له کفواً احد

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ) المشرکون

نقشلری ٥٩ نومرویه مشابهدر .

وزنی ½١٣ ط . قطری ٢٧

مرو

— ١٣٩ —

تاریخی ٩٧

بمرو فی سنه سبع وتسعين

وجهنك مرکزنده‌کی یازیلرك زیرنده بر نقطه موضوعدر .

قطری ٢٧

— ١٤٠ —

تاریخی ٩٩

بمرو فی سنه تسع وتسعين

قطری ٢٦

واسط

— ١٤١ —

تاریخی ٩٧

بواسط فی سنه سبع وتسعين

وزنی ½١٤ ط . قطری ٢٦

— ١٤٢ —

تاریخی ٩٧

رسم خطی فرقلیجه‌در .

قطری ٢٦

— ١٤٣ —

تاریخی ٩٧

یازیلری براز قالیندر .

قطری ٢٦

٨ عمر ابن عبدالعزیز

٩٩ — ١٠١

التون

— ١٤٤ —

محل ضربی یازلمامشدر. تاریخی ١٠٠

وجهی مرکزنده: الله احد الله
الصمد لم یلد
و لم یولد

دوره‌سنده: بسم الله ضرب هذا الدینر سنه میه
(نقطه‌لی) ضرب

ظهری مرکزنده: لا اله الا
الله وحده
لا شریك له

دوره‌سنده: محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ) کله

وزنی ١ م ٥ $\frac{1}{4}$ ط. قطری ١٩

کموش

البصره

— ١٤٥ —

تاریخی ١٠٠
١٣٨ نومرونك عینیدر.
بالبصره سنه میه

وزنی ١٥ ط. قطری ٢٦

— ١٤٦ —

تاریخی ١٠٠
یازیلری بر از فرقلیدر.

قطری ٢٥

دمشق

— ١٤٧ —

تاریخی ١٠٠
بدمشق سنه میه
(نقطه‌لی) ضرب

قطری ٢٦

— ١٤٨ —

تاریخی ١٠٠
نقشی بر از فرقلیدر.

قطری ٢٧

— ١٤٩ —

تاریخی ١٠٠

یازیلری جزئی فرقلیدر .

(نقطه‌سز) صرب

(اطرافی کسیکدر) وزنی ¾ ٩ ط . قطری ٢٣

الکوفه

— ١٥٠ —

تاریخی ١٠٠

بالکوفه سنه میه

وزنی ½ ١٣ ط . قطری ٢٥

واسط

— ١٥١ —

تاریخی ٩٩

بواسط سنه تسع وتسعین

وزنی ½ ١١ ط . قطری ٢٧

— ١٥٢ —

تاریخی ٩٩

یازیلری بر از فرقلیدر .

وزنی ¾ ١٣ ط . قطری ٢٥

— ١٥٣ —

تاریخی ٩٩

وجهنده‌کی اوچ دائره‌نك خارجنده خلقه : ○○○○○○

قطری ٢٦

— ١٥٤ —

تاریخی ٩٩ .

بالاده‌کینه مشابهدر .

وزنی ½ ١٣ ط . قطری ٢٦

— ١٥٥ —

نصفیه . تاریخی ٩٩

ظهرینك مرکزنده‌کی عباره‌نك زیرنده بر نقطه موضوعدر .

وزنی ½ ٨ ط . قطری ٢٥

(لاووا) قتالوغنده ٩٩ سنه‌سنده ضرب اولنان سکه‌لری خلیفه سلیمانك اولمق احتمالیله انك مسکوکاتی صره‌سنه کچورمش ایسه‌ده عمر ابن عبدالعزیز ٩٩ سنه‌سی صفرنده مقام خلافته کلش اولمسیله مشارالیهك دخی سنهٔ مذکوره ظرفنده ضرب اولنمش سکه‌لری بولنمسی جای تردد دکلدر . بو زمانه قدر کوش مسکوکاتده (ضرب) ایله (سنه) کلمه‌لرینك آراسنده استعمال اولنان (فی) اداتی مشارالیه عمرك سکه‌لرنده ترك وحذف اولنه‌رق ساده‌جه (ضرب سنه) یازلمق عادت ایدلمش اولدیغندن مشارالیهك سکه‌لرینی اسلافنك مسکوکاتندن تفریق ایچون بوندن بشقه بر علامت تحریسنه لزوم اولمامغله بو قبیلدن اوله‌رق ٩٩ سالنده (واسط) ده ضرب اولنان سکه‌لری بروجه بالا بز مشارالیه عمرك مسکوکاتی صره‌سنه ادخال ایلدك .

٩ یزید ثانی بن عبد الملك

١٠١ — ١٠٥

التون

— ١٥٦ —

محل ضربی یازلمامشدر. تاریخی ١٠٤

١٤٤ نومرونك عینی رسم وغبارەدەدر.

تاریخی : سنه اربع و میه

(نقطەلی) ضرب

وزنی ١٥ ¼ ط. قطری ٢٠

کموش

دمشق

— ١٥٧ —

تاریخی ١٠٤

١٣٨ نومرویه مشابهدر.

بدمشق سنه اربع و میه

(نقطەلی) ضرب

وجهندەکی خلقەلر : oo oo oo oo oo

وزنی ١٣ ط. قطری ٢٤

واسط

— ١٥٨ —

تاریخی ١٠٣

بواسط سنه ثلث ومیه

قطری ٢٥

— ١٥٩ —

تاریخی ١٠٤

بواسط سنه اربع ومیه

وزنی ١٤ ط. قطری ٢٥

— ١٦٠ —

تاریخی ١٠٥

بواسط سنه خمس و میه

قطری ٢٦

— ١٦١ —

تاریخی ١٠٥

رسم خطی بشقەجەدر.

وزنی ١٣ ط. قطری ٢٥

— ١٦٢ —

تاریخی ١٠٥

بو دخی.

قطری ٢٥

— ١٦٣ —

تاریخی ١٠٥

بو دخی.

قطری ٢٥

١٠ هشام بن عبد الملك

١٠٥ — ١٢٥

التون

— ١٦٤ —

محل ضربی یازلمامشدر . تاریخی ١١٤

١٤٤ نومرونك عینیدر .

تاریخی : سنه اربع عشره ومیه

وزنی ١ م ½ ٥ ط . قطری ٢٠

— ١٦٥ —

تاریخی ١٢١

سنه احدی وعشرین ومیه

وزنی ١ م ½ ٥ ط . قطری ٢٠

کموش

افریقیه

— ١٦٦ —

تاریخی ١٢٥

بافریقیه سنه خمس وعشرین ومیه

١٣٨ نومرونك عینی عباره‌یی شاملدر .

ظهرینك مرکزنده‌کی عباره‌نك زیرنده بر نقطه موضوعدر .

وجهنك اطرافنده بش دائره اولوب دردنجیسنك اوزرنده درت مساوی قسمده خلقه : ◎◎◎◎

لوحه ١ (بیشل) وزنی ١٤ ط . قطری ٢٦

الاندلس

— ١٦٧ —

تاریخی ١١٥

بالاندلس سنه خمس عشره ومیه

وجهنك اطرافنده اوچ دائره اولوب خارجنده درت محلده : ◎

ظهرینك دائرهٔ خارجه‌سنده : ◦◦ ◦◦ ◦◦ ◦◦

لوحه ١ قطری ٢٦

المبرکه

— ١٦٨ —

تاریخی ١١٨

بالمبرکه سنه ثمان عشره ومیه

وجهنك اطرافنده خلقه : ◎◎◎

وزنی ½ ١٣ ط . قطری ٢٧

— ١٦٩ —

تاریخی ١١٩

بالمبرکه سنه تسع عشره ومیه

وزنی ½ ١٢ ط . قطری ٢٥

واسط

— ١٧٠ —

تاریخی ١٠٦

بواسط سنه ست ومیه .

وزنی ١٢ ط .   قطری ٢٦

— ١٧١ —

تاریخی ١٠٦

نقشی فرقلیجه‌در .

خلقه : OO OO OO

قطری ٢٥

— ١٧٢ —

تاریخی ١٠٧

بواسط سنه سبع ومیه

خلقه : ◎ ◎ ◎

وزنی ١٥ ط .   قطری ٢٦

— ١٧٣ —

تاریخی ١٠٨

بواسط سنه ثمان ومیه

وزنی ١٣ ط .   قطری ٢٦

— ١٧٤ —

تاریخی ١٠٨

یازیلری براز فرقلیدر .

قطری ٢٦

— ١٧٥ —

تاریخی ١١٠

بواسط سنه عشره ومیه

وزنی ½ ١٤ ط .   قطری ٢٧

— ١٧٦ —

تاریخی ١١١

بواسط سنه احدی عشره ومیه

قطری ٢٥

— ١٧٧ —

تاریخی ١١٢

بواسط سنه اثنی عشره ومیه

وزنی ¾ ١٣ ط .   قطری ٢٦

— ١٧٨ —

تاریخی ١١٣

بواسط سنه ثلث عشره ومیه

وزنی ١٤ ط .   قطری ٢٦

— ١٧٩ —

تاریخی ١١٣

یازیلری فرقلیجه‌در .

(دلیکلی) قطری ٢٦

— ١٨٠ —

تاریخی ١١٤

بواسط سنه اربع عشره ومیه

قطری ٢٤

— ١٨١ —

تاریخی ١١٤

نقشی فرقلیدر .

وزنی ١١ $\frac{1}{4}$ ط . قطری ٢٦

— ١٨٢ —

تاریخی ١١٤

یازیلری براز فرقلیدر .

وزنی ١٤ $\frac{1}{4}$ ط . قطری ٢٥

— ١٨٣ —

تاریخی ١١٥

بواسط سنه خمس عشره ومیه

قطری ٢٦

— ١٨٤ —

تاریخی ١١٦

بواسط سنه ست عشره‌ومیه

(دلیکلی) قطری ٢٨

— ١٨٥ —

تاریخی ١١٧

بواسط سنه سبع عشره ومیه

وزنی ١٤ ط . قطری ٢٨

— ١٨٦ —

تاریخی ١١٨

بواسط سنه ثمان عشره ومیه

قطری ٢٨

— ١٨٧ —

تاریخی ١١٨

نقشی براز فرقلیدر .

قطری ٢٧

— ١٨٨ —

تاریخی ١١٩

بواسط سنه تسع عشره ومیه

(کناری کسیکدر) وزنی ١١ $\frac{1}{2}$ ط. قطری ٢٤

— ١٨٩ —

تاريخى ١١٩

يازيلرى فرقليدر .

وزنى ١٣ ¾ ط.   قطرى ٢٨

— ١٩٠ —

تاريخى ١١٩

جزئى فرقليدر .

قطرى ٢٨

— ١٩١ —

تاريخى ١٢٠

بواسط سنه عشرين ومیه

قطرى ٢٨

— ١٩٢ —

تاريخى ١٢٠

يازيلرى براز فرقليدر .

وزنى ١٣ ط. (دليكلى) قطرى ٢٨

— ١٩٣ —

تاريخى ١٢٠

بو دخى .

خلقه : ○ ○ ○ ○ ○

قطرى ٢٧

— ١٩٤ —

تاريخى ١٢٠

يازيلرى اينجه‌در .

وزنى ١٣ ½ ط.   قطرى ٢٥

— ١٩٥ —

تاريخى ١٢٠

بو دخى .

قطرى ٢٥

— ١٩٦ —

تاريخى ١٢١

بواسط سنه احدى وعشرين ومیه

وزنى ١٤ ¼ ط.   قطرى ٢٦

— ١٩٧ —

تاريخى ١٢١

رسم خطى فرقليجه‌در .

قطرى ٢٦

— ١٩٨ —

تاريخى ١٢١

يازيلرى اينجه‌در .

قطرى ٢٥

— ١٩٩ —

تاريخى ١٢١

بو دخى .

قطرى ٢٥

— ٢٠٠ —

تاريخى ١٢٢

بواسط سنه اثنتين وعشرين ومية

قطرى ٢٦

— ٢٠١ —

تاريخى ١٢٢

نقشى براز فرقليدر .

قطرى ٢٥

— ٢٠٢ —

نصفيه . تاريخى ١٢٢

يازيلرى اينجه‌در .

وزنى ٦ ½ ط .   قطرى ٢٣

— ٢٠٣ —

تاريخى ١٢٣

بواسط سنه ثلث وعشرين ومية

وزنى ١٤ ط .   قطرى ٢٥

— ٢٠٤ —

تاريخى ١٢٣

نقشى فرقليجه‌در .

قطرى ٢٥

— ٢٠٥ —

تاريخى ١٢٣

يازيلرى اينجه قطعه‌سى كوچكدر .

(كسيكدر)   وزنى ١١ ½ ط .   قطرى ٢٢

— ٢٠٦ —

تاريخى ١٢٤

بواسط سنه اربع وعشرين ومية

وزنى ١٤ ½ ط .   قطرى ٢٥

— ٢٠٧ —

تاريخى ١٢٤

رسم خطى فرقليدر .

قطرى ٢٥

— ٢٠٨ —

تاريخى ١٢٥

بواسط سنه خمس وعشرين ومية .

قطرى ٢٥

— ٢٠٩ —

تاریخی ١٢٥

جزؤی فرقلیدر . قطعه‌سی کوچکدر .

وزنی ١٣ ط .   قطری ٢٤

— ٢١٠ —

تاریخی ١٢٥

بو دخی .

وزنی ١٤ ½ ط .   قطری ٢٤

١١ الولید ثانی بن یزید ثانی

١٢٥ — ١٢٦

کموش

واسط

— ٢١١ —

تاریخی ١٢٦

وجهی مرکزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شریک له

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدرهم بواسط سنه ست وعشرین و مية

اطرافنده اوچ دائره اولوب ایکنجی ایله اوچنجی دائره آره‌سنده خلقه : ○ ○ ○ ○ ○

ظهری مرکزنده بر دائره ایچنده : الله احد الله
الصمد لم یلد و
لم یولد ولم یکن
له کفواً احد

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

خارجاً اطرافنده بر دائره اولوب اوزرنده خلقه : ○ ○ ○ ○ ○

لوحه ١   وزنی ١٤ ½   قطری ٢٤

— ٢١٢ —

تاریخی ١٢٦

نقشی فرقلیدر .

وزنی ١٢¼ ط . قطری ٢٥

— ٢١٣ —

تاریخی ١٢٦

بو دخی .

وزنی ١٤½ ط . قطری ٢٣

— ٢١٤ —

تاریخی ١٢٦

بو دخی .

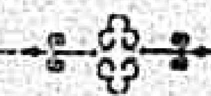
قطری ٢٤

— ٢١٥ —

تاریخی ١٢٦

بو دخی .

(دلیکلی) وزنی ١٢½ ط . قطری ٢٣

١٢ یزید ثالث بن الولید اول

١٢٦ — ١٢٦

کموش

واسط

— ٢١٦ —

تاریخی ١٢٦

بواسط سنه ست وعشرین ومية

٢١١ نومرولی سکه‌نك عینی عباراتی حاویدر .

وجهنك اطرافنده درت دائره اولوب اوچنجی ایله دردنجی دائره بیننده خلقه : ○○○○○○○

لوحه ١ (بیشل) وزنی ١٤¼ ط . قطری ٢٥

— ٢١٧ —

تاریخی ١٢٦

رسم خطی جزئی فرقلیدر .

وزنی ١٣¾ ط . قطری ٢٥

— ٢١٨ —

تاریخی ١٢٦

عینیدر .

قطری ٢٤

— ٢١٩ —

تاريخى ١٢٦

مشابهدر .

قطرى ٢٤

— ٢٢٠ —

تاريخى ١٢٦

بو دخى .

وزنى ١٢ $\frac{3}{4}$ ط . قطرى ٢٥

كرك وليد ثانينك وكرك يزيد ثالثك سكه‌لرى ١٢٦ تاريخلى اولوب انجق بونلرى يكديكرندن تفريق ايدن علامت بالاده كوستردیکی اوزره اولكيسنك وجهى اوج دائره بش خلقه وايكنجيسنك وجهى درت دائره يدى خلقه ايله محاط اولملريدر . برنجيسى سلفنك يعنى خليفه هشامك سكه‌لرى نقشنده اولمسيله وليد ثانى‌يه وايكنجيسى يكى برطرزده بولنمسيله يزيد ثالثه اسناد اولنمق طبيعيدر .

١٣ ابراهيم بن الوليد الاول

١٢٦ — ١٢٧

كموش

الجزيره

— ٢٢١ —

تاريخى ١٢٧

بالجزيره سنه سبع وعشرين ومية

٢١١ نومرولى سكه‌نك عينى عباراتى شاملدر .

وجهنك اطرافنده نقطه‌لى ايكى دائره اولوب بونكله اوچنجى دائره بيننده خلقه : ○ ○ ○ ○ ○

لوحه ١ . (بيمثل) وزنى ١٤ $\frac{1}{2}$ ط . قطرى ٢٦

واسط

— ٢٢٢ —

تاريخى ١٢٧

بواسط سنه سبع وعشرين ومية

وجهنك اطرافنده نقطه‌لى اوچ دائره اولوب دردنجيسيله بونك ارەسنده خلقه : ◎ ◎ ◎

(بيمثل) وزنى ١٣ $\frac{1}{2}$ ط . قطرى ٢٧

— ٢٢٣ —

تاريخى ١٢٧

نقشى فرقليدر .

خلقه : ٥ ٥ ٥ ٥ ٥ ٥ ٥

وزنى ١٤ $\frac{1}{4}$ ط. قطرى ٢٥

— ٢٢٤ —

تاريخى ١٢٧

مشابهدر .

قطرى ٢٤

١٤ مروان ثانى بن محمد

١٢٧ — ١٣٢

التون

— ٢٢٥ —

محل ضربى يازلمامشدر . تاريخى ١٢٩

وجهى مركزنده : الله احد الله
الصمد لم يلد
و لم يولد

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدينر سنه تسع وعشرين ومية

ظهرى مركزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شريك له

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ) كله

وزنى ١ م ١٥ $\frac{1}{4}$ ط. قطرى ١٨

— ٢٢٦ —

تاريخى ١٣٠

سنه ثلثين ومية

وزنى ١ م ٥ $\frac{1}{4}$ ط. قطرى ٢٠

کموش

الجزیره

— ٢٢٧ —

تاریخی ١٢٨

بالجزیره سنه ثمان وعشرین ومیة

٢١١ نومرولی سکه‌نك عینی نقش وعباراتی متضمندر.

وجهنك اطرافنده ایکی دائره اولوب انکله اوچنجی دائره آره‌سنده خلقه: ٥ ٥ ٥ ٥ ٥

وزنی ١٣½ ط.   قطری ٢٥

— ٢٢٨ —

تاریخی ١٢٩

بالجزیره سنه تسع وعشرین و میة

قطری ٢٦

رامهرمز

— ٢٢٩ —

تاریخی ١٢٨

وجهی   مرکزنده: لا اله الا
الله وحده
لا شریك له

دوره‌سنده (داخلاً): قل لا اسئلكم علیه اجراً الا المودة فی القربا

« (خارجاً): بسم ه الله ه ضرب ه برامهرمز ه سنه ه ثمان ه وعشرین ه ومیة ه

ظهری   مسکوکات سائرهٔ امویه‌نك عینی عباره و نقشده‌در.

(بیشل)   قطری ٢٤

السامیه

— ٢٣٠ —

تاریخی ١٣١

وجهی   مرکزنده: لا اله الا
الله وحده
لا شریك له

دوره‌سنده: بسم الله ضرب هذا الدرهم بالسامیه سنه احدی وثلثین و میة

اطرافنده اوچ دائره اولوب اوچنجینك اوزرنده: ٥٥ ٥٥ ٥٥ ٥٥ ٥٥ ٥٥ ٥٥

ظهری   دیکرلرینك عینی عباره و نقشده‌در.

قطری ٢٤

— ٢٣١ —

تاریخی ١٣١

براز فرقلیجه‌در.

قطری ٢٤

مرو

— ٢٣٢ —

تاریخی ١٣٢

بمرو سنه اثنین وثلثین ومیة

وجهنك اطرافنده اوچنجی دائره ایله دردنجی دائره بیننده سکز عدد شویله خلقه: ٥٥

وزنی ١١¾ ط.   قطری ٢٥

واسط

— ٢٣٣ —

تاریخی ١٢٨

بواسط سنه ثمان وعشرين ومية

ظهرينك اطرافنده اوچنجی دائره اوزرنده خلقه : ○○○○○○○

وزنی ١٤ ¼ ط . قطری ٢٥

— ٢٣٤ —

تاریخی ١٢٨

نقشی فرقلیدر .

قطری ٢٥

— ٢٣٥ —

تاریخی ١٢٨

بو دخی .

قطری ٢٥

— ٢٣٦ —

تاریخی ١٢٩

بواسط سنه تسع وعشرين ومية

خلقه : ○○ ○○ ○○ ○○ ○○

قطری ٢٤

— ٢٣٧ —

تاریخی ١٣٠

بواسط سنه ثلثين ومية

قطری ٢٤

— ٢٣٨ —

تاریخی ١٣٠

براز فرقلیدر .

قطری ٢٤

— ٢٣٩ —

تاریخی ١٣٠

بو دخی .

قطری ٢٤

— ٢٤٠ —

تاریخی ١٣١

بواسط سنه احدی وثلثين ومية

(دلیكلی) قطری ٢٣

خلفاى امويه

باقر مسكوكاتى

— يالكز كلمهٔ توحيد محرردر —

— ٢٤١ —

وجهى	ظهرى
لا اله	محمد
الا الله	رسول
وحده	الله
« نقطه‌لى بردائره ايچنده »	« دوز بردائره ايچنده »

قطرى ٢٠

— ٢٤٢ —

بالاده‌كى سكه طرزنده اولوب يازيلرى قالينيدر .

لوحه ٢ (بيشل) قطرى ١٨

— ٢٤٣ —

بو دخى عينى عباره‌يى حاوى اولوب انجق وجهنك دائره‌لرى دوز ظهرينك نقطه‌ليدر .

قطرى ١٦

— ٢٤٤ —

يازيلرى براز فرقليدر . دائره‌لرى بالاده‌كينك عينيدر .

قطرى ١٥

— ٢٤٥ —

اطرافنده دائره‌لر يوقدر .

قطرى ١٥

— ٢٤٦ —

لا اله	** محمد
الا الله	رسول
وحده	الله
« اوچ صره نقطه‌لى دائره ايچنده »	« ايكى صره زنجيرلى دائره ايچنده »

قطرى ١٨

— ٢٤٧ —

لا الله	محمد
الا الله*	رسول
وحده	° الله °
« زنجير بردائره ايچنده »	« دوز بر دائره ايچنده »

قطرى ٢٠

— ٢٤٨ —

بالاده‌كى طرزده اولوب فقط ايكى وجهنك دائره‌لريده زنجيرليدر .

قطرى ٢٠

— ٢٤٩ —

بالاده‌كى طرزده‌در . ايكى وجهنك دائره‌لرى نقطه‌ليدر .

قطرى ٢٠

— ٢٥٠ —

يازيلرى براز فرقليدر . (وحده) نك اوزرنده بر نقطه واردر .
وجهنك دائره‌سى نقطه‌لى، ظهرينك دوزدر .

قطرى ٢٢

— ٢٥١ —

كذلك ٢٤٧ نومرويه مشابه اولوب (الله)ك ايكى طرفنده نقطه يوقدر .
ايكى وجهى نقطه‌لى دائره ايله مستديردر .

قطرى ٢٠

— ٢٥٢ —

وجهى	ظهرى
لا اله	محمـــد
الا الله	رسول
وحده	* لله ا

«اطرافلرنده بر دوز دائره»

قطرى ١٦

— ٢٥٣ —

لا اله	عبد [ه]
الا الله	محمـــد
وحده	رسو [ل]
	الله

«بر دوز دائره ايچنده»

قطرى ١٤

— ٢٥٤ —

بسم الله	محمد
لا اله الا	ع * [illegible]
الله وحده	[illegible]
«اطرافنده دوز دائره»	«اطرافنده نقطه‌لى دائره»

لوحه ٢

قطرى ١٦

— ٢٥٥ —

بالاده‌كينه مشابه اولوب يالكز رسم خطى فرقليدر .

قطرى ١٤

— ٢٥٦ —

لا اله الا	محمـــد
الله وحده [ه]	رسو ل
لا شريك [له]	الـــله

«اطرافلرنده بر دوز دائره»

قطرى ١٤

— ٢٥٧ —

وجهى	ظهرى
لا اله	محمد
الا الله	رسول
شريك له	الله

قطرى ٢١

«رسم خطى بشقه طرزده‌در .»

— ٢٥٨ —

لا اله	محمــد
الا الـــه	(فرس رسمی)
وحده	... ؟
«ایکی دوز دائره ایچنده»	«اطرافنده اوچ دائره»

لوحه ٢ (بیشل) قطری ٢٠

— ٢٥٩ —

لا الـــه	الله احــد
لا ا * لله و	الله الصمــد
حده لا شر	لم یلد ولم
یک لـه	لـم یو
«اطرافنده دوز دائره»	«اطرافنده‌کی دائره کسیکدر»

قطری ١٨

اسم وتاریخ ومحل ضربلری تحریر ایدلمیه‌رك یالکز توحید وبعض آیات قرآنیه‌یی شامل اولان بالاده‌کی مسکوکات رسم خط ونقش وطرزلری ایجابنجه فن مسکوکات اسلامیه اربابی نزدنده خلفای امویه‌یه عائد اولمق اوزره قبول اولنمشدر.

محل ضربلری محرر باقر مسکوکات

اسملی، اسمسز و تاریخلی، تاریخسز

الأُردُن

— ٢٦٠ —

وجهی

لا الـــه
الا الــله
وحده
٠*٠

«اطرافی بر دائره ایله مستدیردر.»

ظهری مرکزنده: محمــد
رســول
الله

دوره‌سنده: بسم الله ضرب بالاردن

قطری ٢٠

بعلبك

— ٢٦١ —

وجهی	ظهری
لا الــه ا	محمــد
لا الــله	رسـول
بعلبك	الـــله

ایکی وجهنك اطرافنده چفته دائره اولوب آره‌لرنده خلقه: ○○○○

قطری ١٨

— ٢٦٢ —

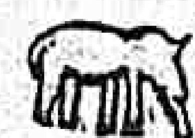
بالاده‌کینك عینی عباره‌ده اولوب فقط وجهنده لفظهٔ جلالك وظهرنده (رسول)ك اوزرنده بر نقطه واردر.

لوحه ٢ — قطری ١٦

حمص

— ٢٦٣ —

وجهی: محمد
رسول الله
بحمص
«اطرافی تیرتیللی چفته اوچ دائره ایله محاطدر.»

ظهری: دوره‌سنده: لا اله الا الله وحده
اورته‌ده:

قطری ١٥

— ٢٦٤ —

وجهی: مرکزده نقطه‌لی دائره ایچنده: بامر
مرون
ا...؟
دوره‌سنده: [محمد] رسول الله ارسله با[لهدی ودین الحق]

ظهری: مرکزده دائره ایچنده: (صوله متوجه
برطوشان رسمی)
دوره‌سنده: [بسم الله ضر]ب هذا الفلس بحمص
(یازیلری ونقشی بوزقجه‌در) قطری ١٧

دستوا

— ٢٦٥ —

وجهی: لا اله
الا الله
وحده
«اطرافی زنجیرلی اوچ دائره ایله محاطدر.»

ظهری: مرکزنده: محمد
رسول
الله
دوره‌سنده: بسم الله ضرب هذا الفلس بدستوا
«خارجاً زنجیرلی بر دائره ایله محاطدر.»
(بیضی) قطری ٢٠

دمشق

— ٢٦٦ —

وجهی: لا اله
الا الله
وحده
«اطرافی دوز ایکی دائره ایله مستدیردر.»

ظهری: مرکزده بر دائره ایچنده: محمد
رسول
الله
دوره‌سنده: بسم الله ضرب بدمشق
(بیضی) قطری ٢٠

— ٢٦٧ —

وجهی
لا اله
الا الـله
وحده
« آره‌لری چیزکیلر ایله وصل ایدلمش ایکی دائره ایله مستدیردر . »

ظهری
مرکزده : محمـــد
رسو
الله

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الفلس [بد] مشق

لوحه ٢ قطری ٢٠

— ٢٦٨ —

بالاده‌کینه مشابه اولوب انجق وجهی بر دائره ایله محاطدر .

قطری ١٨

— ٢٦٩ —

وجهی
لا اله
الا * الله
وحده
« نقطه‌لی ایکی دائره ایله مستدیردر . »

ظهری
مرکزده نقطه‌لی بر دائره ایچنده : محـمد
رسـول
الله

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الفلس بدمشق

قطری ٢٠

— ٢٧٠ —

وجهی
لا اله
الا الـله
وحده
« نقطه‌لی ایکی دائره ایله محاطدر . »

ظهری
اوجلری هلاله منتهی بر دائره ایچنده :
ضرب
هذا الفلس
بدمشق

دوره‌سنده : بسم الله ربی الله محمد رسـول الله
« خارجاً اوجلری کوکبه منتهی بر دائره ایله محاطدر . »

(دلیکلی) قطری ٢١

— ٢٧١ —

وجهی
لا اله
الا الـله
وحده
« اطرافی نقطه‌لی بر دائره ایله محاطدر . »

ظهری
نقطه‌لی بر دائره ایچنده :
ضرب
هذا الفلس
بدمشق

دوره‌سنده : بسم الله محمد رسول الله

لوحه ٢ (بیضوی) قطری ٢٠

— ۲۷۲ —

وجهی

[لا] اله

[ا] لا الله

[و] حده

چفته دائره ایله محاط اولوب آره‌لرنده خلقه : ٥ ٥ ٥ ٥

ظهری

*

ضرب

ن

بدمشق

« زنجیرلی بر دائره ایله مستدیردر . »

قطری ١٦

الرقه

— ۲۷۳ —

وجهی نقطه‌لی دائره ایچنده :

دوره‌سنده : لا اله الا الله وحده

ظهری نقطه‌لی دائره ایچنده :

دوره‌سنده : ضرب هذا الفلس بالرقه

قطری ١٤

الرمله

— ۲۷٤ —

وجهی نقطه‌لی بر دائره ایچنده : لا اله

الا الله

وحده

دوره‌سنده : لله الملك فلس واف

ظهری نقطه‌لی دائره ایچنده : محمد

رسول

الله

دوره‌سنده : ضرب بالرمله . ★

لوحه ٢ (دلیکلی) قطری ٢٦

الرها

— ۲۷۵ —

تاریخی ١١٠

وجهی مرکزده : الله احد الله

الصمد لم یلد

ولم یولد

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الفلس بالرها سنه عشرة ومية

وجهی مرکزنده : لا اله الا

الله وحده

لا شریك له

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی ودین الحق لیظهره علی الدین کله

(بیثل) قطری ٢٢

الری

— ٢٧٦ —

تاریخی ١١٣

وجهی

. .

بسـم الله

ضرب هـذا

الفلس بالری سنه ثلث

عشر ومية

« اطرافی نقطه‌لی بر دائره ایله مستدیردر . »

ظهری

. .

امر الـله

بالوفــــا

و العدل

(خط پهلوی) له لـ ـ ر (اشرس ؟)

لوحه ٢ قطری ١٩

سروج

— ٢٧٧ —

وجهی نقطه‌لی دائره ایچنده: لا الـه

الا الـله

وحده

چوره‌سنده: * * * * * * * * *

ظهری مرکزده نقطه‌لی دائره ایچنده: محمـد

رسـول

الـله

دوره‌سنده: بسم الله ضرب هذا الفلس بسروج

لوحه ٢ (بیشل) قطری ٢٠

— ٢٧٨ —

وجهی لا الـه

الا الـله

وحده

اطرافنده چفته دائره اولوب آره‌لرنده خلقه: ⊙ ⊙ ⊙ ⊙

ظهری مرکزنده: محمـد

رسـول

الله

دوره‌سنده: بسم الله ضرب هذا الفلس بسروج

(بیشل) قطری ١٥

طبریه

— ٢٧٩ —

وجهی مرکزنده: الله ا

حد الله

الصمد

دوره‌سنده: لا اله الا الله وحده لا شریك له

ظهری مرکزنده: محمـد

رسـول

الله

دوره‌سنده: بسم الله ضرب هذا الفلس بطبریه

(بیشل) قطری ١٨

— ٢٨٠ —

وجهی لا الـه
الا الله
وحده

« اطرافی تیرتیللی اوچ دائره ایله مستدیر در . »

ظهری مرکزنده :
محمـد
رسـول
الله

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الفلس بطبریه

قطری ٢٢

قنسرین

— ٢٨١ —

وجهی مرکزده نقطه‌لی دائره ایچنده : محمد
رسـول
الله

دوره‌سنده : بسم الله لا اله الا الله وحده

ظهری بسم الله
من ضرب
قنسـرین

« اطرافی نقطه‌لی بر دائره ایله مستدیر در . »

قطری ١٨

الموصل

— ٢٨٢ —

تاریخی ٩٧

وجهی مرکزنده : الله
احد الله
الصمد

دوره‌سنده : بسم الله لا اله الا الله وحده لا شریک له

ظهری مرکزنده : محمـد
رسـول
الله

دوره‌سنده : ضرب هذا الفلس بالموصل سنه سبع وتسعین

لوحه ٢ (بیشل) (دلیکلی) قطری ٢٥

— ٢٨٣ —

وجهی لا الـه
الا الله
وحده

اطرافی زنجیرلی اوچ دائره ایله محاط اولوب آره‌سنده خاتمه : ٥٥٥٥

ظهری مرکزده زنجیرلی بر دائره ایچنده : محمد
رسـول
الله

دوره‌سنده : بسم الله مما امر به الامیر الحر بن یوسف الموصل

لوحه ٢ قطری ٢٠

امیر الحر بن یوسف بنو امیه‌یه منسوب اولوب ١٠٦ سنه‌سندن ١١٣ سنه‌سنه قدر موصلده والی بولنمشدر . (تاریخ الکامل لابن اثیر جلد ٥ صحیفه ٤٩)

— ٢٨٤ —

وجهی

لا اله

الا الـلـه

وحده

زاویه‌لری یکدیکرینك ضلعلری اوزرینه کتورلمش ایکی مربع ایچنده‌در .

ظهری

بسم الله امر

بالموصل — محمد رسول الـلـه — الامیر الو

قطری ٢٠

— ٢٨٥ —

بالاده‌کینه مشابه اولوب ظهرینك زیرنده‌کی (الولید بن) دن صکره یالکز (تل) حرفلری کورلمکده‌در.

قطری ١٩

الولید بن تلید ١١٣ سالنده وامیر الحرك وفاتنده خلیفه هشام طرفندن موصله مأمور ایدلمشدر . (ابن اثیر جلد ٥ صحیفه ٦٥)

— ٢٨٦ —

وجهی

بالاده‌کینك عینیدر .

ظهری

الولید

محمد

رسـول

الـله

لوحه ٢ (دلیکلی) قطری ٢٢

الولید بن بکر ١٢١ سالنده موصل والیسی ایدی . بکر اسمی ابن اثیر یا ایله (بکیر) یازمشدر . (ابن اثیر جلد ٥ صحیفه ٨٩)

— ٢٨٧ —

وجهی مرکزنده : لا اله الا

الله وحده

لا [شریکله]

دوره‌سنده : بسم الله [ضرب هذا الفلس] بالموصل

ظهری مرکزنده : محمد

رسـول

[الله]

دوره‌سنده : امر به الامیر الولید . . . . . ؟

قطری ١٦

— ٢٨٨ —

وجهی مرکزنده : الله

احد الله

الصمد

دوره‌سنده : لا اله الا الله وحده لا شریك له

ظهری مرکزنده : محمد

رسول

الله

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الفلس بالموصل جاز

قطری ٢٠

واسط

— ٢٨٩ —

تاریخی ١١٨

وجهی مرکزده بردائره ایچنده : . .

محمد

رسول

الله

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الفلس بواسط سنه ثمان عشرة ومية

اطرافی چفته دائره ایله محاط اولوب آره‌لرنده خلقه : ○○○○

ظهری امر الله

بالوفا

والعدل

اطرافی اوچ دائره ایله محاط اولوب ایکنجی ایله اوچنجی آره‌سنده سکز عدد شویله خلقه : ◎◎◎◎◎◎◎◎

(بیئل) (دلیکلی) قطری ١٩

اسم ومحل ضربی اولمیوب

یالکز تاریخی محرر سکه

— ٢٩٠ —

تاریخی ٩٠

وجهی مرکزده : *

دوره‌سنده : لا اله الا الله

ظهری مرکزده : ن

دوره‌سنده : ضرب هذا الفلس سنه تسعين

« ایکی وجهنك اطرافلری نقطه‌لی دائره‌لر ایله مستدیردر . »

(بیئل) قطری ١٦

تاریخنه نظراً الولید بن عبد الملك عصری مسکوکاتندندر .

تاریخ ومحل ضربی اولمیوب

یالکز اسمی محرر سکه‌لر

— ٢٩١ —

وجهی

لا اله الا

لله وحده لا

شریك له

«اطرافنده نقطه‌لی بر دائره واردر.»

ظهری

محمد

رسول

الله

شعیب

«اطرافنده بری نقطه‌لی دیکری دوز ایکی دائره واردر.»

قطری ١٩

— ٢٩٢ —

بالاده‌کینه مشابهدر. وجهی دها اوقوناقلیدر.

قطری ١٩

اشبو سکه‌لر یزید بن عبدالملك خلافتنده بعض ولایتلرده بولنان شعیب ابن حمیدانك نامنه ضرب اولنمش اولمق احتمالی واردر. موسیو (استانلی ـ لان ـ پول) اشبو سکه‌نك برعینی ١٨٧ سالنده دمشق والیسی اولان شغیث بن حازمك اولمق ظنیله انکلتره موزه‌سنك مسکوکات اسلامیه قتالوقلری علاوه‌سنده کوسترمشدر. (T. IX. P. 100.). فقیر بوسکه‌یی عباسی اولمقدن زیاده اموی مسکوکاتی طرزنده کورمکده‌یم.

مسکوکات عباسیه

— خلفای عباسیه —

		سنهٔ هجریه
١	السفاح بن محمد العباسی	١٣٢
٢	المنصور بن محمد العباسی	١٣٦
٣	المهدی بن المنصور	١٥٨
٤	الهادی بن المهدی	١٦٩
٥	هارون الرشید بن المهدی	١٧٠
٦	الامین بن هارون الرشید	١٩٣
٧	المأمون بن هارون الرشید	١٩٨
٨	المعتصم بالله بن هارون الرشید	٢١٨
٩	الواثق بالله بن المعتصم بالله	٢٢٧
١٠	المتوكل على الله بن المعتصم بالله	٢٣٢
١١	المنتصر بالله بن المتوكل على الله	٢٤٧
١٢	المستعین بالله بن المعتصم بالله	٢٤٨
١٣	المعتز بالله بن المتوكل على الله	٢٥١
١٤	المهتدی بالله بن الواثق بالله	٢٥٥
١٥	المعتمد على الله بن المتوكل على الله	٢٥٦
١٦	المعتضد بالله بن الموفق بن المتوكل على الله	٢٧٩
١٧	المكتفی بالله بن المعتضد بالله	٢٨٩
١٨	المقتدر بالله بن المعتضد بالله	٢٩٥
١٩	القاهر بالله بن المعتضد بالله	٣٢٠
٢٠	الراضی بالله بن المقتدر بالله	٣٢٢
٢١	المتقی لله بن المقتدر بالله	٣٢٩

		سنهٔ هجریه
٢٢	المستكفی بالله بن المكتفی بالله	٣٣٣
٢٣	المطیع لله بن المقتدر بالله	٣٣٤
٢٤	الطایع لله بن المطیع لله	٣٦٣
٢٥	القادر بالله بن اسحاق بن المقتدر بالله	٣٨١
٢٦	القایم بامر الله بن القادر بالله	٤٢٢
٢٧	المقتدی بامر الله بن محمد بن قائم بامر الله	٤٦٧
٢٨	المستظهر بالله بن المقتدی بالله	٤٨٧
٢٩	المسترشد بالله بن المستظهر بالله	٥١٢
٣٠	الراشد بالله بن المسترشد بالله	٥٢٩
٣١	المقتفی لامر الله بن المستظهر بالله	٥٣٠
٣٢	المستنجد بالله بن المقتفی لامر الله	٥٥٥
٣٣	المستضی بامر الله بن المستنجد بالله	٥٦٦
٣٤	الناصرلدین الله بن المستضی بامر الله	٥٧٥
٣٥	الظاهر بامر الله بن الناصرلدین الله	٦٢٢
٣٦	المستنصر بالله بن الظاهر بامر الله	٦٢٣
٣٧	المستعصم بالله بن المستنصر بالله	٦٤٠
	تم	٦٥٦

١ ابو العباس عبد الله السفاح

١٣٢ — ١٣٦

التون

— ٢٩٣ —

محل ضربی یازلمامشدر. تاریخی ١٣٣

وجهی مرکزنده : محمد
رسول
الله

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدینر سنه ثلث و ثلثین ومیة

ظهری مرکزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شریک له
.

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی ودین الحق لیظهره
علی الدین کله

وزنی ١ م $2\frac{3}{4}$ ط. قطری ١٩

— ٢٩٤ —

تاریخی ١٣٤

سنه اربع وثلثین ومیة

وجهنك مرکزنده برنجی ایله ایکنجی سطر آره‌سنده برنقطه اولوب ظهرینك مرکزی زیرنده نقطه یوقدر.

لوحه ٣ وزنی ١ م $5\frac{1}{4}$ ط. قطری ٢٠

کموش

ارد شیر خره

— ٢٩٥ —

تاریخی ١٣٤

وجهی مرکزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شریك له

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدرهم بارد شیر خره سنه اربع وثلثین ومیة

اطرافنده اوچ دوز دائره اولوب خارجنده و دردنجی بر دائره ایچنده اوچ محلده خلقه : ○○○ ○○○ ○○○

ظهری اوچ دائره ایچنده : محمد
رسول
الله

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی و دین الحق لیظهره علی الدین کله ولوکره المشرکون

خارجنده بر دائره اوزرنده و بش محلده خلقه : ○○○○○

وزنی ١٤ ط. قطری ٢٤

— ٢٩٦ —

تاریخی ١٣٦

بارد شیر خره سنه ست وثلثین ومیة

وزنی $14\frac{1}{4}$ ط. قطری ٢٤

البصره

— ٢٩٧ —

تاريخى ١٣٣

بسم الله ضرب هذا الدرهم بالبصره سنه ثلث وثلثين ومية

« وجهى وظهرى ٢٩٥ نومرونك عينى طرز وعبارهدر . »

وزنى ½١٣ ط .   قطرى ٢٥

— ٢٩٨ —

تاريخى ١٣٤

بالبصره سنه اربع و ثلثين و مية

قطرى ٢٥

— ٢٩٩ —

تاريخى ١٣٥

بالبصره سنه خمس و ثلثين و مية

وجهنك اطرافندهكى اوچ دائره اوزرنده خلقه : ooo o ooo o ooo o

قطرى ٢٥

— ٣٠٠ —

تاريخى ١٣٦

بالبصره سنه ست وثلثين ومية

قطرى ٢٥

جندى سابور

— ٣٠١ —

تاريخى ١٣٥

بجندى سابور سنه خمس وثلثين ومية

وجهنك اطرافندهكى اوچ دائره اوزرنده خلقه : ooo ooo ooo

وزنى ¼١٤ ط.   (يشل)   قطرى ٢٥

الكوفه

— ٣٠٢ —

تاريخى ١٣٢

بالكوفه سنه اثنتين وثلثين و مية

وزنى ½١٤ ط .   قطرى ٢٣

— ٣٠٣ —

تاريخى ١٣٢

رسم خطى فرقليجهدر .

قطرى ٢٤

— ٣٠٤ —

تاريخى ١٣٢

بو دخى جزئى فرقليدر .

(دليكلى)   قطرى ٢٥

— ٣٠٥ —

تاريخى ١٣٦

بالكوفه سنه ست وثلثين و مية

قطرى ٢٤

— ٣٠٦ —

تاريخى ١٣٦

ظهرينك مركزنده برنجى سطر ايله ايكنجى سطر آرهسنده برنقطه (٠) موضوعدر .

قطرى ٢٤

خليفه السفاح ١٣٦ سنهسى ذى الحجهسنده وفات ايلمش والمنصور ١٣٧ سنهسى محرمنده مقام خلافتده استقرار ايتمش اولديغندن ١٣٦ سالنده ضرب اولنان سكهلر مشاراليه سفاحك اولمق لازم كلكله اوصره يه كچورلمشدر .

٢ ابو جعفر عبد الله المنصور

١٣٦ — ١٥٨

التون

— ٣٠٧ —

محل ضربی یازلمامشدر. تاریخی ١٥٦

وجهی مرکزنده : محمد
رسول
الله

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدینر سنه ست وخمسین ومیة

ظهری مرکزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شریک له

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی ودین الحق لیظهره علی الدین کله

وزنی ١ م ٤ ½ ط. قطری ١٩

— ٣٠٨ —

تاریخی ١٥٨

سنه ثمان وخمسین ومیة

رسم خطی ونقشی فرقلیجه‌در.

وزنی ١ م ٤ ½ ط. قطری ١٨

کموش

آران

— ٣٠٩ —

تاریخی ١٥٢

وجهی مرکزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شریک له

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدرهم باران سنه اثنتین وخمسین ومیة

اطرافنده یکدیگرندن فاصله‌لی ایکی دائره اولوب آرالرنده خلقه : ○○○○○
ایکنجی دائره‌نك خارجی تیرتیلیدر.

ظهری اینجه ایکی دائره ایچنده : محمد
رسول
الله

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ) المشرکون

اطرافنده خارجاً بر دائره اولوب اوزرنده خلقه : ○○○○○

(بیضی) وزنی ١٤ ¼ ط. قطری ٢٦

اردشیر خره

— ٣١٠ —

تاریخی ١٤٦

بارد شیر خره سنه ست واربعین ومیة

وجهنك اطرافنده اوچ دائره اولوب اوزرلرنده خلقه : ◎ ○○ ◎ ○○ ◎ ○○

ظهرینك مرکزی اوچ دائره ایله مستدیردر.

لوحه ٣ (بیضی) قطری ٢٥

ارمینیه

— ۳۱۱ —

تاریخی ۱۵۳

بارمینیه سنه ثلث و خمسین ومیة

اطرافنده اوچ دائره اولوب یازیلر قسماً بوزلرك اوزرینه تصادف ایلدیکی کبی بالا-
سنده (بکّار) اسمی محرردر . خارجاً خلقه : ○○ ○○ ○○ ○○

ظهری چفته دائره ایچنده : مما امر به
المهدی محمد
بن امیر المؤمنین

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

(بیمثل) قطری ۲۶

منصورك مخدوم و خلفی اولان المهدی محمدك نامی بعض مسکوکات اوزرینه یازلمغه باشلایوب بو اصول بعدما مسکوکات عباسیه‌ده عادت حکمنه کیرمشدر . بالاده‌کی سکه‌نك وجهی بالاسنده محرر اولان (بکار) او تاریخلرده اذربیجان وارمینیه والیسی بولنان ذاتك اسمیدر . انجق بعض مؤرخلر ۱۵۳ سالنده ولایت مذکوره‌ده بکر بن مسلم نامنده برذاتك والی بولندیغنی بیان ایدوب بکر ایله بکارك مشابهت لفظیه‌سندن طولایی بو بابده برسهو اولمق کرکدر .

البصره

— ۲۱۲ —

تاریخی ۱۳۷

بالبصره سنه سبع وثلثین ومیة

اطرافنده اوچ دائره اولوب اوزرلرنده خلقه: ○○○ ○ ○○○ ○ ○○ ○ ○

ظهری اوچ دائره ایچنده : محمد
رسول
الله

دوره‌سی دیکرلری کبیدر .

وزنی ۱۴ ½ ط . قطری ۲۵

— ۳۱۳ —

تاریخی ۱۳۷

رسم خطی پك جزئی فرقلیدر .

(ایکی دلیکلی بری کسیك) قطری ۲٤

— ۳۱٤ —

تاریخی ۱۳۸

بالبصره سنه ثمان وثلثین ومیة

خلقه : ○○○ ○○○ ○○○

قطری ۲۵

— ۳۱۵ —

تاریخی ۱۳۸

جزئی فرقلیدر .

(کناری کسیکدر) قطری ۲٤

— ۳۱٦ —

تاریخی ۱۳۹

بالبصره سنه تسع وثلثین ومیة

قطری ۲٤

— ۳۱۷ —

تاریخی ۱۳۹

براز فرقلیدر .

قطری ۲۵

— ٣١٨ —

تاريخى ١٤٠

بالبصره سنه اربعين ومية

خلقه : ◎ ○○ ◎ ○○ ◎ ○○

ظهرى اوچ دائره ايچنده : محمد
رسول
الله
عبد
دوره‌سى ديكرلرينك عينيدر .

قطرى ٢٤

١٣٧ دن ١٤٠ سنه‌سنه قدر بصره‌ده والى بولنان سليمان بن علينك برادرى عبد الله استقلال داعيه‌سنده بولنمغله سليمان معزول وعبدالله مقتول اولمشدر. اشبو سكه‌ده محرر اولان (عبد) مرقوم عبد اللهه اشارت اولمق محتملدر .

— ٣١٩ —

تاريخى ١٤١

بالبصره سنه احدى واربعين ومية

ظهرينك مركزى زيرنده (عبد) كلمه‌سى يوقدر .

قطرى ٢٦

— ٣٢٠ —

تاريخى ١٤٢

بالبصره سنه اثنتين واربعين ومية

قطرى ٢٦

— ٣٢١ —

تاريخى ١٤٢

پك جزئى فرقليدر .

قطرى ٢٦

— ٣٢٢ —

تاريخى ١٤٢

بو دخى براز فرقليدر .

قطرى ٢٥

— ٣٢٣ —

تاريخى ١٤٣

بالبصره سنه ثلث و اربعين ومية

خلقه : ○ ○○ ○ ○○ ○ ○○

قطرى ٢٦

— ٣٢٤ —

تاريخى ١٤٣

جزئى فرقليدر .

قطرى ٢٦

— ٣٢٥ —

تاريخى ١٤٤

بالبصره سنه اربع واربعين ومية

خلقه : ◎ ٥٥٥ ◎ ٥٥٥ ◎ ٥٥٥ ◎ ٥٥٥

ظهرى اوچ دائره ايچنده : محمـــد
رســول
الـــــله
س

دوره‌سى ديكرلرى كبيدر .

وزنى ١٤ ط. قطرى ٢٦

سليمان بن علينك عزلندن صكره ١٤٠ دن ١٤٥ سنه‌سنه قدر بصره‌ده سفيان بن معاويه بن يزيد المهلبى والى بولنمغله اشبو سكه ايله آشاغيكى درت سكه‌ده منقوش اولان (س) حرفى سفيانه اشارت اولمق ملحوظدر .

— ٣٢٦ —

تاريخى ١٤٤

مشابهدر .

قطرى ٧٦

— ٣٢٧ —

تاريخى ١٤٤

يازيلرى براز فرقليدر .

قطرى ٢٤

— ٣٢٨ —

تاريخى ١٤٥

بالبصره سنه خمس واربعين و مية

ظهرينك مركزنده اوچنجى سطرك زيرنده (س ٠٠) منقوشدر .

قطرى ٢٤

— ٣٢٩ —

تاريخى ١٤٥

مشابهدر .

ظهرينك مركزى زيرنده‌كى حرف ونقطه‌لر شويله‌در : (س . .)

قطرى ٢٦

— ٣٣٠ —

تاريخى ١٤٥

فرقليجه‌در .

خلقه : ◎ ٥٥ ◎ ٥٥ ◎ ٥٥ ◎ ٥٥

ظهرينك مركزنده‌كى اوچنجى سطرك زيرنده : (٠٠)

قطرى ٢٥

— ٣٣١ —

تاريخى ١٤٦

بالبصره سنه ست و اربعين و مية

ظهرى اوچ دائره ايچنده : محمـــد
رســول
الـــــله
سلم

دوره‌سى ديكرلرينك عينيدر .

وزنى ١٤ ¼ ط . قطرى ٢٦

— ٣٣٢ —

تاريخى ١٤٦

يازيلرى براز فرقلى اولوب بونده دخى (سلم) كلمه‌سى واردر .

قطرى ٢٦

١٤٥ سنه‌سندن ١٤٦ سنه‌سى اواسطنه قدر سلم بن قتيبة الباهلى بصره واليسى ايدى . اشبو سكه‌ده‌كى اسم انكدر . (ابن اثير جلد ٥ صحيفه ٢١٢)

— ٣٣٣ —

تاريخى ١٤٦

كذلك خطى فرقليجه‌در .

ظهرينك مركزنده اوچنجى سطرك زيرنده : (○)

قطرى ٢٤

— ٣٣٤ —

تاريخى ١٤٦

وجهنك خارجى نقطه‌لى بردائره ايله محاطدر .

ظهرينك مركزى زيرنده برشئ يوقدر .

قطرى ٢٥

— ٣٣٥ —

تاريخى ١٤٧

بالبصره سنه سبع واربعين ومئة

خلقه : ○○ ○○ ○○ ○○ ○○

ظهرينك مركزنده اوچنجى سطرك زيرنده: (○○) اشارت منقوشدر.

اطرافنده‌كى اوچ دائره دخى تيرتيلليدر .

قطرى ٢٤

— ٣٣٦ —

تاريخى ١٤٧

مشابهدر .

ظهرينك مركزى زيرنده‌كى اشارت يكديكرندن آچيقدر . (○ ○)

قطرى ٢٣

— ٣٣٧ —

تاريخى ١٤٧

عينيدر .

قطرى ٢٥

— ٣٣٨ —

تاريخى ١٤٧

وجهنك اطرافنده خلقه : ◎ ○○ ◎ ○○ ◎ ○○ ◎ ○○

ظهرينك مركزى زيرنده براشارت واردر (○)

قطرى ٢٣ (كنارى كسيكدر)

— ٣٣٩ —

تاريخى ١٤٧

وجهنك اطرافنده خلقه : ○○ ○ ○○ ○ ○○ ○

ظهرى چفته دائره ايچنده: مما امر به ا
لمهدى محمد
بن امير المومنين

دوره‌سى ديكرلرى كبيدر .

قطرى ٢٥

— ٣٤٠ —

تاريخی ١٤٨

بالبصره سنه ثمان و اربعين ومية

خلقه : ○○ ○○ ○○ ○○ ○○

ظهری اوچ دائره ایچنده : محمد
رسول
الله
○ ○
دوره‌سی دیکرلرینك عینیدر .

قطری ٢٤

— ٣٤١ —

تاريخی ١٥٨

بالبصره سنه ثمان وخمسين ومية

ظهرينك مركزنده‌كی عباره‌نك زيرنده : (٠ ٠)
(بمثل) قطری ٢٤

الری

— ٣٤٢ —

تاريخی ١٤٦

بالری سنه ست واربعين ومية

خلقه : ◎ ○○ ◎ ○○ ◎ ○○ ○○

ظهری چفته دائره ایچنده : مما امر به ا
المهدی محمد
بن امير المومنين
دوره‌سی دیکرلرینه مشابهدر .

وزنی ½ ١٤ ط. قطری ٢٦

— ٣٤٣ —

تاريخی ١٤٦

نقشی جزئی فرقلیدر .

قطری ٢٦

— ٣٤٤ —

تاريخی ١٤٧

بالری سنه سبع و اربعين ومية

قطری ٢٥

— ٣٤٥ —

تاريخی ١٤٧

يازيلری براز فرقليدر .

قطری ٢٤

— ٣٤٦ —

تاريخی ١٤٧

مشابهدر .

قطری ٢٥

١٤٨ تاريخندن اعتباراً (ری) شهرينه نام ديكر اوله‌رق (محمديه) تسميه قلنمشدر. اشاغيده (٣٦٧) نومرولی سكه‌يه مراجعت اولنه . مع‌مافيه سنين اخيره‌ده هر ايكی اسم دخی براز وقت سكه‌لر اوزرنده كورلمكده‌در .

العباسيه

— ٣٤٧ —

تاريخى ١٥٢

بالعباسيه سنه ثنتين وخمسين ومية

وجهنك اطرافنده خلقه : ◎ ٠٠٠ ◎ ٠٠٠ ◎ ٠٠٠ ◎ ٠٠٠

ظهرى اوچ دائره ایچنده : محمد
رسول
الله
عمر

دوره‌سى ديكرلرينك عينيدر .

وزنى ١٣ ٣/٤ ط . قطرى ٢٥

عمر بن حفص افريقيه واليسى اولوب ١٥٣ سنه‌سنده مقتولاً وفات ايتمشدر. (عباسيه) قيروان قربنده ابراهيم بن اغلب طرفندن ١٨٤ تاريخنده بنا ايدلمش برشهر اولديغى مؤرخين بيان ايتمكده ايسه‌لرده تاريخ مذكوردن اوتوز اوتوز بش سنه اول ضرب اولنان سكه‌لره نظراً افريقيه‌ده بولنان واليلر مركز حكومتلرى اولان (قيروان) شهرينه خلفاى عباسيه‌يه نسبتله (عباسيه) توسيم واطلاق ايلدكلرى اشبو سكه ايله سنين اخيره‌ده ضرب اولنان سكه‌لردن استنباط اولنمقده‌در.

الكوفه

— ٣٤٨ —

تاريخى ١٣٧

بالكوفه سنه سبع وثلثين ومية

خلقه : ٠٠٠ ٠٠٠ ٠٠٠

ظهرى اوچ دائره ایچنده : محمد
رسول
الله

دوره‌سى ديكرلرى كبيدر .

وزنى ١٣ ١/٢ ط . قطرى ٢٣

— ٣٤٩ —

تاريخى ١٣٩

بالكوفه سنه تسع وثلثين ومية

خلقه : ◎ ٠٠ ◎ ٠٠ ◎ ٠٠ ◎ ٠٠

ظهرينك مركزنده اوچنجى سطرك زيرنده : (٠)

وزنى ١٤ ط . قطرى ٢٤

— ٣٥٠ —

تاريخى ١٣٩

مشابهدر .

قطرى ٢٤

— ٣٥١ —

تاريخى ١٣٩

ظهرينك مركزنده برنجى ايله ايكنجى سطر بيننده (٠) واوچنجى سطرك زيرنده كذلك (٠)

قطرى ٢٤

— ٣٥٢ —

تاريخى ١٤٠

بالكوفه سنه اربعين ومية

ظهرينك مركزنده اوچنجى سطرك زيرنده (٠٠)

قطرى ٢٥

— ٣٥٣ —

تاريخى ١٤٠

مشابهدر.

قطرى ٢٥

— ٣٥٤ —

تاريخى ١٤١

بالكوفه سنه احدى واربعين ومية

ظهرينك مركزنده اوچنجى سطرك زيرنده : (·٠·)

قطرى ٢٤

— ٣٥٥ —

تاريخى ١٤١

رسم خطى جزئى فرقليدر .

قطرى ٢٥

— ٣٥٦ —

تاريخى ١٤٢

بالكوفه سنه اثنتين واربعين ومية

ظهرينك مركزى زيرنده : (·٠·)

قطرى ٢٥

— ٣٥٧ —

تاريخى ١٤٢

مشابهدر .

ظهرينك مركزى زيرنده : (·٠·)

قطرى ٢٥

— ٣٥٨ —

تاريخى ١٤٣

بالكوفه سنه ثلث واربعين ومية

ظهرينك مركزى زيرنده : (·٠·)

قطرى ٢٥

— ٣٥٩ —

تاريخى ١٤٣

عينيدر .

قطرى ٢٤

— ٣٦٠ —

تاريخى ١٤٤

بالكوفه سنه اربع واربعين ومية

ظهرينك مركزى زيرنده : (·٠·)

قطرى ٢٥

— ٣٦١ —

تاريخى ١٤٤

مشابهدر .

قطرى ٢٤

— ٣٦٢ —

تاريخى ١٤٥

بالكوفه سنه خمس واربعين ومية

(·٠·)

قطرى ٢٥

— ٣٦٣ —

تاريخى ١٤٥

مشابهدر .

قطرى ٢٤

— ٣٦٤ —

تاريخى ١٤٥

بو دخى .

قطرى ٢٤

— ٣٦٥ —

تاريخى ١٤٦

بالكوفه سنه ست واربعين ومية

(.·.)

قطرى ٢٥

— ٣٦٦ —

تاريخى ١٤٦

يازيلرى جزئى فرقليدر .

قطرى ٢٥

المحمديه

— ٣٦٧ —

تاريخى ١٤٨

بالمحمديه سنه ثمان واربعين ومية

وجهنك اطرافنده خلقه : ◎ ○○ ◎ ○○ ◎ ○○

ظهرى مركزده ايكى دائره ايچنده : مما امر به ا
المهدى محمد
بن امير المومنين

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

وزنى ١٤½ ط . قطرى ٢٥

— ٣٦٨ —

تاريخى ١٤٨

براز فرقليدر .

قطرى ٢٦

— ٣٦٩ —

تاريخى ١٤٩

بالمحمديه سنه تسع واربعين ومية

قطرى ٢٥

— ٣٧٠ —

تاريخى ١٤٩

مشابهدر .

قطرى ٢٥

— ٣٧١ —

تاريخى ١٤٩

عينى عباره‌ده‌در .

خلقه : ○○ ○○ ○○ ○○

قطرى ٢٥

— ٣٧٢ —

تاريخى ١٤٩

ظهرينك مركزنده (مما امر به الخ) عباره‌سنك بالاسنده (○) اشارتى وزيرنده بر (ع) حرفى موضوعدر .

قطرى ٢٥

— ۳۷۳ —

تاریخی ۱٤۹

ظهرینك مركزی بالاده‌سنده (ه) یرینه (م) میم موضوعدر .

قطری ۲٦

— ۳۷٤ —

تاریخی ۱٤۹

رسم خطی جزئی فرقلیدر .

قطری ۲٥

— ۳۷٥ —

تاریخی ۱٥۰

بالمحمدیه سنه خمسین ومية

ظهرینك عباره واشارتلری بالاده‌كیلرك عینیدر .

قطری ۲٥

— ۳۷٦ —

تاریخی ۱٥۰

نقشی مشابهدر.

ظهرینك مركزنده (المهدی) كلمه‌سنك (الفی) دیكرلری كبی برنجی سطرك نهایتنده اولمیوب ایكنجی سطرك باشنده برابر یازلمشدر .

قطری ۲٥

— ۳۷۷ —

تاریخی ۱٥۱

بالمحمدیه سنه احدی وخمسین ومية

قطری ۲٦

— ۳۷۸ —

تاریخی ۱٥۱

یازیلری براز فرقلیدر .

قطری ۲۷

— ۳۷۹ —

تاریخی ۱٥۲

بالمحمدیه سنه اثنتین وخمسین ومية

ظهرینك مركزی بالاسنده كذلك (م) اولوب زیرنده‌كی عین رسم دیكرده منقوشدر .

قطری ۲٦

— ۳۸۰ —

تاریخی ۱٥۲

مشابهدر .

قطری ۲٦

— ۳۸۱ —

تاریخی ۱٥۳

بالمحمدیه سنه ثلث وخمسین ومية

قطری ۲۷

— ۳۸۲ —

تاریخی ۱٥۳

جزئی فرقلیدر .

قطری ۲۷

— ۳۸۳ —

تاریخی ۱۵۳

بو دخی فرقلیجه‌در .

قطری ۲۵

— ۳۸٤ —

تاریخی ۱۵٤

بالمحمدیه سنه اربع و خمسین ومیة

قطری ۲۷

— ۳۸۵ —

تاریخی ۱۵٤

عینیدر .

خلقه : ○ ○ ○ ○ ○

ظهرینك مرکزنده‌کی یازیلرك بالاسنده اشارت اولمیوب بوش براقلمش و زیرینه بر (○) وضع اولنمشدر .

قطری ۲٦

— ۳۸٦ —

تاریخی ۱۵۵

بالمحمدیه سنه خمس وخمسین ومیة

قطری ۲٦

— ۳۸۷ —

تاریخی ۱۵۵

مشابهدر .

قطری ۲٦

مدینة السلام

— ۳۸۸ —

تاریخی ۱٤۸

بمدینة السلام سنه ثمان واربعین ومیة

خلقه : ○ ○○ ○ ○○ ○ ○○

ظهری ایکی دائره ایچنده : محمد

رسول

الله

بخ

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

وزنی ۱٤ ½ ط. قطری ۲۵

— ۳۸۹ —

تاریخی ۱٤۸

یازیلری براز فرقلیدر .

(دلیکلی) قطری ۲۵

— ۳۹۰ —

تاریخی ۱٤۸

فرقلیجه‌در .

قطری ۲٤

— ۳۹۱ —

تاریخی ۱٤۹

بمدینة السلام سنه تسع واربعین ومیة

قطری ۲۵

— ٣٩٢ —

تاريخى ١٤٩

مشابهدر .

قطرى ٢٤

— ٣٩٣ —

تاريخى ١٥٠

بمدينة السلام سنه خمسين و مية

قطرى ٢٥

— ٣٩٤ —

تاريخى ١٥٠

جزئى فرقليدر .

قطرى ٢٤

— ٣٩٥ —

تاريخى ١٥١

بمدينة السلام سنه احدى وخمسين ومية

قطرى ٢٦

— ٣٩٦ —

تاريخى ١٥١

مشابهدر .

قطرى ٢٥

— ٣٩٧ —

تاريخى ١٥٢

بمدينة السلام سنه اثنين وخمسين ومية

قطرى ٢٥

— ٣٩٨ —

تاريخى ١٥٢

رسم خطى فرقليجه‌در .

قطرى ٢٤

— ٣٩٩ —

تاريخى ١٥٣

بمدينة السلام سنه ثلث وخمسين ومية

قطرى ٢٥

— ٤٠٠ —

تاريخى ١٥٣

مشابهدر .

قطرى ٢٤ (ايكى دليكلى)

— ٤٠١ —

تاريخى ١٥٣

نقشى جزئى فرقليدر .

قطرى ٢٤

— ٤٠٢ —

تاريخى ١٥٤

بمدينة السلام سنه اربع وخمسين ومية

ظهرينك مركزنده‌كى يازيلرك زيرنده بر بر ينه ايكى : (بخ بخ)

قطرى ٢٥

— ٤٠٣ —

تاريخى ١٥٤

مشابهدر .

قطرى ٢٤

— ٤٠٤ —

تاريخى ١٥٤

ظهرينك مركزى اطرافنده‌كى ايكى دائره تيرتيليدر .

قطرى ٢٥

— ٤٠٥ —

تاريخى ١٥٤

فرقليجه‌در .

قطرى ٢٥

— ٤٠٦ —

تاريخى ١٥٥

بمدينة السلام سنه خمس وخمسين ومية

وجهنك مركزنده‌كى كلمهٔ توحيدك زيرنده : (٠ ٠)

وزنى ١٤½ ط . قطرى ٢٦

— ٤٠٧ —

تاريخى ١٥٥

براز فرقليدر .

(دليكلى) قطرى ٢٥

— ٤٠٨ —

تاريخى ١٥٥

جزئى اوفاقدر .

وزنى ١٣½ ط . قطرى ٢٤

— ٤٠٩ —

تاريخى ١٥٦

بمدينة السلام سنه ست وخمسين ومية

وجهنك مركزى زيرنده نقطه‌لر يوقدر .

خلقه : ○ ○ ○ ○ ○

قطرى ٢٤

— ٤١٠ —

تاريخى ١٥٦

يازيلرى جزئى فرقليدر .

قطرى ٢٥

— ٤١١ —

تاريخى ١٥٧

بمدينة السلام سنه سبع وخمسين ومية

(بيشل) وزنى ١٤ ط . قطرى ٢٥

— ٤١٢ —

تاريخی ١٥٧

ظهرينك مركزی بالاسنده و براز صاغ طرفده برنقطه (.) وزيرنده اولكيلر كبی ايكی عدد (بخ بخ)

قطری ٢٥

— ٤١٣ —

تاريخی ١٥٧

ظهرينك مركزی بالاسندهكی نقطه (.) تمام اورتهدر.

قطری ٢٥

— ٤١٤ —

تاريخی ١٥٧

كذلك ظهرينك مركزی بالاسنده نقطه اولديغی كبی ايكنجی سطر ايله اوچنجی سطر آرهسنده دخی برنقطه موضوعدر (.)

قطری ٢٥ (بيشل)

— ٤١٥ —

تاريخی ١٥٨

بمدينة السلام سنه ثمان وخمسين ومية

ظهرينك مركزندهكی نقطهلر يوقدر. يالكز زيرنده : (بخ بخ)

قطری ٢٤

— ٤١٦ —

تاريخی ١٥٨

مشابهدر.

قطری ٢٣

— ٤١٧ —

تاريخی ١٥٨

ظهرينك مركزی زيرنده : (بخ ر بخ)

قطری ٢٤

— ٤١٨ —

تاريخی ١٥٨

مشابهدر.

قطری ٢٥

خليفه منصور ١٥٨ سنهسی غايهسنده يعنی ذی الحجهسنده وفات ايتمش اولمغله سنهٔ مذكورهده كسيلان سكهلر مشاراليهه منسوب اولوب خليفه المهدينك مسكوكاتی ١٥٩ سالندن باشلامشدر.

٣ ابو عبدالله محمد المهدى

١٥٨ — ١٦٩

التون

— ٤١٩ —

محل ضربى يازلمامشدر . تاريخى ١٦٢

وجهى مركزنده : محمــد
رسول .
الــله
..

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدينر سنه اثنتين وستين ومية

ظهرى مركزنده : لا اله الا
الله وحــده
لا شريك له

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى ودين الحق ليظهره على الدين كله

التون ، وزنى ١ م ٤ ½ ط . قطرى ١٨

— ٤٢٠ —

تاريخى ١٦٥

سنه خمس وستين ومية

وجهنك مركزنده (رسول) دن صكره‌كى نقطه ايله زيرنده‌كى اوچ نقطه موضوع دكلدر .

التون ، وزنى ١ م ٤ ط . قطرى ١٧

كموش

ارمينيه

— ٤٢١ —

تاريخى ١٦١

وجهى مركزنده : لا اله الا
الله وحــده
لا شريك له

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدرهم بارمينيه سنه احدى وستين ومية

اطرافنده اوچ دائره اولوب آره‌لرنده خلقه : ٥ ٥٥ ٥ ٥٥ ٥ ٥٥

ظهرى بردائره ايچنده : محمد رسول
الله صلى الله
عليه وسلم
الخليفة المهدى

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ) المشركون

(دليكلى) وزنى ١٤ ط . قطرى ٢٦

— ٤٢٢ —

تاريخى ١٦٢

بارمينيه سنه اثنتين وستين ومية

وجهنك اطرافنده خلقه : ٥٥ ٥٥ ٥٥ ٥٥ ٥٥ ٥٥

(بميثل) قطرى ٢٤

مسكوكات عباسيه‌ده مسكوكات امويه مثلاو بو زمانه قدر خليفه اسمى درج اولنميوب انجق خليفه المنصورك عصرنده خلف اوله‌جق ذات ايله بعض واليلرك اسملرى يازلمق عادت ايدلمشيدى . ايلك دفعه اوله‌رق المهدينك زمان خلافتنده نام خليفه كموش سكه‌لره يازلمغه باشلامشدر . بعدما بو عادته رعايتله بعضاً يالكز خليفه‌نك نامى وبعضا خليفه ايله واليلرك اسمى برابر اوله‌رق يازلديغى كبى كاه قديمى وجهله اسمسز وياخود يالكز واليلرك اسمى حاوى سكه‌لر ضرب اولنمشدر .

اصبهان

— ٤٢٣ —

تاريخى ١٦٨

باصبهان سنه ثمان وستين ومية

وجهنك اطرافنده خلقه : ○ ○ ○ ○ ○ ○

ظهرى بردائره ايچنده : محمد رسول
الله صلى الله
عليه وسلم
الخليفة المهدى
نصر

دوره‌سى بالاده‌كى سكه‌لر كبيدر . (بيتل) قطرى ٢٤

١٦٣ تاريخنده يحيي الحرشى اصفهان واليلكندن عزل ايله يرينه الحكم بن سعيد نامنده و١٦٩ سنه‌سنده دخى طيفور اسمنده‌كى ذاتلرك تعيين اولندقلرى مضبوط تواريخ ايسه‌ده بونلرك آره‌سنده ديكر والى اسمى مذكور دكلدر. بوسكه‌ده محرر اولان (نصر) احتمالكه اولجه سند واليسى بولنان نصر ابن محمد بن الاشعث نام ذات اولوب ١٦٨ سالنده يعنى طيفوردن برسنه اول اصفهانده والى بولنمش اوله .

البصره

— ٤٢٤ —

تاريخى ١٦١

بالبصره سنه احدى وستين ومية

وجهنك اطرافنده خلقه : ⊙ ○ ⊙ ○ ⊙ ○

ظهرى چفته دائره ايچنده : محمد رسول الله
صلى الله عليه وسلم
الخليفة المهدى
محمد

دوره‌سى ديكرلرى كبيدر .

وزنى ١٣ ¼ ط. قطرى ٢٤

محمد بن سليمان العباسى ١٦٠ سنه‌سنده بصره واعمالندن اولان عمان وفارس واليسى نصب اولنوب مأموريتى خيلى مدت دوام ايتمشدر. (ابن اثير جلد ٦ صحيفه ١٧)

— ٤٢٥ —

تاريخى ١٦١

رسم خطى فرقليدر .

قطرى ٢٣

[مدينة] جىّ

— ٤٢٦ —

تاريخى ١٦٢

بمدينة جى سنه اثنتين وستين ومية

وجهنك اطرافنده تيرتيللى اوچ دائره اوزرنده خلقه : ◎ ◎ ◎ ◎ ◎ ◎ ◎ ◎

ظهرى نقطه‌لى بردائره ايچنده: محمد رسول
الله صلى الله
عليه وسلم
الخليفة المهدى
يحيي

دوره‌سى ديكرلرينك عينيدر .

قطرى ٢٦

— ٤٢٧ —

تاريخى ١٦٢

يازيلرى جزئى فرقليدر .

(كنارى كسيكدر) قطرى ٢٧

— ٤٢٨ —

تاريخى ١٦٢

رسم خطى فرقليدر .

خلقه : ◎ ◎ ◎ ◎ ◎

قطرى ٢٦

١٦٢ تاريخنده يحيى الحرشى اصفهان واليسى بولنوب ١٦٣ سالنده انفصال ايتمشدر . جى شهرى اصفهانه مربوط بولنوب اورا واليلرينك زير ادارەسنده ايدى . (ابن اثير جلد ٦ صحيفه ٢١)

العباسيه

— ٤٢٩ —

تاريخى ١٦٠

بالعباسيه سنه ستين ومية

وجهنك اطرافنده خلقه : ○ ○ ○ ○ ○ ○

ظهرى ايكى دائره ايچنده : بخ
محمد
رسول
الله
يزيد

دورەسى ديكرلرينك عينيدر .

وزنى ١٤ ط . قطرى ٢٥

— ٤٣٠ —

تاريخى ١٦٠

ظهرينك مركزى اطرافندەكى دائره تك ونقطەليدر .

قطرى ٢٥

— ٤٣١ —

تاريخى ١٦٠

يالكز رسم خطى براز فرقليدر .

قطرى ٢٥

— ٤٣٢ —

تاريخى ١٦١

بالعباسيه سنه احدى وستين ومية

قطرى ٢٥

— ٤٣٣ —

تاريخى ١٦٢

بالعباسيه سنه اثنتين وستين ومية

ظهرينك مركزى بالاسنده (بخ) يرينه (○) اشارتى واردر .

وزنى ١٢½ ط . قطرى ٢٥

— ٤٣٤ —

تاريخى ١٦٣

بالعباسيه سنه ثلث وستين ومية

ظهرينك مركزى جفته دائره ايله محاط اولوب بالاسنده : (بخ)

قطرى ٢٥

— ٤٣٥ —

تاريخى ١٦٤

بالعباسيه سنه اربع وستين ومية

ظهرينك مركزى يالكز بردائره ايله مستدير اولوب بالاسنده : (○)

وزنى ١٣½ ط . قطرى ٢٦

— ٤٣٦ —

تاريخى ١٦٦

بالعباسيه سنه ست وستين ومية

قطرى ٢٤

— ٤٣٧ —

تاريخى ١٦٦

مشابهدر.

قطرى ٢٤

— ٤٣٨ —

تاريخى ١٦٦

ظهرينك مركزى اطرافنده نقطه‌لى دائره اولوب بالاسنده : (بخ)

قطرى ٢٥

— ٤٣٩ —

تاريخى ١٦٦

نقشى فرقليجه‌در.

قطرى ٢٥

— ٤٤٠ —

تاريخى ١٦٧

بالعباسيه سنه سبع وستين ومية

ظهرينك مركزى بالاسنده : (○) زيرنده كذلك (يزيد) (دليكلى) وزنى ١٠½ ط. قطرى ٢٥

— ٤٤١ —

تاريخى ١٦٨

بالعباسيه سنه ثمان وستين ومية

وزنى ١٣½ ط. قطرى ٢٥

عباسيه‌ده ضرب اولنمش اولان بالاده‌كى سكه‌لرده اسمى بولنان (يزيد) ١٥٤ سنه‌سنده وفاة ايدن عمر بن حفصك يرينه افريقيه واليسى تعيين اولنان يزيد بن خاتم اولوب المهدينك خلافتنده يعنى ١٥٩ تاريخنده مأموريتى تأييد اولنمش و ١٧١ سالنه قدر افريقيه واليلكنده بولنمشدر. (ابن اثير جلد ٦ صحيفه ١٤)

المحمديه

— ٤٤٢ —

تاريخى ١٦١

بالمحمديه سنه احدى وستين ومية

وجهنك اطرافنده خلقه : ○ ○○○ ○ ○○○ ○ ○○○ ○ ○○○

ظهرى بردائره ايچنده: محمد رسول
الله صلى الله
عليه و سلم
الخليفة المهدى

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

وزنى ١٤ ط. قطرى ٢٣

— ٤٤٣ —

تاريخى ١٦١

يازيلرى براز فرقليدر.

قطرى ٢٣

— ٤٤٤ —

تاريخى ١٦٥

بالمحمديه سنه خمس وستين ومية

خلقه : ٥ ٥٥ ٥ ٥٥ ٥ ٥٥

ظهرينك مركزندهكى عبارهنك زيرنده : (مر)

قطرى ٢٤

— ٤٤٥ —

تاريخى ١٦٦

بالمحمديه سنه ست وستين ومية

قطرى ٢٤

— ٤٤٦ —

تاريخى ١٦٧

بالمحمديه سنه سبع وستين ومية

ظهرينك مركزندهكى عبارهنك بالاسنده : (٠) وزيرنده : (بخ) موضوعدر.

قطرى ٢٣

— ٤٤٧ —

تاريخى ١٦٨

بالمحمديه سنه ثمان وستين ومية

ظهرينك مركزندهكى عبارهنك بالاسنده : (٠) وزيرنده : (٠ بخ ٠) منقوشدر.

قطرى ٢٥

— ٤٤٨ —

تاريخى ١٦٨

فرقليجهدر .

قطرى ٢٤

— ٤٤٩ —

تاريخى ١٦٨

بو دخى .

قطرى ٢٤

مدينة السلام

— ٤٥٠ —

تاريخى ١٥٩

بمدينة السلام سنه تسع وخمسين ومية

وجهنك عبارهلرى چفته دائرهايله محاط اولوب خارجده خلقه: ٥ ٥٥ ٥ ٥٥ ٥ ٥٥

ظهرى تيرتيللى ايكى دائره ايچنده : محمد رسول
الله صلى الله
عليه و سلم
الخليفة المهدى

دورهسنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

وزنى ١٤ ط . قطرى ٢٨

— ٤٥١ —

تاريخى ١٥٩

وجهنك اطرافى تيرتيللى اوچ دائره ايله محاط وظهرينك مركزى دخى چفته دائره ايله مستديردر .

قطرى ٢٧

— ٤٥٢ —

تاريخى ١٥٩

مشابهدر .

قطرى ٢٦

— ٤٥٣ —

تاريخى ١٦٠

بمدينة السلام سنه ستين ومية

ظهرينك مركزى يالكز بردائره ايله محاطدر .

قطرى ٢٥

— ٤٥٤ —

تاريخى ١٦٠

ظهرينك مركزنده‌كى عباره‌نك زيرنده : (.)

(دليكلى) قطرى ٢٦

— ٤٥٥ —

تاريخى ١٦٠

فرقليجه‌در .

(دليكلى) قطرى ٢٤

— ٤٥٦ —

تاريخى ١٦١

بمدينة السلام سنه احدى وستين ومية

قطرى ٢٦

— ٤٥٧ —

تاريخى ١٦١

براز فرقليجه‌در .

قطرى ٢٣

— ٤٥٨ —

تاريخى ١٦٢

بمدينة السلام سنه اثنتين و ستين ومية

قطرى ٢٥

— ٤٥٩ —

تاريخى ١٦٢

يازيلرى فرقليدر .

وزنى ١٤ ½ ط. قطرى ٢٣

— ٤٦٠ —

تاريخى ١٦٢

نقشى جزئى بشقه‌در .

قطرى ٢٣

— ٤٦١ —

تاريخى ١٦٣

بمدينة السلام سنه ثلث وستين ومية

قطرى ٢٣

— ٤٦٢ —

تاريخى ١٦٣

يازيلرى براز فرقليدر .

قطرى ٢٣

— ٤٦٣ —

تاريخى ١٦٣

وجهنك اطرافى چفته دائره ايله مستديردر .
ظهرينك مركزى بالاسنده بر (٠) زيرنده ايكى (٠ ٠) نقطه‌لر اولوب اطرافى چفته دائره ايله محاطدر .

قطرى ٢٤

— ٤٦٤ —

تاريخى ١٦٣

جزئى فرقليدر .

قطرى ٢٣

— ٤٦٥ —

تاريخى ١٦٤

بمدينة السلام سنه اربع وستين ومية

وجهنك اطرافى اوچ وظهرينك مركزى بر دائره ايله مستدير اولوب عباره‌نك زيرنده دخى يالكز بر (٠)

قطرى ٢٣

— ٤٦٦ —

تاريخى ١٦٤

مشابهدر .

قطرى ٢٢

— ٤٦٧ —

تاريخى ١٦٥

بمدينة السلام سنه خمس وستين ومية

وجهنده خلقه : ○○ ○○ ○○ ○○
ظهرينك مركزى زيرنده (بخ) اشارتى . قطرى ٢٤

— ٤٦٨ —

تاريخى ١٦٨

بمدينة السلام سنه ثمان وستين ومية

وجهنك اطرافى ايكى دائره ايله محاط اولوب خارجنده خلقه : ◎ ◎ ◎ ◎ ◎
ظهرينك مركزى اطرافنده چفته دائره اولوب عباره‌نك بالاسنده : (٠ ٠)
وزيرنده : (بخ) موضوعدر . قطرى ٢٤.

اليمامه

— ٤٦٩ —

تاريخى ١٦٥

باليمامه سنه خمس وستين ومية

وجهنك اطرافنده خلقه : ○ ○ ○ ○ ○

ظهرى چفته دائره ايچنده: محمد رسول
الله صلى الله
عليه وسلم
الخليفة المهدى
بشر

دوره‌سى ديكرلرينك عينيدر .

(بمثل) (بر خلقه‌يه ربط اولنمش) قطرى ٢٤

بشر بن المنذر ١٥٩ تاريخنده يمامه واليسى بولنوب ١٦١ ده جعفر بن سليمان نام ذات يرينه تعيين قلنمشدر . (ابن اثير جلد ٦ صحيفه ١٤ و ١٩) بالاده‌كى سكه‌يه نظراً مومى اليه بشر ١٦٥ سالنده تكرار يمامه‌ده بولنمشدر.

اخطار: خليفه المهدى ١٦٩ محرمنده وفاة ايتمكله سكه‌لرى ١٦٨ سالنه قدر ضرب اولنوب ١٦٩ تاريخلى سكه‌لر خليفه الهادى‌يه منسوبدر.

٤ ابو محمد موسی الهادی

١٦٩ — ١٧٠

التون

— ٤٧٠ —

محل ضربی یازلمامشدر. تاریخی ١٧٠

وجهی مرکزنده: محمد
رسول
الله
علی

دوره‌سنده: بسم الله ضرب هذا الدینر سنه سبعین ومية

ظهری مرکزنده: لا اله الا
الله وحده
لا شریک له

دوره‌سنده: محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ) کله

التون، قطری ١٨

اشبو التونک وجهنده محرر اولان (علی) بن عیسی بن ماهان اولوب برچوق مدت مسند وزارتده و ولایاتده بولنمشدر. التون سکه‌لره ولایاة و وزرا اسمی ایلک دفعه اوله‌رق بوعصرده یازلمشدر.

کموش

ارمنیه

— ٤٧١ —

تاریخی ١٦٩

وجهی مرکزنده: لا اله الا
الله وحده
لا شریک له

دوره‌سنده: بسم الله ضرب هذا الدرهم بارمینیه سنه تسع وستين ومية

اطرافنده ایکی دائره آره‌سنده خلقه: ○ ○ ○ ○ ○

ظهری بردائره ایچنده: د ـر ؟
الخليفة الهادی
مما امر به الرشید
ولی عهد المسلمین
و ـر ؟

دوره‌سنده: محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ) المشرکون

(بیجثل) وزنی ١٠ ¾ ط. قطری ٢٦

المحمديه

— ٤٧٢ —

تاريخى ١٧٠

بالمحمديه سنه سبعين ومية

وجهنك اطرافنده خلقه : ○○ ○○ ○○ ○○

ظهرى چفته دائره ايچنده : محمد رسول
الله صلى الله
عليه و سلم
الخليفة الهادى
بـر

دوره سى بالاده كينه مشابهدر .

وزنى $14\frac{1}{4}$ ط. قطرى ٢٤

٥ ابو جعفر هارون الرشيد

١٧٠ - ١٩٣

التون

— ٤٧٣ —

محل ضربى يازلمامشدر . تاريخى ١٧٣

وجهى مركزنده : محمد
رسول
الله

دوره سنده : بسم الله ضرب هذا الدينر سنه ثلث وسبعين ومية

ظهرى مركزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شريك له

دوره سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى ودين الحق ليظهره على الدين كله

(نقطه) ضرب ، ليظهره

(يمثل) التون، وزنى ١ م $4\frac{3}{4}$ ط. قطرى ١٩

— ٤٧٤ —

تاريخى ١٧٧

وجهى   مركزنده : محـــمد
رسـول
الـــله
جعفر

دورەسندە : بسم الله ضرب هذا الدينر سنه سبع وسبعين ومية

ظهرى   بالادەكى (٤٧٣) نومرونك عينى رسم وعبارەدەدر .

(نقطەلى) سبع

(بيشل) التون، وزنى ١ م ½ ٤ ط. قطرى ١٨

خليفـه هارون الرشـيد زمانـنـه قدر التون سـكەلرە خلفا اسملرى يازلمديغى حالده بوعصردە يالكز (الخليفة) عنوانيـله بعضاً مخـدوملرينك و بعضاً دخى وزراسنك اسملرى يازلمغه باشلامشدر .

اشاغى‌يە طوغرى كوريلەجكى وجهله هارون الرشيدك اكثر التون وكموش سكەلرندە (جعفر) اسمى محرردر. كرك جعفر بن يحيى بن خالد برمكى وكرك جعفر بن محمد الاشعث خليفهٔ مشاراليه زماننده خراسـان ومصر و سائر ولايتلره مكرراً مأمور اولمشلر ايسەدە بعض سكەلرك تاريخلرى مؤرخلرك قيد و ضبط ايتدكلرى سنەلر ايله توافق ايتديكى كبى بعضـاً دخى ديكر والى اسملريله برابر برسكەدە جعفر اسمى محرر اولـسـنه نظراً جعفر برمكينك اسمى اكثرى سكەلردە وزارتى صفتيله ذكر اولنمش اولديغى تظاهر ايدەيور .

— ٤٧٥ —

تاريخى ١٨٦

وجهى   مركزنده : محـــمد
رسول .
الـــله

دورەسندە (داخلا) : مما امر به الامير الامين محمـد بن امير المؤمنين

« (خارجاً) : بسم الله ضرب هـذا الدينر سـنه ست وثمنين ومية

ظهرى   (٤٧٣) نومرونك عينيدر .

لوحه ٣   التون، وزنى ١ م ¾ ٤ ط. قطرى ١٨

برنجى دفعه اولەرق التون سكەلرك شكلندە برتبدل وقوعبولمشدر : وجهندە ايكى دورە نقش اولنوب داخلندە هارون الرشيدك مخدوم وخلفى الامينك امريله ضرب اولنـديغى ذكر اولنمشـدر . آتيا كوريلەجكى وجهله ايكى دورەلى سـكەلر سنين اخيرەدە تعمم ايتمش ايسەدە اوائلدە پك نادر اولەرق ضرب واخراج قلنمشدر.

— ٤٧٦ —

تاريخى ١٩٠

وجهى   مركزنده : محـــمد
رسـول
الـــله
الخليفة

دورەسندە : بسم الله ضرب هذا الدينر سنه تسعين ومية

ظهرى   (٤٧٣) نومرونك عينى نقش وعبارەدەدر .

التون، وزنى ١ م ½ ٤ ط. قطرى ١٧

اشبو التون سكەدە اسم اولميەرق يالكز (الخليفة) عنوانى يازلمشدر .

کموش

ارمینیه

— ٤٧٧ —

تاریخی ۱۷۳

وجهی مرکزنده : لا اله الا
الله وحده
لاشریک له

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدرهم بارمینیه سنه ثلث وسبعین ومية

اطرافنده بردائره اوستنده خلقه : ○ ○ ◎ ○ ◎ ○ ○

ظهری بردائره ایچنده : بخ
محمد رسول
الله
الخلیفة هرون
ر بخ

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ) المشرکون

(بیشل) وزنی ۱۳½ ط. قطری ۲۵

افریقیه

— ٤٧٨ —

تاریخی ۱۷٦

بافریقیه سنه ست وسبعین و مية

خلقه : ○ ○ ○ ○ ○

ظهری نقطه‌لی دائره ایچنده : • بخ •
محمد
رسول
الله
•
یزید

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

(بیشل) وزنی ۱۲½ ط. قطری ۲۵

زیرده (العباسیه) ده ضرب اولنمش اولان سکه‌لر حقنده‌کی شرحده (یزید) اسمنه دائر ایضاحاته مراجعت اولنه.

البصره

— ٤٧٩ —

تاریخی ۱۸۱

بالبصره سنه احدی وثمنین ومية

خلقه : ◎ ◎ ◎ ◎ ◎

ظهری بردائره ایچنده : محمد رسول الله
مما امر به الامیر الامین
محمد بن امیر المؤمنین

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

وزنی ١٤ ط. قطری ۲۳

بلخ

— ٤٨٠ —

تاريخى ١٨٢

بمدينة بلخ سنه اثنتين و ثمنين ومية

خلقه : ○ ooo ○ ooo ○ ooo ○ ooo

ظهرى برداٸره ايچنده: محمد رسول
الله مما امر به الامير الامين
محمد بن امير المومنين
ولى عهد المسلمين
بلخ

دوره‌سى ديكرلرى كبيدر .

وزنى ½ ١٤ ط.   قطرى ٢٥

— ٤٨١ —

تاريخى ١٨٤

بمدينة بلخ سنه اربع وثمنين ومية

ظهرى برداٸره ايچنده : و
محمد رسول الله
مما امر به الامير ولى
عهد المسلمين الامين
محمد بن امير المومنين
بلخ

دوره‌سى ديكرلرى كبيدر .

قطرى ٢٥

— ٤٨٢ —

تاريخى ١٨٥

بمدينة بلخ سنه خمس و ثمنين ومية

خلقه : ○ oo ○ oo ○ oo ○ oo

ظهرى مركزنده : و
محمد رسول الله
مما امر به الامير المامون
عبد الله بن امير المؤمنين
ولى عهد المسلمين
بلخ

دوره‌سى ديكرلرينك عينيدر .

قطرى ٢٧

— ٤٨٣ —

تاريخى ١٨٦

بمدينة بلخ سنه ست و ثمنين ومية

خلقه : ○ •• ○ •• ○ •• ○ ••

ظهرينك مركزنده‌كى عباره‌نك بالاسنده واو يرينه : (ه)

قطرى ٢٦

— ٤٨٤ —

تاريخى ١٨٩

بمدينة بلخ سنه تسع وثمنين ومية

خلقه : ○ ○ ○ ○ ○

ظهرى مركزنده : على

محمــــد رســول الله

مما امر به الامير المأمون

عبدالله بن امير المؤمنين

ولى عهد المســلمين

م

(بيمثل) قطرى ٧٢

على بن عيسى بن ماهان تاريخ مذكورده خرسان واليسى ايدى. برآرالق سجستان دخى علاوة كندوسنه احاله قلنمشدر. خرساندن ١٩١ ده عزل اولنمشدر.
(ابن اثير جلد ٦ صحيفه ٦٦)

زرنج

— ٤٨٥ —

تاريخى ١٨٠

بمدينة زرنج سنه ثمنين و مية

خلقه : ○○ ○○ ○○ ○○

ظهرى نقطه‌لى بردائره ايچنده: محمــــد رسول الله

صلى الله عليه وسلم

الخليفة الرشـــيد

جعفر

دوره‌سى ديكرلرينه مشابهدر.

وزنى ١٤ ط. قطرى ٢٥

— ٤٨٦ —

تاريخى ١٨٢

بمدينة زرنج سنه اثنتين وثمنين و مية

ظهرى مركزنده : على

محمد رســـول الله

صلى الله عليه وسلم

الخليفة الرشـــيد

ا طريف ؟

بخ بخ

دوره‌سى ديكرلرينك عينيدر.

قطرى ٢٦

اشبو سكه‌ده محرر (على) اسمى على بن عيسى بن ماهانك اوله‌جق ايسه‌ده (اطريف) اسمنه دائر معلومات تاريخيه‌يه دسترس اوله‌مدق. اوتاريخلرده زرنجده عامل اولمق ملحوظدر.

— ٤٨٧ —

تاريخى ١٨٥

بمدينة زرنج سنه خمس وثمنين و مية

خلقه : ○ ○ ○ ○ ○

ظهرى مركزنده : على

محمــــد رسول الله

صلى الله عليه و سلم

الخليفة الرشـــيد

ابن بركه

ع

دوره‌سى ديكرلرينه مشابهدر.

(بيمثل) قطرى ٢٥

ابن بركه‌نك مؤرخلر طرفندن قيد اولنمش برمأموريتنه تصادف ايده‌مدك. بو ذات دخى او تاريخده على بن عيسى طرفندن زرنجده عامل اولمق كركدر.

[معدن] الشاش

— ٤٨٨ —

تاريخى ١٩٠

بمعدن الشاش سنه تسعين ومية

خلقه : ○ ○ ○ ○ ○

ظهرى مركزده :

على

محمد رسول الله

مما امر به الامير المامون

عبدالله بن امير المومنين ولى

ولى عهد المسلمين

النصر

دوره‌سى ديكرلرى كبيدر .

وزنى ١١ ½ ط .   قطرى ٢٥

— ٤٨٩ —

تاريخى ١٩٠

رسم خطى بشقه‌در . ظهرينك مركزنده‌كى ايكنجى واوجنجى سطرك آره‌سنده نقطه يوقدر .

قطرى ٢٦

اشبو سكه‌لرده اسمى بولنان (النصر) على بن عيسى بن ماهانك شاشده بولنان عاملى اولمق لازم كلور .

العباسيه

— ٤٩٠ —

تاريخى ١٧٠

بالعباسيه سنه سبعين و مية

خلقه : ○ ○ ○ ○ ○

ظهرى نقطه‌لى بر دائره ايچنده: بخ

محمد

رسول

الله

يزيد

دوره‌سى ديكرلرى كبيدر .

وزنى ١٥ ط .   قطرى ٢٤

— ٤٩١ —

تاريخى ١٧٠

يازيلرى فرقليدر .

قطرى ٢٤

— ٤٩٢ —

تاريخى ١٧١

بالعباسيه سنه احدى و سبعين ومية

خلقه : ○ ○ ○ ○ ○ ○

قطرى ٢٥

— ٤٩٣ —

تاريخي ١٧٣

بالعباسيه سنه ثلث وسبعين ومية

قطرى ٢٦

— ٤٩٤ —

تاريخي ١٧٤

بالعباسيه سنه اربع وسبعين ومية

قطرى ٢٥

— ٤٩٥ —

تاريخي ١٧٦

بالعباسيه سنه ست وسبعين ومية

قطرى ٢٥

— ٤٩٦ —

تاريخي ١٧٧

بالعباسيه سنه سبع وسبعين ومية

خلقه : ○ ○ ○ ○ ○

قطرى ٢٥

بالاده (١٤٣) صحيفه‌ده كوستركديكى اوزره ١٧٠ سنه‌سنده يزيد بن حاتم وفاة واون ماه قدر مخدومى داود امور ولايتى اداره ايدوب صكره برادرى روح بن حاتم طرف خلافتدن ١٧١ ده افريقيه واليسى نصب اولنمشدر . روح دخى ١٧٤ سنه‌سنده وفاة ايتمسيله ١٧٧ سالنه قدر نصر بن حبيب المهلبي نام ذات ولايت مذكوره‌ده بولنه‌رق مؤخراً الفضل ابن نوح ابن حاتم والى اولمش وانك ورودينه قدر دخى عبدالله بن يزيد بن حاتم وكالت ايتمشدر . فضل دخى برمدت صكره وفاة ايلمشدر . يرينه هرثمه بن اعين مأمور اولمشدر .

قوللكسيونده موجود اولان افريقيه و عباسيه‌ده مضروب سكه‌لرك ١٧٧ تاريخنه قدر (يزيد) اسمنى حاوى بولنمسى مومى اليهدن صكره اوراده واليلك ووكالت ايدن ذوات كندوسنك مخدوم و برادر و برادرزاده‌سى اولملرى حسبيله نامنى تبركاً سكه‌لرده ابقا ايتمش اولدقلرينه حمل اولنه‌بيلور .

المحمديه

— ٤٩٧ —

تاريخي ١٧٠

بالمحمديه سنه سبعين ومية

خلقه : ○○ ○○ ○○ ○○ ○○

ظهرى چفته دائره ايچنده : د ا

محمد رسول

الله صلى الله

عليه وسلم

الخليفة الرشيد

و د

دوره‌سى ديكرلرينك عينيدر .

(دليكلى) وزنى ١٣ ط . قطرى ٢٣

— ٤٩٨ —

تاريخي ١٧١

بالمحمديه سنه احدى وسبعين ومية

وزنى ١٤ ط . قطرى ٢٤

— ٤٩٩ —

تاريخي ١٧٢

بالمحمديه سنه اثنتين وسبعين ومية

قطرى ٢٤

— ٥٠٠ —

تاريخى ١٧٢

يازيلرى براز فرقليدر .

قطرى ٢٥

اشبو سكه‌لرده‌ده اسمى بولنان (داود) بن يزيد بن حاتم عميسى روح بن حاتمك افريقيه واليسى اولمسى اوزرينه محمديه (رى) ولايتنه مأمور اولمشدر .

— ٥٠١ —

تاريخى ١٨٠

بالمحمديه سنه ثمنين ومية

خلقه : ○○ ○○ ○○ ○○

ظهرى نقطه‌لى بردائره ايچنده : و

محمـــــد رسول الله

مما امر به الامير الامين

محمد بن امير المومنين

جعفر

دوره‌سى ديكرلرى كبيدر .

وزنى ١٥ ¼ ط . قطرى ٢٦

— ٥٠٢ —

تاريخى ١٨٠

مشابهدر .

قطرى ٢٥

— ٥٠٣ —

تاريخى ١٨٠

بالمحمديه سنه ثمنين ومية

وجهنك اطرافنده خلقه : ○ ○ ○ ○ ○ ◎

ظهرى تيرتيللى بردائره ايچنده : سلام

محمـــــد رسول الله

مما امر به الامير محمـد

ولى عهد المســلمين

محبوب

دوره‌سى ديكرلرينك عينيدر .

لوحه ٣ (بمثل) قطرى ٢٥

— ٥٠٤ —

تاريخى ١٨٠

وجهنده خلقه : ○ ○○ ○ ○○ ○ ○○

ظهرى بر دائره ايچنده : و

محمـــــد رسولـــــ

الله مما امر به الامير الامين

محمد بن امير المؤمنين فى

ولاية محمـــد بن يحيي

جعفر

دوره‌سى بشقه‌لرى كبيدر .

قطرى ٢٥

(محمد بن يحيي) جعفر بن يحيي بن خالد برمكينك برادريدر . محمديه (رى) ده واليلكنه دائر مؤرخين معلومات ويرمامشلردر .

— ٥٠٥ —

تاريخى ١٨١

بالمحمديه سنه احدى و ثمنين ومية

خلقه : ○○ ○○ ○○ ○○

ظهرى ايكى دائره ايچنده : و

محمـــــد رسول الله

مما امر به الامير الامين

محمد بن امير المؤمنين

جعفر

دوره‌سى بشقه‌لرى كبيدر .

قطرى ٢٤

— ٥٠٦ —

تاريخى ١٨١

فرقليجه‌در .

خلقه : ○ ○○ ○ ○○ ○ ○○

قطرى ٢٥

— ٥٠٧ —

تاريخى ١٨١

ظهرينك مركزى ايكى دائره يرينه اوچ دائره ايله محاطدر .

قطرى ٢٤

— ٥٠٨ —

تاريخى ١٨٢

بالمحمديه سنه اثنتين و ثمنين ومية

خلقه : ○ ○ ○ ○ ○

ظهرينك مركزنده‌كى عباره‌نك بالاسنده (و) يرينه : (ا . ل) اشارتى وزيرنده ديكرلرى كبى (جعفر) منقوشدر .

قطرى ٢٥

— ٥٠٩ —

تاريخى ١٨٢

مشابهدر .

قطرى ٢٤

— ٥١٠ —

تاريخى ١٨٢

وجهنك اطرافنده خلقه : ○ ○○○ ○ ○○○ ○ ○○○ ○ ○○○

ظهرينك مركزنده‌كى عباره‌نك بالاسنده : (و) زيرنده : (جعفر)

قطرى ٢٤

— ٥١١ —

تاريخى ١٨٢

وجهنك اطرافنده خلقه : ○ ○ ○ ○ ○ ○

ظهرينك مركزنده‌كى عباره‌نك بالاسنده : (٠.٠) زيرنده كذلك (جعفر)

قطرى ٢٤

— ٥١٢ —

تاريخى ١٨٢

ظهرينك مركزنده‌كى عباره‌نك بالاسنده برشئ اوليوب يالكز زيرنده (جعفر) واردر .

قطرى ٢٤

— ٥١٣ —

تاريخى ١٨٣

بالمحمديه سنه ثلث وثمنين ومية

خلقه : ◎ ○ ◎ ○ ◎ ○ ○

ظهرى نقطه‌لى دائره ايچنده : س

محمد رسول
الله صلى الله عليه وسلم
مما امر به الامير الامين
محمد بن امير المؤمنين
جعفر

دوره‌سى ديكرلرينك عينيدر .

قطرى ٢٥

— ٥١٤ —

تاريخى ١٨٣

وجهنك اطرافنده خلقه : ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

ظهرى نقطه‌لى دائره ايچنده : محمد رسول الله
مما امر به الاميرالامين
محمد بن امير المؤمنين
صبر ؟

دوره‌سى عينيدر .

قطرى ٢٥

— ٥١٥ —

تاريخى ١٨٣

وجهنك اطرافنده خلقه : ○ ○○ ○ ○○ ○ ○○ ○○

ظهرينك مركزنده‌كى عباره‌نك زيرنده (صبر) يرينه (جعفر) منقوشدر .

قطرى ٢٦

— ٥١٦ —

تاريخى ١٨٤

بالمحمديه سنه اربع وثمنين و مية

خلقه : ○ ○○○ ○ ○○○ ○ ○○○ ○ ○○○

ظهرى تيرتيللى چفته دائره ايچنده : س

محمد رسول
الله صلى الله عليه وسلم
مما امر به الامير الامين
محمد بن امير المؤمنين
جعفر

دوره‌سى ديكرلرى كبيدر .

قطرى ٢٥

— ٥١٧ —

تاريخى ١٨٥

بالمحمديه سنه خمس وثمنين و مية

ظهرى بر دائره ايچنده : و

محمد رسول الله
مما امر به الامير ولى
عهد المسلمين الامير
محمد بن امير المؤمنين
جعفر

دوره‌سى ديكرلرينه مشابهدر .

(كنارى چاتلاق) قطرى ٢٦

— ٥١٨ —

تاريخى ١٨٦

بالمحمديه سنه ست وثمنين ومية

خلقه : ○ ○ ○ ○ ○ ○

ظهرى بر دائره ايچنده : و

محمد رسول

الله صلى الله عليه وسلم

مما امر به الامير الامين

محمد بن امير المؤمنين

جعفر

دوره‌سى بشقه‌لرى كبيدر.

قطرى ٢٥

— ٥١٩ —

تاريخى ١٩٠

بالمحمديه سنه تسعين ومية

خلقه : ○ ○○ ○ ○○ ○ ○○

ظهرى تيرتيللى ايكى دائره ايچنده: محمد

رسول

الله

ه

دوره‌سى ديكرلرينك عينيدر.

قطرى ٢٤

— ٥٢٠ —

تاريخى ١٩٠

رسم خطى جزئى فرقليدر.

وزنى ١٥ ط. قطرى ٢٢

— ٥٢١ —

تاريخى ١٩١

بالمحمديه سنه احدى وتسعين ومية

خلقه : ○ .. ○ .. ○ .. ○ ..

قطرى ٢٣

— ٥٢٢ —

تاريخى ١٩١

جزئى فرقليدر.

قطرى ٢٢

— ٥٢٣ —

تاريخى ١٩٢

بالمحمديه سنه اثنتين وتسعين ومية

خلقه : ○ ○ ○ ○ ○ ○

(دليكلى) قطرى ٢٢

بالاده‌كى ١٩٠ و ١٩١ تاريخلى سكه‌لر كوچك حجم وقطرده درلر.

مدينة السلام

— ٥٢٤ —

تاريخى ١٧٨

بمدينة السلام سنه ثمان وسبعين ومية

خلقه : ○ ○ ○ ○ ○

ظهرى بر دائره ايچنده : محمد
رسول
الله
ه

دوره سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

وزنى ١٤ ¾ ط. قطرى ٢٤

— ٥٢٥ —

تاريخى ١٧٩

بمدينة السلام سنه تسع وسبعين ومية

خلقه : ◎ ◎ ◎

ظهرى چفته دائره ايچنده : محمد رسول الله
مما امر به الامير الامين
محمد بن امير المؤمنين
جعفر

دوره سى ديكرلرينه مشابهدر .

قطرى ٢٥

— ٥٢٦ —

تاريخى ١٧٩

جزئى فرقليدر .

(دليكلى) قطرى ٢٥

— ٥٢٧ —

تاريخى ١٨٠

بمدينة السلام سنه ثمنين ومية

خلقه : ○ ○ ○ ○ ○

ظهرينك مركزى اطرافنده بويله دائره :

قطرى ٢٦

— ٥٢٨ —

تاريخى ١٨٠

ظهرينك مركزنده ايكنجى ايله اوچنجى سطر بيننده برنقطه (.)

قطرى ٢٤

— ٥٢٩ —

تاريخى ١٨١

بمدينة السلام سنه احدى وثمنين ومية

خلقه : ○ ○ ○ ○ ○

ظهرينك مركزى اطرافنده دوز چفته دائره واردر .

قطرى ٢٥

— ٥٣٠ —

تاريخى ١٨١

مشابهدر .

قطرى ٢٦

— ٥٣١ —

تاریخی ١٨٢

بمدينة السلام سنه اثنتين وثمنين ومية

خلقه : ◎ ○ ◎ ○ ◎ ○

قطری ٢٥

— ٥٣٢ —

تاریخی ١٨٢

براز فرقليدر .

خلقه : ○ ○ ○ ○ ○

قطری ٢٦

— ٥٣٣ —

تاریخی ١٨٣

بمدينة السلام سنه ثلث وثمنين ومية

وجهنك مركزنده ایکنجی ایله اوچنجی سطر بيننده : (○)

قطری ٢٥

— ٥٣٤ —

تاریخی ١٨٣

وجهنك مركزندهكی هاٴ (ه) یوقدر .

(دلیکلی) قطری ٢٥

— ٥٣٥ —

تاریخی ١٨٧

بمدينة السلام سنه سبع وثمنين ومية

خلقه : ○○ ○○ ○○ ○○ ○○ ○○

ظهری ایکی دائره ایچنده: محمد

رسول

الله

دورەسندە : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

وزنی ١٤ ٢/٣ ط . قطری ٢٣

— ٥٣٦ —

تاریخی ١٨٧

جزئی فرقليدر .

(برکوچك تمغا وار) قطری ٢٣

— ٥٣٧ —

تاریخی ١٨٧

خلقه : ◎ ○○ ◎ ○○ ◎ ○○

ظهرينك مركزندهكی عبارەنك زيرنده برهاٴ (ه)

قطری ٢٤

— ٥٣٨ —

تاریخی ١٨٨

بمدينة السلام سنه ثمان وثمنين ومية

خلقه : ○ ○ ○ ○ ○ ○

ظهرينك مركزی زيرنده كذلك (ه)

(دلیکلی) قطری ٢٣

— ٥٣٩ —

تاريخى ١٨٨

مشابهدر .

قطرى ٢٣

— ٥٤٠ —

تاريخى ١٨٩

بمدينة السلام سنه تسع و ثمنين ومية

خلقه : ◎ ○○ ◎ ○○ ◎ ○○

قطرى ٢٣

— ٥٤١ —

تاريخى ١٨٩

مشابهدر .

قطرى ٢٤

— ٥٤٢ —

تاريخى ١٩٠

بمدينة السلام سنه تسعين ومية

خلقه : ○○ ○○ ○○ ○○ ○○

قطرى ٢١

— ٥٤٣ —

تاريخى ١٩٠

جزئى فرقليدر .

قطرى ٢١

— ٥٤٤ —

تاريخى ١٩١

بمدينة السلام سنه احدى وتسعين ومية

خلقه : ○ ○○ ○ ○○ ○ ○○

(دليكلى) قطرى ٢١

— ٥٤٥ —

تاريخى ١٩١

جزئى فرقليدر .

(دليكلى) قطرى ٢٠

— ٥٤٦ —

تاريخى ١٩٢

بمدينة السلام سنه اثنتين وتسعين ومية

خلقه : ○○ ○○ ○○ ○○

قطرى ٢١

— ٥٤٧ —

تاريخى ١٩٢

مشابهدر .

قطرى ٢١

— ٥٤٨ —

تاريخى ١٩٣

بمدينة السلام سنه ثلث وتسعين ومية

ظهرينك مركزى نقطه‌لى بر دائره ايله محاطدر .

قطرى ٢٤

— ٥٤٩ —

تاريخى ١٩٣

يازيلرى فرقليدر .

خلقه : ○ ○○ ○ ○○ ○ ○○

ظهرينك مركزى چفته دائره ايله محاطدر .

قطرى ٢٢

— ٥٥٠ —

تاريخى ١٩٣

مشابهدر .

قطرى ١٨

٦ ابو موسى محمد الامين

١٩٣ — ١٩٨

التون

— ٥٥١ —

محل ضربى يازلمامشدر . تاريخى ١٩٧

ظهرى مركزنده : ربى الله
محمد
رسول
الله
الامين

دورەسنده : بسم الله ضرب هذا الدينر سنه سبع وتسعين و مية

ظهرى مركزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شريك له

دورەسنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ) كله
(نقطه) الامين، سبع

لوحه ٣ (بيثل) التون ، قطرى ١٩

التون سكەلرده نام خليفه يازلمق بوعصرده عادت اولمشدر .

كموش

بلخ

— ٥٥٢ —

تاريخى ١٩٣

وجهى مركزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شريك له

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدرهم بمدينة بلخ سنه ثلث وتسعين ومية

اطرافنده چفته خط اوزرنده خلقه : ○ ○○ ○ ○○ ○ ○○ ○○

ظهرى تيرتيللى چفته دائره ايچنده : لله
محمد رسول الله
مما امر به الامير المامون
ولى عهد المسلمين
عبدالله بن.امير المومنين

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ) المشركون

وزنى ¾ ١٤ ط . قطرى ٢٦

خليفه الامينك برادرى المأمون پدرى هارون الرشيد خلافتنده و ١٨٢ سا- لنده عموم شرق ممالكنه والى نصب اولنمشيدى . (ترجمهٔ صحايف الاخبار جلد ٢ صحيفه ١٠٣) خليفه امينك نامنه اوله‌رق بلاد شرقيه‌نك اكثريسنده ضرب اولنان سكه‌لرده المأمونك دخى اسمى درج اولنمشدر .

سمرقند

— ٥٥٣ —

تاريخى ١٩٥

بمدينة سمرقند سنة خمس و تسعين و مية

وجهنك اطرافنده ايكى دائره آره‌سنده خلقه : ○ ○○○ ○ ○○○ ○ ○○○ ○ ○○○

ظهرى بر دائره ايچنده : لله
محمد رسول الله
مما امر به الامام المامون
ولى عهد المسلمين
عبدالله بن امير المومنين
الفضل

دوره‌سى ديكرلرينك عينيدر .

(بمثل) وزنى ½ ١٥ ط . قطرى ٢٣

بو سكه‌لرده مندرج اولان (الفضل) خليفه امينك وزيرى اولان فضل بن ربيعدن زياده مأمونك نزدنده بولنان وزيرى فضل بن سهلك اسمى اولمق ملحوظدر .

المحمديه

— ٥٥٤ —

تاريخى ١٩٤

بالمحمديه سنه اربع و تسعين و مية

خلقه : ○ ○○ ○ ○○ ○ ○○

ظهرى نقطه‌لى دائره ايچنده : لله
محمد رسول الله
مما امر به الامير المامون
ولى عهد المسلمين
عبد الله بن امير المؤمنين
الفضل

دوره‌سى ديكرلرينك عينيدر .

وزنى ¼ ١٤ ط . قطرى ٢٤

مدينة السلام

— ٥٥٥ —

تاريخى ١٩٥

بمدينة السلام سنه خمس وتسعين ومية

وجهنك اطرافنده خلقه : ○○ ○○ ○○ ○○ ○○

ظهرى نقطه‌لى دائره ايچنده : ربى الله

محمـــــــد رسول الله

مما امر به عبدالله الامين

محمد امير المومنـــين

العباس

دوره‌سى ديكرلرينه مشابهدر .

قطرى ٢٤

— ٥٥٦ —

تاريخى ١٩٥

نقشى جزئى فرقليدر .

قطرى ٢٥

— ٥٥٧ —

تاريخى ١٩٥

مشابهدر .

(دليكلى) قطرى ٢٤

— ٥٥٨ —

تاريخى ١٩٦

بمدينة السلام سنه ست وتسعين ومية

خلقه : ○ ○ ○ ○ ○ ○

قطرى ٢٣

اشبو مدينة السلام سكه‌لرنده اسمى بولنان العباس بن الهادى ١٩٣ دن ١٩٧ سنه‌سنه قدر عراق واليلكنده بولنمش ايدى .

٧ ابو جعفر عبدالله المأمون

[*] ١٩٨ — ٢١٨

التون

— ٥٥٩ —

محل ضربى يازلامشدر . تاريخى ١٩٧

وجهى مركزنده : الخليفة

محمـــــد

رســـول

الـــــله

المأمون

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدينر سنه سبع وتسعين ومية

ظهرى مركزنده : لا اله الا

الله وحـده

لاشريك له

عباد

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ) كله (نقطه) عباد

التون، وزنى ١ م $\frac{1}{2}$ ٤ ط . قطرى ١٧

اشبو سكه‌نك ظهرنده محرر اولان (عَبَّادْ) بن محمد مصرده المأمون طرفدارلرينك واليسى ايدى . ١٩٦ ده مأمور اولوب ١٩٨ سنه‌سنده انفصال ايتمشدر . اوتاريخلرده خليفهٔ وقت اولان الامين طرفندن دخى مصرده ربيعة بن قيس والى ايدى . (النجوم الزاهرة فى ملوك مصر والقاهرة لابى المحاسن جلد ١ صحيفه ٥٦٠)

[*] المأمونك مقام خلافتده استقرارى خليفه الامينك وفاتى تاريخى اولان ١٩٨ سنه‌سنده ايسه‌ده مشاراليه مأمون ١٩٥ سالنده خرسان وسائر بعض ممالك شرقيه‌ده صورت خصوصيه‌ده خليفه واميرالمؤمنين وامام القابيله تلقيب ونامنه سكه‌لر ضرب اولنمشدر . بنا عليه ١٩٨ تاريخندن اول سنه‌لرده كوستريلان مسكوكات انلردندر .

— ٥٦٠ —

محل ضربی یازلمامشدر . تاریخی ٢٠٣

وجهی مركزنده : محمد
رسول
الله

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدينر سنه ثلث ومايتين

ظهری مركزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شريك له

دوره‌سی بالاده‌كينك عينيدر .

التون ، وزنی ١ م ٤ ½ ط . قطری ١٨

— ٥٦١ —

محل ضربی یازلمامشدر . تاریخی ؟ ٢٠

وجهی مركزنده : لله
محمد
رسول
الله
ذوالرياستين

دوره‌سنده : بسم الله الرحمن الرحيم ضرب هذا .... ومیتين

ظهری بردائره ایچنده : لا اله الا
الله وحده
لا شريك له
العراق

دوره‌سی دیكرلری كبیدر .

التون ، وزنی ١ م ٣ ط . قطری ١٧

ذوالرياستين فضل بن سهلك عنوانیدر . مأمونك وزیری اولوب سیف وقلم ریاستی كندوسنه احاله اولنمغله ١٩٦ سنه‌سنده بویله تلقیب قلنمشیدی . (ترجمهٔ صحایف الاخبار جلد ٢ صحیفه ١١٦) ٢٠٢ سنه‌سنده وفاة اتمشدر . بتون ولایاته نظارت شامله‌سی اولمغله اشبو سكه‌ده (العراق) اكا بناء كوسترلمش اولمق محتملدر . (بسمله) اشبو التونده ایلك دفعه اوله‌رق تمام یازلمشدر .

— ٥٦٢ —

محل ضربی یازلمامشدر . تاریخی ٢٠٧

وجهی مركزنده : الخليفة
محمد
رسول
الله
المامون

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدينر سنه سبع وميتين

ظهری مركزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شريك له
عبيدالله بن السری

دوره‌سی دیكرلری كبیدر .

لوحه ٣ التون ، وزنی ١ م ٥ ط . قطری ١٨

عبیدالله بن السری ٢٠٦ دن ٢١١ سنه‌سنه قدر مصرده والی ایدی . كندوسندن اول بر سنه مدت برادری محمد بن السری و اندن اول ایكنجی دفعه اولمق اوزره ٢٠٢ دن ٢٠٥ سالنه قدر پدری السری بن الحكم والی ایدیلر . (النجوم الزاهرة جلد ١ صحیفه ٥٨٠ — ٥٩٣) اشاغیده‌كی سكه‌یه مراجعت اولنه .

مصر

— ٥٦٣ —

تاریخی ۲۰۰

وجهی مرکزنده : لله طاهر
محمـــد
رســـول
الـــله
ذو الیمینین

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدینر بمصر فی سنة میتین

ظهری مرکزنده : لا اله الا
الله وحـــده
لاشریك له
السری

دوره‌سی دیکرلری کبیدر .

التون ، وزنی ۱ م ٤ ٣/٤ ط .   قطری ۱۷

مسکوکات عباسیه‌دن التون سکه‌لرده محل ضرب ایلك دفعه اوله‌رق مصرده کسیلان اشبو التونده کوریلیور . بعدما علی الاکثر دارالضربلر التون سکه‌لر اوزرنده دخی یازلق عادت اولمشدر .

اشبو سکه‌نك وجهنده محرر ذوالیمینین ابو الطیب طاهر بن الحسین خلیفه مأمونك مشاهیر امراسندن ایدی . ذوالیمینین عنوانك سبب تسمیه‌سی مسطور تواریخدر . (ترجمهٔ صحایف الاخبار جلد ۲ صحیفه ۱۱٦ و ۱۲۰ و ۲۳٤) ظهر سکه‌ده اسمی بولنان السری ایسه ذکری سبقت ایدن السری بن الحکمدر . برنجی دفعه اوله‌رق مصر والیلکی ۲۰۰ تاریخنده ایدی .

کموش

ارمینیه

— ٥٦٤ —

تاریخی ۲۰۳

وجهی مرکزده : لا اله الا
الله وحـده
لاشریك له

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدرهم بارمینیه سنه ثاث ومایتین

خلقه : ० ० ०० ० ०० ० ००

ظهری تیرتیللی بردائره ایچنده : لله
محمـــد
رســول
الـــله
حاتم

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ) المشرکون

(بیشل)   وزنی ١٤ ٣/٤ ط .   قطری ٢٤

حاتم بن هرثمة بن اعین آذربیجان واران والیسی اولدیغی حالده بعض مؤرخلر ۲۰۲ سنه‌سنده وفاتنی یازارلر ایسه‌ده اشبو سکه‌نك تاریخی ۲۰۳ در .

Weil : Geschichte der Chalifen II, p. 23.

اصبهان

— ٥٦٥ —

تاريخى ١٩٧

وجهى مركزنده : لا اله الا
الله وحده
لاشريك له

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدرهم بمدينة اصبهان سنه سبع وتسعين ومية

اطرافنده اوچ دائره اولوب ايكنجى ايله اوچنجى دائره اره‌سنده خلقه : ◯ ◯ ◯ ◯ ◯ اشبو خلقه‌لرك بيننده وبسمله‌نك بالاسى خذاسنده برهلال ☾

ظهرى تيرتيللى دائره ايچنده: لله
محمد
رسول
الله
هرثمه

دوره‌سى ديكرلرينك عينيدر .

(نقطه‌لى) ضرب، هرثمه

لوحه ٣ قطرى ٢٢

— ٥٦٦ —

تاريخى ١٩٨

بمدينة اصبهان سنه ثمان وتسعين ومية

وجهنك بالاسنده هلال يوقدر .

ظهرينك مركزنده (هرثمه) نقطه‌سز اولديغى كبى انك زيرنده برهاء (ه) واردر .

(دليكلى) قطرى ٢٣

هرثمة بن اعين ١٩٢ سنه‌سنده ابن ماهانك يرينه خرسان وعراق عجمه والى اولوب ١٩٤ ده المأمون طرفندن بغداده اعزام قلنمش ومشاراليهك خلافتده استقرارى اوزرينه ١٩٨ سالنده ينه خرسانه عودت و ٢٠٠ سنه‌سنده وفات ايلشدر . (ترجمهٔ صحايف الاخبار جلد ٢ صحيفه ٢٣٣)

— ٥٦٧ —

تاريخى ١٩٩

بمدينة اصبهان سنه تسع وتسعين ومية

وجهنك اطرافنده خلقه : ◯ ◯ ◯ ◯ ◯ ◯

ظهرى تيرتيللى دائره ايچنده : لله
محمد
رسول
الله
ذوالرياستين

دوره‌سى ديكرلرينه مشابهدر .

قطرى ٢٤

— ٥٦٨ —

تاریخی ١٩٩

(نقطه‌لی) ضرب، اصبهان

ظهرینك مرکزنده‌کی (ذو الریاستین) نك زیرنده بر عین (ع) واردر .

(بیشل) قطری ٢٤

— ٥٦٩ —

تاریخی ٢٠٣

وجهی مرکزنده : لا اله الا
الله وحـــده
لا شریك له

دوره‌سنده (داخلا) : بسم الله ضرب هذا الدرهم بمدینة اصبهان سنه ثلث ومایتین

نقطه‌لی دائره‌لر ایچنده (خارجاً): لله الامر من قبل و من بعد ویومئذ یفرح المؤمنون بنصر الله ○

ظهری بر دائره ایچنده : لله
محمـــد
رســول
الـــله
ح

دوره‌سی دیکرلرینك عینیدر ،

(بیشل) قطری ٢٥

(لله الامر من قبل) الخ آیهٔ کریمه‌سی برنجی دفعه اوله‌رق مسکوکاته درج اولنمشدر . بوندن صکره بعض مسکوکاتده وسنین اخیره‌ده اکثریتله یازلمشدر .

بلخ

— ٥٧٠ —

تاریخی ١٩٥

وجهی مرکزنده : لا اله الا
الله وحـــده
لا شریك له

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدرهم بمدینة بلخ سنه خمس وتسعین ومیة

اطرافنده خلقه : ○ ○ ○ ○ ○

ظهری بر دائره ایچنده : لله
محمـــد رسول
الله مما امر به
الامام المامون
الفضل

دوره‌سی دیکرلری کبیدر . (نقطه‌لی) الفضل

(بیشل) وزنی ١٣ ½ ط . قطری ٢٤

الفضل بن سهل مأمونك وزیری ایدی . ذو الریاستین تلقیب اولندیغی بالاده کوسترلمشدر .

سمرقند

— ٥٧١ —

تاريخى ١٩٥

بمدينة سمرقند سنه خمس وتسعين ومية

خلقه : ○ ○ ○ ○ ○ ○

ظهرى چفته دائره ايچنده : لله ربى

محمد رسـول الله

مما امر به الامام

المامون اميرالمومنين

الفضل

دوره‌سى ديكرلرينك عينيدر .

(بيتل) وزنى ١٢¼ ط. قطرى ٢٤

— ٥٧٢ —

تاريخى ١٩٧

بمدينة سمرقند سنه سبع وتسعين ومية

خلقه : ○ ○ ○ ○ ○

ظهرينك مركزى بالاسنده يالكز (لله) اولوب (ربى) يازلمامشدر .

(بيتل) (دليكلى) قطرى ٢٤

— ٥٧٣ —

تاريخى ٢٠٠

وجهى مركزنده : لا اله الا

الله وحـــده

لا شريك له

المشرق

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدرهم بمدينة سمرقند سنه مايتين

ظهرى بردائره ايچنده : لله

محـــمد

رســول

الـــله

ذوالرياستين

دوره‌سى بشقه‌لرى كبيدر .

قطرى ٢٥

صنعا

— ٥٧٤ —

(ثلث) تاریخی ٢٠٩

وجهی مرکزنده : لا اله الا
الله وحده
لاشريك له

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدرهم بصنعا سنه تسع ومايتين

اطرافنده : . . . . .

ظهری ایکی دائره ایچنده : لله
محمد
رسول
الله

دوره‌سنده : لله الامر من قبل (الخ)

لوحه ٣ (بیشل) وزنی ٤ ¾ ط. قطری ١٦

فارس

— ٥٧٥ —

تاریخی ٢٠٣

وجهی مرکزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شريك له
المشرق

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدرهم بفارس سنة ثلث ومايتين

» (خارجاً) : ○ لله الامر من قبل (الخ)

ظهری بر دائره ایچنده : لله
محمد رسول الله
المامون خليفة الله مما
امر به الامير الرضا ولى عهد
المسلمين على بن موسى
بن على بن ابى طالب
ذوالرياستين

دوره‌سی دیکرلرینك عینیدر.

لوحه ٣ وزنی ١٥ ط. قطری ٢٤

الرضا علی بن موسی حقنده مؤرخینك روایاتنی تأیید ایدر برسکه‌در. تفصیلاتی ابن اثیرك ٢٠١ سنه‌سی وقایعی صره‌سنده مسطوردر.

الكوفه

— ٥٧٦ —

تاريخى ٢٠٠

وجهى مركزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شريك له

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدرهم بالكوفه سنة مايتين

خلقه : ٥ ○○ ○ ○○ ○ ○○

ظهرى بر دائره ايچنده : لله
محمد
رسول
الله
ذوالرياستين

دوره‌سى ديكرلرى كبيدر .

(دليكلى) قطرى ٢٤

(لاووا) قتالوغنده اشبو سكه‌نك تاريخيله مورخ كوفه‌ده ضرب اولنمش برسكه‌يى (يمثل) اولمق اوزره نشر ايتمشدر .

Lavoix, Kha. Ori. P. 224.

المحمديه

— ٥٧٧ —

تاريخى ١٩٦

بالمحمديه سنه ست و تسعين ومية

وجهنك اطرافنده خلقه : ○ ○○○ ○ ○○○ ○ ○○○ ○ ○○○

ظهرى نقطه‌لى دائره ايچنده : لله
محمد
رسول
الله
ذوالرياستين

دوره‌سى ديكرلرى كبيدر .

(يمثل) قطرى ٢١

— ٥٧٨ —

تاريخى ٢٠٠

بالمحمديه سنه مايتين

خلقه : ٥ ○○ ◎ ○○ ◎ ○○

(يمثل) وزنى ١٤ $\frac{3}{4}$ ط. قطرى ٢٥

— ٥٧٩ —

تاريخى ٢٠١

بالمحمديه سنه احدى ومايتين

خلقه : ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

قطرى ٢٥

— ٥٨٠ —

تاريخى ٢٠٤

بالمحمديه سنه اربع ومايتين

وجهنك مركزندهكى كلمهٔ توحيدك زيرنده : (المشرق)

ظهرى مركزنده : الله

محمد رسول الله

المامون خليفة الله

مما امر به الامير الرضا

ولى عهد المسلمين

ذوالرياستين

م

دورهسى ديكرلرينك عينيدر .

(بمثل) قطرى ٢٥

بالاده فارسده مضروب سكهنك شرحنه مراجعت اولنه .

مدينة السلام

— ٥٨١ —

تاريخى ١٩٨

بمدينة السلام سنه ثمان وتسعين ومية

وجهنك مركزنده ديكرلرى كبى يالكز كلمهٔ توحيد

خلقه : ◎ oo ◎ oo ◎ oo

ظهرى بردائره ايچنده : الله

محمد

رسول

الله

ذوالرياستين

دورهسى ديكرلرينه مشابهدر .

(دليكلى) وزنى ١٤ ط . قطرى ٢٣

— ٥٨٢ —

تاريخى ١٩٩

بمدينة السلام سنه تسع وتسعين ومية

قطرى ٢٥

— ٥٨٣ —

تاريخى ١٩٩

يازيلرى جزئى فرقليدر .

قطرى ٢٤

— ٥٨٤ —

تاريخى ٢٠٢

بمدينة السلام سنه اثنتين ومايتين

خلقه : oo oo oo oo oo oo

ظهرى نقطهلى دائره ايچنده: محمد

رسول

الله

ا ه

دورهسى ديكرلرينه مشابهدر .

(بمثل) قطرى ٢٣

— ٥٨٥ —

تاريخى ٢٠٣

بمدينة السلام سنه ثلث و مايتين

وجهنك اطرافنده خلقه : o oo o oo o oo

ظهرينك مركزندهكى عبارهنك زيرنده: (ع)

قطرى ٢٥

نيسابور

— ٥٨٦ —

تاريخی ١٩٧

وجهی مركزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شريك له

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدرهم بمدينة نيسابور سنة سبع وتسعين ومية

زيرنده خلقه‌لرك اراسنده (عبدالله) شويله :

ظهری تيرتيللی دائره ايچنده : لله
محمد
رسول
الله
ذوالرياستين

دوره‌سی ديكرلری كبيدر.

وزنی ١٤ $\frac{1}{4}$ ط.   قطری ٢٥

بوسكه‌نك وجهنده محرر اولان (عبدالله) طاهر ذواليمينينك اوغلی عبدالله اولمق كركدر.

٨ ابو اسحاق محمد المعتصم بالله

٢١٨ — ٢٢٧

التون

مدينة السلام

— ٥٨٧ —

تاريخی ٢٢٤

وجهی مركزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شريك له

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدينر بمدينة السلام سنه اربع وعشرين ومايتين

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهری بردائره ايچنده : لله
محمد
رسول
الله
المعتصم بالله

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

لوحه ٣   التون ، وزنی ١ م ٤ $\frac{3}{4}$ ط.   قطری ٢٠

مصر

— ٥٨٨ —

تاریخی ۲۲۳

بمصر سنه ثلث وعشرین ومایتین

رسم خط ونقشلری بالاده‌کی التونه مشابهدر.

(بیشل) . التون، قطری ۲۱

مشارالیه المعتصم بالله نامنه ضرب اولنمش کموش بعض سکه‌لر دخی وارایسه‌ده موزهٔ همایونك قولکسیوننده بونلره تصادف اولنه‌مامشدر.

۹ ابوجعفر هارون الواثق بالله

۲۲۷ — ۲۳۲

التون

مدینة السلام

— ٥٨٩ —

تاریخی ۲۳۰

وجهی مرکزنده: لا اله الا
الله وحده
لاشریك له

دوره‌سنده (داخلا): بسم الله ضرب هذا الدینر بمدینة السلام
سنه ثاثین ومایتین

« (خارجاً): لله الامر من قبل (الخ)

ظهری بردائره ایچنده: لله
محمد
رسول
الله
الواثق بالله

دوره‌سنده: محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

(بیشل) التون، وزنی ۱ م، $\frac{3}{4}$ ٤ ط. قطری ۲۱

مرو

— ٥٩٠ —

تاريخى ۲۲۷

بمرو سنه سبع وعشرين ومايتين

نقش وطرزى بالاده‌كى سكه‌يه مشابهدر .

(بيثل) التون، وزنى ۱ م، ٥ ط. قطرى ۱۰

مشاراليهك خلافتنده كموش سكه‌لر دخى ضرب اولنديغى بعض قتالوقلردن اكلاشيلوب فقط اشبو طاقمده ظهور ايتمامشدر .

۱۰ ابو الفضل جعفر المتوكل على الله

۲۳۲ — ۲٤۷

التون

سر من راى

— ٥٩۱ —

تاريخى ۲۳٤

وجهى مركزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شريك له

دوره‌سنده (داخلا) : بسم الله ضرب هذا الدينر بسر من راى
سنه اربع وثلثين ومايتين

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهرى مركزنده : لله
محمد
رسول
الله
المتوكل على الله

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

التون، وزنى ۱ م، ٤ ¾ ط. قطرى ۲۱

المتوكليه

— ٥٩٢ —

تاريخى ٢٤٧

وجهى مركزنده : لا اله الا
الله وحــده
لاشريك له
المعتز بالله [*]

دوره‌سنده (داخلا) : بسم الله ضرب هذا الدينر بالمدينة المتوكليه سنة سبع واربعين ومايتين

» (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهرى مركزنده : لله
محمــد
رســول
الــله
المتوكل على الله

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

لوحه ٣ (بيشل) التون ، وزنى ١ م، ¾٤ ط. قطرى ١٦

[*] (المعتز بالله) متوكل على اللهك مخدومى اولوب بالاخره مقام خلافته كلمشدر. پدرينك زماننده ٢٤٠ تاريخندن صكره اخراج اولنان سكه‌لره اسمى ضرب اولنمشدر.

المحمديه

— ٥٩٣ —

تاريخى ٢٣٤

وجهى مركزنده : لا اله الا
الله وحــده
لا شريك له

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدينر بالمحمديه سنه اربع وثلثين ومايتين

» (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهرى بالاده كينك عينى عباره‌يى شاملدر.

(بيشل) التون ، وزنى ١ م، ٤ ط. قطرى ٢٠

مرو

— ٥٩٤ —

تاريخى ٢٤١

وجهى مركزنده : لا الـه الا
الله وحــده
لا شريك له
المعتز بالله

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدينر بمرو سنه احدى واربعين ومايتين

ظهرى برداڑه ايچنده : لله
محمــد
رســول
الــله
المتوكل على الله

لوحه ٣ (بيشل) التون، وزنى ½١٢ ط. قطرى ١٦

مصر

— ٥٩٥ —

تاريخى ٢٣٣

وجهى مركزنده : لا الـه الا
الله وحـده
لاشريك له

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدينر بمصر سنه ثاث وثلثين ومايتين

» (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهرى بر دائره ايچنده : لله
محمـــد
رســـول
الـــله
المتوكل على الله

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ) المشركون

التون، وزنى ١ م قطرى ٢٠

— ٥٩٦ —

تاريخى ٢٤٥

بمصر سنه خمس واربعين ومايتين

وجهنك مركزى زيرنده (المعتز بالله) محرردر.

التون ، وزنى ١ م، ٥ ط. قطرى ١٧

— ٥٩٧ —

تاريخى ٢٤٧

بمصر سنه سبع واربعين ومايتين

بالاده‌كينك عينى نقش و عباره‌ده‌در.

(بيمثل) التون ، وزنى ١ م، ٥ ط. قطرى ١٧

كموش

مدينة السلام

— ٥٩٨ —

تاريخى ٢٤٧

وجهى مركزنده : لا اله الا
الله وحـده
لا شريك له
المعتز بالله

دوره‌سنده (داخلاً) : ضرب هذا الدرهم بمدينة السلام سنه سبع واربعين ومايتين

» (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهرى بر دائره ايچنده : لله
محمـــد
رســـول
الـــله
المتوكل على الله

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ) المشركون

(بيمثل) (دليكلى) وزنى ٢٣ ١/٤ ط. قطرى ٢٠

١١ ابو جعفر محمد المنتصر بالله

٢٤٧ — ٢٤٨

مشار اليه المنتصر باللهك يالكز (سر من راى) ده ضرب اولنمش كموش سكه‌لرى اولوب ديكر سكه‌لرينى هيچ بر قتالوقده كوره‌مدم . موزهٔ همايونك قولكسيوننده ايسه آنلردن دخى بولنه‌مامشدر .

١٢ ابو العباس احمد المستعين بالله

٢٤٨ — ٢٥١

التون

صنعا

— ٥٩٩ —

تاريخى ٢٤٩

وجهى مركزنده :
لا اله الا
الله وحده
لاشريك له
العباس بن
امير المومنين

دوره‌سنده: بسم الله ضرب هذا الدينر بصنعا سنه تسع واربعين ومايتين

ظهرى مركزنده :
لله
محمد
رسول
الله
المستعين بالله

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

لوحه ٤ (بمثل) التون ، وزنى ١٤½ ط . قطرى ١٨

مصر

— ٦٠٠ —

تاریخی ٢٤٩

وجهی مرکزنده : لا اله الا
الله وحده
لاشریك له
العباس بن
امیر المومنین

دورەسنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدینر بمصر سنه تسع واربعین ومایتین

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهری بالادەکی التونه مشابهدر .

(دلیکلی) التون ، وزنی ١ م، ٣ ١/٤ ط . قطری ٢٢

اشبو التونلرده محرر اولان (العباس) خلیفهٔ مشار الیه مستعین باللهك مخدومیدر .

مشار الیه زماننده کموش سکه دخی ضرب ایدلمش اولدیغی بعض قتالوقلردن آکلاشیلەیور .

---

١٣ ابو عبدالله محمد المعتز بالله

٢٥١ — ٢٥٥

کموش

سر من رای

— ٦٠١ —

تاریخی ٢٥١

وجهی مرکزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شریك له

دورەسنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدرهم بسر من رای سنه احدی وخمسین ومایتین

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهری مرکزنده : الله
محمد
رسول
الله
المعتز بالله
امیر المومنین

دورەسنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

وزنی ١٣ ١/٢ ط . قطری ٢٠

— ٦٠٢ —

تاریخی ٢٥١

رسم خطی فرقلیجه‌در .

(دلیکلی)   قطری ٢١

مشارالیه المعتز زماننده التون سکه دخی ضرب ایدلمش ایسه‌ده اشبو طاقمده موجودی یوقدر .

١٤ ابو اسحاق محمد المهتدی بالله

٢٥٥ — ٢٥٦

خلیفهٔ مشارالیه نامنه بعض التون وکموش سکه ضرب اولنمش ایسه‌ده خلافتی پك آز اولدیغندن سکه‌لری دخی نادردر. موزهٔ همایونك مسکوکاتی ایچنده بونلردن ظهور ایتمامشدر .

١٥ ابو العباس احمد المعتمد على الله

٢٥٦ — ٢٧٩

التون

الرافقه

— ٦٠٣ —

تاریخی ٢٧١

وجهی مرکزنده :

لا اله الا

الله وحده

لا شریك له

المفوض الى الله

دورەسنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدينر بالرافقة سنه احدى وسبعين ومايتين

» (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهری بر دائره ایچنده :

لله

محمد

رسول

الله

المعتمد على الله

احمد بن الموفق بالله

دورەسنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

لوحه ٤ (بیمثل) التون، وزنی ١ م ٣ ٣/٤ ط. قطری ٢٤

اشبو سکه‌ده درت اسم محرردر . بریسی (المعتمد على الله) که او تاریخده خلیفه بولنان صاحب سکه‌نك اسمیدر . دیکری (الموفق بالله) اولوب المعتمدك برادری و وکیل مطلقی ایدی . اوچنجیسی (احمد) اولوب بوده مشارالیه الموفقك مخدومی و المعتمددن صکره خلیفه اولان (ابو العباس احمد المعتضد بالله) در . دردنجیسی دخی (المفوض الى الله) که اسمی جعفر اولوب خلیفه المعتمدك اوغلیدر .

(رافقه) ده ٢٧٤ سالنده دخی اشبو سکه‌نك عینی ضرب اولنوب بردانه‌سی فرانسه مسکوکات قبینه‌سی قتالوغنده کوسترلمشدر . ٢٧٣ و ٢٧٥ سنه‌لرنده بنی طولوندن خمارویهك اسمنی شامل اوله‌رق ینه رافقه‌ده کسلمش سکه‌لر بولندیغی جهتله سنتین مذکورتینك مابیننده یعنی ٢٧٤ ده یالکز خلیفه اسمنه مضروب اولان مذکور سکه‌نك جالب نظر دقت اولدیغنی مذکور قتالوق مؤلفی (لاووا) ذکر ایده‌یور . Lavoix, Kha. Ori. P. 248.

زیرده بنی طولون مسکوکاتنه دخی مراجعت اولنه .

سر من راى

— ٦٠٤ —

تاریخی ٢٥٦

وجهی مرکزنده :

لا اله الا

الله وحده

لا شریك له

جعفر

دورەسنده (داخلا) : بسم الله ضرب هذا الدينر بسر من راى سنه ست وخمسين ومايتين

» (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهری بر دائره ایچنده :

لله

محمد

رسول

الله

المعتمد على الله

دورەسنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

(بیمثل) التون، وزنی ١ م، ٥ ١/٤ ط. قطری ٢٢

اشبو سکه‌نك وجهی مرکزنده محرر اولان (جعفر) بالاده ذکر اولندیغی وجهله خلیفه المعتمدك مخدومی المفوض الى اللهك اسمیدر .

— ٦٠٥ —

تاريخى ٢٧١

بسر من راى سنه احدى وسبعين ومايتين

وجهنك مركزى زيرنده (جعفر) يرينه (المفوض الى الله) محرردر .

ظهرى بردائره ايچنده : لله

محمـــد

رســـول

الـــله

المعتمد على الله

ذوالوزارتين

دوره‌سى ديكرلرينك عينيدر .

(بيشل) آلتون، وزنى ١ م، ٣ ٣/٤ ط قطرى ٢٤

(ذو الوزارتين) اشبو عنوانك صاحبى حقنده بركونه معلومات تاريخيه‌يه ظفرياب اوله‌مدم . احتمالاته كوره (الموفق بالله) اولزمان رأس اموره بولنمغله انك لقبى اولمليدر .

مدينة السلام

— ٦٠٦ —

تاريخى ٢٦١

بمدينة السلام سنه احدى وستين ومايتين

بالاده‌كى (٦٠٤) نومرولى سكه‌نك عينى عباره و اسملرى حاويدر .

(لله الامر) آية كريمه‌سنك اولنده (S) اشارت واردر .

آلتون ، وزنى ١ م، ٤ ٣/٤ ط . قطرى ٢٢

كموش

سر من راى

— ٦٠٧ —

تاريخى ٢٥٧

وجهى مركزنده : لا اله الا

الله وحـده

لا شريك له

جعفر

دوره‌سنده (داخلاً): بسم الله ضرب هذا الدرهم بسر من راى سنه سبع وخمسين ومايتين

» (خارجاً): لله الامر من قبل (الخ)

ظهرى چفته دائره ايچنده : لله

محمـــد

رســـول

الـــله

المعتمد على الله

م

دوره‌سى ديكرلرينه مشابهدر .

وزنى ١٢ ٣/٤ ط. قطرى ٢٣

فارس

— ٦٠٨ —

تاریخی ٢٧٣

وجهی مرکزنده : لا اله الا
الله وحـــــده
لا شريك له
المفوض الى الله
محمد بن عمرو

دوره‌سنده (داخلا) : بسم (الخ) بفارس سـنه ثلث وسبعين ومايتين

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهری چفته دائره ایچنده : لله
محمــــــد
رســـــول
الـــــــله
المعتمد على الله
عمرو بن الليث

دوره‌سی دیکرلری کبیدر .

(بیمثل) وزنی ١ م . قطری ٢٢

(عمرو بن الليث) بنو صفاردندر . ٢٦٦ سالنده برادری یعقوب بن اللیثك وفاتی اوزرینه خلیفه معتمدك برادری الموفق طرفـندن خرسان، فارس، اصفهان، وسجستان والیلکلرینـه تعیین اولنوب برقاچ دفعه عزل ونصب اولنـدقدن صکره ٢٨٨ ده وفاة ایتمشدر. بوعائله‌یه عائد مسکوکات بعض قتالوقلرده آیروجه کوسترلمش ایسه‌ده مومی‌الیه‌عمرو عادتا بروالی صفتنده اجرای حکومت ایتمش امرادن اولدیغی جهتله بز اشبوسکه‌یی خلفای‌عباسیه مسکوکاتی صره‌سنه کچورمکی دها مناسب‌کوردك .

اشبو سکه‌نك ظهرنده اسمی بولنان محمد عمروك مخدومی اولوب پدرینك حیاتنده وفاة ایتدکه عمرودن صکره محمدك مخدومی طاهر برمدت بلاد مذکوره حکومتنده بولنمشدر. (ترجمهٔ صحایف الاخبار جلد ٢ صحیفه ٢٤٠ و ٤٢٢)

١٦ ابو العباس احمد المعتضد بالله

٢٧٩ — ٢٨٩

كموش

— ٦٠٩ —

ثلث ، محل ضربی یازلمامشدر . تاریخی ٢٨٢

وجهی مرکزده : امیر
المــو
منين

دوره‌سنده دائره‌لر آره‌سنده : بسم الله ضرب سنة اثنتين وثمنين ومايتين

ظهری مرکزده : لـــله
المعتضد
بالـــله

دوره‌سنده دائره‌لر آره‌سنده : لا اله الا الله محمد رسول الله

لوحه ٤ (بیمثل) وزنی ٤ $\frac{1}{4}$ ط. قطری ١٣

بوسکه‌نك عینی نقشده فقط ١٨ میلیمترو قطرنده و ١٥ قیراط وزننده اولمق اوزره (لاووا) قتالوغنده برسکه درج وارائه ایتمشدر. Lavoix, Kha. Orie. p. 263.

شيراز

— ٦١٠ —

تاريخى ٢٨٧

وجهى مركزنده : لا اله الا
الله وحده
لاشريك له

دوره‌سنده (داخلا): بسم (الخ) بشيراز سنه سبع وثمنين ومايتين
» (خارجاً): لله الامر من قبل (الخ)

ظهرى بر دائره ایچنده : لله
محمد
رسول
الله
المعتضد بالله

دوره‌سنده: محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

وزنى ١ م   قطرى ٢٤

اشبو تاريخ ايله مورخ و بيمثل اولملق اوزره (لاووا) قتالوغنده بر سكه درج ايتمشدر. Lavoix, Kha. Orie. p. 266

مدينة السلام

— ٦١١ —

تاريخى ٢٨٤

بمدينة السلام سنه اربع و ثمنين و مايتين

وجهنك مركزيله دورهٔ داخليه و خارجه‌سى دائره‌لر ايله مستديردر.

وزنى ١٥ ط.   قطرى ٢٣

— ٦١٢ —

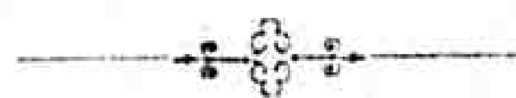
تاريخى ٢٨٨

بمدينة السلام سنه ثمان وثمنين ومايتين

وجهنك مركز و دوره‌سنده دائره‌لر يوقدر.

قطرى ٢٥

مشار اليه المعتضد بالله التون سكه دخى ضرب ايتديرمش ايسه‌ده اشبو قولكسيونده موجودى بولنه‌مامشدر.

١٧ ابو محمد على المكتفى بالله

٢٨٩ — ٢٩٥

كموش

تستر من الاهواز

— ٦١٣ —

تاريخى ٢٩٣

وجهى مركزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شريك له

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدرهم بتستر من الاهواز سنه ثلث وتسعين ومايتين .

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهرى بر دائره ايچنده : لله
محمد
رسول
الله
المكتفى بالله

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

(بيشل) وزنى ١ م. قطرى ٢٤

رأس العين

— ٦١٤ —

تاريخى ٢٩١

وجهى مركزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شريك له
ولى الدوله

دوره‌سنده (داخلا) : بسم الله ضرب هذا الدرهم برأس العين سنه احدى وتسعين ومايتين

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهرى بالاده‌كى كبيدر . مركزى چفته دائره ايله محاطدر .

لوحه ٤ (بيشل) وزنى ١٦ ط . قطرى ٢٥

(ولى الدوله) خليفهٔ مشاراليه مكتفى باللهك وزيرى اولان قاسم بن عبيداللهك لقبى اولمق ملحوظدر . تاريخلرده بو بابده معلوماته تصادف اولنه‌مدى .

سر من راى

— ٦١٥ —

تاريخى ٢٩٤

بسر من رأى سنة اربع وتسعين ومايتين

*وجهنك مركزى زيرنده (ولى الدوله) يوقدر.

وزنى ١ م. قطرى ٢٥

الکوفه

— ٦١٦ —

تاریخی ٢٩١

بالکوفه سنه احدی وتسعین ومایتین

وجهنك مرکزی زیرنده : (ولی الدوله) محرردر.

قطری ٢٦ وزنی $\frac{3}{4}$ ١١ ط .

مدینة السلام

— ٦١٧ —

تاریخی ٢٩١

بمدینة السلام سنه احدی وتسعین ومایتین

وجهنك مرکزی زیرنده : (ولی الدوله) محرردر.

قطری ٢٥ (دلیکلی) وزنی $\frac{3}{4}$ ١٤ ط .

— ٦١٨ —

تاریخی ٢٩١

یازیلری اوفاقدر .

قطری ٢٥

— ٦١٩ —

تاریخی ٢٩١

رسم خطی فرقلیدر .

قطری ٢٤

— ٦٢٠ —

تاریخی ٢٩٣

بمدینة السلام سنه ثلث و تسعین ومایتین

وجهنك مرکزی زیرنده : (ولی الدوله) محرر دکلدر .

قطری ٢٤

— ٦٢١ —

تاریخی ٢٩٣

یازیلری فرقلیجه‌در .

قطری ٢٣

— ٦٢٢ —

تاریخی ٢٩٥

بمدینة السلام سنه خمس وتسعین ومایتین

کذلك وجهنك مرکزنده (ولی الدوله) محرر دکلدر .

قطری ٢٥

— ٦٢٣ —

تاریخی ٢٩٥

جزئی فرقلیدر .

قطری ٢٤

— ٦٢٤ —

تاریخی ٢٩٥

نقشی و رسم خطی براز بشقه‌در .

قطری ٢٤

مصر

— ٦٢٥ —

تاریخی ٢٩٢

بمصر سنه اثنتین و تسعین و مایتین

کذلك وجهنك مرکزنده (ولی الدوله) محرر دکلدر.

لوحه ٤ (بمثل) وزنی $\frac{3}{4}$ ١٣ ط . قطری ٢٤

خلیفه المکتفی باللهك مصرده طولونیلره غلبه‌سی ٢٩٢ سنه‌سی ربیع الاولنده وقوعبولوب اشبو سکه عباسیلرك مصره دخوللریله برابر یعنی تاریخ مذکورده ضرب اولنمش دیمکدر. (لاووا) قتالوغنده اشبو سکه‌نك تاریخیله مورخ برالتون سکه نشر ایتمشدر. Lavoix, Kha. Ori. p. 270.

خلیفهٔ مشارالیهك التون سکه‌لرندن اشبو قولکسیونده ظهور ایتمامشدر.

۱۸ ابو الفضل جعفر المقتدر بالله

۲۹۵ — ۳۲۰

التون

اردبیل

— ۶۲۶ —

تاریخی ۲۹۷

وجهی مرکزنده :
لا اله الا
الله وحده
لا شریك له
الوزیر ابو الحسن
ر

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدینر باردبیل سنه سبع وتسعین ومایتین

« (خارجاً) : S لله الامر من قبل (الخ)

ظهری بردائره ایچنده :
لله
محمد
رسول
الله
المقتدر بالله
یوسف بن دیوداد
ه

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

لوحه ٤ (دلیکلی) التون ، وزنی ۱ م، ۲ ¾ ط. قطری ۲۲

اشبو سکه‌نك وجهی زیرنده اسمی بولنان (ابو الحسن) علی بن الفرات خلیفه المقتدرك او تاریخده مسند وزارتنده ایدی . ظهر سکه‌ده مندرج (یوسف بن دیوداد) مشهور (ابی الساج) اولوب برادری محمددن صکره ۲۸۸ ده آرزنجان والیسی نصب اولنمش ایدی . ۳۱۵ سالنده قرامطه ایله وقوعبولان محاربه‌ده وفات ایتمشدر. (ابن اثیر جلد ۸ صحیفه ۵۳) ابی‌الساج عائله‌سنكناملرینی حاوی اولان مسکوکات بعض قتالوقلرده باشلی باشنه کوسترلمکده ایسه‌ده بونلر خلفای عباسیه‌نك والیلری حکمنده بولنمسیله بز اشبو سکه‌نك مسکوکات عباسیه صره‌سنه ادخالنی مناسب کوردك .

الاهواز

— ۶۲۷ —

تاریخی ۳۰۶

وجهی مرکزنده :
لا اله الا
الله وحده
لا شریك له
ابو العباس بن
امیر المؤمنین

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم (الخ) بالاهواز سنه ست عشرة وثاثمایة

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهری بر دائره ایچنده :
لله
محمد
رسول
الله
المقتدر بالله

« دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

التون ، وزنی ۱ م، ۹ ½ ط . قطری ۲۵

(ابو العباس) خلیفه المقتدر باللهك مخدومی (الراضی بالله)ك کنیه‌سیدر . مقتدرك اکثری سکه‌لرنده اسمی واردر .

حلب

— ٦٢٨ —

تاريخى ٣١١

بحلب سنه احدى عشرة و ثلثماية

نقش و عبارەسى بالادەكى ٦٢٧ نومرولى التونك عينيدر .

(بيثل) التون، وزنى ١ م، ٢ $\frac{1}{4}$ ط . قطرى ٢٥

سوق الاهواز

— ٦٢٩ —

تاريخى ٣١٤

بسوق الاهواز سنه اربع عشرة وثلثماية

نقش و عبارەسى ٦٢٧ نومرولى التونه مشابه اولوب ظهرينك مركزى زيرنده بر (.)

(بيثل) التون، وزنى ١ م، ٢ $\frac{3}{4}$ ط . قطرى

— ٦٣٠ —

تاريخى ٣٢٠

بسوق الاهواز سنه عشرين و ثلثماية

وجهى بالادەكينك عينيدر .

ظهرى بر دائره ايچنده :

لله

محمـــــــد

رســـول

الـــــله

المقتدر بالله

عميد الدولة

دورەسى ديكرلرى كيبدر .

لوحه ٤ (بيثل) التون، وزنى ١ م $\frac{3}{4}$ ٤ ط قطرى ٢٥

(عميدالدوله) ٣٢٠ سالنده مسند وزارتده بولنان الحسين بن القاسمك لقبيدر. « فلقبه عميد الدولة وضرب اسمه على الدينار والدرهم » (ابن اثير جلد ٨ صحيفه ٧٤) (استانلى ـ لان ـ پول) انكلتره موزەسى مسكوكات شرقيه قتالوقلرى علاوەسنده (Ad. Vol. IX, P. 77.) مصرده مضروب ٣٢٠ تاريخلى بر سكه نشر ايتمش وبونده (عميد الدولة) مسكوك بولنمش اولمسيله اشبو عنوانك اولوقت مصر واليسى بولنان محمد بن طغجك اولمق احتمالنى بيان ايلمش ايسەده سهودر . زيرا بروجه محرر ابن اثيرك روايتى صحيح اولمقله برابر (لاووا) قتالوغنده ٣٢٠ تاريخيله (تستر من الاهواز) و (مدينة السلام) ده ضرب ايدلمش بويله ايكى سكه كوستروب بناءعليه يالكز مصرده دكل بالادەكى سكه ايله برابر مختلف درت محلده وبرتاريخده عينى عنوانى شامل سكەلر كسلمسى روايت مذكورەيى تأييد ايتمكدەدر .

ماه الكوفه

— ٦٣١ —

تاريخى ٣١١

بماه الكوفه سنه احدى عشرة وثلثماية

(٦٢٩) نومرولى التونه مشابهدر .

(بيثل) التون، وزنى ١ م ٤ ط . قطرى ٢٦

المحمديه

— ٦٣٢ —

تاريخى ٣٠٩

بالمحمديه سنه تسع وثلثماية

وجهى (٦٢٧) نومرولى التونه مشابهدر .

ظهرى بر دائره ايچنده :

لله

محمـــــــد

رســول الله

المقتــدر بالله

احمد بن على

دورەسى ديكرلرى كيبدر .

(بيثل) التون، وزنى ١ م $\frac{1}{2}$ ٢ ط. قطرى ٢٣

بالاده‌کی سکه‌ده اسمی بولنان (احمد بن علی) بن صعلوك (قم) عاملی اولدیغی حالده ٣٠٤ تاریخنده آل سامان اداره‌سنده بولنان محمدیه (ری) شهرینی ضبط ایله التی سنه قدر اورانك رأس اداره سنده بولندقدن صکره ٣١١ سالنده مخالفتنه مبنی ابن ابی الساج ایله وقوعبولان محاربه‌ده وفاة ایتمشدر. (ری) شهری بالاخره ینه آل سامان النه کچوب فقط ٣١٥ ده تکرار ابن ابی‌الساج ضبط ایله سالف‌الذکر احمدك برادری محمد بن علی بن صعلوکی اورایه مسلم نصب ایتمش وبرسنه صکره بتکرار سامانیلر استرداد ایلشدر. (ابن اثیر جلد ٨ صحیفه ٣٣ و ٤٥ و ٥٢) انکلتره‌موزه‌سی مسکوکات اسلامیه قتالوقلری علاوه‌سنده (Vol. IX, p. 48.) موسیو استانلی - لان - پول (محمد بن علی) نامنی شامل ٣١٥ تاریخلی ومحمدیه‌ده کسلمش برالتون سکه نشر ایتمش واشبو محمدك ٣١٦ تاریخنده خلیفه مقتدرك وزیری اولان محمد بن علی بن مقله اولمق احتمالنی بیان ایلشدر. فقط بوظن سهو اولوب محمد بن علی سالف البیان احمد بن علی صعلوکك برادری اولدیغنده شبهه یوقدر.

سنین مذکوره‌ده محمدیه‌ده ضرب اولنان مسکوکات سامانیه اشاغیده آل سامان سکه‌لری صره‌سنده کوریلور.

مدینة السلام

— ٦٣٣ —

تاریخی ٣٠٦

بمدینة السلام سنه ست وثلثمایة

٦٢٧ نومرولی التونه مشابه اولوب ظهرینك مرکزی زیرنده برهاء (ه)

التون، وزنی ١ م ٤ ط. قطری ٢٤

— ٦٣٤ —

تاریخی ٣١٢

بمدینة السلام سنه اثنتی عشرة وثلثمایة

ظهرینك مرکزی زیرنده (ه) منقوش دکلدر.

التون، وزنی ١ م ٣ ط. قطری ٢٤

کموش

الاهواز

— ٦٣٥ —

تاریخی ٣٠١

وجهی مرکزنده:
لا اله الا
الله وحده
لا شریك له
ابو العباس بن
امیر المؤمنین

دوره‌سنده (داخلا): بسم الله ضرب هذا الدرهم بالاهواز سنه احدی وثلثمایة

« (خارجاً): لله الامر من قبل (الخ)

ظهری بردائره ایچنده:
لله
محمد
رسول
الله
المقتدر بالله

دوره‌سنده: محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

(بمثل) وزنی ١ م ١ ط. قطری ٢٤

حران

— ٦٣٦ —

تاریخی ٣١٧

بحران سنه سبع عشرة و ثلثمایة

(بمثل) قطری ٢٤

سر من راى

— ٦٣٧ —

تاريخى ٣٠٢

بسر [من] راى سنه اثنتين و ثلثماية

(دليكلى) وزنى ١ م قطرى

شيراز

— ٦٣٨ —

تاريخى ٣٠٧

بشيراز سنه سبع و ثلثماية

(بيمثل) خلقه‌يه ربط اولنمشدر قطرى ٢٩

— ٦٣٩ —

تاريخى ٣٠٩

بشيراز سنه تسع و ثلثماية

(بيمثل) (دليكلى) قطرى

الكوفه

— ٦٤٠ —

تاريخى ٣١٩

بالكوفه سنه تسع عشرة و ثلثماية

ظهرينك مركزنده ايكنجيله اوچنجى سطر آره‌سنده (٠) ومركزلرى اطرافى چفته دائره ايله مستديردر .

لوحه ٤ وزنى ١ م ١/٢ ط قطرى ٢٤

(لاووا) قتالوغنده اشبو تاريخده‌كى برسكه‌يى بيمثل اولمق اوزره نشرايتمشدر.

Lavoix, Kha. Ori. p. 296

مدينة السلام

— ٦٤١ —

تاريخى ٢٩٥

بمدينة السلام سنة خمس وتسعين ومايتين

ظهرينك مركزى بردائره ايله محاطدر.

(بيمثل) وزنى ١ م قطرى ٢٦

— ٦٤٢ —

تاريخى ٢٩٦

بمدينة السلام سنه ست وتسعين و مايتين

وجهنك مركزنده كلمهٔ توحيددن صكره: { ابوالعباس بن / امير المومنين } عباره‌سى يازلامشدر .

ظهرينك مركزى ايكى دائره ايله مستديردر.

قطرى ٢٧

— ٦٤٣ —

تاريخى ٢٩٦

رسم خطى فرقليجه‌در .

قطرى ٢٧

— ٦٤٤ —

تاريخى ٣٠٠

بمدينة السلام سنه ثلثماية

وجهنك مركزنده كلمهٔ توحيددن صكره: { ابوالعباس بن / امير المومنين } محرردر .

ظهرينك مركزى بر دائره ايله محاط اولوب زيرنده: (٠ ٠)

قطرى ٢٥

— ٦٤٥ —

تاریخی ٣٠٠

انجق ظهرینك مرکزی زیرنده : (. .) یوقدر.

قطری ٢٦ (یشل)

— ٦٤٦ —

تاریخی ٣٠١

بمدینة السلام سنه احدی وثلثمایة

قطری ٢٧

— ٦٤٧ —

تاریخی ٣٠٢

بمدینة السلام سنه اثنتین وثلثمایة

ظهرینك مرکزنده ایکنجی ایله اوچنجی سطر آره‌سنده : (٠)

قطری ٢٧ وزنی ١٣ ½ ط :

— ٦٤٨ —

تاریخی ٣٠٢

عینیدر .

قطری ٢٥

— ٦٤٩ —

تاریخی ٣٠٢

وجهنك مرکزنده سطرلر اره‌سنده : (٠) یوقدر .

قطری ٢٦

— ٦٥٠ —

تاریخی ٣٠٤

بمدینة السلام سنه اربع وثلثمایة

وجهنك مرکزی بر دائره ایله وظهرینك مرکزی ایکی دائره ایله محاطدر .

قطری ٢٦

— ٦٥١ —

تاریخی ٣٠٤

وجهنك مرکزی اطرافنده دائره یوقدر .

ظهرینك مرکزنده‌کی عباره‌نك زیرنده : (ر)

قطری ٢٥ (یشل)

— ٦٥٢ —

تاریخی ٣٠٥

بمدینة السلام سنه خمس وثلثمایة

ظهرینك مرکزی بر دائره ایله محاطدر. (ر) یوقدر

قطری ٢٥ (دلیکلی)

— ٦٥٣ —

تاریخی ٣٠٦

بمدینة السلام سنه ست و ثلثمایة

ظهرینك مرکزنده‌کی عباره‌نك زیرنده اشارت : (ں)

قطری ٢٥ (یشل)

— ٦٥٤ —

تاریخی ٣٠٧

بمدینة السلام سنه سبع وثلثمایة

وجهنك مرکزنده‌کی عباره‌نك زیرنده (٠)

ظهرینك « « « (ه)

قطری ٢٧

— ٦٥٥ —

تاريخی ٣٠٧

وجهنك مركزی زيرندهكی (٠) يوقدر.

قطری ٢٦

— ٦٥٦ —

تاريخی ٣٠٨

بمدينة السلام سنه ثمان وثلثماية

قطری ٢٧

— ٦٥٧ —

تاريخی ٣٠٨

براز فرقليدر.

(دليكلی) قطری ٢٦

— ٦٥٨ —

تاريخی ٣١١

بمدينة السلام سنة احدی عشرة وثلثماية

ظهرينك مركزی زيرنده برشی يوقدر. قطری ٢٧

— ٦٥٩ —

تاريخی ٣١١

يازيلری براز بشقهدر.

قطری ٢٦

— ٦٦٠ —

تاريخی ٣١٢

بمدينة السلام سنه اثنتی عشرة وثلثماية

ظهرينك مركزندهكی عبارهنك ايكنجی ايله اوچنجی سطری آرهسنده وبرده زيرنده: (٠)

قطری ٢٧

— ٦٦١ —

تاريخی ٣١٣

بمدينة السلام سنه ثلث عشرة وثلثماية

وجهنك مركزی بالاسنده: (:) وزيرنده: (.)

(بيتل) قطری ٢٦

— ٦٦٢ —

تاريخی ٣١٣

يازيلری فرقليدر. وجهنده نقطه يوقدر.

قطری ٢٥

— ٦٦٣ —

تاريخی ٣١٤

بمدينة السلام سنه اربع عشرة و ثلثماية

قطری ٢٥

— ٦٦٤ —

تاريخی ٣١٤

ظهرينك مركزی زيرنده: (٠)

قطری ٢٦

— ٦٦٥ —

تاريخى ٣١٥

بمدينة السلام سنه خمس عشرة و ثلثماية

قطرى ٢٦

— ٦٦٦ —

تاريخى ٣١٥

يازيلرى براز فرقليدر .

قطرى ٢٥

— ٦٦٧ —

تاريخى ٣١٧

بمدينة السلام سنه سبع عشرة و ثلثماية

قطرى ٢٨

— ٦٦٨ —

تاريخى ٣١٧

يازيلرى فرقليدر .

قطرى ٢٥

— ٦٦٩ —

تاريخى ٣١٨

بمدينة السلام سنه ثمان عشرة وثلثماية

قطرى ٢٦

— ٦٧٠ —

تاريخى ٣١٨

خط ونقشى فرقليجه‌در .

قطرى ٢٥

— ٦٧١ —

تاريخى ٣١٩

بمدينة السلام سنه تسع عشرة وثلثماية

وجهنك مركزى برداڭره ايله محاط اولوب بالاسنده : (.) ظهرينك مركزينك ايكنجى ايله اوچنجى سطرى بيننده وبرده زيرنده بر (.)

قطرى ٢٦

نصيبين

— ٦٧٢ —

تاريخى ٢٩٧

بنصيبين سنة سبع و تسعين ومايتين

وجهنك مركزنده يالكز كلمهٔ توحيد اولوب { ابوالعباس بن / امير المومنين } عباره‌سى محرر دكلدر.

(بمثل) قطرى ٢٧

١٩ ابو منصور محمد القاهر بالله

٣٢٠ — ٣٢٢

کموش

حلوان

— ٦٧٣ —

تاریخی ٣٢١

وجهی مرکزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شریك له
ابو القاسم بن
امیر المومنین

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدرهم بحلوان
سنه احد [ی وعشر]ن وثلثمایة

» (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهری بر دائره ایچنده : لله
محمد
رسول
الله
القاهر بالله

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

لوحه ٤   وزنی ١ م ½ ٨ ط .   قطری ٢٤

خلیفه قاهر باللهك مخدومی عبدالعزیزك کنیه‌سی بعض تاریخلرده (ابو القسم) دیو مضبوط ایسه‌ده اشبو سکه‌ده مندرج بولندیغی وجهله (ابوالقاسم) اوله‌جقدر.

سر من رای

— ٦٧٤ —

تاریخی ٣٢١

[سر م]ن رای سنه احدی وعشرین وثلثمایة

وزنی ١ م ١ ط . (براز بوزقدر)   قطری ٢٢

مدینة السلام

— ٦٧٥ —

تاریخی ٣٢٢

بمدینة السلام سنة اثنتین وعشرین وثلثمایة

وجهی (٦٧٣) نومرونك عینیدر .

ظهری مرکزنده : [لله]
محمد رسول الله
لله القاهر بالله
المنتقم من اعدا
الله لدین الله

دوره‌سی دیکرلری کبیدر .

وزنی ١٤ ط (ایتلمشدر)   قطری ٢٤

خلیفۀ مشارالیهك التون سکه‌لری بشقه قتالوقلرده دخی کورلمامشدر.

٢٠ ابو العباس احمد الراضی بالله

٣٢٢ — ٣٢٩

التون

مدينة السلام

— ٦٧٦ —

تاريخی ٣٢٢

وجهی مركزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شريك له

دوره‌سنده (داخلا) : بسم الله ضرب هذا الدينر بمدينة السلام سنة اثنتين وعشرين وثلثماية

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهری بردائره ایچنده : لله
محمد
رسول
الله
الراضی بالله

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

لوحه ٤ (بیضی) دلیکلی، التون، وزنی ١ م، ¼ ٥ ط. قطری ٢٣

کموش

— ٦٧٧ —

ثلث، محل ضربی یازلمامشدر. تاریخی ٣٢٦

وجهی مرکزده : لا اله الا
الله وحده
لا شریك له
• عمر •

دوره‌سنده (داخلا) : بسم الله ضرب هذا الدرهم سنه ست وعشرین وثلثمایة

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهری بر دائره ایچنده : لله
محمد
رسول الله
الراضی بالله
احمد

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

(بیضی) (کنارلری کسیکدر) وزنی ¼ ٥ ط. قطری ١٥

اشبو سکه‌ده اسملری مندرج اولان (عمر) ایله (احمد) ك کیم اولدقلرینی اکلایه‌مدق. انجق (احمد) بو تاریخلرده مصادف اوله‌رق خرسان والیسی بولنان ابی علی احمد بن محتاج اولمق احتمالدر. سکه‌نك محل ضربنك محرر اولمامسی دخی مذکور اسملرك بیلنمسنی اشکال ایلکده‌در.

البصره

— ٦٧٨ —

تاريخى ٣٢٢

وجهى — مركزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شريك له

دوره‌سنده (داخلا) : بسم (الخ) بالبصره سنة اثنتين وعشرين وثلثماية

» (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهرى — بر دائره ايچنده : لله
محمد
رسول
الله
الراضى بالله

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

وزنى ١ م، ١ ١/٤ ط. — قطرى ٢٦

سر من راى

— ٦٧٩ —

تاريخى ٣٢٣

بسر من راى سنه ثلث وعشرين وثلثماية

وزنى ١٤ ١/٢ ط. — قطرى ٢٥

— ٦٨٠ —

تاريخى ٣٢٣

رسم خطى فرقليجه‌در .

قطرى ٢٦

— ٦٨١ —

تاريخى ٣٢٣

بودخى فرقليدر .

قطرى ٢٧

الكوفه

— ٦٨٢ —

تاريخى ٣٢٦

بالكوفه سنه ست وعشرين وثلثماية

(٦٧٨) نومرولى سكه‌نك عينى اولوب وجهنك مركزى بالاسنده برنقطه واردر . شويله :

لا اله الا
الله وحده
لا شريك له

وزنى ١ م، ٢ ٣/٤ ط. — قطرى ٢٦

(لاووا) قتالوغنده اشبو تاريخله مورخ وكذلك كوفه‌ده مضروب بر سكه‌يى (بيچل) اولق اوزره كوسترمشدر. Lavoix, Kha. Ori. P. 341.

— ٦٨٣ —

تاريخى ٣٢٨

وجهى مركزنده: لا اله الا
الله وحده
لا شريك له
ابو الفضل
بن امير المومنين

دوره‌سنده (داخلاً): بسم (الخ) بالكوفه سنه ثمان وعشرين وثلثماية

« (خارجاً): لله الامر من قبل (الخ)

ظهرى عباراتى بالاده كيلرك عينيدر.

لوحه ٤ (بيشل) قطرى ٢٥

(ابو الفضل) خليفه راضى باللهك اوغلى عبداللهك كنيه‌سيدر. خليفه اولمامشدر.

مدينة السلام

— ٦٨٤ —

تاريخى ٣٢٢

بمدينة السلام سنه اثنتين وعشرين وثلثماية

وجهنده كلمهٔ توحيددن صكره: {ابو الفضل بن / امير المؤمنين} عباره‌سى محرر دكلدر.

(٦٧٨) نومرونك عينيدر.

(دليكلى) وزنى ١٢ ط. قطرى ٢٦

— ٦٨٥ —

تاريخى ٣٢٢

وجهنك مركزيله دوره‌سنده‌كى عباره‌لر بر دائره ايله محاطدر.

قطرى ٢٧

— ٦٨٦ —

تاريخى ٣٢٢

وجهنك يالكز مركزى بر دائره ايله محاط اولديغى كبى ظهرينك مركزى دخى ايكى يرينه بر دائره ايله مستديردر.

قطرى ٢٥

— ٦٨٧ —

تاريخى ٣٢٣

بمدينة السلام سنه ثلث وعشرين وثلثماية

وجهنك مركزنده دائره يوقدر. ظهرينك مركزى ايكى دائره ايله محاطدر.

قطرى ٢٧

— ٦٨٨ —

تاريخى ٣٢٤

بمدينة السلام سنه اربع وعشرين وثلثماية

ظهرينك مركزى زيرنده بر (د) دال منقوشدر. شويله:

لله
محمد
رسول
الله
الراضى بالله
د

قطرى ٢٦

— ٦٨٩ —

تاريخى ٣٢٤

وجهنك ايكى دوره‌سى بيننده بر دائره واردر .

قطرى ٢٧

— ٦٩٠ —

تاريخى ٣٢٤

وجهنك دوره‌لرى اره‌سنده دائره يوقدر .

ظهرينك مركزى اطرافنده ايكى يرينه بر دائره واردر .

قطرى ٢٧

— ٦٩١ —

تاريخى ٣٢٤

ظهرينك مركزنده (الراضى بالله)ك زيرنده : (د) يوقدر .

قطرى ٢٥

— ٦٩٢ —

تاريخى ٣٢٥

بمدينة السلام سنه خمس وعشرين وثلثماية

ظهرينك مركزى زيرنده : (د) منقوشدر .

قطرى ٢٤

— ٦٩٣ —

تاريخى ٣٢٥

يازيلرى جزئى فرقليدر .

قطرى ٢٥

— ٦٩٤ —

تاريخى ٣٢٥

وجهنك مركزيله دوره‌لرى آره‌سى دائره‌لر ايله محاطدر .

قطرى ٢٤

— ٦٩٥ —

تاريخى ٣٢٥

وجهنك يالكز مركزى بر دائره ايله محاطدر .

قطرى ٢٤

— ٦٩٦ —

تاريخى ٣٢٦

بمدينة السلام سنه ست وعشرين وثلثماية

ظهرينك مركزى ايكى دائره ايله مستديردر .

قطرى ٢٥

— ٦٩٧ —

تاريخى ٣٢٦

ظهرينك مركزى اطرافنده ايكى يرينه بر دائره واردر .

قطرى ٢٥

— ٦٩٨ —

تاريخى ٣٢٦

ظهرينك مركزى ايكى دائره ايله محاط اولوب زيرنده : (د) يوقدر .

قطرى ٢٦

— ٦٩٩ —

تاريخى ٣٢٦

يازيلرى پك اينجه وظهرينك مركزى بر دائره ايله مستديردر .

قطرى ٢٤ (كنارى قيريق)

— ٧٠٠ —

تاريخی ٣٢٧

بمدينة السلام سنه سبع وعشرين وثلثماية

وجهنك مركزنده كلمهٔ توحيددن صكره : { ابو الفضل بن / امير المومنين } عباره‌سی محرردر .

(٦٨٣) نومرونك عينيدر .

ظهرينك مركزی ايكی دائره ايله مستديردر .

وزنی ١٤ ط . قطری ٢٥

— ٧٠١ —

تاريخی ٣٢٧

عباره‌سی عينی اولوب يازيلری فرقليدر .

قطری ٢٥

— ٧٠٢ —

تاريخی ٣٢٧

نقشی براز فرقليدر .

قطری ٢٥

— ٧٠٣ —

تاريخی ٣٢٨

بمدينة السلام سنة ثمان وعشرين وثلثماية

قطری ٢٥

— ٧٠٤ —

تاريخی ٣٢٨

جزئی فرقليدر .

قطری ٢٦

— ٧٠٥ —

تاريخی ٣٢٨

يازيلری اينجه‌در .

(كناری كبيكدر) قطری ٢٣

— ٧٠٦ —

تاريخی ٣٢٩

بمدينة السلام سنه تسع وعشرين وثلثماية

وجهنك مركزنده كلمهٔ توحيددن صكره : { ابو الفضل بن / امير المومنين } يازلمامشدر .

ظهرينك مركزی زيرنده : (د) منقوشدر .

(بيثل) قطری ٢٤

— ٧٠٧ —

تاريخی ٣٢٩

بمدينة السلام سنه تسع وعشرين (وثلثماية) «يازلمامشدر .»

ظهرينك مركزی زيرنده : (د) يوقدر .

(بيثل) قطری ٢٥

واسط

— ٧٠٨ —

تاريخی ٣٢٦

بواسط سنه ست وعشرين وثلثماية

ظهرينك مركزی زيرنده : (د) يوقدر .

وزنی ١٣½ ط . قطری ٢٤

— ٧٠٩ —

تاريخى ٣٢٨

بواسط سنه ثمان وعشرين وثلثماية

وجهنك مركزنده كلمهٔ توحيددن صكره : { ابو الفضل بن / امير المومنين } عباره‌سى محرردر.

(بمثل) قطرى ٢٤

٢١ ابو اسحاق ابراهيم المتقى لله

٣٢٩ — ٣٣٣

كموش

البصره

— ٧١٠ —

تاريخى ٣٣٠

وجهى مركزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شريك له
ابو منصور بن
امير المؤمنين

دوره‌سنده (داخلاً): بسم الله ضرب هذا الدرهم بالبصره سنه ثلثين وثلثماية

» (خارجاً): لله الامر من قبل (الخ)

ظهرى بردائره ايچنده : لله
محمد
رسول
الله
المتقى لله

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

وزنى ١٤¼ ط. قطرى ٢٤

(ابو منصور) خليفه متقى للهك مخدوميدر.

— ۷۱۱ —

تاریخی ۳۳۰

رسم خط ونقشی براز فرقلیدر .

قطری ۲٤

اشبو سکه‌لرك عینی (لاووا) قتالوغنده (بیمثل) اولمق اوزره کوسترمشدر. (Lavoix, Kha. Ori. p. 315.) واقعا ۳۳۰ تاریخنده خطهٔ عراقیه‌ده بنو حمدانكناملری محرر اوله‌رق مسکوکات ضرب واخراج اولنمغه باشلامسیله سنهٔ مذکوره‌ده یالکز خلیفه المتقی باللهك اسمنه کسلمش سکه‌لر پك نادردر .

زیرده بنو حمدان مسکوکاتنه مراجعت اولنه .

الکوفه

— ۷۱۲ —

تاریخی ۳۲۹

بالکوفه سنه تسع وعشرین وثلثمایة

وزنی ۱۵ ¾ ط . قطری ۲۳

مدینة السلام

— ۷۱۳ —

تاریخی ۳۲۹

بمدینة السلام سنه تسع وعشرین و ثلثمایة

ظهرینك مرکزی ایکی دائره ایله مستدیردر .

وزنی ۱۲ ¾ ط . قطری ۲۳

— ۷۱٤ —

تاریخی ۳۲۹

یازیلری اینجه وقطعه‌سی براز کوچکدر .

وزنی ۱ م، ۱ ½ ط . قطری ۲۳

— ۷۱۵ —

تاریخی ۳۲۹

وجهی مرکزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شریك له
ابو الحسین یحکم
مولی امیر المؤمنین

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدرهم بمدینة السلام سنه تسع وعشرین وثلثمایة

» (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهری بردائره ایچنده : لله
محمد
رسول
الله
المتقی لله

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

وزنی ۱ م . قطری ۲۵

— ۷۱٦ —

تاریخی ۳۲۹

ظهرینك مرکزی بر برینه ایکی دائره ایله مستدیر در .

قطری ۲۵

— ٧١٧ —

تاريخى ٣٢٩

عينى اولوب يازيلرى براز اينجه در .

وزنى ١٣ ط .   قطرى ٢٥

— ٧١٨ —

تاريخى ٣٢٩

وجهنك مركزى دخى بر دائره ايله و ظهرى ايكى دائره ايله محاطدر .

لوحه ٤   (كنارى قيريق)   قطرى ٢٦

بالاده ٧١٥ — ٧١٨ نومرولى درت عدد سكه‌ده اسمى محرر اولان (ابو الحسين بجكم) امراى اتراكدن اولوب راضى خليفه عصرنده واسط واليسى اوله‌رق مؤخراً اميرالامرا نصب اولنمش وخليفه المتقى دخى بدايت خلافتنده كندوسنى اميرالامرالق مسندنده ابقا ايلمشدر . ٣٢٩ سنه‌سى اواخرنده وفاة ايتمشدر.

بو ذاتك اسمى بعض روايته كوره تركجه اوله‌رق (بجكم) اولديغى حالده بالاخره تعريب ايله (بحكم) اولمشدر.

منجم باشى ديبوركه: «بحكم لفظنده مشهور صيغهٔ مضارع ايله اولوب بعض معتمد عليه نسخه‌ده (بَحْكُم) ديو مضبوط كوردم .» (صحايف الاخبار جلد ٢ صحيفه ١٧٢) .

بو اسمى ابن اثير وابى الفدا (بجكم) يازييورلر . فقط ياقوت ايله ابى الفدانك بعض نسخه‌سنده بأ وحأ ايله (بحكم) يازلمشدر . ابى المحاسن دخى بأ وجيم ايله (بجكم) يازه‌رق انجق حركه‌لرينى كاه فتحه ايله بَجكَم وكاه ضمه ايله بُجكُم تحرير ايلمش اولديغى كبى بأ وحأ ايله (بحكم) روايتنى دخى ذكر ايتمشدر (النجوم الزاهره فى ملوك مصر والقاهره جلد ٢ صحيفه ٢٢٢ و ٢٦٠)

ديكر طرفدن مؤرخين مشهوره‌دن ابو الفرج تاريخ مختصر الدولده ومنجم باشى سالف الذكر صحايف الاخبارده اسم مذكورى على العموم بأ وحأ ايله (بحكم) ديو ضبط وتحرير ايدوب خاجى خليفه ونظمى‌زاده وسائر مشاهير مؤلفين عثمانيه دخى بوصورتى قبول ايتمشلردر .

لسان فارسيده اوچ نقطه‌لى جيم ايله (بچكم) ايوان واوتاغ و برده قورد

معنالرينى افاده ايده‌يور. (برهان قاطع جلد ١ صحيفه ٢٤٣) حالبوكه برنقطه‌لى جيم ايله (بجكم) تركجه اعتبار اولنديغى حالده هيچ برمعنايى متضمن دكلدر.

حاصلى اسم مذكورك تحريفه اوغرامش اولديغنده شبهه يوقدر . فى الواقع موى اليهك اولوقت خطهٔ عراقيه‌ده كسب ايلمش اولديغى قوت وشهرته بناءً عربلر بأ ايله جيمك نقطه‌لرينى الصاق و شو صورتله بابى يايه تحويل ايله (بحكم) ايتمش اولدقلرى محتمل اولديغى كبى بالعكس اسم مذكورك اصلى بويله اولديغى حالده مروروزمانله اولنده‌كى يانك ايكى نقطه‌سنى تفريق ايله برنجى حرفى بايه قلب وايكنجى حرفى جيمه تبديل ايدرك (بجكم) ايتمشلردر . اكر (بچكم) ايسه قورد معناسنى افاده ايتمك اوزره فارسيدن مأخوذ اولمق لازم كله‌جكدر .

— ٧١٩ —

تاريخى ٣٣٠

وجهى   مركزنده :
لا اله الا
الله وحده
لا شريك له
ابو منصور بن
امير المؤمنين

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدرهم بمدينة السلام سنه ثلثين وثلثمايه

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهرى   ديكرلرينك عينى عباره‌يى شاملدر .

وزنى ١ م ، ١ ٣/٤ ط .   قطرى ٢٤

— ٧٢٠ —

تاريخى ٣٣٠

بالاده‌كينه مشابه اولوب يازيلرى براز كوچكدر .

(دليكلى)   وزنى ١٤ ١/٢ ط .   قطرى ٢٧

— ٧٢١ —

تاریخی ٣٣٣

بمدینة السلام سنه ثلث وثلثین وثلثمایة

ظهری بر دائره ایچنده : لله
محمد
رسول الله
صلی الله علیه
المتقی لله

دوره‌سی دیکرلری کبیدر .

وزنی ٩ ½ ط . قطری ٢٤

— ٧٢٢ —

تاریخی ٣٣٣

رسم خطی جزئی فرقلیدر .

قطری ٢٣

٢٢ ابو القاسم عبدالله المستکفی بالله

٣٣٣ — ٣٣٤

کموش

مدینة السلام

— ٧٢٣ —

تاریخی ٣٣٣

وجهی مرکزنده : ه
لا اله الا
الله وحده
لا شریك له
المظفر
ابو الوفا

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدرهم بمدینة السلام سنة ثلث وثلثین وثلثمایة

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهری بر دائره ایچنده : لله
محمد رسول
الله صلی الله
علیه و سلم
المستکفی بالله
الخلیفه

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

وزنی ١ م . قطری ٢٥

(المظفر ابو الوفا) امير الامرا (توزون) ك عنوانيدر. مومی‌اليه خليفه المتقی عصرنده و ٣٣١ سالنده امير الامرالق منصبنه تعيين اولنوب خليفه مستكفينك خلافتنده دخی كندوسی مسندنده ابقا قلنمش و ٣٣٤ سنه‌سی محرمنده وفات ايتمشدر. (لاووا) قتالوغنده مذكور سكه‌لر ايله خليفه المستكفينك ديكر سكه‌لری حقنده بعض مطالعه بيان ايتمش ايسه‌ده كوستردیكی سنه‌لرده بعض سهو اولوب مذكور قتالوقده ايسه اشبو سكه‌لردن يوقدر. Lavoix, Kha. Ori. p. 319

— ٧٢٤ —

تاريخی ٣٣٣

٧٢٣ نومرونك عينی اولوب يازيلری براز فرقليدر.

وزنی ١٤ ط. قطری ٢٤

— ٧٢٥ —

تاريخی ٣٣٣

وجهی بالاده‌كيلرك عينيدر.

ظهری ايكی دائره ايچنده: لله
محمـــد
رســول الله
صلی الله عليـه
المستكفی بالله
الخليفه
دوره‌سی ديكرلرينك عينيدر.

قطری ٢٥

— ٧٢٦ —

تاريخی ٣٣٣

وجهنك مركزی بردائره ايله محاطدر. وبالاسنده (٩) يوقدر.

ظهری ايكی دائره ايچنده: لله
محمـــد
رســول الله
صلی الله عليـه
المستكفی بالله
دوره‌سی ديكرلری كبيدر.

لوحه ٥ (يشل) قطری ٢٣

— ٧٢٧ —

تاريخی ٣٣٣

بالاده‌كينه مشابه اولوب انجق ظهرينك مركزی ايكی يرينه بردائره ايله مستديردر.

قطری ٢٤

— ٧٢٨ —

تاريخی ٣٣٤

وجهی مركزنده: لا اله الا الله
وحده لا شريك له
ابو الحسن محمـد
بن امير المؤمنين
دوره‌سنده: بسم (الخ) بمدينة السلام سنه اربع وثلثين وثلثماية

ظهری بردائره ایچنده :

الله
محمـــد رسـول
الله صـــلی الله
علیه وســلم
امام الحـــق
المستکفی بالله

دوره‌سی دیکرلرینك عینیدر .

وزنی ١ م، ٣¼ ط : قطری ٢٦

خلیفه المستکفی باللهك (امام الحق) لقبیله تلقب ایدوب بونی سکه‌لرنده دخی ضرب ایتدیردیکنی ابی المحاسن سویلیور . (النجوم الزاهره جلد ٢ صحیفه ٣٠٨) (امام الحق) عنوانی خلفای سالفه‌نك هیچ بری طرفندن استعمال اولنمامشدر . سکه‌نك وجهنده محرر اولان (ابو الحسن محمد) خلیفه مستکفینك مخدومی اولوب فقط خلافتی احراز ایتمامشدر .

— ٧٢٩ —

تاریخی ٣٣٤

یازیلری و قطعه‌سی براز اوفاقدر .

قطری ٢٢

— ٧٣٠ —

تاریخی ٣٣٤

وجهنك مرکزی اطرافنده بر دائره واردر .

قطری ٢٤

خلیفه مستکفی باللهك التون سکه‌لرینی دیکر قتالوقلرده دخی کورمدك .

٢٣ ابو القاسم الفضل المطیع لله

٣٣٤ — ٣٦٣

خلیفه المطیع للهك بریسی (عثر) ودیکری (فلسطین) ده ضرب اولنمش ایکی التون سکه‌سنی فرانسه مسکوکات قبینه‌سی قتالوغنده (لاووا) نشر ایتمشدر . Lavoix, Kha. Ori. P. 320—21.

آتیده امرای اخشیدیه مسکوکاتی شرحنه مراجعت اولنه.

موزهٔ همایونده خلیفهٔ مشارالیهك سکه‌لرندن هیچ ظهور ایتمامشدر . مشارالیهك عصرنده آل بویه وبنی حمدان طرفندن ضرب اولنمش مسکوکات آشاغیده محللرنده کوسترلمشدر .

*
* *

٣٦٣ سنه‌سندن ٥٥٥ سالنه قدر مقام خلافت عباسیه‌ده بولنمش اولان سکز ذاتك خلافتلرنده یعنی یکرمی دردنجی خلیفه‌دن اوتوز برنجی خلیفه المقتفی لامر اللهك زماننه قدر بالذات خلفا نامنه سکه ضرب اولنمیوب کرك مرکز خلافت عباسیه‌ده وکرك اورایه مربوط اولان ممالکده بالجمله مسکوکات بنو حمدان و آل بویه وسلاچقهٔ عراق و سائره اسملرینه قطع واخراج قلنمش وبونلرده عادت اولدیغی اوزره نام خلیفه علاوه ایدلمشدر.

بر حکومات مذکوره‌دن نیم مستقل اوله‌رق ظهور ایتمش وعباسیه فروعندن عد اولنمش اولانلرك سکه‌لرینی اشبو قتالوغك ذیلنده ترتیب وارائه ایلدك. او عصرلرده مستقل اوله‌رق اجرای حکومت ایدن ملوکك سکه‌لری ایسه منسوب اولدقلری اقوامه کوره بمنه‌تعالی آیروجه قتالوقلرده نشر اولنور .

٣٢ ابو المظفر يوسف المستنجد بالله

٥٥٥ — ٥٦٦

خليفهٔ مشاراليهك بالذات نامنه اولەرق مدينة السلامده ضرب ايدلمش التون سكەلرى بعض قتالوقلرده كورلمش اولوب موزهٔ همايونده موجودى يوقدر .

٣٣ ابو محمد الحسن المستضى بالله

٥٦٦ — ٥٧٥

مشاراليه المستضىباللهك دخى مدينة السلامده مضروب التون مسكوكاتى قتالوقلرده كورلمش ايسەده بوراده ظهور ايتمامشدر .

٣٤ ابو العباس احمد الناصرلدين الله

٥٧٥ — ٦٢٢

التون

مدينة السلام

— ٧٣١ —

تاريخى ٥٨٤

وجهى مركزنده : الامام

لا اله الا الله

وحده لاشريكله

النـــاصر لدين الله

امير المؤمنـــــين

دورەسنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هـذا الدينـار بمدينة السلام سنه اربع وثمنين وخمسماية

» (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهرى بر دائره ايچنده : لله

محمـــــــد

رســول الله

صلى الله عليه

دورەسنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

التون، وزنى $11\frac{3}{4}$ ط. قطرى ٢٧

(لاووا) اشبو التونك برەيني (بمثل) اولمق اوزره نشر ايتمشدر .

Lavoix, Kha, Ori. P. 325.

مشاراليهك كموش سكەلرى پك كورلمامش ايسەده التون سكەلردن دها انواعى ضرب اولنديغى بعض قتالوقلردن اكلاشيليور .

٣٥ ابو نصر محمد الظاهر بامر الله

٦٢٢ — ٦٢٣

خلیفهٔ مشارالیهك مدینة السلامده ضرب اولنمش ایکی نوع التون سکه‌سنی (لاووا) قتالوغنده نشر ایتمشدر. مشارالیهك مدت خلافتی طقوز بچق ماهدن عبارت اولمغله مسکوکاتی نادر بولنور. موزهٔ همایون طاقمنده بونلردن دخی ظهور ایتمامشدر.

٣٦ ابو جعفر المنصور المستنصر بالله

٦٢٣ — ٦٤٠

التون

مدینة السلام

— ٧٣٢ —

تاریخی ٦٢٤

وجهی مرکزنده: الامام
لا اله الا الله
وحده لا شریك له
المستنصر بالله
امیر المؤمنین

دوره‌سنده (داخلا): بسم الله ضرب هذا الدینار [بمدینة ال]سلام سنه اربع وعشرین وستمایة

» (خارجاً): لله الامر من قبل (الخ)

ظهری مضروب دکلدر.

التون، وزنی ٧ ٣/٤ ط. قطری ٢٥

کموش

مدینة السلام

— ٧٣٣ —

تاریخی ٦٣٦

وجهی مقوس دائره ایچنده:
لا اله الا
الله محمد
رسول الله

دوره‌سنده: بسم الله ضرب هذا الدرهم بمدینة السلام سنه ست وثلثین وستمایة

ظهری مقوس دائره ایچنده:
الامام
المستنصر
بالله امیر
المؤمنین

دوره‌سنده: نصر من الله وفتح قریب و بشر المؤمنین

« وجهیله ظهرینك كنارلرنده نقطه‌لی برر دائره واردر. »

لوحه ٥ وزنی ١٤ ١/٢ ط. قطری ٢١

(نصر من الله الخ) آیهٔ کریمه‌سی خلفا مسکوکاتی اوزرنده برنجی دفعه اوله‌رق بو زمان تحریر اولنمغه باشلامشدر.

— ٧٣٤ —

تاريخى ٦٣٧

بمدينة السلام سنة سبع وثلثين وستماية

قطرى ٢١

— ٧٣٥ —

تاريخى ٦٣٨

بمدينة السلام سنة ثمان و ثلثين وستماية

قطرى ٢٢

— ٧٣٦ —

تاريخى ٦٣٨

يازيلرى فرقليدر .

وزنى ١٣ ط .   قطرى ٢٠

— ٧٣٧ —

تاريخى ٦٣٩

بمدينة السلام سنة تسع وثلثين وستماية

قطرى ٢١

— ٧٣٨ —

تاريخى ٦٤٠

بمدينة السلام سنة اربعين وستماية

قطرى ٢٢

— ٧٣٩ —

تاريخى ٦٤٠

براز فرقليدر .

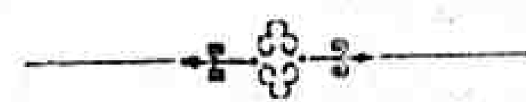
قطرى ٢١

— ٧٤٠ —

تاريخى ٦٤٠

نقشى فرقلبدر .

وزنى ١٤ ¼ ط .   قطرى ١٢

٣٧ ابو احمد عبدالله المستعصم بالله

٦٤٠ — ٦٥٦

التون

مدینة السلام

— ٧٤١ —

جفتهٔ دینار، تاریخی ٦٤٠

وجهی مقوس چیزکیلر ایچنده: الامام

لا اله الا الله
وحده لاشریك له
المستعصم بالله
امیر المؤمنین

بنصر الله

دوره‌سنده: بسم الله ضرب هذا الدینار بمدینة السلام سنه اربعین وستمایة

ظهری مقوس چیزکیلر ایچنده: الحمد لله

محمد
رسول الله
صلی الله علیه
وسلم

«دوره‌سنده: محمد رسول الله ارسله بالهدی (الی) کله

لوحه ٥ (دلیکلی) التون وزنی ٢ م، ٩ ١/٤ ط. قطری ٢٨

— ٧٤٢ —

تاریخی ٦٤٤

بالاده‌کینك عینی رسم ونقشده‌در.

بمدینة السلام سنه اربع [واربع]ین وستمایة

التون، وزنی ١ م. قطری ٢٦

— ٧٤٣ —

تاریخی سیلنمشدر

بالاده‌کیلره مشابهدر.

التون، وزنی ١ م، ٦ ١/٢ ط. قطری ٢٥

کموش

— ٧٤٤ —

ثلث، تاریخ ومحل ضربی یازلمامشدر.

وجهی المستعصم
الاما
م

ظهری رسول الله
صلی الله
علیه

وجهیله ظهرینك مرکزلری جفته چیزکیلی مثلثلر ایچنده‌در.

لوحه ٥ (بیضی) وزنی ٤ ١/٢ ط. قطری ١٦

اربل

— ٧٤٥ —

تاريخى ٦٤٠

وجهى ايكى دائره ايچنده: لا اله الا
الله محمـــد
رسـول الله

دوره‌سنده: بسم الله ضرب هـذا الدرهم باربل سـنه اربعين وستماية

ظهرى ايكى دائره ايچنده: الامام
المستعصم
بالله امير
المومنين

دوره‌سنده: [بسم الله] نصر من الله وفتح (الخ)

مركزلرينك يازيلرى كوفى ودوره‌لرينك يازيلرى نسخيدر. اطرافلرى بو رسمده دائره ايله محاطدر.

(بيشل) وزنى ١٥¼ ط. قطرى ٢٤

— ٧٤٦ —

تاريخى ٦٤٤

وجهى مقوس دائره ايچنده: عليه وآله
لا الـه الا
الله محمـد
رسول الله

دوره‌سنده: بسم (الخ) باربل سنه اربع واربعين وستماية

ظهرى مقوس دائره ايچنده: الامام
المستعصم
بالله امير
المؤمنين

دوره‌سنده: بسم الله نصر من الله وفتح (الخ)

يازيلرى كاملاً كوفى اولوب خارجاً اطرافلرنده نقطه‌لى دائره‌لر واردر.

(بيشل) وزنى ١٤ ط. قطرى ٢٣

— ٧٤٧ —

تاريخى ٦٤٨

باربل سنه ثمان واربعين وستماية

٧٤٥ نومرويه مشابه اولوب فقط يازيلرك جمله‌سى كوفى ومركزلرينك اطرافنده برر دوز دائره ايله درت عدد جوان قاشى منقوشدر.

(بيشل) قطرى ٢٣

— ٧٤٨ —

تاريخى ٦٥٣

باربل سنه ثلث وخمسين وستماية

نقشلرى بالاده‌كينه مشابهدر.

• اشبو تاريخلى بر سكه‌يى (لاووا) قتالوغنده (بيشل) اوله‌رق كوسترمشدر.
Kha. Ori. P. 339

قطرى ٢٤

مدينة السلام

— ٧٤٩ —

تاريخى ٦٤٠

وجهى — درت قوس ايچنده: لا اله الا
الله محمد
رسول الله

دوره‌سنده: بسم الله ضرب هذا الدرهم بمدينة السلام سنه اربعين و ستماية

ظهرى — درت قوس ايچنده: الامام
المستعصم
بالله امير
المؤمنين

دوره‌سنده: نصر من الله وفتح (الخ)

وزنى ١٤ ½ ط. قطرى ٢٣

— ٧٥٠ —

نصفيه، تاريخى ٦٤٠

بالاده‌كى نقش وعباره‌ده‌در.

(بيشل) وزنى ٧ ½ ط. قطرى ١٩

— ٧٥١ —

تاريخى ٦٤١

بمدينة السلام سنه احدى واربعين وستماية

وزنى ١٤ ¼ ط. قطرى ٢٣

— ٧٥٢ —

تاريخى ٦٤١

(احدى) كلمه‌سى يالكز (احد) يازلمشدر.

قطرى ٢٣

— ٧٥٣ —

تاريخى ٦٤١

نقشى فرقليجه‌در.

قطرى ٢٣

— ٧٥٤ —

تاريخى ٦٤٢

بمدينة السلام سنه اثنتين واربعين وستماية

ظهرى مركزينك بالا و زيرنده چيچك يوقدر.

قطرى ٢٣

— ٧٥٥ —

تاريخى ٦٤٢

نقشى فرقليجه‌در.

قطرى ٢٢

— ٧٥٦ —

تاریخی ٦٤٣

بمدينة السلام سنه ثلث واربعين وستماية

قطری ٢٢

— ٧٥٧ —

تاریخی ٦٤٣

رسم خطی و نقشی جزئی بشقه‌در .

قطری ٢٤

— ٧٥٨ —

نصفیه ، تاریخی ٦٤٤

بمدينة السلام سنه اربع واربعين وستماية

مرکزلری اطرافنده‌کی قوسلر چفته اولوب دردر عدد چیچك نقش اولنمامشدر .

وزنی ٧ ¾ ط .   قطری ١٨

— ٧٥٩ —

تاریخی ٦٤٥

بمدينة السلام سنه خمس واربعين وستماية

مرکزلری بری دوز دیکری مقوس دائره‌لر ایله محاط اولوب درت عدد چیچك نقش اولنمامشدر .

ایکی وجهی خارجاً نقشلی دائره ایله مستدیردر : ⧈⧈⧈⧈⧈

(بیضی) دلیکلی ، وزنی ١٥ ط .   قطری ٢٤

— ٧٦٠ —

تاریخی ٦٤٨

بمدينة السلام سنه ثمان و اربعين و ستماية

قطری ٢٢

— ٧٦١ —

نصفیه ، تاریخی ٦٥٠

بمدينة السلام سنه خمسين وستماية

وجهنك دورسنده (بسم الله) یازلمیوب (ضرب هذا) دن باشلامشدر .
مرکزلرینك اطرافلری چفته قوسلر ایله محاطدر .

وزنی ٧ ½ ط .   قطری ١٩

— ٧٦٢ —

نصفیه ، تاریخی ٦٥٠

بالاده‌کینه مشابهجه‌در .

قطری ١٩

— ٧٦٣ —

تاریخی ٦٥١

بمدينة السلام سنه احدى وخمسين وستماية

وجهنك دوره‌سنده‌کی عباره : (بسم الله ضرب) دیو باشلامشدر .

وزنی ١٤ ¾ ط .   قطری ٢٢

— ٧٦٤ —

نصفیه ، تاریخی ٦٥٥

بمدينة السلام سنه خمس وخمسين وستماية

(بیضی)   وزنی ٩ ½ ط .   قطری ١٩

خلفای عباسیه

باقر مسکوکاتی

— محل ضربلری محرر اولان مسکوکات —

اسملی، اسمسز وتاریخلی، تاریخسز

بلد

— ٧٦٥ —

تاریخی ١٥٥

وجهی بر دائره ایچنده: محمـــــد
رســـول
الــــله

دوره‌سنده: مما امر به الامیر موسی بن کعب ببلد سنه خمس وخمسین ومية

ظهری بردائره ایچنده: لا الـه الا
الله وحــده
لا شریکله

اطرافنده خلقه: ◎ ◎ ◎

قطری ٢٢

اشبو باقر المنصورك خلافتی زماننده ضرب اولنمش سکه‌لردندر. موسی ابن کعب ١٥٥ سالنده العباس ابن محمدك یرینه الجزیره والیسی اولمشیدی. (ابن اثیر جلد ٦ صحیفه ٢٣) (لاووا) قتالوغنده اشبو سکه‌نك برعینی کوسترمش وفقط (کعب) اسمنی سهو اوله‌رق (مصعب) قرائت ایتمشدر. Kha. Ori. P. 425.

الجزیره

— ٧٦٦ —

تاریخسز

وجهی تیرتیللی دائره ایچنده: .
محمـــــد
رســـول
الله

دوره‌سنده: بسم الله ضرب هذا الفلس بالجزیره

ظهری تیرتیللی دائره ایچنده: لا اله
الا الله
وحده

دوره‌سنده: امر الامیر العباس بن محمد اعز الله نصره

قطری ٢١

— ٧٦٧ —

تاریخسز

بالاده‌کینه مشابه اولوب رسم خطی جزئی فرقلیدر.

لوحه ٥ قطری ٢٣

— ٧٦٨ —

تاریخسز

بودخی بالاده‌کی طرزده اولوب یازیلری فرقلیجه‌در.

قطری ٢٠

اشبو اوچ قطعه باقر سکه‌ده اسمی بولنان (امیر عباس بن محمد) خلیفه المنصورك برادری اولوب ١٤٢ تاریخنده الجزیره‌یه والی نصب اولنمش وبالاده کوستردیکی اوزره ١٥٥ سالنده انفصال ایله یرینه (موسی بن کعب) تعیین قلنمشدر. (ابن اثیر جلد ٥ صحیفه ١٩٠)

[خزنة] حلب

— ٧٦٩ —

تاريخی ١٤٦

وجهی مركزنده : محمـــد
رســول
الــله

دوره‌سنده : ضرب هذا الفلس بخزنة حلب سنه ست واربعين ومية

ظهری مركزنده : لا اله الا
الله وحـده
لا شريك له

دوره‌سنده : بسم الله مما امر به الامير صالح بن علی اكرمه الله

«ایکی وجهنك اطرافی نقطه‌لی دائره‌لر ايله محاطدر.»

قطری ٢٣

— ٧٧٠ —

تاريخی ١٤٦

وجهی مركزنده : محمـــد
رســول
الــله

دوره‌سنده : ضرب هـذا الفلس بخز[نة حلب سن]ه ست واربعين ومية

ظهری مركزنده : لا الـه الا
الله وحـــده
لا شريك له

دوره‌سنده : بسم الله مما امر به الامير صا[لح بن علی اكرمه] الله

(كناری براز كسيك يازيلری منتظمدر) قطری ٢٠

الامير صالح بن علیّ العباسی خليفه المنصورك عميسيدر. السفاحك خلافتنده ایکی دفعه مصر واليسی اولوب المنصورك زماننده برمدت اوراده ابقا ومؤخراً ارض فلسطين وبلاد رومه مأمور قلنمش وحمص عاملی ایکن ١٤٧ سنه‌سنده وفات ايتمشدر. (النجوم الزاهره لابی المحاسن جلد ١ صحيفه ٣٦٦.)

(لاووا) صالح اسمنی (صلح) يازمشدر. (خزنة حلب) اسمنك ارباب مسكوكاتجه مختلف مطالعاتی موجب اولديغنی دخی مومی اليه بيان ايده‌يور.

دمشق

— ٧٧١ —

تاريخی ١٩٢

وجهی بردائره ايچنده : محمـــد
رســول
الــله
و

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هـذا الفلس بدمشق سنه اثنتين وتسعين ومية

ظهری چفته دائره ايچنده : لا الـه الا
الله وحـده
لا شريك له
..

اطرافنده خلقه : ○ ○ ○ ○ ○

قطری ٢٠

— ٧٧٢ —

تاريخى ١٩٢

نقشى براز فرقلى اولديغى كبى وجهنك مركزى زيرنده‌كى (و) بشقه شكلده‌در.

قطرى ٢٥

دمشقده ضرب ايدلمش اولان اشبو سكه‌لر هارون الرشيدك خلافتى زماننه تصادف ايديور.

الرملة

— ٧٧٣ —

تاريخى ٢١٧

وجهى انجه دائره ايچنده: محمد
رسول
الله
بخ

دوره‌سنده: ضرب هذا الفلس بالرملة سنة سبع عشرة ومايتين

ظهرى مركزنده: لا اله الا
الله وحده
لا شريك له

اطرافنده دائره: ∞∞∞

قطرى ١٩

خليفه المأمونك مسكوكاتندندر.

سوق الاهواز

— ٧٧٤ —

تاريخى ٣٠٥

وجهى مركزنده: لا اله الا الله
وحده لاشريك له
ابو جعفر

دوره‌سنده: بسم الله ضرب هذا الفلس بسوق الاهواز سنه خمس وثلثماية

ظهرى بردائره ايچنده: لله
محمد
رسول الله
ابو جعفر

«چوره‌سى تماميله خلقه‌لر ايله مستديردر.»

قطرى ٢٠

اشبو سكه خليفه المقتدر بالله زماننده ضرب اولنمشدر. ايكى وجهنده محرر (ابو جعفر) اسمى كيمه عائد اولديغى اكلاشيله‌مامشدر.

قنسرين

— ٧٧٥ —

تاريخى ١٣٣

وجهى مقوس دائره ايچنده: محمد
رسو ا
لله

دوره‌سنده: ضرب هذا الفلس بقنسرين سنه ثلث وثلثين ومايه

ظهری مرکزنده : بسم الله
لا اله الا
لله وحده

«چورەسی متعدد خلقەلردن متشکل بر دائره ایله مستدیر در .»

(بیمثل) قطری ١٨

اشبو باقر سکه خلیفه السفاحك زماننده ضرب اولنمشدر .

الکوفه

— ٧٧٦ —

تاریخی ١٦٥

وجهی انجه دائره ایچنده : محمـــد
رســول
الـــله
برکة

دورەسنده : مما امر به المهدی محمد امیر المؤمنین بالکوفة سنه خمس وستین ومیة

ظهری اوچ چیزکیلی دائره ایچنده : لا اله الا
الله وحـــده
لا شریك له
○ ○

اطرافنده خلقه : ○ ○ ○ ○ ○

(بیمثل) قطری ١٩

— ٧٧٧ —

تاریخی ١٦٦

بالکوفه سنه ست وستین ومیة

ظهرینك مرکزی زیرنده : (. .)

اطرافنده خلقه : ○ ○ ○ ○ ○ ○

قطری ١٨

— ٧٧٨ —

تاریخی ١٦٦

یازیلری انجه وقطعەسی اوفقدر .

قطری ١٥

کوفەده مضروب بالادەکی اوچ باقر خلیفهٔ ثالث المهدینك سکەلرندن اولدیغی وجهلری دورەسنده محرر در .

— ٧٧٩ —

تاریخی ١٩٥

وجهی بر دائره ایچنده : م
محمـــد
رســول
الـــله
ر

دورەسنده : مما امر به محمد امیر المؤمنین بالکوفه سنه خمس وتسعین ومیة

ظهری بر دائره ایچنده : لا الـه الا
الله وحـده
لا شریك له

اطرافنده شویله : ∞∞∞ زنجیرلی بر دائره اولوب انك خارجی دخی نقطەلی دائره ایله مستدیر در .

(بیمثل) قطری ١٨

اشبو باقر التنجی خلیفه محمد الامینك سکەلرندندر .

المحمديه

— ٧٨٠ —

تاريخى ١٧٧

وجهى نقطه‌لى دائره ايچنده : بخ

مما امر بـه

الامير العباس

بن محمـــد

• ❊ •

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هـذا الفلس بالمحمديه سـنه سبع وسبعين ومية

ظهرى تيرتيللى دائره ايچنده : لا اله الا

الله وحـــده

لا شريك له

اطرافنده ايكى دائره آره‌سنده خلقه : ○ ○ ○ ○ ○ ○

(بمثل) قطرى ١٨

اشبو سكه هارون الرشيدك خلافتنده ضرب اولنمشدر. (العباس بن محمد) كه خليفـه المنصورك برادرى ايدى مؤرخلر انك (رى) ولايتنده بولنديغـندن بحث ايتميورلر.

مدينة السلام

— ٧٨١ —

تاريخى ؟ - - ٦

وجهى بر دائره ايچنده : لله

محمـــد

رسـول الله

صلى الله عليه

دوره‌سنده : ضرب هذ[ا الفلس بمدينة] السلام . . . ستماية

ظهرى بر دائره ايچنده : الامام

لا اله الا الله

المستنصر بالله

امير المؤمنين

«اطرافنده زنجيرلى دائره منقوشدر.»

قطرى ٢٣

— ٧٨٢ —

تاريخى ؟

بالاده‌كينك نقش و عباره‌سنده اولوب بو دخى سيلكجه‌در.

قطرى ٢٤

اشبو ايكى سكه خليفه المستنصر باللهكدر.

الموصل

— ٧٨٣ —

تاريخى ١٤٥

وجهى مركزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شريك له

دوره‌سنده : بسم الله [ضرب هذا ال] فلس بالموصل سنه خمس واربعين ومية

«اطرافنده دائره‌لر اوله‌جق ايسه‌ده سيلكدر.»

ظهرى بر دائره ايچنده : محمد
رسول
الله

دوره‌سنده : مما امر به هشام بن عمرو عامل الامير جعفر بن امير المؤمنين اصلحه الله

«اطرافنده‌كى دائره‌لر سيلكدر.»

(حجمى بيوكدر) قطرى ٢٩

اشبو سكه‌ده اسملرى بولنانلردن (جعفر) خليفه منصورك مخدومى اولوب ١٤٥ سنه‌سنده مالك بن الهيثمك يرينه موصل واليسى تعيين قلنمشدر. هشام بن عمرو ايسه مشاراليهك عاملى ايدى. بو ذات ١٥١ سالنده سند واليسى اولمشدر. هشام بن عمرو (تغلبى) وياخود (ثعلبى) تلقيب اولنمقده‌در.

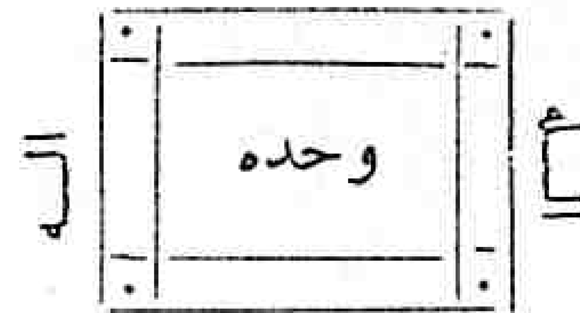
— ٧٨٤ —

تاريخسز

وجهى بر دائره ايچنده : محمد
رسول
الله

دوره‌سنده : امر الامير هشام بن عمرو بالموصل

ظهرى تيرتيللى دائره ايچنده : ه لا ه

قطرى ١٩

— ٧٨٥ —

تاريخى ١[٤]٨

وجهى چفته دائره ايچنده : جعفر
محمد
رسول
الله
ص . . .

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الفلس بالموصل سنه ثمان وا[ربعين] ومية

ظهری اوچ چیزکیلی دائره ایچنده : بخ

لا اله الا
الله وحده
لا شریك له

*

اطرافنده خلقه : ◎ ◎ ◎ ◎ ◎ ◎

(بیشل) (کناری براز قیریق) قطری ٢٢

— ٧٨٦ —

تاریخی ١٥٨

وجهی چفته دائره ایچنده : خالد بن

محمد
رسول
الله
برمك

دوره‌سنده : بسم [الله ضرب هذا الفلس] بالموصل سنه ثمان وخمسين ومية

ظهری اوچ دائره ایچنده : بخ

لا اله الا
الله وحده
لا شریك له

*

«اطرافنده خلقه‌لر اولوب فقط سیلکنجه‌در.»

(بیشل) قطری ٢١

— ٧٨٧ —

تاریخی ١٥٨

بالاده‌کینه مشابه اولوب آنده قرائت اولنه‌میان کلمات بونده کورینه‌یور.

(اطرافی کسیکدر) قطری ١٨

(خالد بن برمك) المهدی زماننده و ١٥٨ سالنده موصل والیسی ایدی.

(ابن اثیر جلد ٦ صحیفه ٥)

— ٧٨٨ —

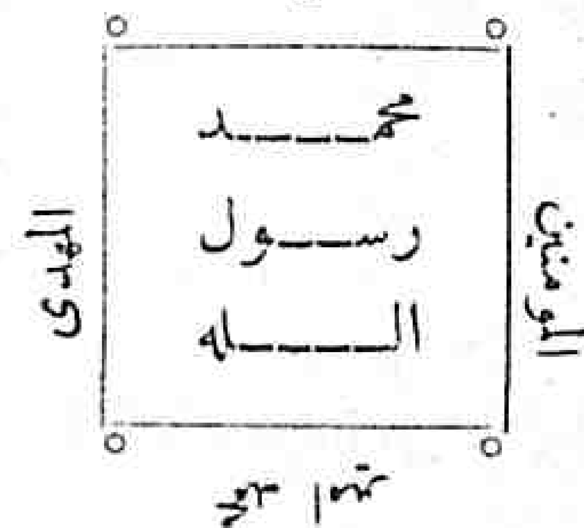
تاریخسز

وجهی مرکزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شریك له

دوره‌سنده چفته دائره اوزرنده : بسم الله الموصل علی یدی بکر

اطرافنده خلقه : ○ ○ ○ ○ ○

ظهری

«چوره‌سنده تیرتیللی بر دائره واردر.»

لوحه ٥ (بیشل) قطری ١٩

المهدینك زمان خلافتنده موصلده (بکر) نامنده بر ذاتك والیلکنه دائر معلومات تاریخیه‌یه دسترس اوله‌مدق. بناءً علیه بو ذاتك اوراده والی بولنان خالد بن برمك طرفندن عامل اولمسی لازم کلور.

یالکز ولاة اسمنی شامل اولان سکه‌لر

تاریخسز و محل ضربسز

جعفر

— ٧٨٩ —

وجهی: لا اله الا
الله وحده
لاشریک له

ظهری: محمد
رسول
الله
جعفر

کنارلری بوزقدر . (دلیکلی) قطری ١٧

محمد بن موسی

— ٧٩٠ —

مما امر به
الامیر محمد
بن موسی

لا اله الا
الله محمد
رسول الله
فرد

«ایکی وجهنك اطرافی کنیش تیرتیللی دائره‌لر ایله محاطدر .»

قطری ١٩

— ٧٩١ —

عینی عباره‌یی شامل اولوب خط و نقشی فرقلیجه‌در .

قطری ٢٠

محل ضرب و تاریخلری قرائت اولنه‌میان بوزق مسکوکات

— ٧٩٢ —

وجهی مرکزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شریک له

دوره‌سنده : . . . لله ضرب هذا الفلس . . . . . .

ظهری بر دائره ایچنده: مما امر به
المهدی محمد
بن امیرالمؤمنین
بلخ

دوره‌سنده : محمد رسول‌الله ارسله بالهدی (الخ)

قطری ١٧

— ۷۹۳ —

وجهى چفته دائره ايچنده : لا اله الا
الله وحده لا
شريك له
∴

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الفلس . . . . مية

ظهرى بر دائره ايچنده : محمد
رسول
ـب
الله
..

دوره‌سنده : . . . لمهدى على يدى عمر بن سلم . . .
(كنارلرى قيرپيق) قطرى ۱۹

اولدقچه اشبو سكه‌يه مشابه واوزرنده (عمر بن سلم) اسمى محرر ۱٤۷ تاريخلى (همدان) ده ضرب اولنمش بر باقر سكه (لاووا) قتالوغنده كوسترلمشدر .
Lavoix, Kha. Ori. P. 492.

— ۷۹٤ —

وجهى اينجه دائره ايچنده : المسر ؟
محمد
رسول
الله
بن ك . . ؟

دوره‌سنده : . . . ك . . د . . امير المؤمنين لعر . . .

ظهرى بر دائره ايچنده : لا اله الا
الله وحده
لا شريك له
اطرافنده خلقه : ○ ○ ○ ○ ○

قطرى ۱۹

— ۷۹٥ —

وجهى نقطه‌لى دائره ايچنده : لا اله الا
الله وحده
لا شريك له
عا . . . ؟

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذ . . . . ع وخمسين ومية

ظهرى دوز بر دائره ايچنده : محمد
رسول
الله
. ∴ ؟

دوره‌سى سيلك اولديغندن قرائتى ممكن دكلدر .

قطرى ۲۳

— ٧٩٦ —

وجهی بردائره ایچنده : لا اله الا
الله وحده
لا شريك له

اطرافنده خلقه : ٥ ٥ ٥ ٥ ٥

ظهری بردائره ایچنده :
محمد
رسول
الله
بركة

دوره‌سنده‌كی یازیلر اوقونه‌میور.

(كوچك قطعه‌ده) قطری ١٦

خلفای عباسیه فروعندن

بنو طولون ، بنو اخشید ، آل سامان ، بنو حمدان ، آل بویه ، بنی مروان
مسکوکاتی

— مصرده بنو طولون —

		هجریه
١	احمد بن طولون الترکی	٢٥٤
٢	خمارویه بن احمد	٢٧٠
٣	ابو العباس جیش بن خمارویه	٢٨٢
٤	ابو موسی هرون بن خمارویه	٢٨٣
٥	ابو المغانم شیلبان بن احمد	٢٩٢

— ١ احمد بن طولون —

التون

مصر

— ٧٩٧ —

تاریخی ٢٧٠

وجهی مركزنده: لا اله الا
الله وحده
لا شريك له
المفوض الى الله

دوره‌سنده (داخلاً): بسم الله ضرب هذا الدينر بمصر سنه سبعين ومايتين

« (خارجاً): لله الامر من قبل (الخ)

ظهری بردائره ایچنده: لله
محمد
رسول
الله
المعتمد على الله
احمد بن طولون

دوره‌سنده: محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ) المشركون

(دلیکلی) التون، وزنی ١ م، ¼ ٤ ط. قطری ٢٢

— ٢ خمارویه بن احمد —

التون

حمص

— ٧٩٨ —

تاریخی ٢٧٨

وجهی مرکزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شریك له
المفوض الی الله

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدینر بحمص سنه ثمان وسبعین ومایتین

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهری بر دائره ایچنده : الله
محمد
رسول
الله
المعتمد علی الله
خمارویه بن احمد

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

لوحه ٥ (بیشل) دلیکلی التون، وزنی ١ م، ٣ ط قطری ٢٣

(خمارویه) اسمنك صورت تلفظی ضم خأ و رأ ایله ونهایتده‌کی ایکی حرفك سکونیله (خُمارُوَیْه) در.

— ٤ هرون بن خمارویه —

التون

مصر

— ٧٩٩ —

تاریخی ٢٩٠

وجهی مرکزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شریك له
ب

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدینر بمصر سنه تسعین ومایتین

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهری بر دائره ایچنده : الله
محمد
رسول
الله
المکتفی بالله
هرون بن خمارویه

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

التون، وزنی ١ م، ٤ ¼ ط. قطری ٢٢

طولونیلرك دمشق و رافقه ومصرده ضرب اولنمش دها بر طاقم مسکوکاتی انکلتره موزه‌سی قتالوقلرنده کورلمشدر.

— مصرده بنی اخشید — [*]

		هجریه
١	ابو بکر محمد اخشید	٣٢٤
٢	ابو القاسم انوجور بن اخشید	٣٣٤
٣	ابو الحسن علی بن اخشید	٣٤٩
٤	ابو المسك كافور بن انوجور	٣٥٥
٥	ابو الفوارس احمد بن علی	٣٥٧

[*] (اخشید) نامی تعریب اولنوب مؤرخین عرب طرفندن (الاخشیذ) یازلمقده وحتی سکه‌لرده دخی لام تعریف ایله محرر بولنمقده‌در. منجم باشی تاریخنده «اخشید لفظی اصلنده فرغانه پادشاهلرینك لقبی اولوب ابو بکر اخشید دخی انلرك نسلندن اولمغله بو لقب ایله تلقیب اولنمشدر. بو لفظك اصلی آق شید یعنی بیاض کونش دیمکدر.» دیبور. (ترجمهٔ صحایف الاخبار جلد ٢ صحیفه ٣٧٣)

— ٣ ابو الحسن علی بن اخشید —

التون

فلسطین

— ٨٠٠ —

تاریخی ٣٥٣

وجهی مرکزنده: لا الـــه الا
الله وحـــــده
لا شریکـــله
علی بن الاخشید
ی

دوره‌سنده (داخلاً): بسم الله ضرب هذا الدینر بفلسطین
سنه ثلث وخمسین وثلثمایة
« (خارجاً): ○ لله الامر من قبل (الخ)

ظهری بر دائره ایچنده:
لله
محمـــــد
رســو الله
صلی الله علیه
وعلی آلـــه
المطیـــع لله

دوره‌سنده: محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

لوحه ٥ (بیثل) دلیکلی التون، وزنی ١ م٠ قطری ٢٢

بالاده ٢٦٧ صحیفه‌ده بیان اولندیغی اوزره موسیو (لاووا) فلسطینده ٣٥٥

سنه‌سنده ضرب اولنمش بر التون سکه ارائه ایدوب بونده اخشیدیه امراسندن هیچ برینك نامی بولنمامسیله مذکور سکه‌نك فلسطین قطعه‌سنك بر مدت موقته ایچنده خلیفه المطیع طرفندن ضبط اولنمسی اوزرینه اوآرالق بالذات خلیفه نامنه ضرب واخراج اولندیغی احتمالنی بعض ارباب مسکوکاتك ظننه عطفاً بیان ایلشدر. بو ظنیاتك صحتنی تأیید ایدر معلومات تاریخیه یوقدر.

علی بن اخشید نامنی حاوی بالاده کوستریلان التون سکه‌نك تاریخنده وفلسطینده مضروب برقاچ کموش سکه انکلتره قتالوغنده مندرجدر.

اخشیدیلردن ابو بکر محمدك وابو القاسمك فلسطین ومصرده وعلینك کذلك مصرده کسلمش سکه‌لری دخی مذکور قتالوقده کورلمشدر.

— ماوراء النهرده آل سامان —

		هجریه
١	نصر بن احمد سامانی	٢٦١
٢	اسماعیل بن احمد	٢٧٩
٣	احمد {٢} بن اسماعیل	٢٩٥
٤	نصر {٢} بن احمد {٢}	٣٠١
٥	نوح {١} بن نصر {٢}	٣٣١
٦	عبدالملك {١} بن نوح	٣٤٣
٧	منصور {١} بن نوح	٣٥٠
٨	نوح {٢} بن منصور	٣٦٦
٩	منصور {٢} بن نوح {٢}	٣٨٧
١٠	عبدالملك {٢} بن نوح {٢}	٣٨٩

— احمد {٢} بن اسماعيل —

كموش

الشاش

— ٨٠١ —

تاريخى ٢٩٧

وجهى مركزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شريك له

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدرهم بالشاش
سنه سبع وتسعين ومايتين

» (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهرى بر دائره ایچنده : لله
محمد
رسول الله
المقتدر بالله
احمد بن اسمعيل

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

وزنى ١٣¼ ط. قطرى ٢٧

— نصر {٢} بن احمد {٢} —

التون

المحمديه

— ٨٠٢ —

تاريخى ٣١٤

وجهى بر دائره ایچنده : .
لا اله الا
الله وحده
لا شريك له
ه

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدينر بالمحمديه
سنه اربع عشرة وثلثماية

» (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهرى چفته دائره ایچنده : لله
محمد
رسول الله
المقتدر بالله
نصر بن احمد
بخ بخ

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ) المشركون

مركزى اطرافنده‌كى چفته دائره اوزرنده خلقه : ○○ ○○ ○○

التون، وزنى ١ م ٢ ط. قطرى ٢٤

— ٨٠٣ —

تاريخی ٣١٧

بالمحمديه سنه سبع عشرة وثلثماية

ظهرينك مركزی زيرنده (بخ بخ) نقش اولنمامشدر.

مركزی اطرافنده چفته دائره اوزرنده خلقه : ○ ○ ○ ○

التون، وزنی ١ م، ٣ $\frac{٣}{٤}$ ط. قطری ٢٦

نيسابور

— ٨٠٤ —

تاريخی ٣٠٢

وجهی مركزنده : لا اله الا
الله وحــده
لا شريكـله

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدينر بنيسابور سنه اثنين و ثلثماية

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهری برداٸره ایچنده : لله
محمــــد
رســول الله
المقــتدر بالله
نصربن احمد

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

لوحه ٥ التون، وزنی ١ م، $\frac{١}{٢}$ ٤ ط. قطری ٢٣

كموش

أندرابه

— ٨٠٥ —

تاريخی ٣٠٥

وجهی مركزنده : لا الـه الا
الله وحـــده
لاشريكـله

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدرهم بأندرابه سنه خمس وثلثماية

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ) بنصر

اطرافنده اوچ دائره اولوب اوزرنده خلقه : ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

ظهری چفته دائره ایچنده : لله
محمـــــــد
رســـول الله
المقتدر بالـله
نصر بن احمد
○

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

اطرافنده ایکی دائره اولوب خارجنده خلقه : ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

وزنی ١ م. قطری ٢٩

بلخ

— ٨٠٦ —

تاریخی ٣٢٣

وجهی مرکزنده :

لا اله الا

الله وحده

لا شریک له

نوح بن نصر

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدرهم ببلخ سنه ثلث عشرین وثلثمایة

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهری بر دائره ایچنده:

لله

محمد

رسول الله

الراضی بالله

نصر بن احمد

دوره‌سی دیکرلری کبیدر .

اشبو سکه‌نك وجهنده نصرك مخدومی اولان (نوح) ك اسمی دخی درج اولنمشدر . بونك آیریجه سکه‌لری همان آشاغیده کوریله‌جکدر .

وزنی ١ م ، ½ ط . قطری ٣٠

سمرقند

— ٨٠٧ —

تاریخی ٣٠٦

وجهی بر دائره ایچنده : لا اله الا

الله وحده

لا شریک له

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدرهم بسمرقند سنه ست وثلثمایة

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهری بر دائره ایچنده :

لله

محمد

رسول الله

المقتدر بالله

نصر بن احمد

دوره‌سی دیکرلری کبیدر .

(دلیکلی) وزنی ½ ١٤ ط . قطری ٢٧

باقر

بخارا

— ٨٠٨ —

تاريخى ٣٠١

وجهى — بردائره ايچنده :

لا اله الا

الله

محمد

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الفلس ببخارا سنه احدى وثلثماية

ظهرى — نقطه‌لى دائره ايچنده : لله

محمد

رسول

الله

نصر

دوره‌سنده : مما امر به الامير نصر بن احمد اعزة الله

قطرى ٢٠

اشبو سكه‌نك وجهنك مركزى زيرنده محرر اولان (محمد) امير نصرك وزيرى ابو عبد الله محمد بن احمد الجيهانينك اسى اولمق كركدر . (ترجمهٔ صحايف الاخبار جلد ٢ صحيفه ٢٤٨)

— نوح {١} بن نصر {٢} --

كموش

سمرقند

— ٨٠٩ —

تاريخى ٣٣٤

وجهى — بردائره ايچنده : لا اله الا

الله وحده

لا شريك له

ع ع

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدرهم بسمرقند سنه ار[بع و] ثلثين وثلثماية

» (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهرى — بر دائره ايچنده : لله

محمد

رسول الله

المستكفى بالله

نوح بن نصر

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

وزنى ١ م، ١ ٣/٤ ط .   قطرى ٢٩

باقر

— ۸۱۰ —

محل ضربی یازلمامشدر . تاریخی ۳۳۳

وجهی بر دائره ایچنده :

لا اله الا
الله وحده
لا شریك له

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الفلس سنه ثلث وثلثین وثلثمایة

ظهری نقطه‌لی دائره ایچنده: عبد
الملك

دوره‌سنده : مما امر به الامیر السند نوح بن نصر اعز الله

لوحه ٥ قطری ١٨

اشبو سکه‌نك ظهری مرکزنده اسمی بولنان (عبد الملك) نوح بن نصرك مخدومی اولوب کندوسندن صکره امیر اولمشدر . آیروجه سکه‌سی کورلمامشدر . امرای سامانیه (الامیر السند) عنوانیله دخی تلقب ایتمشلردر .
(استانلی — لان — پول) انکلتره موزه‌سی قتالوغنده بوعنوانی (السید) دیو تحریر ایده‌یور .

— منصور {١} بن نوح —

باقر

بخارا

— ۸۱۱ —

تاریخی ٣٥٤

وجهی نقطه‌لی دائره ایچنده : لا اله الا
الله وحده
لا شریك له

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الفلس ببخارا سنه اربع وخمسین وثلثمایة

ظهری نقطه‌لی دائره ایچنده : لله
محمد
رسول الله
منصور
بن نوح

دوره‌سنده : لله الامر من قبل ومن بعد و یومئذ یفرح المؤمنون

قطری ٢١

— ۸۱۲ —

تاریخی ٣٥٤

بخارا سنه اربع وخمسین وثلثمایة

بالاده‌کینه مشابه اولوب یازیلری براز بوزقدر .

قطری ٢١

— نوح {٢} بن منصور —

التون

نيسابور

— ٨١٣ —

تاریخی ٣٧٤

ما

وجهی بر دائره ایچنده : لا اله الا

الله وحـــده

لا شريك له

ع ع

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدينار بنيسابور سنه اربع وسبعين وثلثماية

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهری بر دائره ایچنده : ربی الله

محمد رسول الله

الطايع لـــله

نوح بن منصور

ابو ؟ حسام

الدولة

« دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

التون، وزنی ١ م، ٢ ¼ ط. قطری ٢٦

ابو العباس تاش حسام الدوله ٣٧١ سالنده امیر نوح طرفندن مسند وزارته تعیین قلنمش ایدی. (ترجمهٔ صحایف الاخبار جلد ٢ صحیفه ٢٥٧) اشبو سکه‌ده‌کی اسم انك اوله‌جقدر. فقط (ابو)نك اوکنده‌کی کلمه اکلاشیله‌میور.

باقر

بخارا

— ٨١٤ —

تاریخی ٣٧٥

وجهی تیرتیللی دائره ایچنده :

لا اله الا

الله وحـــده

لا شريك له

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الفلس بخارا سنه خمس وسبعين وثلثماية

ظهری نقطه‌لی دائره ایچنده : لله

محمـــــد

رســـول الله

نوح بن منصور

دوره‌سنده : مما امر به الامير السند الملك المنصور ايد الله

قطری ٢٥

اشبو سکه‌نك ظهرینك دوره‌سنده محرر (الملك المنصور) امیر نوحك القابندندر. (ترجمهٔ صحایف الاخبار جلد ٢ صحیفه ٢٥٦)

— ٨١٥ —

تاریخی ٣٨٠

وجهی نقطه‌لی دائره ایچنده : .

لا اله الا

الله وحده

لا شریك له

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الفلس ببخارا سنه ثمانین وثلثمائة

ظهری نقطه‌لی دائره ایچنده : لله

محمد

رسول

الله

نوح

دوره‌سی بالاده‌كی كبیدر .

قطری ٢٣

— ٨١٦ —

تاریخی سیلکدر .

وجهی بر دائره ایچنده : احمد

لا اله الا

الله وحده

لا شریك له

بن علی

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الفلس ببخارا سنه ....

ظهری نقطه‌لی دائره ایچنده : لله

محمد رسول

الله نوح بن

منصور

الامیر السند

دوره‌سنده : مما امر به الامیر السند الملك المنصور ......

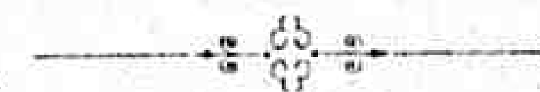
قطری ١٩

اشبو سكه‌نك وجهی مركزنده‌كی (احمد بن علی) ابو نصر كنیه‌سیله تركستانك ایلك خانلری عائله‌سندن اولوب ٣٨٤ تاریخلرنده امیر نوحك نزدنده ایدی . بالآخره مقام ایلخانی‌یه كاوب ممالك سامانیه بونك زماننده تسخیر قلنمشدر .

(ترجمهٔ صحایف الاخبار جلد ٢ صحیفه ٢٦٠)

— عراق عرب و جزیره ده بنو حمدان — [*]

ناصر الدوله ابو محمد حسن بن ابو الهیجا بن حمدان	}	٣٣٠
سیف الدوله ابو الحسن علی « « «		

[*] بنو حمدان ایکی شعبه‌یه آیریلوب بریسی موصلده ٣٨٠ دیکری حلبده ٣٩٤ تاریخلرینه قدر حکومت ایتمشلردر. برنجیسنك مؤسسی ابو محمد حسن و ایکنجیسنك ابوالحسن علیدر.

خلیفه المتقی لله ٣٣٠ سنه‌سنده ابو محمد حسنی ناصر الدوله لقبیله تلقیب ایدوب بغدادده امیرالامرا نصب ایتمش و برادری ابو الحسن علی‌یی دخی سیف الدوله تلقیب ایلمشدر.

ایشته بونلر تاریخ مذکوردن اعتباراً ٣٤٠ سالنه قدر ادارهٔ امور مملکتده برابر بولندقلری کبی عراق عربده و موصل و توابعنده ضرب اولنان سکه‌لرده دخی اشبو ایکی برادرك اسملری مشترکاً درج و تحریر اولنمشدر.

اشبو قتالوقده یالکز مشارالیهمانك نامنی حاوی اولان مسکوکاتدن بولنمسیله بنو حمداندن دیکر امرانك اسامیسی بوراده ذکر ایتمکه لزوم کورمدك.

— ناصر الدوله ابو محمد حسن وسیف الدوله ابو الحسن علی —

التون

مدينة السلام

— ٨١٧ —

الابریز، تاریخی ٣٣١

وجهی مرکزنده: ح

لا اله الا الله

وحده لا شريك له

ابو منصور بن

امير المؤمنين

سيف الدولة

ابو الحسن

دوره‌سنده (داخلاً): بسم الله ضرب هذا الدينر بمدينة السلام سنه احدى وثلثين وثلثماية

« (خارجاً): لله الامر من قبل (الخ)

ظهری بر دائره ایچنده: لله

محمد رسول الله

صلى الله عليه

المتقى لله

ناصر الدولة

ابو محمد

ابريز

دوره‌سنده: محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

وزنی ١ م، ٧ ¼ ط. قطری ٢٣

ناصر الدولة ٣٣٠ سنه‌سنده بغدادك التون سکه‌لری عیارنده نقصان کورمکله

اصلاح ایدوب خالص التوندن (الابریزیة) اسمیله سکه ضرب ایتدیرمشدر . اولجه هربر دینار اون درهمه رایج ایکن مذکور یکی دینار ایله اون اوچ درهمه چکمك اوزره نظام ویرلمشدر . (ابن اثیر جلد ۹ صحیفه ۱۲۵) الابریز خالص التون معناسنه‌در . بالاده کوستریلان ۳۳۱ تاریخلی دینار انلردندر . بویله برسکه‌یی (استانلی – لان – پول) دخی نشر ایتمشدر . Add. Vol. IX, P. 184.

کموش

مدینة السلام

— ۸۱۸ —

تاریخی ۳۳۰

وجهی مرکزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شریك له
ابو منصور بن
امیر المؤمنین
سیف الدوله
ابو الحسن

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدرهم بمدینة السلام سنه ثلثین وثلثمایة

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهری بردائره ایچنده : لله
محمد رسول الله
صلی الله علیه
المتقی لله
ناصر الدولة
ابو محمد

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

وزنی ۱٤ $\frac{3}{4}$ ط . قطری ۲٤

— ۸۱۹ —

تاریخی ۳۳۳

وجهی مرکزنده : لا اله الا الله
وحده لا شریك له
ابو منصور بن
امیر المؤمنین
سیف الدولة
ابو الحسن

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم (الخ) بمدینة السلام سنه احدی وثلثین وثلثمایة

ظهری بالاده‌کی (۸۱۸) نومرونك عینیدر .

لوحه ٥ وزنی ۱ م، ۲ ط. قطری ۲۳

— ۸۲۰ —

تاریخی ۳۳۱

رسم خطی فرقلیدر .

قطری ۲۳

— ۸۲۱ —

تاریخی ۳۳۱

فرقلیجه‌در .

قطری ۲٥

— ۸۲۲ —

تاریخی ۳۳۱

بو دخی فرقلیدر .

وزنی ۱ م ، ۳ ط .   قطری ۲٤

— ۸۲۳ —

تاریخی ۳۳۱

بونك دخی فرقی واردر .

وزنی ۱۰ ۳/٤ ط .   قطری ۲۲

— ۸۲٤ —

تاریخی ۳۳۱

ظهرینك شكل خطی بشقه‌در .

(دلیكلی)   قطری ۲٤

— ۸۲۵ —

تاریخی ۳۳۱

وجهنك مركزی اطرافنده بر دائره واردر .

قطری ۲۳

— ۸۲٦ —

تاریخی ۳۳۱

وجهنك مركزنده دائره اولمیوب فقط ظهرینك مركزی اطرافی بر برینه ایکی دائره ایله مستدیردر .

قطری ۲٤

— ۸۲۷ —

تاریخی ۳۳۱

بالاده‌کینه مشابهدر .

قطری ۲۲

الموصل

— ۸۲۸ —

تاریخی ۳۳۰

وجهی   مركزنده :
لا اله الا
الله وحده
لا شريك له
ابو منصور بن
امير المؤمنين
سيف الدولة
ابو الحسن

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم (الخ) بالموصل سنه ثلثين وثلثماية
» (خارجاً) : لله امر من قبل (الخ)

ظهری   بر دائره ایچنده :
الله
محمد رسول الله
صلى الله عليه
المتقى لله
ناصر الدولة
ابو محمد

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

(چاتلاق) وزنی ۱ م ، ۲ ۳/٤ ط .   قطری ۲۵

— ٨٢٩ —

تاريخی ٣٣٠

يازيلری جزئی فرقليدر .

قطری ٢٧

— ٨٣٠ —

تاريخی ٣٣٣

بالموصل سنه ثلث وثلثين وثلثماية

وجهنك مركزی التی سطرلی اولوب (٨١٩) نومرويه مشابهدر .

ظهرينك مركزی چفته دائره ايله محاطدر .

قطری ٢٨

نصيبين

— ٨٣١ —

تاريخی ٣٣٠

بنصيبين سنه ثلثين و ثلثماية

وجهنك مركزی يدی سطرلی اولوب (٨١٨) نومرويه مشابهدر.

وزنی ١ م، ½ ٧ ط. قطری ٢٣

بورايه قدر اولان سكه‌لر خليفه المتقينك زمان خلافتنده ضرب اولمشدر .
بوندن صكره‌كيلر دخی خليفه المطيعك زماننده كسلمشدر .

— ٨٣٢ —

تاريخی ٣٣٤

وجهی بر دائره ايچنده : . . .

لا اله الا الله
وحده لا شريك له
سيف الدولة
ابو الحسن
بخ

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم (الخ) بنصيبين سنه اربع و ثلثين وثلثماية

» (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهری بر دائره ايچنده :

الله
محمد رسول الله
صلى الله عليه وسلم
المطيع لله
ناصر الدولة
ابو محمد

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

وزنی ½ ١٠ ط . قطری ٢١

— ٨٣٣ —

تاريخی ٣٣٧

بنصيبين سنه سبع وثلثين وثلثماية

وجهنك مركزی زيرنده (بخ) يوقدر. ايكی دوره‌سی بيننده بردائره واردر.

وزنی ١ م، ½ ٤ ط. قطری ٢٥

— ٨٣٤ —

تاریخی ٣٣٨

وجهی بردائره ایچنده : ٨

لا اله الا الله
وحده لا شریك له
سـيف الدولة
ابو الحسـن
علی

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم (الخ) بنصیبین سنه ثمان وثلثین وثلثمایة

« (خارجاً) : لله امر من قبل (الخ)

«ایکی دوره آره‌سنده دخی بر دائره واردر.»

ظهری دیکرلرینك عینی عبارەده اولوب مرکزینك دائره‌سی کنیش چیزکیلیدر.

(بیضی) قطری ٢٧

— ٨٣٥ —

تاریخی ٣٤٠

بنصیبین سنه اربعین و ثلثمایة

وجهنك مرکزی بالاسنده (٨) وزیرنده (علی) یازلمشدر. دوره‌لرنده دخی دائره‌لر یوقدر.

وزنی ٩ ½ ط. قطری ٢٥

— ٨٣٦ —

تاریخی ؟ — ٣٤

بنصیبین . . . . . عین و ثلثمایة

ایکی دوره بیننده بردائره واردر.

وزنی ١ م ½ ط. قطری ٢٥

— ٨٣٧ —

تاریخی ؟ — ٣٤

وجهی مرکزنده : لا اله الا الله
وحده لا شریك له
سـيف الدولة
ابو الحسـن
مصفا
حرف

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدرهم بنصیبین . . . . اربعین و ثلثمایة

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهری دیکرلرینك عینی عبارەده‌در.

وزنی ١٤ ½ ط. قطری ٢٥

اشبو سکه‌نك وجهی مرکزینك زیرنده محرر اولان (مصفاحرف) مستعمل بر تعبیر دکلدر. (خالص الوجه) ویاخود (صحیح العیار) معناسنی افاده ایتمکله بوراده سکه‌نك اغتشاشدن عاری بولندیغنی کوسترمك اوزره یازلمش اولمق لازم کلور.

(استانلی ـ لان ـ پول) انکلتره موزه‌سی مسکوکات قتالوغنده درج ایدوب مصادف نظرمز اولان ناصر الدوله ایله مخدومی ابو تغلب غضنفرك اسملرینی شامل اوله‌رق نصیبینده و ٣٥٦ سنه‌سنده ضرب اولنمش بر سکه‌ده دخی اشبو (مصفا حرف) تعبیری محرردر. (Add. Vol. IX, P 276.) شمدی‌یه قدر مسکوکات سائره‌ده بوتعبیره تصادف ایده‌مدك.

— عراقين وفارسده آل بويه — [*]

	سنهٔ حكومت	سنهٔ وفات
عماد الدوله ابو الحسن على بن ابو شجاع بويه	—	٣٣٨
معز الدوله ابو الحسين احمد بن « «	٣٢٢	٣٥٦
ركن الدوله ابو على حسن بن « «	—	٣٦٦
عضد الدوله ابو شجاع فنا خسرو بن ركن الدوله	٣٣٨	٣٧٢
فخر الدوله ابو الحسن على بن «	٣٦٦	٣٨٧
شرف الدوله ابو الفوارس شيرذيل بن عضد الدوله	٣٧٢	
صمصام الدوله ابوكالنجار المرزبان بن «	٣٧٩	
بهاء الدوله ابو نصر شاهنشاه بن «	٣٨٥	
سلطان الدوله ابو شجاع بويه بن بهاء الدوله	٤٠٣	٤١٥

[*] آل بويه اوچ شعبه‌يه منقسم اوله‌رق معز الدوله ايله ركن الدوله‌نك اولاد واحفادندن اون سكز نفره بالغ اولان امراى بويهيه عراق عرب وعجم وفارس وكرمانده يوز يكرمى سنه‌يى متجاوز برمدت اجراى حكومت ايلمشلردر.

بوراده امراى مذكوره‌نك صره‌سيله اسملرينى تصريحه لزوم كورمدك. يالكز اشبو قولكسيونده موجود اولان مسكوكاتده اساميسى منفرداً وبالخاصه مقام خلافت عباسيه‌دن ترخيص اولنان صورتله مشتركاً درج وتحرير ايدلمش بولنانلرك بروجه‌بالا على مراتبهم اسملرينى وسنهٔ حكومت و وفاتلرينى ارائه ايتمكله اكتفا ايلدك.

(بُوَيْه) اسمى عربلر طرفندن بانك ضمى و واوك فتحى ويا ايله هانك سكونيله تلفظ اولنه‌يور. بونك اصلى (بُويَه) اولوب اسماء فارسيه‌دن (مهرويه) (كاكويه) وسائره مثللو تعريب اولنه‌رق (بُوَيْه) دنيلديكى مرويدر.

— على بن بويه —

كموش

شيراز

— ٨٣٨ —

تاريخى ٣٢٨

وجهى برداًئره ايچنده: لا الـه الا
الله وحــده
لا شريك له
علـى بن بويه

دوره‌سنده (داخلاً): بسم الله ضرب هذا الدرهم بشيراز سنه ثمان وعشرين و ثلثماية

« (خارجاً): لله الامر من قبل (الخ)

ظهرى برداًئره ايچنده: الله
محمــــد
رســـول
الـــله
الـراضى بالله

دوره‌سنده: محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

وزنى ١ م، ¾ ط. قطرى ٢٦

— علی و احمد بنو بويه —

كموش

الاهواز

— ٨٣٩ —

تاریخی ٣٢٩

وجهی مركزنده: لا اله الا
الله وحده
لا شريك له
احمد بن بويه

دورەسندە (داخلاً): بسم (الخ) بالاهواز سنه تسع و عشرين وثلثمايه

» (خارجاً): لله الامر من قبل (الخ)

ظهری چفته دائره ایچنده: لله
محمد
رسول
الله
المتقی لله
علی بن بويه

دورەسندە: محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

وزنی ١ م، ٣ ط. قطری ٢٧

كرك ابو الحسن علی وكرك ابو الحسين احمد اشبو مسكوكاتی ضرب ايتديردكلری تاريخلرده هنوز بركونه القابلری حائز دكللر ايدی. اشاغيكی مسكوكاتك ايضاحاتنه مراجعت اولنه.

تستر من الاهواز

— ٨٤٠ —

تاریخی ٣٣٣

بتستر من الاهواز سنة ثلث وثلثين وثلثماية

وجهنك مركزيله دورەلری آرەسنده بر دائره واردر.

قطری ٢٨

سوق الاهواز

— ٨٤١ —

تاریخی ٣٢٩

بسوق الاهواز سنة تسع وعشرين وثلثماية

وجهنده دائرەلر يوقدر.

(دليكلی) وزنی ١٢ ¾ ط. قطری ٢٦

— عماد الدوله ابو الحسن علی ، معز الدوله ابو الحسين احمد —

— بنو بويه —

كموش

البصره

— ٨٤٢ —

تاريخی ؟[٤]٣٣

وجهی مركزنده : لا اله الا الله
وحده لا شريك له
معز الدولة
ابو الحسين
بويه

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدرهم بالبصره سنه . . . [ثلث]ين وثلثماية

» (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهری بردائره ایچنده : لله
محمد رسول الله
صلى الله عليه وسلم
المطيع لله
عماد الدولة
ابو الحسن
بويه

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

قطری ٢٥

مدينة السلام

— ٨٤٣ —

تاريخی ٣٣٤

بمدينة السلام سنة اربع وثلثين وثلثماية

بالاده‌کی ٨٤٢ نومرونك عبارات واسملرینی شامل وعينی نقشده‌در.

وزنی ١٥ ط. قطری ٢٤

— ٨٤٤ —

تاريخی ٣٣٤

رسم خطی جزئی فرقليدر.

قطری ٢٤

— ٨٤٥ —

تاريخی ٣٣٥

بمدينة السلام سنه خمس و ثلثين وثلثماية

وجهنك مركزی بر دائره ايله مستدير در.

قطری ٢٤

— ٨٤٦ —

تاريخی ٣٣٧

بمدينة السلام سنة سبع و ثلثين وثلثماية

قطری ٢٤

ابو الحسين احمد بن بويهك ٣٣٤ سالنده بغداده داخل اولمسيله برابر خليفهٔ وقت اولا المستكفی بالله طرفندن كندوسی (معز الدوله) وبيوك برادری ابو الحسن علی (عماد الدوله) و دیکر قرنداشی ابو علی حسن (ركن الدوله) القابيله تلقيب قلنمش واسم ولقبلرينك التون وكوش مسكوكاته سبك وضرب اولنمسی امر اولنمشدر.
(ابن اثير جلد ٨ صحيفه ١٤٨)

همان سنهٔ مذكوره‌ده المطيع لله مقام خلافته كلكله مسكوكات مذكوره‌دن

المستكفی باللهك نامنی شامل اولەرق سكه ضرب اولنمیوب خلیفه المطیع لله زماننده امرای بویهیه بر وجه محرر نام مشترك ایله سكه ضرب ایتدیرمكه باشلامشلردر. فقط الده بولنوب كرك بالاده وكرك زیرده ارائه اولنان مسكوكاتدن اكلاشلدیغی اوزره اوچ برادرلرك اسملرینی حاوی سكه ضرب اولنمامشدر: اولا عماد الدوله علی ایله معز الدوله احمد وعماد الدولەنك وفاتی تاریخی اولان ٣٣٨ سنەسندن صكره معز الدوله احمد ایله ركن الدوله حسن نام مشترك ایله سكەلر ضرب واخراج ایتدیرمشلردر. دها صكرەلری اشاغیيه طوغری كوریلەجكی وجهله امرای مذكورەنك اخلافی بعضاً یالكز كندی نامریله و بعضاً دخی پدر و مخدوملرینك نامنی علاوه ایله سكه چیقارمشلردر.

— معز الدوله ابو الحسین احمد، ركن الدوله ابو علی حسن —

— بنو بویه —

كموش

البصره

— ٨٤٧ —

تاریخی ٣٤٦

وجهی مركزنده: لا اله الا الله
وحده لا شریك له
معز الدولة
ابو الحسین
بویه

دورەسنده (داخلاً): بسم (الخ) بالبصره سنه ست و اربعین و ثلثمایة

» (خارجاً): لله الامر من قبل (الخ)

ظهری بر دائره ایچنده: لله
محمد رسول الله
صلی الله علیه وسلم
المطیع لله
ركن الدولة
ابو علی
بویه

دورەسی دیكرلری كبیدر.

قطری ٢٤

— ٨٤٨ —

تاريخى ٣٤٦

بالبصره سنه ست واربعين وثلثماية

نقشى يشقه‌در .

قطرى ٢٤

تستر من الاهواز

— ٨٤٩ —

تاريخى ٣٤٣

بتستر من الاهواز سنه ثلث واربعين وثلثماية

وجهنك دوره‌لرى آره‌سنده بر دائره واردر .

ظهرينك مركزى چفته دائره ايله مستدير اولوب يازيلرك صاغ وصول بوشلقلرنده برر : (٠)

وزنى ١ م، ٥ ½ ط قطرى ٢٦

سوق الاهواز

— ٨٥٠ —

تاريخى ٣٤٦

بسوق الاهواز سنه ست واربعين و ثلثماية

وجهنك دوره‌لرى آره‌سنده‌كى دائره‌لرايله ظهرينك مركزنده‌كى نقطه‌لر يوقدر.

وزنى ١ م، ٨ ¼ ط. قطرى ٢٥

مدينة السلام

— ٨٥١ —

تاريخى ٣٤٤

وجهى مركزنده :

لا اله الا
الله وحده
لاشريك له
معز الدولة
ابو الحسين
بويه

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم (الخ) بمدينة السلام سنه ار[بع] واربعين وثلثماية

» (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهرى بردائره ايچنده :

لله
محمد رسول الله
صلى الله عليه وسلم
المطيع لله
ركن الدولة
ابو على بويه

دوره‌سى ديكرلرى كبيدر .

وزنى ١ م، ٣ ط. قطرى ٢٦

المؤصل

— ٨٥٢ —

تاريخى ٣٤٥

وجهى مركزنده : لا اله الا الله
وحده لا شريك له
معز الدولة
ابو الحسين
بويه

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم (الخ) بالموصل سنه خمس واربعين وثلثماية

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهرى بر دائره ایچنده : لله
محمد رسول الله
صلى الله عليه وسلم
المطيع لله
ركن الدولة
ابو على
بويه

دوره‌سى ديكرلرى كبيدر .

وزنى ١ م، ١٠ ½ ط. قطرى ٢٦

— ٨٥٣ —

تاريخى ٣٤٧

بالموصل سنة سبع واربعين وثلثماية

وجهنك دوره‌لرى خارجنده چفته دائره اولوب انلرك خارجنده وتمام سكه‌نك زيرنده «معروف» كلمه‌سى يازيليور .

(بيمثل) وزنى ١٥ ¼ ط. قطرى ٢٧

اشبو سكه‌ده مندرج اولان (معروف) مسكوكاتك رواجى ايچون مستعمل بر كلمه اولوب تاريخلرك ويرديكى معلوماته كوره بنو حمدان ايله آل بويه بيننده عقد اولنان مصالحه موجبنجه حمدانيلر بويهيلره مقدار معين ويركو ويره‌جك ومسكوكات بونلرك اسمنه ضرب اولنه‌جق ايدى . بناء عليه او سنه‌لره تصادف ايدن بعض سكه‌لره تفريق ايچون (معروف) كلمه‌سنك يازلمش اولمسى متبادر خاطردر .

— ركن الدوله ابو علی بن بويه —

— عضد الدوله ابو شجاع بن ركن الدوله — [*]

كموش

شيراز

— ٨٥٤ —

تاريخی ٣٤٨

وجهی مركزنده : لا اله الا الله
وحده لا شريك له
ركن الدولة
ابو علی

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدرهم بشيراز سنه ثمان واربعين وثلثماية

«اطرافی نقطه‌لی ایکی دائره ایله محاطدر.»

ظهری نقطه‌لی چفته دائره ایچنده : لله
محمد رسول الله
المطيع لله
الامير العدل
عضد الدولة
ابو شجاع

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

وزنی ١ م، ٦ ط. قطری ٢٥

[*] زيرده ٣٥١ صحيفه‌یه قدر كوستريلان مسكوكات فارس حاكمی اولان عضد الدوله‌نك اولوب مسكوكات مذكوره‌ده پدرينك اسمی دخی علاوه وكندوسنه (الامير) عنوانی استعمال المشدر.

— ٨٥٥ —

تاريخی ٣٥٦

بشيراز سنة ست وخمسين وثلثماية

وجهنك مركزی بالاسنده : (م)

ظهرينك مركزی بر دائره ايله محاطدر.

قطری ٢٦

— ٨٥٦ —

تاريخی ٣٥٦

وجهنك مركزی بالاسنده : (∘) وزيرنده : (.∘.)

اطرافنده نقطه‌لی دائره اولوب خارجنده خلقه : ○○ ○○ ○○ ○○

قطری ٢٦

— ٨٥٧ —

تاريخی ٣٦٠

بشيراز سنة ستين وثلثماية

وجهنك مركزی بالاسنده : (م) وزيرنده : (∘)

اطرافنده خلقه : ○ ○ ○ ○ ○

قطری ٢٦

— ٨٥٨ —

تاريخی ٣٦٠

بالاده‌كينه مشابه اولوب رسم خطی جزئی فرقليدر.

قطری ٢٥

— ٨٥٩ —

تاريخی ٣٦٠

وجهنك مركزی بالاسنده : (ابن) وزيرنده : (بويه)

ظهرينك مركزی بالاسنده (لله) يرينه (ف)

وزنی ١ م، ٥ ط. قطری ٢٧

— ٨٦٠ —

تاریخی ٣٦١

بشیراز سنة احدی وستین وثلثمایة
بالاده‌کینك عینی طرز ونقشده‌در .

قطری ٢٧

— ٨٦١ —

تاریخی ٣٦١

بودخی بالاده‌کینه مشابهدر .

قطری ٢٧

— ٨٦٢ —

تاریخی ٣٦١ .

وجهنك مرکزی بالاسنده : (ل) وزیرنده : (ه)
ظهرینك مرکزی بالاسنده : (لله)

قطری ٢٧

— ٨٦٣ —

تاریخی ٣٦١

مشابهدر .

قطری ٢٨

— ٨٦٤ —

تاریخی ٣٦٣

بشیراز سنة ثلث وستین وثلثمایة
وجهنك مرکزی بالا وزیرنده بر : (ه)
وزنی ١ م ، ٧ ط .   قطری ٢٩

— ٨٦٥ —

تاریخی ٣٦٣

وجهنك مرکزی بالاسنده : (ر) وایکنجی ایله اوچنجی سطر آره‌لرنده (.) وزیرنده : (ه)

(دلیکلی)   قطری ٢٧

— ٨٦٦ —

تاریخی ٣٦٣

(٨٥٩) نومرویه مشابهدر ؛ یعنی وجهنك مرکزی بالاسنده (ابن) زیرنده : (بویه) وظهرینك مرکزی بالاسنده : (ف)

قطری ٢٥

— ٨٦٧ —

تاریخی ٣٦٦

بشیراز سنة ست وستین وثلثمایة
وجهنك مرکزی بالاسنده : (ل) زیرنده : (بویه)
ظهرینك مرکزی بالاسنده : (لله)
وزنی ١ م ، ½ ط .   قطری ٢٧

شیرین

— ٨٦٨ —

تاریخی ٣٦١

وجهی مرکزنده :
ابن
لا اله الا الله
وحده لا شریك له
رکن الدولة
ابو علی
بویه

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدرهم بشیرین سنه احدی وستین وثلثمایة
اطرافنده نقطه‌لی بر دائره اولوب خارجنده خلقه : ◎ ○ ○ ◎ ○

ظهرى نقطه‌لى دائره ایچنده : ف

محمد رسول الله

المطيـــع للـــه

الامـير العـدل

عضد الـــدولة

ابو شجاع

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

(بيمثل) وزنى ١٢¼ ط . قطرى ٢٧

— ٨٦٩ —

تاريخى ٣٦١

نقشى جزئى فرقليدر .

(بيمثل) قطرى ٢٦

اشبو سكه‌لرك محل ضربى (قصر شيرين) اولمق لازم كلور ايسه‌ده احتصاراً ساده‌جه (شيرين) يازلمشدر .

فسا

— ٨٧٠ —

تاريخى ٣٥٨

بفسا سنة ثمان وخمسين وثلثمائة

وجهنك مركزى بالاسنده (٥) وزيرنده : (..) اولوب ابن بويه يوقدر .
خلقه : ○○○○○

ظهرينك مركزى بالاسنده : (لله)

وزنى ١ م . قطرى ٢٦

كرد فنا خسره

— ٨٧١ —

تاريخى ٣٦٠

بكرد فنا خسره سنه ستين وثلثمائة

٨٦٨ نومرونك عينى نقشده‌در ؛ يعنى وجهنك مركزى بالاسنده : (ابن) وزيرنده : (بويه) اطرافنده خلقه : ○○○○○

ظهرينك مركزى بالاسنده : (ف)

لوحه ٥ (بيمثل) وزنى ١١ ط . قطرى ٢٥

— رکن الدوله ابو علی، عضد الدوله ابو شجاع —

صمصام الدوله ابو كالنجار المرزبان

کموش

عمان

— ۸۷۲ —

تاریخی ۳٦٤

وجهی مرکزنده:

لا اله الا الله
وحده لا شریك له
. رکن الدولة ابو علی
المرزبان بن عضد
الـدلة

دورەسنده: بسم الله ضرب هذا الدرهم بعمان سنة اربع وستين وثلثماية

اطرافنده نقطه‌لی دائره اولوب خارجنده خلقه: ○ ○ ○ ○ ○

ظهری تیرتیللی دائره ایچنده: ف

محمد رسول الله
الطـايع لـله
الامير العـدل
عضـد الدولة
ابو شجاع
*

دورەسنده: محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

وزنی ۱٤½ ط. قطری ۲۵

اشبو ۸۷۲ نومرولی سکه‌نك وجهنده اسمی بولنان (المرزبان) صمصام الدوله‌نك اسمیدر. بیوك پدری رکن الدوله‌نك حال حیاتنده وپدری فارس حاكمی عضدالدوله‌نك ۳٦۳ تاریخنده عراق عربی استیلاسنده مومی الیه (مرزبان) عمان والیسی ایدی. ابن اثیر اولوقتده عراقین حکومتنده بولنان عزالدوله بختیارك مخدومی (المرزبان)ك بصره والیلکندن بحث ایده‌یور ایسه‌ده بیوك پدری رکن الدوله‌نك اسمی تصریح ایله برابر پدری عضد الدوله نامنه اوله‌رق عمانده ضرب ایتدیرلمش اولان مذکور سکه‌دن تظاهر ایدن حقیقته نظراً مؤرخ مومی الیهك روایتی محتاج تدقیقدر.
(تاریخ کامل جلد ۸ صحیفه ۲۱۵)

— ركن الدوله ابو على ، عضد الدوله ابو شجاع —

شرف الدوله ابو الفوارس شیرذیل

كموش

اردشیر

— ٨٧٣ —

تاريخى ٣٦٦

وجهى مركزنده : ح

لا اله الا الله
وحده لاشريك له
ركن الدولة
ابو على

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدرهم باردشير سنه ست وستين وثلثماية

اطرافنده نقطه‌لى دائره اولوب خارجنده خلقه : ○ ○ ○ ○ ○ ○

ظهرى نقطه‌لى دائره ايچنده : لله

محمد رسول الله
الطايع لله
الملك العدل عضد
الدولة ابو شجاع
شيرذيل بن عضد
الدولة

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

وزنى ١٣ ط . قطرى ٢٧

— ٨٧٤ —

تاريخى ٣٦٦

رسم خطى براز فرقليدر .

وزنى ١ م ، ١½ ط . قطرى ٢٨

اشبو سكه‌لرك محل ضربى (اردشيرخره) اوله‌جق ايسه‌ده ساده‌جه (اردشير) يازلمشدر. شرف الدوله شيرذيل پدرى عضد الدوله طرفندن (اردشير خره) ولايتنده والى بولنديغى زمان ضرب اولنمش سكه‌لردندر .

شمدى‌يه قدر عضد الدوله (الامير) عنوانيله ياد اولنديغى حالده ٣٦٦ سنه‌سندن صكره كرك مشاراليه وكرك آل بويه‌دن سائرلرى (الملك) عنوانيله تلقب ايتمشلردر .

— صمصام الدوله ابو كالنجار المرزبان بن عضد الدوله —

— فخر الدوله ابو الحسن علي —

كموش

شيراز

— ٨٧٥ —

تاريخي ٣٨١

وجهى مركزنده : ن

لا اله الا الله
وحده لا شريك له
الطايع لله
فخر الدولة
وفلك الامة
ب

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدرهم بشيراز سنه احدى وثمانين وثلثماية

اطرافنده نقطه‌لى بر دائره اولوب اوزرنده خلقه : ○ ○ ○ ○ ○

ظهرى نقطه‌لى دائره ايچنده : لله

محمد رسول الله
الملك العدل
صمصام الدولة
وشمس الملة
ابو كالنجار
ب

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

وزنى ١ م، ٣ ١/٤ ط. قطرى ٢٥

— ٨٧٦ —

تاريخي ٣٨١

وجهنك مركزى بالاسنده هلال وكوكب يرينه بر : (ع)

ظهرينك مركزى زيرنده دخى : (~)

قطرى ٣٠

— ٨٧٧ —

تاريخي ٣٨١

وجهنك مركزى بالاسنده وزيرنده وظهرينك دخى مركزى زيرنده برشى منقوش اولميوب بوشدر .

(دليكلى) قطرى ٢٤

— ٨٧٨ —

تاريخي ٣٨٢

وجهى مركزنده : م

لا اله الا الله
وحده لا شريك له
القادر بالله
فخر الدولة
وفلك الامة
•

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدرهم بشيراز سنه اثنتين وثمانين وثلثماية

اطرافنده نقطه‌لى بر دائره اولوب اوزرنده خلقه : ○ ○ ○ ○

ظهری تیرتیللی دائره ایچنده : لله

محمد رسول الله

الملك العدل

صمصام الدولة

و شمس الملة

ابو كالنجار

دوره‌سی دیكرلری كبیدر.

وزنی ١ م، ٧¾ ط. قطری ٢٧

— ٨٧٩ —

تاریخی ٣٨٢

وجهنك مركزی بالاسنده میم یرینه (ن) و زیرنده (٥)
اطرافنده خلقه : ٥ ٥ ٥ ٥ ٥

وزنی ١ م، ٩ ط. قطری ٢٨

— ٨٨٠ —

تاریخی ٣٨٢

یازیلری براز فرقلیدر.

خلقه : ٥٥ ٥٥ ٥٥ ٥٥ ٥٥

وزنی ١٢¼ ط. قطری ٢٧

— ٨٨١ —

تاریخی ٣٨٣

بشیراز سنة ثلث وثمانین و ثلثمایة

وجهنك مركزی بالاسنده : (ن) و زیرنده : (٠٥٥٠)
ظهرینك مركزی زیرنده : (٥)

وزنی ١ م، ١٣¼ ط. قطری ٢٦

فارس

— ٨٨٢ —

تاریخی ٣٨٤

بفارس سنه اربع و ثما وثلثمایة

وجهنك مركزی بالاسنده : (م) وزیرنده : (⁘)
« ثمانین‌ده یالكز (ثما) یازلمشدر. »

خلقه : ٥٥ ٥٥ ٥٥ ٥٥

وزنی ١ م، ٧ ط. قطری ٢٥

— ٨٨٣ —

تاریخی ٣٨٤

تاریخنده (ثمانین) تمام یازلمشدر.

وزنی ١ م. قطری ٢٥

فسا

— ٨٨٤ —

تاریخی ٣٨٢

بفسا سنة اثنتین وثمانین وثلثمایة

وجهنك مركزی بالاسی بوش اولوب زیرنده : (٥)
ظهرینك مركزی زیرنده : (٠٥٠)

خلقه : ٥٥ ٥٥ ٥٥ ٥٥ ٥٥

وزنی ١٤¾ ط. قطری ٢٦

بالاده‌كی سكه‌لر فارس حاكمی صمصام الدوله‌نك اولوب برطاقمی خلیفه الطائع لله و برطاقمی دخی القادر بالله زماننده ضرب اولنمش وبونلرك وجهنده ركن الدوله‌نك مخدومی وصمصام الدوله‌نك عمی فخرالدوله ابوالحسن علینك نامی دخی درج وعلاوه قلنمشدر. مشارالیه فخر الدوله اوعصرلرده ری واصفهان وهمدان حاكمی ایدی.

— بهاءالدوله ابو نصر شاهانشاه بن عضد الدوله —

کموش

البصره

— ٨٨٥ —

تاریخی ٣٨٥

وجهی مرکزنده: ح

لا الـه الا الله

وحده لا شریک له

القـــادر

بالـله

دوره‌سنده: بسم الله ضرب هذا الدرهم بالبصره سنة خمس وثمنین وثلثمایة

اطرافنده نقطه‌لی دائره‌لر اولوب خارجنده ودیکر دائره آره‌سنده

خلقه: oo oo oo oo

ظهری تیرتیللی دائره ایچنده: لله

محمد رسول الله

صلی الله علیه و سلم

الملک العدل شاها

نشاه بهاالدولة وضیأ

الملة وغیاث الامة

ابو نصر

دوره‌سنده: محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

وزنی ١ م ٠ قطری ٢٩

— ٨٨٦ —

تاریخی ٣٨٥

یالکز رسم خطی براز فرقلیدر.

وزنی ١ م، ١ ط. قطری ٢٨

مشارالیه بهاءالدوله هم عراق عرب وهمده عراق عجمده حکومت ایتمشدر.

— سلطان الدوله ابو شجاع بويه بن بهاء الدوله —

كموش

شيراز

— ٨٨٧ —

تاريخى ٤٠٤

وجهى مركزنده: لا اله الا الله
وحده لا شريك له
القادر (*) بالله
ولى عهده الغالب بالله

دوره‌سنده: بسم الله الرحمن الرحيم ضرب هذا الدرهم بشيراز سنه اربع واربع مايه

اطرافنده تيرتيللى بر دائره اولوب خارجنده درت محلده:
« سلطان « « الدولة « « سلطان « « الدولة «

ظهرى زنجيرلى دائره ايچنده: عدل
محمد رسول الله
صلى الله عليه و سلم
الملك العادل شاها
نشاه عماد الدين سلطان
الدولة وعز الملة
ومغيث الامة ابو شجاع

دوره‌سنده: محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

اطرافنده زنجيرلى بر دائره دها اولوب خارجنده درت محلده:
« عز « « الملة « « مغيث « « الامة «

وزنى ١ م.   قطرى ٢٩

— ٨٨٨ —

تاريخى ٤٠٤

مشابهدر. بالاده‌كنده سيلنمش اولان بعض كلمه‌لر بونده اوقنيور.

قطرى ٢٨

— ٨٨٩ —

تاريخى ٤٠٤

بو دخى عينيدر.

قطرى ٢٩.

— ٨٩٠ —

تاريخى ٤٠٤

نقشى فرقلى وكنارلرى دها اوقوناقليدر.

وزنى ١٣ ¾ ط.   قطرى ٢٨

— ٨٩١ —

تاريخى ٤٠٤

يازيلرى جزئى فرقليدر.

وزنى ١ م، ٢ ¾ ط.   قطرى ٢٨

سلطان الدوله ابو شجاع ٤١٥ سنه‌سنده وفات ايتمشدر. اشبو سكه‌لرك وجهنده مندرج اولان (الغالب بالله) خليفه القادر باللهك مخدومى ابى الفضل اولوب ٣٩١ سنه‌سى ربيع الاولنده (الغالب بالله) لقبيله تلقيب اولنمش و ٤٠٩ سالنده وفات ايتمشدر. (ابن اثير جلد ٩ صحيفه ٥٧ و ١٠٧)

سلطان الدوله‌نك (عماد الدين) اسمنده بر اوغلى اولوب پدرينك حال حياتنده عراقين وكرمانده بعض واليلكارده بولنمش وپدرينك وفاتندن صكره فارس حاكمى اولمشدر. ايشته بالاده‌كى سكه‌لرك ظهرنده محرر اولان (عماد الدين) بوذاتك اسمى اوله‌جق ايسه‌ده سياق عباره‌يه كوره سلطان الدوله‌نك مخلصى اولمق دخى محتملدر.

— دياربكرده بنو مروان — [*]

[*] بنو مروان آل حمدان دن صکره آمد وميافارقين وحصن كيفا وتوابعنده ٣٨٠ سنه‌سندن ٤٨٩ سالنه قدر حکومت ايلمشلردر . بو عائله مسکوکاتنده امثالى وجهله خلفاى عباسيه نامارينى ذکر ايلدکارى کبى بويهيلرك زير حمايه‌سنده بولندقلرينه دلالت ايتمك اوزره امراى بويهيه‌دن معاصر اولنلرك اسملرينى دخى كذلك سکه‌لرنده درج ايتمشلردر .

— ٢ ممهد الدوله ابو منصور بن مروان —

کموش

ميافارقين

— ٨٩٢ —

تاريخى ٣٩٦

وجهى مركزنده : لا اله الا الله
وحده لا شريك له
الغـــالب بالـــله
ممهد الدولـة
ابو منصور

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدرهم بميافرقين سنه ست وتسعين وثلثماية

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهرى بر دائره ايچنده : لله
محمد رســول الله
صلى الله عليه وآله
القــادر بالــله
الملك بها الدولة
قطب الملـة

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

وزنى ١ م ، ١٤ $\frac{1}{4}$ ط .   قطرى ٢٧

ظهر سکه‌ده اسمى محرر اولان (ملك بهاء الدوله) آل بويهدن اولوب اوزمانلر عراقنده حاکم ايدى . بويهيلرك مسکوکانى صره‌سنده مشاراليهك سکه‌سى دخى کوسترلمشيدى .

— ٣ نصر الدوله ابو نصر احمد [محمد] بن مروان —

کموش

آمد

— ٨٩٣ —

تاریخی ٤١٢

وجهی بردائره ایچنده : لا اله الا الله
وحده لا شریک له
نصر الدوله
ابو نصر
محمد

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدرهم بامد سنه اثنتین عشر واربع مایة
(خارجاً) : لله امر من قبل (الخ) د

ظهری بردائره ایچنده : لله
محمد رسول الله
صلی الله علیه و آله
القادر بالله
الملک شاهانشاه
ابو شجاع
د .

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

وزنی ١ م، ٥ ط. قطری ٢٥

— ٨٩٤ —

تاریخی ٤١٢

بالاده‌کینه مشابه اولوب نقشی جزئی فرقلیدر.

قطری ٢٥

أنبر

— ٨٩٥ —

تاریخی ٤١١

وجهی دائره ایچنده: لا اله الا الله
وحده لا شریک له
نصر الدولة
ابو نصر

دوره‌سند: بسم الله ضرب هذا الدرهم بأنبر سنه احدی عشرة واربع مایة

ظهری بر دائره ایچنده: لله
محمد رسول الله
صلی الله علیه و آله
القادر بالله
الملک شاهانشاه
ابو شجاع
ر

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

وزنی ١ م، ١٣ ط. قطری ٢٨

(الأنبار) بغدادک جهت غربیه‌سنده وفرات اوزرنده بر بلده اولوب اشبو سکه‌ده اسمی الفسز اوله‌رق (أنبر) یازلمشدر.

الجزيره

— ۸۹٦ —

تاريخى ٤١٠

وجهى دائره ايچنده: لا اله الا الله
وحده لا شريك له
نصر الدولة
ابو نصر
محمد

دوره سنده: بسم الله ضرب هذا الدرهم بالجزيرة فى سنه عشرة واربع مائة

ظهرى مركزى بالاسنده (لله) ك يانينده واوچنجى سطرك صاغ وصولنده برر: (٥) وزيرنده اشارت: (؟)؟

وزنى ١ م، ۱۰¼ ط. قطرى ٢٦

— ۸۹۷ —

تاريخى ٤١٢

بالجزيرة فى سنه اثنتين عشرة واربعمائة

وجهنك وظهرينك مركزلرنده بالاده كى سكه ده كوستريلان نقش واشارتلر يوقدر.

قطرى ٢٥

دنيسر

— ۸۹۸ —

تاريخى ٤١٠

بدنيسر سنه عشر واربع مائة

وجهنك دورهٔ خارجه سنده: لله الامر من قبل (الخ)

ظهرينك مركزى زيرنده: (له) موضوعدر.

وزنى ١ م، ٤½ ط. قطرى ٢٤

— ۸۹۹ —

تاريخى ٤١١

بدنيسر سنه احدى عشر واربع مائة

وجهنك مركزى زيرنده (محمد) اسمى يازلمامشدر.

ظهرينك مركزى زيرنده دخى (له) يرينه (. ب) واردر.

قطرى ٢٧

— ۹۰۰ —

تاريخى ٤١٢

بدنيسر سنه اثنتين عشر واربع مائة

ظهرينك زيرنده: (I) بويله براشارت منقوشدر.

قطرى ٢٧

میافارقین

— ٩٠١ —

تاریخی ٤٠٧

وجهی بر دائره ایچنده : لا اله الا الله
وحده لا شریك له
نصر الدولة
ابو نصر

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدرهم بمافرقین فی سنة سبع واربع مایة
» (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهری بالاده‌کیلره مشابه اولوب انجق مرکزینك زیرنده هیچ براشارت یوقدر .

وزنی ١ م، ٩ ¾ ط . قطری ٢٥

(میا فارقین) اسمی بو سکه‌لرده علی الاکثر زبانزد اولدیغی وجهله (مافرقین) یازلمشدر .

— ٩٠٢ —

تاریخی ٤٠٨

بما فرقین فی سنة ثمان واربع مایة

وجهنك مرکزی زیرنده اوچ نقطه یرینه : (محمد)
ظهرینك مرکزی زیرنده : (ف)

قطری ٢٤

— ٩٠٣ —

تاریخی ٤٠٩

بمافرقین فی سنة تسع واربع مایة
بالاده‌کینه مشابهدر .

قطری ٢٥

— ٩٠٤ —

تاریخی ٤١٠

بمافرقین سنة عشر واربع مایة
(فی) اداتی موضوع دکلدر .
وجهنك مرکزی زیرنده (محمد) اسمی یازیلی دکلدر .
ظهرینك مرکزی زیرنده : (ص)

لوحه ٥ وزنی ١ م، ٨ ½ ط . قطری ٢٩

— ٩٠٥ —

تاریخی ٤١٠

بالاده‌کینك عینیدر .

قطری ٢٧

— ٩٠٦ —

تاریخی ٤١٠

یازیلری براز بشقه‌در .
وجهنك دوره‌ٔ خارجه‌سنده‌کی عباره کسیکدر .

قطری ٢٥

— ٩٠٧ —

تاریخی ٤١١

بمافرقین سنة احدی عشر واربع مایة

ظهرینك مرکزی زیرنده : (ص)

وزنی ١ م، ٧ ط. قطری ٢٧

— ٩٠٨ —

تاریخی ٤١٢

بمافرقین سنة اثنتین عشر واربعمایة

وزنی ١ م، ١٤ ط. قطری ٢٩

— ٩٠٩ —

تاریخی ٤١٣

بمافرقین سنه ثلث عشر واربع مایة

وزنی ½ ١٤ ط. قطری ٢٦

نصر الدوله بن مروانك بالاده کوستریلان سکه‌لرندن بر طاقمنده وجهلرك زیرنده (نصر الدوله) دن صکره (محمد) اسمی یازلمشدر. حالبوکه تاریخلرده مشارالیهك اسمی (احمد) اوله‌رق کوستریلوب بناءً علیه یا اقوال مؤرخینده برسهو اولمق ویاخود اشبو سکه‌لرده‌کی (محمد) اسمی بر بشقه‌سنك نامی بولنمق اقتضا ایده‌یور.

مسکوکات مذکوره‌نك ظهرلرنده مندرج اولان (الملك شاهانشاه ابو شجاع) دخی ملوك بویهیه‌دن مشارالیهك معاصری اولان سلطان الدوله‌نك عنوان وکنیه‌سیدرکه بونك کندی سکه‌لری بالاده آل بویه سکه‌لری صره‌سنده کوسترلمشیدی.

بنو مرواندن اشبو قولکسیونده یالکز ایکی ذاتك سکه‌لری موجوددر.

علاوه

ساسانیان سکه‌لری طرزنده

در ولایت الحجاج بن یوسف

کموش

بیضا [بیش]

— ٩١٠ —

علاوه نومرو — ١٨ (ب) —

تاریخی ٧٨

وجهی دیکرلری مثلاو خسرو ثانی تصویری

صولنده : امد } (خط پهلوی)
صاغنده : افزود }

صاغنده : الحجاج بن یوسف } (خط کوفی)

ظهری دیکرلری کبی ایکی انسان وو آتشکده رسمی

صاغنده : بیش (پهلوی)

صولنده : هشت‌هفتاد »

قطری ٢٨

— ٩١١ —

علاوه نومرو — ١٨ (ج) —

تاریخی ٧٩

وجهی بالاده‌کی نقشده و او عباره و اسمی شاملدر .
دائره‌لری خارجنده کوفی ایله :
بسم الله لا اله الا الله وحده محمد رسول الله

ظهری دیکرلرینک عینی رسمده در .

صاغنده : بیش (پهلوی)

صولنده : ناو هفتاد »

قطری ٢٧

طبرستانه

در ولایت عمر ابن العلا

کموش

— ٩١٢ —

علاوه نومرو — ١٩ (ا) —

تاریخی ١١٨ سنهٔ طبریه = ١٥٢ سنهٔ هجریه

وجهی خسرو ثانینک تصویری

صولنده : امد } (خط پهلوی)
افزود }

صاغنده : عمرٌ (خط کوفی)

زیرنده بولنان هلال وکوکبك صاغ وصولنده : عبد || آرون (خط پهلوی)

ظهری قائماً ایکی انسان تصویری و اوزرلرنده آتشکده رسمی

صاغنده : تبورستان (خط پهلوی)

صولنده : هشت ده شت »

اطرافنده‌کی درت‌عدد هلال وکوکب وآره‌لرنده : .·. .·. .·. .·.

(خلقه مربوط) قطری ٢٤

— ٩١٣ —

علاوه نومرو — ١٩ (ب) —

تاریخی ١١٨ ط = ١٥٢ ﻫ .

بالاده‌کی سکه‌نك عینی رسم وعباره‌ده‌در .

دلیکلی (خلقه مربوط) قطری ٢٣

عمر ابن العلانك اشبو ایکی سکه‌سنك متن قتالوقده کوسترلمش اولان دیکر سکه‌لرندن فرق تاریخلرینك بشقه ووجهنك دائره‌سی خارجنده خط پهلوی ایله (عبد ‖ طیب) کله‌لری یرینه (عبد ‖ آرون) یازلمش اولمسیدر .

— ٩١٤ —

علاوه نومرو — ٢٣ (ا) —

تاریخی ١٢٤ ط = ١٥٨ ﻫ .

وجهی: بالاده‌کیلرك عینی نقشده‌در . یالکز فرقی :
صاغده : اومر (خط پهلوی)

ظهری: کذلك بالاده‌کیلرك عینیدر .
سنه‌سی : چهار و یست ست (پهلوی)

(خلقه مربوط) قطری ٢٣

عمر ابن العلانك قولکسیونده موجود دیکر سکه‌لرنده (عمر) اسمی خط کوفیله یازلمش اولدیغی حالده اشبو سکه‌ده خط پهلوی ایله (اومر) تحریر قلنمشدر . بونك عینی اوله‌رق لاووا قتالوغنده ایکی سکه واردر . Lavoix, Kha. Ori. P. 56.

بیزانتین مسکوکاتی طرزنده

مقلد بالسیف اولدرق حکمدار تصویری منقوشه
خصوصی سکه‌لر

باقر

ایلیا فلسطین

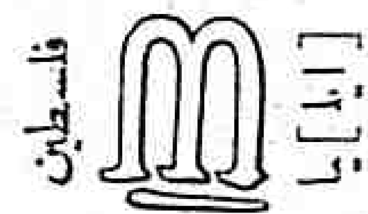
— ٩١٥ —

علاوه نومرو — ٥٢ (ا) —

وجهی: قائماً برحکمدار تصویری . صاغ الیله صدری اوزرنده قلیجنك قبضه‌سنی طوتوب اوجنی صوله طوغری اوزاتمشدر .

صولنده : محمد ر صاغنده : سول الله

ظهری:

(شکلی غیرمنتظمدر) قطری ٢٤

در عصر عبدالملك بن مروان

باقر

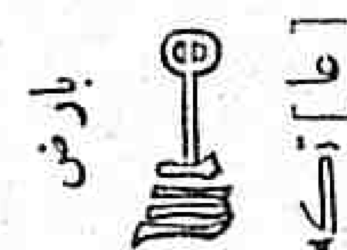
أرض عاتكه

— ٩١٦ —

علاوه نومرو — ٥٤ (ا) —

وجهی بالاده‌كی ٩١٥ نومرولی سكه مثللو حكمدار تصویری
صاغنده : لعبدالله عبدالملك صولنده : امیر المؤمنین

ظهری اورته‌ده :

دوره‌سنده : لا اله الا الله وحده محمد [رسول الله]
(بیمثل) قطری ١٩

حرّین

— ٩١٧ —

علاوه نومرو — ٥٤ (ب) —

وجهی بالاده‌كی ٩١٦ نومرونك عینی تصویر ایله عباره ونقشده‌در .

ظهری اورته‌ده‌كی علامتك صاغنده : | صولنده :
دوره‌سنده : لا اله الا الله محمد رسول الله
(بیمثل) قطری ١٩

سرمین

— ٩١٨ —

علاوه نومرو — ٥٤ (ج) —

وجهی بالاده‌كی ٩١٥ نومرویه مشابه تصویری اولوب
صاغنده : امیر المؤمنین صولنده : عبدالملك

ظهری اورته‌ده‌كی علامتك صاغنده : | صولنده :
دوره‌سنده : لا اله [الا الله وحده محمد] رسول الله
قطری ١٥

مسكوكات امويه

٧ سليمان بن عبدالملك

كموش

سابور

— ٩١٩ —

علاوه نومرو — ١٣٨ (ا) —

تاريخى ٩٧

وجهى مركزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شريك له

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدرهم بسابور فى سنه سبع وتسعين

خارجنده درت دائره اوزرنده خلقه : ○ ○ ○ ○ ○

ظهرى دائره ایچنده : الله احد الله
الصمد لم يلد و
لم يولد ولم يكن
له كفوا احد

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

خارجنده نقطه‌لى ايكى دائره آره‌سنده خلقه : ○ ○ ○ ○ ○

قطرى ٢٦

مسكوكات عباسيه

٣ المهدى

التون

— ٩٢٠ —

علاوه نومرو — ٤٢٠ (ب) —

محل ضربى يازلامشدر. تاريخى ١٦٦
سنه ست وستين ومية

وجهنك مركزنده ايكنجى ايله اوچنجى سطر آره‌سنده (.)

التون، وزنى ١ م، ٤ ½ ط. قطرى ١٩

— ٩٢١ —

علاوه نومرو — ٤٢٠ (ج) —

محل ضربى يازلامشدر. تاريخى ١٦٨
سنه ثمان وستين ومية

وجهنك مركزنده سطرلر آره‌سنده‌كى نقطه يوقدر.

التون، وزنى ١ م، ٤ ¾ ط. قطرى ١٩

٥ هارون الرشید

التون

— ٩٢٢ —

علاوه نومرو — ٤٧٦ (ب) —

محل ضربی یازلمامشدر . تاریخی ١٩١

وجهی مرکزنده : محمد
رسول
الله
ه

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدینر سنه احدی وتسعین ومیة

ظهری مرکزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شریك له

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ) کله

التون ، وزنی ١ م ، ٤ $\frac{٣}{٤}$ ط . قطری ١٨

— ٩٢٣ —

علاوه نومرو — ٤٧٦ (ج) —

محل ضربی یازلمامشدر . تاریخی ١٩٢

سنه اثنتین وتسعین ومیة

وجهنك مرکزی زیرنده (.٩) یرینه (الخلیفة) محرردر .

التون ، وزنی ١ م ، ٤ $\frac{٣}{٤}$ ط . قطری ١٨

کموش

المحمدیه

— ٩٢٤ —

علاوه نومرو — ٤٩٨ (ب) —

تاریخی ١٧١

وجهی مرکزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شریك له

دوره‌سنده : بسم الله ضرب هذا الدرهم بالمحمدیه سنه احدی وسبعین ومیة

اطرافنده اوچ دائره اولوب خارجنده خلقه : ○ ○○ ○ ○○ ○ ○○

ظهری دائره ایچنده : حارث
محمد رسول الله
الخلیفة الرشید
مما امر به محمد
بن امیر المؤمنین
ص

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

(بیشل) قطری ٢٥

٦ الامين

التون

— ٩٢٥ —

علاوه نومرو — ٥٥١ (ا) —

محل ضربی یازلمامشدر. تاریخی ١٩٥

وجهی مرکزنده: الخليفة
محمد
رسول
الله
الامين

دوره‌سنده: بسم الله ضرب هذا الدينر سنه خمس وتسعين ومية

ظهری مرکزنده: لا اله الا
الله وحده
لا شريك له

دوره‌سنده: محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

التون، وزنی ١ م، ٥ ط. قطری ١٨

٤ الهادی

کموش

الهرونيه

— ٩٢٦ —

علاوه نومرو — ٤٧٢ (ب) —

تاریخی ١٦٩

بالهرونية سنه تسع وستين ومية

وجهنك اطرافنده حلقه: oo ooo oo ooo oo ooo

ظهری بر دائره ایچنده: خزينة
الخليفة الهادی
مما امر به هرون
بن امير المؤمنين
بن خازم

دوره‌سنده: محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

(جميل) قطری ٢٥

٧ المأمون

التون

— ٩٢٧ —

علاوه نومرو — ٥٥٩ (ب) —

محل ضربی یازلمامشدر. تاریخی ١٩٨

وجهی مرکزنده: الامام
محمد
رسول
الله
المأمون

دوره‌سنده: بسم الله ضرب هذا الدينر سنه ثمان وتسعين ومية

ظهری مرکزنده: لا اله الا
الله وحده
لا شريك له
الفضل

دوره‌سنده: محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ) کلمه

(بیضی) التون، وزنی ١ م، ٥ ط. قطری ١٧

(الفضل) بن سهل که ذوالریاستین عنوانیله ملقبدر. خلیفه مأمونك وزیری اولدیغی ١٨٦ صحیفه‌ده کوسترلمشدر.

مصر

— ٩٢٨ —

علاوه نومرو — ٥٦٣ (ب) —

تاریخی ٢٠١

بمصر سنة احدى وميتين

(٥٦٣) نومرولی سکه‌نك عینی عباره و اسملری شاملدر.

یالکز تاریخی بشقه‌در.

التون، وزنی ١ م، ٤ ط. قطری ١٧

السری بن الحکمك برنجی والیلکنده ضرب اولنمش سکه‌لردندر.

— ٩٢٩ —

علاوه نومرو — ٥٦٣ (ج) —

تاریخی ٢٠٤

وجهی مرکزنده: لله الطاهر
محمد
رسول
الله
السری

دوره‌سنده: بسم الله ضرب هذا الدينر بمصر سنه اربع وميتين

ظهری مرکزنده: لا اله الا
الله وحده
لا شريكله
المقرب

دوره‌سنده: محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

التون، وزنی ١ م، ٥ ط. قطری ١٧

السری بن الحکمك ایکنجی والیلکنده ضرب اولنمش سکه‌لردندر.

٨ المعتصم بالله

التون

دمشق

— ٩٣٠ —

علاوه نومرو — ٥٨٧ (ا) —

تاریخی ٢٢٥

وجهی مرکزنده : لا الـه الا
الله وحـده
لا شریکـله

دوره‌سنده (داخلا) : بسم الله ضرب هذا الدینر بدمشق سنة
خمس وعشرین ومایتین

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهری دائره ایچنده : لله
محمـــــد
رســـول
الـــــله
المعتصم بالله

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

(بیثل) التون ، وزنی ١ م ، ٤ ١/٢ ط . قطری ٢١

١٠ المتوکل علی الله

التون

مدینة السلام

— ٩٣١ —

علاوه نومرو — ٥٩٣ (ب) —

تاریخی ٢٤٤

وجهی مرکزنده : لا الـه الا
الله وحـــده
لا شریکـله
المعتز بالله

دوره‌سنده (داخلا) : بسم الله ضرب هذا الدینر بمدینة السلام
سنه اربع واربعین ومایتین

« (خارجاً) : S لله الامر من قبل (الخ)

ظهری دائره ایچنده : لله
محمـــــــد
رســـــول
الـــــــله
المتوکل علی الله

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

(بیثل) التون ، وزنی ١ م ، ٥ ط . قطری ٢١

مرو

— ٩٣٢ —

علاوه نومرو — ٥٩٤ (١) —

تاريخى ٢٣٩

وجهى مركزنده : لا اله الا
الله وحـــده
لا شريك له
ابو عبدالله

دورەسنده (داخلا) : بسم الله ضرب هذا الدينر بمرو سـنة تسع وثلثين ومايتين

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهرى بالادەكى سكەنك عينيدر .

(بمثل) التون، وزنى ١ م، ٥ ط. قطرى ٢١

(ابو عبدالله) خليفه متوكل على اللهك مخدومى (المعتز بالله)ك كنيەسيدر . خليفۀ مشاراليهك ٢٤٠ تاريخندن مقدم چيقاريلان بعض سكەلرنده اشبو كنيه مندرجدر . ٢٠٨ صحيفەدەكى شرحه مراجعت اولنه .

١٢ المستعين بالله

التون

الشاش

— ٩٣٣ —

علاوه نومرو — ٥٩٩ (١) —

تاريخى ٢٥٠

وجهى مركزنده : لا اله الا
الله وحـــده
لا شريك له
العباس ابن
امير المومنين

دورەسنده (داخلا) : بسم الله ضرب هذا الدينر بالشـاش سنة خمسين ومايتين

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهرى دائره ايچنده : لله
محمـــد
رســول
الـــله
المستعين بالله

دورەسنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

التون، وزنى ١ م، ٥ ط. قطرى ٢١

١٣ المعتز بالله

التون

سمرقند

— ٩٣٤ —

علاوه نومرو — ٦٠١ (ا) —

تاريخى ٢٥٣

وجهى مركزنده : لا اله الا
الله وحده
لا شريك له

دوره‌سنده (داخلا) : بسم الله ضرب هذا الدينر بسمرقند سنة ثلث وخمسين ومايتين

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهرى دائره ايچنده : لله
محمد
رسول
الله
المعتز بالله
امير المؤمنين

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

التون ، وزنى ١ م ، ½ ٥ ط . قطرى ٢٢

مصر

— ٩٣٥ —

علاوه نومرو — ٦٠١ (ب) —

تاريخى ٢٥٢

بمصر سنة اثنتين وخمسين ومايتين

بالاده‌كى سكه‌نك نقش وعباره‌سنده‌در .

التون ، وزنى ١ م ، ٤ ط . قطرى ٢٥

قتالوغك متنى تنظيم اولنديغى زمان مشاراليه المعتز باللهك التون سكه‌سندن هنوز قوللكسيونده وجودى يوق ايدى .

١٥ المعتمد على الله

التون

سمرقند

— ٩٣٦ —

علاوه نومرو — ٦٠٥ (ب) —

تاريخى ٢٦٠

وجهى مركزنده : لا اله الا
الله وحـــده
لا شريك له

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هـذا الدينر بسمرقند
سنة ستين ومايتين

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهرى دائره ايچنده : لله
محمـــــــد
رســـبــــول
الــــــــله
المعتمد على الله

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

(بيضى) التون ، وزنى ١ م ، ٥ ½ ط . قطرى ٢١

مدينة السلام

— ٩٣٧ —

علاوه نومرو — ٦٠٦ (ا) —

تاريخى ٢٥٨

وجهى مركزنده : لا اله الا
الله وحـــده
لا شريك له
جعفر

دوره‌سنده (داخلاً) : بسم الله ضرب هذا الدينر بمدينة السلام
سنه ثمان وخمسين ومايتين

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهرى دائره ايچنده : لله
محمـــــــد
رســـبــــول
الــــــــله
المعتمد على الله

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدى (الخ)

التون ، وزنى ١ م ، ٥ ¼ ط . قطرى ١٩

الموصل

— ٩٣٨ —

علاوه نومرو — ٦٠٦ (ج) —

تاریخی ٢٦٣

وجهی مرکزنده : لا اله الا

الله وحده

لا شریك له

المفوض الی الله

دوره‌سنده (داخلا) : بسم الله ضرب هذا الدینر بالموصل سنه

ثلث وستین [ومایتین]

« (خارجاً) : لله الامر من قبل (الخ)

ظهری دائره ایچنده : لله

محمد

رسول

الله

المعتمد علی الله

یحیی

دوره‌سنده : محمد رسول الله ارسله بالهدی (الخ)

(بیشل) التون ، وزنی ١ م ، ٥ ½ ط . قطری ٢١

امیر یحیی بن سلیمان ٢٦٠ تاریخنده موصل والیسی ایدی. عزل ونصبی حقنده ابن اثیر معلومات کافیه ویرمامشدر . (تاریخ الکامل جلد ٧ صحیفه ٨٨)

خلفای امویه باقر مسکوکاتندن

باقر

الرمله

— ٩٣٩ —

علاوه نومرو — ٢٧٤ (ا) —

وجهی تیرتیللی دائره ایچنده :

دوره‌سنده : لا اله الا الله وحده

ظهری تیرتیللی دائره ایچنده :

دوره‌سنده : ضرب هذا الفلس بالرملة

قطری ٢٠

خلفای عباسیه باقر مسکوکاتنده

— ١٥ المعتمد علی الله —

باقر

— ٩٤٠ —

علاوه نومرو — ٧٨٩ (١) —

محل ضربی یازلامشدر ؟ تاریخی ٢٥٦

وجهی بردائره ایچنده : امیر
المؤ
منین

درەسنده : بسم الله ضرب سنه ست و [خمسین] و مایتین

ظهری چفته دائره ایچنده : لـــله
المعتمـــد
علی الله

دورەسنده : لا اله الا الله محمد رسول الله

(اوفق قطعه‌ده) قطری ١٢

فهرست تواریخ

ساسانیان طرزنده‌کی مسکوکات

پهلوی — عربی

سنهٔ ضرب	نوع	دار الضرب	زمان خلافت	اسامیٔ ولاة	نومرو	صحیفه
٢٠	کموش	هراة	حضرت عمر رضی	—	١	٢
٢٨	»	»	حضرت عثمان »	—	٢	٣
٢٩	»	بصره	» » »	—	٣	٣
٣٧	»	بیضا	حضرت علی »	—	٤	٤
٤٣	»	دارا بجرد	امویه‌دن معاویه	—	٥	٤
٤٧	»	بیضا	» »	—	٦	٥
٥١	»	اصطخر	» »	(زیاد)	٧	٤
٥٢	»	بیضا	» »	»	٧	٥
٥٣	»	بصره	» »	(عبید الله)	٩	٥
٥٤	»	»	» »	»	١٠	٦
٥٧	»	زادراقارته	» »	»	١١	٦
٦٠	»	بصره	» یزید اول	»	١٢	٧
٦١	»	»	» »	»	١٣	٧
٦٢	»	»	» »	»	١٤	٨
٦٣	»	»	» »	»	١٥	٨
٦٥	»	دارا بجرد	» عبدالملك	—	١٦	١٠
٦٦	»	»	» »	—	١٧	١١
٧٢	»	بیضا	» »	(عمر)	١٨	١٠
٧٨	»	»	» »	الحجاج	٩١٠	٣٧٤
٧٩	»	»	» »	»	٩١١	٣٧٤
١٥٢	»	طبرستان	عباسیه‌دن المنصور	عمر	٩١٢	٣٧٥
١٥٢	»	»	» »	»	٩١٣	٣٧٦
١٥٤	»	»	» »	»	١٩	١٢
١٥٦	»	»	» »	»	٢٠	١٣
١٥٧	»	»	» »	»	٢٢	١٣
١٥٨	»	»	» »	»	٩١٤	٣٧٦
١٥٨	»	»	» »	»	٢٣	١٣

سنهٔ ضرب	نوع	دار الضرب	زمان خلافت	اسامیٔ ولاة	[illegible]	[illegible]
١٥٩	کموش	طبرستان	عباسیه‌دن المهدی	عمر	٢٤	١٣
١٦٠	»	»	» »	»	٢٥	١٤
١٦١	»	»	» »	»	٢٦	١٤
١٦٢	»	»	» »	»	٢٧	١٤
١٦٢	»	»	» »	سعید	٢٩	١٥
١٦٣	»	»	» »	»	٣٠	١٥
١٦٣	»	»	» »	یحیی	٣٣	١٧
١٦٨	»	الری	» »	اسد	٤٦	٢٢
١٧٢	»	طبرستان	» هارون الرشید	سلیمان	٣١	١٦
١٧٢	»	»	» »	هانی	٣٥	١٨
١٧٣	»	»	» »	»	٣٧	١٨
١٧٣	»	»	» »	مقاتل	٣٩	١٩
١٧٣	»	»	» »	عبدالله	٤١	٢٠
١٧٤	»	»	» »	»	٤٢	٢٠
١٧٤	»	»	» »	جریر	٤٣	٢١
١٧٤	»	»	» »	ابراهیم	٤٤	٢١
١٧٥	»	»	» »	»	٤٥	٢١

طرز مخصوص اسلامیه مضروب مسکوکات

سنهٔ ضرب	نوع	دار الضرب	دولت	اسامیٔ خلفا	ولاة و امرا	[illegible]	[illegible]
٧٨	التون	—	امویه	عبدالملك	—	٥٦	٢٨
٧٩	»	—	»	»	—	٥٧	٢٨
٧٩	کموش	البصره	»	»	—	٥٩	٢٩
٨٠	»	»	»	»	—	٦٠	٣٠
٨٠	»	نهر تیری	»	»	—	٦٦	٣١
٨١	»	البصره	»	»	—	٦١	٣٠
٨٢	»	دمشق	»	»	—	٦٣	٣٠
٨٤	التون	—	»	»	—	٥٨	٢٩
٨٤	کموش	واسط	»	»	—	٦٧	٣١
٨٥	»	دمشق	»	»	—	٦٥	٣١
٨٥	»	واسط	»	»	—	٦٨	٣٢
٨٦	»	»	»	»	—	٧١	٣٢
٨٧	»	حران	»	الولید	—	٨٣	٣٧
٨٧	»	واسط	»	»	—	٩٩	٤٠
٨٨	»	»	»	»	—	١٠٠	٤١
٨٩	»	»	»	»	—	١٠١	٤١
٩٠	»	دمشق	»	»	—	٨٥	٣٧
٩٠	»	سابور	»	»	—	٨٨	٣٨
٩٠	»	ماهی	»	»	—	٩٥	٤٠
٩٠	»	واسط	»	»	—	١٠٤	٤١
٩٠	باقر	—	»	»	—	٢٩٠	٩٩
٩١	التون	—	»	»	—	٧٦	٣٤
٩١	کموش	دمشق	»	»	—	٨٦	٣٧
٩١	»	السوس	»	»	—	٩١	٣٩
٩١	»	کرمان	»	»	—	٩٤	٣٩
٩١	»	واسط	»	»	—	١٠٨	٤٢
٩٢	»	»	»	»	—	١١٢	٤٣
٩٣	التون	—	»	»	—	٧٧	٣٤
٩٣	کموش	سرق	»	»	—	٨٩	٣٨
٩٣	»	واسط	»	»	—	١١٦	٤٤
٩٣	»	همدان	»	»	—	١٣٦	٤٨
٩٤	»	جندی‌سابور	»	»	—	٨١	٣٦
٩٤	»	دوبجرد	»	»	—	٨٤	٣٧
٩٤	»	سوق الاهواز	»	»	—	٩٢	٣٩
٩٤	»	ماهی	»	»	—	٩٧	٤٠
٩٤	»	واسط	»	»	—	١٢٢	٤٥
٩٥	»	اردشیر خره	»	»	—	٧٨	٣٥

سنهٔ ضرب	نوع	دار الضرب	دولت	اسامئ خلفا	ولاة وامرا	عدد	صحیفه
٩٥	کموش	جندی‌سابور	امویه	الولید	—	٨٢	٣٦
٩٥	»	سرق	»	»	—	٩٠	٣٨
٩٥	»	الفراب	»	»	—	٩٣	٣٩
٩٥	»	نهر تیری	»	»	—	٩٨	٤٠
٩٥	»	واسط	»	»	—	١٢٧	٤٦
٩٦	»	اصطخر	»	»	—	٧٩	٣٦
٩٦	»	دمشق	»	»	—	٨٧	٣٨
٩٦	»	واسط	»	»	—	١٣٢	٤٧
٩٧	»	سابور	»	سلیمان	—	٩١٩	٣٨٠
٩٧	»	مرو	»	»	—	١٣٩	٥٠
٩٧	»	واسط	»	»	—	١٤١	٥١
٩٧	باقر	الموصل	»	»	—	٢٨٢	٩٥
٩٨	التون	—	»	»	—	١٣٧	٤٩
٩٨	کموش	ماهی	»	»	—	١٣٨	٥٠
٩٩	»	مرو	»	»	—	١٤٠	٥١
٩٩	»	واسط	»	عمر	—	١٥١	٥٤
١٠٠	التون	—	»	»	—	١٤٤	٥٢
١٠٠	کموش	البصره	»	»	—	١٤٥	٥٣
١٠٠	»	دمشق	»	»	—	١٤٧	٥٣
١٠٠	»	الکوفه	»	»	—	١٥٠	٥٤
١٠٣	»	واسط	»	یزید ثانی	—	١٥٨	٥٧
١٠٤	التون	—	»	»	—	١٥٦	٥٦
١٠٤	کموش	دمشق	»	»	—	١٥٧	٥٦
١٠٤	»	واسط	»	»	—	١٥٩	٥٧
١٠٥	»	»	»	»	—	١٦٠	٥٧
١٠٦	»	»	»	هشام	—	١٧٠	٦٠
١٠٧	»	»	»	»	—	١٧٢	٦٠
١٠٨	»	»	»	»	—	١٧٣	٦٠
١١٠	»	»	»	»	—	١٧٥	٦١
١١٠	باقر	الرها	»	»	—	٢٧٥	٩١
١١١	کموش	واسط	»	»	—	١٧٦	٦١
١١٢	»	»	»	»	—	١٧٧	٦١
١١٣	»	»	»	»	—	١٧٨	٦١
١١٣	باقر	الری	»	»	—	٢٧٦	٩٢
١١٤	التون	—	»	»	—	١٦٤	٥٨
١١٤	کموش	واسط	»	»	—	١٨٠	٦٢
١١٥	»	الاندلس	»	»	—	١٦٧	٥٩
١١٥	»	واسط	»	»	—	١٨٣	٦٢
١١٦	»	»	»	»	—	١٨٤	٦٣

سنهٔ ضرب	نوع	دار الضرب	دولت	اسامئ خلفا	ولاة وامرا	عدد	صحیفه
١١٧	کموش	واسط	امویه	هشام	—	١٨٥	٦٣
١١٨	»	المبرکه	»	»	—	١٦٨	٥٩
١١٨	»	واسط	»	»	—	١٨٦	٦٣
١١٨	باقر	»	»	»	—	٢٨٩	٩٨
١١٩	کموش	المبرکه	»	»	—	١٦٩	٥٩
١١٩	»	واسط	»	»	—	١٨٨	٦٣
١٢٠	»	»	»	»	—	١٩١	٦٤
١٢١	»	»	»	»	—	١٩٦	٦٥
١٢٢	»	»	»	»	—	٢٠٠	٦٦
١٢٣	»	»	»	»	—	٢٠٣	٦٦
١٢٤	»	»	»	»	—	٢٠٦	٦٧
١٢٥	»	افریقیه	»	»	—	١٦٦	٥٨
١٢٥	»	واسط	»	»	—	٢٠٨	٦٧
١٢٦	»	»	»	الولید ثانی	—	٢١١	٦٩
١٢٦	»	»	»	یزید ثالث	—	٢١٦	٧١
١٢٧	»	الجزیره	»	ابراهیم	—	٢٢١	٧٣
١٢٧	»	واسط	»	»	—	٢٢٢	٧٣
١٢٨	»	الجزیره	»	مروان ثانی	—	٢٢٧	٧٦
١٢٨	»	رامهرمز	»	»	—	٢٢٩	٧٦
١٢٨	»	واسط	»	»	—	٢٣٣	٧٨
١٢٩	التون	—	»	»	—	٢٢٥	٧٥
١٢٩	کموش	الجزیره	»	»	—	٢٢٨	٧٦
١٢٩	»	واسط	»	»	—	٢٣٦	٧٨
١٣٠	التون	—	»	»	—	٢٢٦	٧٥
١٣٠	کموش	واسط	»	»	—	٢٣٧	٧٨
١٣١	»	السامیه	»	»	—	٢٣٠	٧٧
١٣١	»	واسط	»	»	—	٢٤٠	٧٩
١٣٢	»	مرو	»	»	—	٢٣٢	٧٧
١٣٢	»	الکوفه	عباسیه	السفاح	—	٣٠٢	١٠٧
١٣٣	التون	—	»	»	—	٢٩٣	١٠٤
١٣٣	کموش	البصره	»	»	—	٢٩٧	١٠٦
١٣٣	باقر	قنسرین	»	»	—	٧٧٥	٢٨٧
١٣٤	التون	—	»	»	—	٢٩٤	١٠٤
١٣٤	کموش	اردشیر خره	»	»	—	٢٩٥	١٠٥
١٣٤	»	البصره	»	»	—	٢٩٨	١٠٦
١٣٥	»	»	»	»	—	٢٩٩	١٠٦
١٣٥	»	جندی سابور	»	»	—	٣٠١	١٠٦
١٣٦	»	اردشیر خره	»	»	—	٢٩٦	١٠٥
١٣٦	»	البصره	»	»	—	٣٠٠	١٠٦

سنهٔ ضرب	نوع	دار الضرب	دولت	اسامیٔ خلفا	ولاة وامرا	نومرو	صحیفه
١٣٦	كوش	الكوفه	عباسيه	السفاح	—	٣٠٥	١٠٧
١٣٧	«	البصره	«	المنصور	—	٣١٢	١١٠
١٣٧	«	الكوفه	«	«	—	٣٤٨	١٢٠
١٣٨	«	البصره	«	«	—	٣١٤	١١١
١٣٩	«	«	«	«	—	٣١٦	١١١
١٣٩	«	الكوفه	«	«	—	٣٤٩	١٢١
١٤٠	«	البصره	«	«	عبد	٣١٨	١١٢
١٤٠	«	الكوفه	«	«	—	٣٥٢	١٢١
١٤١	«	البصره	«	«	—	٣١٩	١١٢
١٤١	«	الكوفه	«	«	—	٣٥٤	١٢٢
١٤٢	«	البصره	«	«	—	٣٢٠	١١٢
١٤٢	«	الكوفه	«	«	—	٣٥٦	١٢٢
١٤٣	«	البصره	«	«	—	٣٢٣	١١٣
١٤٣	«	الكوفه	«	«	—	٣٥٨	١٢٢
١٤٤	«	البصره	«	«	—	٣٢٥	١١٤
١٤٤	«	الكوفه	«	«	—	٣٦٠	١٢٣
١٤٥	«	البصره	«	«	—	٣٢٨	١١٥
١٤٥	«	الكوفه	«	«	—	٣٦٢	١٢٣
١٤٥	باقر	الموصل	«	«	هشام بن عمرو، جعفر	٧٨٣	٢٩٢
١٤٦	كوش	اردشير خره	«	«	—	٣١٠	١٠٩
١٤٦	«	البصره	«	«	سلم	٣٣١	١١٥
١٤٦	«	«	«	«	—	٢٣٣	١١٦
١٤٦	«	الري	«	«	المهدى	٣٤٢	١١٨
١٤٦	«	الكوفه	«	«	—	٣٦٥	١٢٤
١٤٦	باقر	خزنة حلب	«	«	صالح بن على	٧٦٩	٢٨٤
١٤٧	كوش	البصره	«	«	—	٣٣٥	١١٦
١٤٧	«	«	«	«	المهدى	٣٣٩	١١٧
١٤٧	«	الري	«	«	«	٣٤٤	١١٩
١٤٨	«	البصره	«	«	—	٣٤٠	١١٨
١٤٨	«	المحمديه	«	«	المهدى	٣٦٧	١٢٤
١٤٨	«	مدينة السلام	«	«	—	٣٨٨	١٢٩
١٤٨	باقر	الموصل	«	«	جعفر	٧٨٥	٢٩٣
١٤٩	كوش	المحمديه	«	«	المهدى	٣٦٩	١٢٥
١٤٩	«	مدينة السلام	«	«	—	٣٩١	١٢٩
١٥٠	«	المحمديه	«	«	المهدى	٣٧٥	١٢٦
١٥٠	«	مدينة السلام	«	«	—	٣٩٣	١٣٠
١٥١	«	المحمديه	«	«	المهدى	٣٧٧	١٢٦
١٥١	«	مدينة السلام	«	«	—	٣٩٥	١٣٠
١٥٢	«	اران	«	«	—	٣٠٩	١٠٩

سنهٔ ضرب	نوع	دار الضرب	دولت	اسامیٔ خلفا	ولاة وامرا	نومرو	صحیفه
١٥٢	كوش	العباسيه	عباسيه	المنصور	عمر	٣٤٧	١٢٠
١٥٢	«	المحمديه	«	«	المهدى	٣٧٩	١٢٧
١٥٢	«	مدينة السلام	«	«	—	٣٩٧	١٣١
١٥٣	«	ارمينيه	«	«	المهدى، بكار	٣١١	١١٠
١٥٣	«	المحمديه	«	«	المهدى	٣٨١	١٢٧
١٥٣	«	مدينة السلام	«	«	—	٣٩٩	١٣١
١٥٤	«	المحمديه	«	«	المهدى	٣٨٤	١٢٨
١٥٤	«	مدينة السلام	«	«	—	٤٠٢	١٣٢
١٥٥	«	المحمديه	«	«	المهدى	٣٨٦	١٢٨
١٥٥	«	مدينة السلام	«	«	—	٤٠٦	١٣٢
١٥٥	باقر	بلد	«	«	موسى بن كعب	٧٦٥	٢٨٢
١٥٦	التون	—	«	«	—	٣٠٧	١٠٨
١٥٦	كوش	مدينة السلام	«	«	—	٤٠٩	١٣٣
١٥٧	«	مدينة السلام	«	«	—	٤١١	١٣٣
١٥٨	التون	—	«	«	—	٣٠٨	١٠٨
١٥٨	كوش	البصره	«	«	—	٣٤١	١١٨
١٥٨	«	مدينة السلام	«	«	—	٤١٥	١٣٤
١٥٨	باقر	الموصل	«	المهدى	خالد بن برمك	٧٨٦	٢٩٤
١٥٩	كوش	مدينة السلام	«	«	—	٤٥٠	١٤٥
١٦٠	«	العباسيه	«	«	يزيد	٤٢٩	١٤٠
١٦٠	«	مدينة السلام	«	«	—	٤٥٣	١٤٦
١٦١	«	ارمينيه	«	«	—	٤٢١	١٣٧
١٦١	«	البصره	«	«	محمد	٤٢٤	١٣٨
١٦١	«	العباسيه	«	«	يزيد	٤٣٢	١٤١
١٦١	«	المحمديه	«	«	—	٤٤٢	١٤٣
١٦١	«	مدينة السلام	«	«	—	٤٥٦	١٤٦
١٦٢	التون	—	«	«	—	٤١٩	١٣٦
١٦٢	كوش	ارمينيه	«	«	—	٤٢٢	١٣٧
١٦٢	«	مدينة جى	«	«	يحيى	٤٢٦	١٣٩
١٦٢	«	العباسيه	«	«	يزيد	٤٣٣	١٤١
١٦٢	«	مدينة السلام	«	«	—	٤٥٨	١٤٧
١٦٣	«	العباسيه	«	«	يزيد	٤٣٤	١٤١
١٦٣	«	مدينة السلام	«	«	—	٤٦١	١٤٧
١٦٤	«	العباسيه	«	«	يزيد	٤٣٥	١٤١
١٦٤	«	مدينة السلام	«	«	—	٤٦٥	١٤٨
١٦٥	التون	—	«	«	—	٤٢٠	١٣٦
١٦٥	كوش	المحمديه	«	«	—	٤٤٤	١٤٤
١٦٥	«	مدينة السلام	«	«	—	٤٦٧	١٤٩
١٦٥	«	اليمامه	«	«	بشر	٤٦٩	١٤٩

سنۀ ضرب	نوع	دار الضرب	دولت	اسامئ خلفا	ولاة وامرا	نمره	صحيفه
١٦٥	باقر	الكوفه	عباسيه	المهدى	—	٧٧٦	٢٨٨
١٦٦	التون	—	»	»	—	٩٢٠	٣٨١
١٦٦	كموش	العباسيه	»	»	يزيد	٤٣٦	١٤٢
١٦٦	»	المحمديه	»	»	—	٤٤٥	١٤٤
١٦٦	باقر	الكوفه	»	»	—	٧٧٧	٢٨٩
١٦٧	كموش	العباسيه	»	»	—	٤٤٠	١٤٢
١٦٧	»	المحمديه	»	»	—	٤٤٦	١٤٤
١٦٨	التون	—	»	»	—	٩٢١	٣٨١
١٦٨	كموش	اصبهان	»	»	نصر	٤٢٣	١٣٨
١٦٨	»	العباسيه	»	»	يزيد	٤٤١	١٤٣
١٦٨	»	المحمديه	»	»	—	٤٤٧	١٤٤
١٦٨	»	مدينة السلام	»	»	—	٤٦٨	١٤٩
١٦٩	»	ارمينيه	»	الهادى	الرشيد	٤٧١	١٥١
١٦٩	»	الهرونيه	»	»	خزيمة بن خازم	٩٢٦	٣٨٥
١٧٠	التون	—	»	»	على	٤٧٠	١٥٠
١٧٠	كموش	المحمديه	»	»	—	٤٧٢	١٥٢
١٧٠	»	العباسيه	»	هارون الرشيد	يزيد	٤٩٠	١٦٣
١٧٠	»	المحمديه	»	»	داود	٤٩٧	١٦٥
١٧١	»	العباسيه	»	»	يزيد	٤٩٢	١٦٣
١٧١	»	المحمديه	»	»	داود	٤٩٨	١٦٥
١٧١	»	»	»	»	حارث	٩٢٤	٣٨٣
١٧٢	»	»	»	»	داود	٤٩٩	١٦٥
١٧٣	النون	—	»	»	—	٤٧٣	١٥٣
١٧٣	كموش	ارمينيه	»	»	—	٤٧٧	١٥٦
١٧٣	»	العباسيه	»	»	يزيد	٤٩٣	١٦٤
١٧٤	»	»	»	»	»	٤٩٤	١٦٤
١٧٦	»	افريقيه	»	»	»	٤٧٨	١٥٧
١٧٦	»	العباسيه	»	»	»	٤٩٥	١٦٤
١٧٧	التون	—	»	»	جعفر	٤٧٤	١٥٤
١٧٧	كموش	العباسيه	»	»	يزيد	٤٩٦	١٦٤
١٧٧	باقر	المحمديه	»	»	العباس بن محمد	٧٨٠	٢٩٠
١٧٨	كموش	مدينة السلام	»	»	—	٥٢٤	١٧٤
١٧٩	»	»	»	»	الامين، جعفر	٥٢٥	١٧٤
١٨٠	»	مدينة زرنج	»	»	جعفر	٤٨٥	١٦٠
١٨٠	»	المحمديه	»	»	الامين، جعفر	٥٠١	١٦٦
١٨٠	»	»	»	»	محمد	٥٠٣	١٦٧
١٨٠	»	»	»	»	الامين، محمد، جعفر	٥٠٤	١٦٧
١٨٠	»	مدينة السلام	»	»	الامين، جعفر	٥٢٧	١٧٥
١٨١	»	البصره	»	»	الامين	٤٧٩	١٥٧

سنۀ ضرب	نوع	دار الضرب	دولت	اسامئ خلفا	ولاة وامرا	نمره	صحيفه
١٨١	كموش	المحمديه	عباسيه	هارون الرشيد	الامين ، جعفر	٥٠٥	١٦٨
١٨١	»	مدينة السلام	»	»	»	٥٢٩	١٧٥
١٨٢	»	مدينة بلخ	»	»	الامين	٤٨٠	١٥٨
١٨٢	»	مدينة زرنج	»	»	على ، اطريف ؟	٤٨٦	١٦١
١٨٢	»	بالمحمديه	»	»	الامين ، جعفر	٥٠٨	١٦٨
١٨٢	»	مدينة السلام	»	»	» »	٥٣١	١٧٦
١٨٣	»	بالمحمديه	»	»	» »	٥١٣	١٧٠
١٨٣	»	»	»	»	صبر ؟	٥١٤	١٧٠
١٨٣	»	مدينة السلام	»	»	الامين ، جعفر	٥٣٣	١٧٦
١٨٤	»	مدينة بلخ	»	»	الامين	٤٨١	١٥٨
١٨٤	»	المحمديه	»	»	الامين ، جعفر	٥١٦	١٧١
١٨٥	»	مدينة بلخ	»	»	المأمون	٤٨٢	١٥٩
١٨٥	»	مدينة زرنج	»	»	على ابن بركه	٤٨٧	١٦١
١٨٥	»	المحمديه	»	»	محمد ، جعفر	٥١٧	١٧١
١٨٦	التون	—	»	»	الامين	٤٧٥	١٥٥
١٨٦	كموش	مدينة بلخ	»	»	المأمون	٤٨٣	١٥٩
١٨٦	»	المحمديه	»	»	الامين ، جعفر	٥١٨	١٧٢
١٨٧	»	مدينة السلام	»	»	—	٥٣٥	١٧٧
١٨٨	»	»	»	»	—	٥٣٨	١٧٧
١٨٩	»	مدينة بلخ	»	»	المأمون ، على	٤٨٤	١٦٠
١٨٩	»	مدينة السلام	»	»	—	٥٤	١٧٨
١٩٠	التون	—	»	»	—	٤٧٦	١٥٥
١٩٠	كموش	معدن الشاش	»	»	المأمون ، على ، النصر	٤٨٨	١٦٢
١٩٠	»	المحمديه	»	»	—	٥١٩	١٧٢
١٩٠	»	مدينة السلام	»	»	—	٥٤٢	١٧٨
١٩١	النون	—	»	»	—	٩٢٢	٣٨٢
١٩١	كموش	المحمديه	»	»	—	٥٢١	١٧٣
١٩١	»	مدينة السلام	»	»	—	٥٤٤	١٧٩
١٩٢	التون	—	»	»	—	٩٢٣	٣٨٢
١٩٢	كموش	المحمديه	»	»	—	٥٢٣	١٧٣
١٩٢	»	مدينة السلام	»	»	—	٥٤٦	١٧٩
١٩٢	باقر	دمشق	»	»	—	٧٧١	٢٨٥
١٩٣	كموش	مدينة السلام	»	»	—	٥٤٨	١٧٩
١٩٣	»	مدينة بلخ	»	الامين	المأمون	٥٥٢	١٨٢
١٩٤	»	المحمديه	»	»	المأمون ، الفضل	٥٥٤	١٨٣
١٩٥	التون	—	»	»	—	٩٢٥	٣٨٤
١٩٥	كموش	مدينة سمرقند	»	»	المأمون ، الفضل	٥٥٣	١٨٣
١٩٥	»	مدينة السلام	»	»	عبد الله ، العباس	٥٥٥	١٨٤
١٩٥	»	مدينة بلخ	»	المأمون	الفضل	٥٧٠	١٩٣

سنهٔ ضرب	نوع	دار الضرب	دولت	اسامیٔ خلفا	ولاة وامرا	نومرو	ج. ص.
۱۹۵	كموش	مدينة سمرقند	عباسيه	المأمون	الفضل	٥٧١	۱۹٤
۱۹۵	باقر	الكوفه	»	الامين	—	۷۷۹	۲۸۹
۱۹٦	كموش	مدينة السلام	»	»	عبد الله ، العباس	٥٥٨	۱۸٤
۱۹٦	»	المحمديه	»	المأمون	ذو الرياستين	٥۷۷	۱۹۹
۱۹۷	التون	—	»	الامين	—	٥٥۱	۱۸۱
۱۹۷	»	—	»	المأمون	عباد	٥٥۹	۱۸٥
۱۹۷	كموش	مدينة اصبهان	»	»	هرثمه	٥٦٥	۱۹
۱۹۷	»	مدينة سمرقند	»	»	الفضل	٥۷۲	۱۹٤
۱۹۷	»	مدينة نيسابور	»	»	عبد الله ، ذو الرياستين	٥۸٦	۲ ۲
۱۹۸	التون	—	»	»	الفضل	۹۲۷	۳۸٦
۱۹۸	كموش	مدينة اصبهان	»	»	هرثمه	٥٦٦	۱۹۱
۱۹۸	»	مدينة السلام	»	»	ذو الرياستين	٥۸۱	۲۰۰
۱۹۹	»	مدينة اصبهان	»	»	»	٥٦۷	۱۹۱
۱۹۹	»	مدينة السلام	»	»	»	٥۸۲	۲۰۱
۲۰۰	التون	مصر	»	»	ذو اليمينين ، السرى	٥٦۳	۱۸۸
۲۰۰	كموش	مدينة سمرقند	»	»	ذو الرياستين	٥۷۳	۱۹٥
۲۰۰	»	الكوفه	»	»	»	٥۷٦	۱۹۸
۲۰۰	»	المحمديه	»	»	»	٥۷۸	۱۹۹
۲۰۱	»	»	»	»	»	٥۷۹	۱۹۹
۲۰۱	التون	مصر	»	»	ذو اليمينين ، السرى	۹۲۸	۳۸۷
۲۰۲	كموش	مدينة السلام	»	»	—	٥۸٤	۲۰۱
۲۰۳	التون	—	»	»	—	٥٦۰	۱۸٦
۲۰۳	كموش	ارمينيه	»	»	حاتم	٥٦٤	۱۸۹
۲۰۳	»	مدينة اصبهان	»	»	—	٥٦۹	۱۹۲
۲۰۳	»	فارس	»	»	الرضا ، ذو الرياستين	٥۷٥	۱۹۷
۲۰۳	»	مدينة السلام	»	»	—	٥۸٥	۲۰۱
۲۰٤	التون	مصر	»	»	الطاهر ، السرى	۹۲۹	۳۸۷
۲۰٤	كموش	المحمديه	»	»	الرضا ، ذو الرياستين	٥۸۰	۲۰۰
۲۰۷	التون	—	»	»	عبيد الله بن السرى	٥٦۲	۱۸۷
۲۰۹	كموش	صنعا	»	»	—	٥۷٤	۱۹٦
۲۰۰	التون	—	»	»	ذو الرياستين	٥٦۱	۱۸٦
۲۱۷	باقر	بالرمله	»	»	—	۷۷۳	۲۸٦
۲۲۳	التون	مصر	»	المعتصم بالله	—	٥۸۸	۲۰٤
۲۲٤	»	مدينة السلام	»	»	—	٥۸۷	۲۰۳
۲۲٥	»	دمشق	»	»	—	۹۳۰	۳۸۸
۲۲۷	»	مرو	»	الواثق بالله	—	٥۹۰	۲۰٦
۲۳۰	»	مدينة السلام	»	»	—	٥۸۹	۲۰٥
۲۳۳	»	مصر	»	المتوكل على الله	—	٥۹٥	۲۱۰
۲۳٤	»	سر من راى	»	»	—	٥۹۱	۲۰۷

سنهٔ ضرب	نوع	دار الضرب	دولت	اسامیٔ خلفا	ولاة وامرا	نومرو	ج. ص.
۲۳٤	التون	المحمديه	عباسيه	المتوكل على الله	—	٥۹۳	۲۰۹
۲۳۹	»	مرو	»	»	ابو عبد الله	۹۳۲	۳۹۰
۲٤۱	»	»	»	»	المعتز بالله	٥۹٤	۲۰۹
۲٤٤	»	مدينة السلام	»	»	»	۹۳۱	۳۸۹
۲٤٥	»	مصر	»	»	»	٥۹٦	۲۱۰
۲٤۷	»	المدينة المتوكليه	»	»	»	٥۹۲	۲۰۸
۲٤۷	»	مصر	»	»	»	٥۹۷	۲۱۱
۲٤۷	كموش	مدينة السلام	»	»	»	٥۹۸	۲۱۱
۲٤۹	التون	صنعا	»	المستعين بالله	العباس	٥۹۹	۲۱۳
۲٤۹	»	مصر	»	»	»	٦۰۰	۲۱٤
۲٥۰	»	الشاش	»	»	»	۹۳۳	۳۹۱
۲٥۱	كموش	سر من راى	»	المعتز بالله	—	٦۰۱	۲۱٥
۲٥۲	التون	مصر	»	»	—	۹۳٥	۳۹۳
۲٥۳	»	سمرقند	»	»	—	۹۳٤	۳۹۲
۲٥٦	»	سر من راى	»	المعتمد على الله	جعفر	٦۰٤	۲۱۹
۲٥٦	باقر	—	»	»	—	۹٤۰	۳۹۸
۲٥۷	كموش	سر من راى	»	»	جعفر	٦۰۷	۲۲۱
۲٥۸	اتون	مدينة السلام	»	»	»	۹۳۷	۳۹٥
۲٦۰	»	سمرقند	»	»	—	۹۳٦	۳۹٤
۲٦۱	»	مدينة السلام	»	»	جعفر	٦۰٦	۲۲۰
۲٦۳	»	الموصل	»	»	المفوض ، يحيى	۹۳۸	۳۹٦
۲۷۰	»	مصر	طولونيه	—	احمد بن طولون	۷۹۷	۳۰۳
۲۷۱	»	الرافقه	عباسيه	»	احمد بن الموفق ، المفوض	٦۰۳	۲۱۸
۲۷۱	»	سر من راى	»	»	المفوض ، ذو الوزارتين	٦۰٥	۲۲۰
۲۷۳	كموش	فارس	»	»	المفوض ، عمرو ، محمد	٦۰۸	۲۲۲
۲۷۸	التون	حمص	طولونيه	—	خمارويه بن احمد	۷۹۸	۳۰٤
۲۸۲	كموش	—	عباسيه	المعتضد بالله	—	٦۰۹	۲۲۳
۲۸٤	»	مدينة السلام	»	»	—	٦۱۱	۲۲٤
۲۸۷	»	شيراز	»	»	—	٦۱۰	۲۲٤
۲۸۸	»	مدينة لسلام	»	»	—	٦۱۲	۲۲٥
۲۹۰	التون	مصر	طولونيه	—	هرون بن خمارويه	۷۹۹	۳۰٥
۲۹۱	كموش	رأس العين	عباسيه	المكتفى بالله	ولى الدوله	٦۱٤	۲۲۳
۲۹۱	»	الكوفه	»	»	»	٦۱٦	۲۲۸
۲۹۱	»	مدينة السلام	»	»	»	٦۱۷	۲۲۸
۲۹۲	»	مصر	»	»	—	٦۲٥	۲۲۹
۲۹۳	»	تستر من الاهواز	»	»	—	٦۱۳	۲۲٦
۲۹۳	»	مدينة السلام	»	»	—	٦۲۰	۲۲۸
۲۹٤	»	سر من راى	»	»	—	٦۱٥	۲۲۷
۲۹٥	»	مدينة السلام	»	»	—	٦۲۲	۲۲۹

سنهٔ ضرب	نوع	دار الضرب	دولت	اسامئ خلفا	ولاة وامرا	نمره	ج. م
۲۹۵	كموش	مدينة السلام	عباسيه	المقتدر بالله	ابو العباس	۶۴۱	۲۳۷
۲۹۶	»	»	»	»	—	۶۴۲	۲۳۷
۲۹۷	التون	اردبيل	»	»	الوزير ابو الحسن ، يوسف	۶۲۶	۲۳۰
۲۹۷	كموش	نصيبين	»	»	—	۶۷۲	۲۴۳
۲۹۷	»	الشاش	سامانيه	—	احمد بن اسمعيل	۸۰۱	۳۱۰
۳۰۰	»	مدينة السلام	عباسيه	»	ابو العباس	۶۴۴	۲۳۷
۳۰۱	»	الاهواز	»	»	»	۶۳۵	۲۳۵
۳۰۱	»	مدينة السلام	»	»	»	۶۴۶	۲۳۸
۳۰۱	باقر	بخارا	سامانيه	—	نصر ، محمد	۸۰۸	۳۱۶
۳۰۲	كموش	سر من راى	عباسيه	»	ابو العباس	۶۳۷	۲۳۶
۳۰۲	»	مدينة السلام	»	»	»	۶۴۷	۲۳۸
۳۰۲	التون	نيسابور	سامانيه	—	نصر بن احمد	۸۰۴	۳۱۲
۳۰۴	كموش	مدينة السلام	عباسيه	»	ابو العباس	۶۵۰	۲۳۹
۳۰۵	»	»	»	»	»	۶۵۲	۲۳۹
۳۰۵	باقر	سوق الاهواز	»	»	ابو جعفر	۷۷۴	۲۸۷
۳۰۵	كموش	اندرابه	سامانيه	—	نصر بن احمد	۸۰۵	۳۱۳
۳۰۶	التون	الاهواز	عباسيه	»	ابو العباس	۶۲۷	۲۳۱
۳۰۶	»	مدينة السلام	»	»	»	۶۳۳	۲۳۴
۳۰۶	كموش	»	»	»	»	۶۵۳	۲۳۹
۳۰۶	»	سمرقند	سامانيه	—	نصر بن احمد	۸۰۷	۳۱۵
۳۰۷	»	شيراز	عباسيه	»	ابو العباس	۶۳۸	۲۳۶
۳۰۷	»	مدينة السلام	»	»	»	۶۵۴	۲۳۹
۳۰۸	»	»	»	»	»	۶۵۶	۲۴۰
۳۰۹	التون	المحمديه	»	»	ابو العباس، احمد بن على	۶۳۲	۲۳۳
۳۰۹	كموش	شيراز	»	»	ابو العباس	۶۳۹	۲۳۶
۳۱۱	التون	حلب	»	»	»	۶۲۸	۲۳۲
۳۱۱	»	ماه الكوفه	»	»	»	۶۳۱	۲۳۳
۳۱۱	كموش	مدينة السلام	»	»	»	۶۵۸	۲۴۰
۳۱۲	التون	»	»	»	»	۶۳۴	۲۳۴
۳۱۲	كموش	»	»	»	»	۶۶۰	۲۴۱
۳۱۳	»	»	»	»	»	۶۶۱	۲۴۱
۳۱۴	التون	سوق الاهواز	»	»	»	۶۲۹	۲۳۲
۳۱۴	كموش	مدينة السلام	»	»	»	۶۶۳	۲۴۱
۳۱۴	التون	المحمديه	سامانيه	—	نصر بن احمد	۱۰۲	۳۱۱
۳۱۵	كموش	مدينة السلام	عباسيه	»	ابو العباس	۶۶۵	۲۴۲
۳۱۷	»	حران	»	»	»	۶۳۶	۲۳۵
۳۱۷	»	مدينة السلام	»	»	»	۶۶۷	۲۴۲
۳۱۷	التون	المحمديه	سامانيه	—	نصر بن احمد	۸۰۳	۳۱۲
۳۱۸	كموش	مدينة السلام	عباسيه	»	»	۶۶۹	۲۴۲

سنهٔ ضرب	نوع	دار الضرب	دولت	اسامئ خلفا	ولاة وامرا	نمره	ج. م
۳۱۹	كموس	الكوفه	عباسيه	المقتدر بالله	ابو العباس	۶۴۰	۲۳۶
۳۱۹	»	مدينة السلام	»	»	»	۶۷۱	۲۴۳
۳۲۰	التون	سوق الاهواز	»	»	ابو العباس، عميد الدوله	۶۳۰	۲۳۲
۳۲۱	كموش	حلوان	»	القاهر بالله	ابو القاسم	۶۷۳	۲۴۴
۳۲۱	»	سر من راى	»	»	»	۶۷۴	۲۴۵
۳۲۲	»	مدينة السلام	»	»	»	۶۷۵	۲۴۵
۳۲۲	النون	»	»	الراضى بالله	—	۶۷۶	۲۴۶
۳۲۲	كموش	البصره	»	»	—	۶۷۸	۲۴۸
۳۲۲	»	مدينة السلام	»	»	—	۶۸۴	۲۵۰
۳۲۳	»	سر من راى	»	»	—	۶۷۹	۲۴۸
۳۲۳	»	مدينة السلام	»	»	—	۶۸۷	۲۵۱
۳۲۳	»	بلخ	سامانيه	—	نصر بن احمد، نوح بن نصر	۸۰۶	۳۱۴
۳۲۴	»	مدينة السلام	عباسيه	»	—	۶۸۸	۲۵۱
۳۲۵	»	»	»	»	—	۶۹۲	۲۵۲
۳۲۶	»	—	»	»	عمر، احمد	۶۷۷	۲۴۷
۳۲۶	»	الكوفه	»	»	—	۶۸۲	۲۴۹
۳۲۶	»	مدينة السلام	»	»	—	۶۹۶	۲۵۳
۳۲۶	»	واسط	»	»	—	۷۰۸	۲۵۵
۳۲۷	»	مدينة السلام	»	»	ابو الفضل	۷۰۰	۲۵۴
۳۲۸	»	الكوفه	»	»	»	۶۸۳	۲۵۰
۳۲۸	»	مدينة السلام	»	»	»	۷۰۳	۲۵۴
۳۲۸	»	واسط	»	»	»	۷۰۹	۲۵۶
۳۲۸	»	شيراز	بويهيه	—	على بن بويه	۸۳۸	۳۳۵
۳۲۹	»	مدينة السلام	عباسيه	»	—	۷۰۶	۲۵۵
۳۲۹	»	الكوفه	»	المتقى لله	ابو منصور	۷۱۲	۲۵۸
۳۲۹	»	مدينة السلام	»	»	»	۷۱۳	۲۵۸
۳۲۹	»	»	»	»	ابو الحسين بحكم	۷۱۵	۲۵۹
۳۲۹	»	الاهواز	بويهيه	—	على واحمد بنو بويه	۸۳۹	۳۳۶
۳۲۹	»	سوق الاهواز	»	—	»	۸۴۱	۳۳۷
۳۳۰	»	البصره	عباسيه	»	ابو منصور	۷۱۰	۲۵۷
۳۳۰	»	مدينة السلام	»	»	»	۷۱۹	۲۶۱
۳۳۰	»	»	حمدانيه	—	ناصر الدوله، وسيف الدوله	۸۱۸	۳۲۶
۳۳۰	»	الموصل	»	—	»	۸۲۸	۳۲۹
۳۳۰	»	نصيبين	»	—	»	۸۳۱	۳۳۰
۳۳۱	التون	مدينة السلام	»	—	»	۸۱۷	۳۲۵
۳۳۱	كموش	»	»	—	»	۸۱۹	۳۲۷
۳۳۳	»	»	عباسيه	المتقى لله	ابو منصور	۷۲۱	۲۶۲
۳۳۳	باقر	—	سامانيه	—	نوح، عبد الملك	۸۱۰	۳۱۸
۳۳۳	كموش	الموصل	حمدانيه	—	ناصر الدوله، وسيف الدوله	۸۳۰	۳۳۰

سنهٔ ضرب	نوع	دار الضرب	دولت	اسامیٔ خلفا	ولاة وامرا	نمره	صح.
٣٣٣	كموش	تستر من الاهواز	بويهيه	—	على واحمد بنو بويه	٨٤٠	٣٣٧
٣٣٣	«	مدينة السلام	عباسيه	المستكفى بالله	المظفر ابو الوفا	٧٢٣	٢٦٣
٣٣٤	«	«	«	«	ابو الحسن محمد	٧٢٨	٢٦٥
٣٣٤	«	سمرقند	سامانيه	—	نوح بن نصر	٨٠٩	٣١٧
٣٣٤	«	نصيبين	حمدانيه	—	ناصر الدوله، سيف الدوله	٨٣٢	٣٣١
٣٣٤	«	البصره	بويهيه	—	عماد الدوله، معز الدوله	٨٤٢	٣٣٨
٣٣٤	«	مدينة السلام	«	—	«	٨٤٣	٣٣٩
٣٣٥	«	«	«	—	«	٨٤٥	٣٣٩
٣٣٧	«	«	«	—	«	٨٤٦	٣٣٩
٣٣٧	«	نصيبين	حمدانيه	—	ناصر الدوله، سيف الدوله	٨٣٣	٣٣١
٣٣٨	«	«	«	—	«	٨٣٤	٣٣٢
٣٤٠	«	«	«	—	«	٨٣٥	٣٣٢
٣٤٣	«	تستر من الاهواز	بويهيه	—	معز الدوله، ركن الدوله	٨٤٩	٣٤٢
٣٤٤	«	مدينة السلام	«	—	«	٨٥١	٣٤٣
٣٤٥	«	الموصل	«	—	«	٨٥٢	٣٤٤
٣٤٦	«	البصره	«	—	«	٨٤٧	٣٤١
٣٤٦	«	سوق الاهواز	«	—	«	٨٥٠	٣٤٢
٣٤٧	«	الموصل	«	—	«	٨٥٣	٣٤٥
٣٤٨	«	شيراز	«	—	ركن الدوله، عضد الدوله	٨٥٤	٣٤٦
٣٥٣	التون	فلسطين	اخشيديه	—	على بن الاخشيد	٨٠٠	٣٠٧
٣٥٤	باقر	بخارا	سامانيه	—	منصور بن نوح	٨١١	٣١٩
٣٥٦	كموش	شيراز	بويهيه	—	ركن الدوله، عضد الدوله	٨٥٥	٣٤٧
٣٥٨	«	فسا	«	—	«	٨٧٠	٣٥٠
٣٦٠	«	شيراز	«	—	«	٨٥٧	٣٤٧
٣٦٠	«	كردفناخسره	«	—	«	٨٧١	٣٥١
٣٦١	«	شيراز	«	—	«	٨٦٠	٣٤٨
٣٦١	«	شيرين	«	—	«	٨٦٨	٣٤٩
٣٦٣	«	شيراز	«	—	«	٨٦٤	٣٤٨
٣٦٤	«	عمان	«	—	المرزبان	٨٧٢	٣٥٢
٣٦٦	«	شيراز	«	—	ركن الدوله، عضد الدوله	٨٦٧	٣٤٩
٣٦٦	«	اردشير	«	—	شيرذيل	٨٧٣	٣٥٦
٣٧٤	التون	نيسابور	سامانيه	—	نوح بن منصور	٨١٣	٣٢٠
٣٧٥	باقر	بخارا	«	—		٨١٤	٣٢١
٣٨٠	«	«	«	—	نوح	٨١٥	٣٢٢
٣٨١	كموش	شيراز	بويهيه	—	فخر الدوله، صمصام الدوله	٨٧٥	٣٥٦
٣٨٢	«	«	«	—	«	٨٧٨	٣٥٧
٣٨٢	«	فسا	«	—	«	٨٨٤	٣٥٩
٣٨٣	«	شيراز	«	—	«	٨٨١	٣٥٨
٣٨٤	«	فارس	«	—	«	٨٨٢	٣٥٩

سنهٔ ضرب	نوع	دار الضرب	دولت	اسامیٔ خلفا	ولاة وامرا	نمره	صح.
٣٨٥	كموش	البصره	بويهيه	—	بهاء الدوله	٨٨٥	٣٦٠
٣٩٦	«	ميافارقين	مروانيه	—	ممهد الدوله ابو منصور	٨٩٢	٣٦٥
٤٠٤	«	شيراز	بويهيه	—	سلطان الدوله	٨٨٧	٣٦٢
٤٠٧	«	ميافارقين	مروانيه	—	نصر الدوله ابو نصر	٩٠١	٣٧٠
٤٠٨	«	«	«	—	«	٩٠٢	٣٧٠
٤٠٩	«	«	«	—	«	٩٠٣	٣٧١
٤١٠	«	الجزيره	«	—	«	٨٩٦	٣٦٨
٤١٠	«	دنيسر	«	—	«	٨٩٨	٣٦٩
٤١٠	«	ميافارقين	«	—	«	٩٠٤	٣٧١
٤١١	«	آمد	«	—	«	٨٩٥	٣٦٧
٤١١	«	دنيسر	«	—	«	٨٩٩	٣٦٩
٤١١	«	ميافارقين	«	—	«	٩٠٧	٣٧٢
٤١٢	«	آمد	«	—	«	٨٩٣	٣٦٦
٤١٢	«	الجزيره	«	—	«	٨٩٧	٣٦٨
٤١٢	«	دنيسر	«	—	«	٩٠٠	٣٦٩
٤١٢	«	ميافارقين	«	—	«	٩٠٨	٣٧٢
٤١٣	«	«	«	—	«	٩٠٩	٣٧٢
٥٨٤	التون	مدينة السلام	عباسيه	الناصر لدين الله	—	٧٣١	٢٦٩
٦٢٤	«	«	«	المستنصر بالله	—	٧٣٢	٢٧٠
٦٣٦	كموش	«	«	«	—	٧٣٣	٢٧١
٦٣٧	«	«	«	«	—	٧٣٤	٢٧٢
٦٣٨	«	«	«	«	—	٧٣٥	٢٧٢
٦٣٩	«	«	«	«	—	٧٣٧	٢٧٢
٦٤٠	«	«	«	«	—	٧٣٨	٢٧٢
٦٤٠	التون	«	«	«	—	٧٤١	٢٧٤
٦٤٠	كموش	اربل	«	المستعصم بالله	—	٧٤٥	٢٧٦
٦٤٠	«	مدينة السلام	«	«	—	٧٤٩	٢٧٨
٦٤١	«	«	«	«	—	٧٥١	٢٧٩
٦٤٢	«	«	«	«	—	٧٥٤	٢٧٩
٦٤٣	«	«	«	«	—	٧٥٦	٢٨٠
٦٤٤	التون	«	«	«	—	٧٤٢	٢٧٥
٦٤٤	كموش	اربل	«	«	—	٧٤٦	٢٧٦
٦٤٤	«	مدينة السلام	«	«	—	٧٥٨	٢٨٠
٦٤٥	«	«	«	«	—	٧٥٩	٢٨٠
٦٤٨	«	اربل	«	«	—	٧٤٧	٢٧٧
٦٤٨	«	مدينة السلام	«	«	—	٧٦٠	٢٨١
٦٥٠	«	«	«	«	(٦٥١ سنه) — (٧٦٣ نومرو)	٧٦١	٢٨١
٦٥٣	«	اربل	«	«	—	٧٤٨	٢٧٧
٦٥٥	«	مدينة السلام	«	«	—	٧٦٤	٢٨١

فهرست دار الضرب

سامانیانه طرزنده‌کی مسکوکات

پهلوی — عربی

دار الضرب	نوع	سنهٔ ضرب	دولت	زمان خلافت	ولاة و امرا	عدد	صحيفه
اضطخر	کموش	٥١	امویه	معاویه	زیاد بن ابی سفیان	٧	٥
بصره	»	٢٩	—	حضرت عثمان رضی	—	٣	٣
	»	٥٣	امویه	معاویه	عبید الله بن زیاد	٩	٦
	»	٥٤	»	»	»	١٠	٧
	»	٦٠	»	یزید اول	»	١٢	٨
	»	٦١	»	»	»	١٣	٨
	»	٦٢	»	»	»	١٤	٩
	»	٦٣	»	»	»	١٥	٩
بیضا	کموش	٣٧	—	حضرت علی رضی	—	٤	٤
	»	٤٧	امویه	معاویه	—	٦	٥
	»	٥٢	»	»	زیاد بن ابی سفیان	٨	٦
	»	٧٢	»	عبد الملك	عمر بن عبید الله	١٨	١١
	»	٧٨	»	»	الحجاج بن یوسف	٩١٠	٣٧٤
	»	٧٩	»	»	»	٩١١	٣٧٤
دارابجرد	کموش	٤٣	امویه	معاویه	—	٥	٤
	»	٦٥	»	عبد الملك	—	١٦	١٠
	»	٦٦	»	»	—	١٧	١١
الری	کموش	١٦٨	عباسیه	المنصور	اسد	٤٦	٢٢
زادراقارته	»	٥٧	امویه	معاویه	عبید الله بن زیاد	١١	٧
هراة	کموش	٢٠	—	حضرت عمر رضی	—	١	٢
	»	٢٨	—	حضرت عثمان رضی	—	٢	٣
طبرستان	کموش	١٥٢	عباسیه	المنصور	عمر	٩١٢	٣٧٥
	»	١٥٢	»	»	»	٩١٣	٣٧٥
	»	١٥٤	»	»	»	١٩	١٢
	»	١٥٦	»	»	»	٢٠	١٣

دار الضرب	نوع	سنهٔ ضرب	دولت	زمان خلافت	ولاة و امرا	عدد	صحيفه
طبرستان	کموش	١٥٧	عباسیه	المنصور	عمر	٢٢	١٣
	»	١٥٨	»	»	»	٩١٤	٣٧٦
	»	١٥٨	»	»	»	٢٣	١٣
	»	١٥٩	»	المهدی	»	٢٤	١٣
	»	١٦٠	»	»	»	٢٥	١٤
	»	١٦١	»	»	»	٢٦	١٤
	»	١٦٢	»	»	»	٢٧	١٤
	»	١٦٢	»	»	سعید	٢٩	١٥
	»	١٦٣	»	»	»	٣٠	١٥
	»	١٦٣	»	»	یحیی	٣٣	١٧
	»	١٧٢	»	هارون الرشید	سلیمان	٣١	١٦
	»	١٧٢	»	»	هانی	٣٥	١٨
	»	١٧٣	»	»	»	٣٧	١٨
	»	١٧٣	»	»	مقاتل	٣٩	١٩
	»	١٧٣	»	»	عبد الله	٤١	٢٠
	»	١٧٤	»	»	»	٤٢	٢٠
	»	١٧٤	»	»	حریر	٤٣	٢١
	»	١٧٤	»	»	ابراهیم	٤٤	٢١
	»	١٧٥	»	»	»	٤٥	٢١

بیزانتین طرزنده‌کی مسکوکات

رومی — عربی

دار الضرب	نوع	سنهٔ ضرب	دولت	زمان خلافت	ولاة و امرا	عدد	صحيفه
ارض عانکه	باقر	—	امویه	عبد الملك	—	٩١٦	٣٧٨
ایلیا فلسطین	»	—	»	معاویه ؟	—	٩١٥	٣٧٧
بعلبك	»	—	»	—	—	٤٩	٢٣
حران، حراز	»	—	»	معاویه ؟	—	٥٣	٢٥
حرین	»	—	»	عبد الملك	—	٩١١	٣٧٨
حلب	»	—	»	»	—	٥٤	٢٦
حمص	»	—	»	—	—	٤٨	٢٣
دمشق	»	—	»	—	—	٥١	٢٤
سرمین	»	—	»	عبد الملك	—	٩١٨	٣٧٩
طبریه	»	—	»	—	—	٥٠	٢٤
فلسطین	»	—	»	معاویه ؟	—	٥٢	٢٥
قنسرین	»	—	»	عبد الملك	—	٥٥	٢٦

طرز مخصوص اسلامی

دار الضرب	نوع	سنهٔ ضرب	دولت	اسامیٔ خلفا	ولاة و امرا	م. ع.	[illegible]
اران	كموش	١٥٢	عباسيه	المنصور	—	٣٠٩	١٠٩
اربل	»	٦٤٠	عباسيه	المستعصم بالله	—	٧٤٥	٢٧٦
	»	٦٤٤	»	»	—	٧٤٦	٢٧٦
	»	٦٤٨	»	»	—	٧٤٧	٢٧٧
	»	٦٥٣	»	»	—	٧٤٨	٢٧٧
اردبيل	التون	٢٩٧	عباسيه	المقتدر بالله	ابو الحسن ويوسف	٦٢٦	٢٣٠
اردشير	»	٣٦٦	بويهيه	—	شير ذيل	٨٧٣	٣٥٤
اردشير خره	»	٩٥	امويه	الوليد اول	—	٧٨	٣٥
	»	١٣٤	عباسيه	السفاح	—	٢٩٥	١٠٥
	»	١٣٦	»	»	—	٢٩٦	١٠٥
	»	١٤٦	»	المنصور	—	٣١٠	١٠٩
الاردن	باقر	—	امويه	—	— .	٢٦٠	٨٥
ارمينيه	كموش	١٥٣	عباسيه	المنصور	المهدى، بكار	٣١١	١١٠
	»	١٦١	»	المهدى	—	٤٢١	١٣٧
	»	١٦٢	»	»	—	٤٢٢	١٣٧
	»	١٦٩	»	الهادى	الرشيد	٤٧١	١٥١
	»	١٧٣	»	هارون الرشيد	—	٤٧٧	١٥٦
	»	٢٠٣	»	المأمون	حاتم	٥٦٤	١٨٩
اصبهان	»	١٦٨	عباسيه	المهدى	نصر	٤٢٣	١٣٨
[مدينة]	»	١٩٧	»	المأمون	هرثمه	٥٦٥	١٩٠
	»	١٩٨	»	»	»	٥٦٦	١٩١
	»	١٩٩	»	»	ذو الرياستين	٥٦٧	١٩١
	»	٢٠٣	»	»	—	٥٦٩	١٩٢
اصطخر	»	٩٦	امويه	الوليد	—	٧٩	٣٦
افريقيه	»	١٢٥	»	هشام	—	١٦٦	٥٨
	»	١٧٦	عباسيه	هارون الرشيد	يزيد	٤٧٨	١٥٧
آمد	»	٤١٢	مروانيه	—	ابو نصر	٨٩٣	٣٦٦
أنبر	»	٤١١	»	—	»	٨٩٥	٣٦٧
أندرابه	»	٣٠٥	سامانيه	—	نصر بن احمد	٨٠٥	٣١٣
الاندلس	»	١١٥	امويه	هشام	—	١٦٧	٥٩

دار الضرب	نوع	سنهٔ ضرب	دولت	اسامیٔ خلفا	ولاة و امرا	م. ع.	[illegible]
الاهواز	التون	٣٠٦	عباسيه	المقتدر بالله	ابو العباس	٦٢٧	٢٣١
	كموش	٣٠١	»	»	»	٦٣٥	٢٣٥
	»	٣٢٩	بويهيه	المتقى لله	على واحمد بنو بويه	٨٣٩	٣٣٦
بخارا	باقر	٣٠١	سامانيه	—	نصر، محمد	٨٠٨	٣١٦
	»	٣٥٤	»	—	منصور بن نوح	٨١١	٣١٩
	»	٣٧٥	»	—	نوح بن منصور	٨١٤	٣٢١
	»	٣٨٠	»	—	»	٨١٥	٣٢٢
	»	٣ ؟	»	—	نوح، احمد بن على	٨١٦	٣٢٢
باخ [مدينة]	كموش	١٨٢	عباسيه	هارون الرشيد	الامين	٤٨٠	١٥٨
	»	١٨٤	»	»	»	٤٨١	١٥٨
	»	١٨٥	»	»	المأمون	٤٨٢	١٥٩
	»	١٨٦	»	»	»	٤٨٣	١٥٩
	»	١٨٩	»	»	المأمون، على	٤٨٤	١٦٠
	»	١٩٣	»	الامين	المأمون	٥٥٢	١٨٢
	»	١٩٥	»	المأمون	الفضل	٥٧٠	١٩٣
باخ	»	٣٢٣	سامانيه	—	نصر، نوح	٨٠٦	٣١٤
البصره	»	٧٩	امويه	عبد الملك	—	٥٩	٢٩
	»	٨٠	»	»	—	٦٠	٣٠
	»	٨١	»	»	—	٦١	٣٠
	»	١٠٠	»	عمر	—	١٤٥	٥٣
	»	١٣٣	عباسيه	السفاح	—	٢٩٧	١٠٦
	»	١٣٤	»	»	—	٢٩٨	١٠٦
	»	١٣٥	»	»	—	٢٩٩	١٠٦
	»	١٣٦	»	»	—	٣٠٠	١٠٦
	»	١٣٧	»	المنصور	—	٣١٢	١١٠
	»	١٣٨	»	»	—	٣١٤	١١١
	»	١٣٩	»	»	—	٣١٦	١١١
	»	١٤٠	»	»	عبد	٣١٨	١١٢
	»	١٤١	»	»	—	٣١٩	١١٢
	»	١٤٢	»	»	—	٣٢٠	١١٢
	»	١٤٣	»	»	—	٣٢٣	١١٣
	»	١٤٤	»	»	—	٣٢٥	١١٤
	»	١٤٥	»	»	—	٣٢٨	١١٥
	»	١٤٦	»	»	سلم	٣٣١	١١٥
	»	١٤٦	»	»	—	٣٣٢	١١٦
	»	١٤٧	»	»	—	٣٣٥	١١٦

دار الضرب	نوع	سنۀ ضرب	دولت	زمان خلافت	ولاة و امرا	رقم ع.	ص. ج.
البصره	كموش	١٤٧	عباسيه	المنصور	المهدى	٣٣٩	١١٧
	»	١٤٨	»	»	—	٣٤٠	١١٨
	»	١٥٨	»	»	—	٣٤١	١١٨
	»	١٦١	»	المهدى	محمد	٤٢٤	١٣٨
	»	١٨١	»	هارون الرشيد	الامين	٤٧٩	١٥٧
	»	٣٢٢	»	الراضى بالله	—	٦٧٨	٢٤٨
	»	٣٣٠	»	المتقى لله	ابو منصور	٧١٠	٢٥٧
	»	٣٣٤؟	بويهيه	—	عماد الدوله، معز الدوله	٨٤٢	٣٣٨
	»	٣٤٦	»	—	معز الدوله، ركن الدوله	٨٤٧	٣٤١
	»	٣٨٥	»	—	بهاء الدوله	٨٨٥	٣٦٠
بعلبك	باقر	—	امويه	—	— ٢٦١ و	٢٦٢	٨٥
بلد	»	١٥٥	عباسيه	—	موسى	٧٦٥	٢٨٢
تستر من الاهواز	كموش	٢٩٣	»	المكتفى بالله	—	٦١٣	٢٢٦
	»	٣٣٣	بويهيه	—	على واحمد بنو بويه	٨٤٠	٣٣٧
	»	٣٤٣	»	—	معز الدوله، ركن الدوله	٨٤٩	٣٤٢
الجزيره	»	١٢٧	امويه	ابراهيم	—	٢٢١	٧٣
	»	١٢٨	»	مروان ثانى	—	٢٢٧	٧٦
	»	١٢٩	»	»	—	٢٢٨	٧٦
	باقر	—	عباسيه	المنصور	امير عباس	٧٦٦	٢٨٣
	»	—	»	»	»	٧٦٧	٢٨٣
	»	—	»	»	»	٧٦٨	٢٨٣
	كموش	٤١٠	مروانيه	—	نصر الدوله ابو نصر	٨٩٦	٣٦٨
	»	٤١٢	»	»	»	٨٩٧	٣٦٨
جندى سابور	»	٩٤	امويه	الوليد اول	—	٨١	٣٦
	»	٩٥	»	»	—	٨٢	٣٦
	»	١٣٥	عباسيه	السفاح	—	٣٠١	١٠٦
جى [مدينة]	»	١٦٢	»	المهدى	يحيي	٤٢٦	١٣٩
حران	»	٨٧	امويه	الوليد اول	—	٨٣	٣٧
	»	٣١٧	عباسيه	المقتدر بالله	ابو العباس	٦٣٦	٢٣٥
حلب	التون	٣١١	»	»	»	٦٢٨	٢٣٢
حلب [خزنة]	باقر	١٤٦	»	المنصور	الامير صالح	٧٦٩	٢٨٤

دار الضرب	نوع	سنۀ ضرب	دولت	اسامئ خلفا	ولاة و امرا	رقم ع.	ص. ج.
حمص	باقر	—	امويه	—	— ٢٦٣ و	٢٦٤	٨٦
	التون	٢٧٨	طولونيه	—	خمارويه بن احمد	٧٩٨	٣٠٤
حلوان	كموش	٣٢١	عباسيه	القاهر بالله	ابو القاسم	٦٧٣	٢٤٤
دربجرد	»	٩٤	امويه	الوليد اول	—	٨٤	٣٧
دستوا	باقر	—	»	—	—	٢٦٥	٨٧
دمشق	كموش	٨٢	»	عبد الملك	—	٦٣	٣٠
	»	٨٥	»	»	—	٦٥	٣١
	»	٩٠	»	الوليد اول	—	٨٥	٣٧
	»	٩١	»	»	—	٨٦	٣٧
	»	٩٦	»	»	—	٨٧	٣٨
	»	١٠٠	»	عمر	—	١٤٧	٥٣
	»	١٠٤	»	يزيد ثانى	—	١٥٧	٥٦
	باقر	—	»	—	— ٢٦٦ —	٢٧٢	٨٧
	»	١٩٢	عباسيه	—	— ٧٧١ و	٧٧٢	٢٨٥
	التون	٢٢٥	»	المستعصم بالله	—	٩٣٠	٣٨٨
دنيسر	كموش	٤١٠	مروانيه	—	ابو نصر	٨٩٨	٣٦٩
	»	٤١١	»	—	»	٨٩٩	٣٦٩
	»	٤١٢	»	—	»	٩٠٠	٣٦٩
رأس العين	»	٢٩١	عباسيه	المكتفى بالله	ولى الدولة	٦١٤	٢٢٧
الرافقه	التون	٢٧١	»	المعتمد على الله	احمد، المفوض	٦٠٣	٢١٨
رامهرمز	كموش	١٢٨	امويه	مروان ثانى	—	٢٢٩	٧٦
الرقه	باقر	—	»	—	—	٢٧٣	٩٠
الرمله	»	—	»	—	—	٢٧٤	٩١
	»	—	»	—	—	٩٣٩	٣٩٧
	»	٢١٧	عباسيه	—	—	٧٧٣	٢٨٦
الرها	»	١١٠	امويه	—	—	٢٧٥	٩١
الرى	باقر	١١٣	»	—	—	٢٧٦	٩٢
	كموش	١٤٦	عباسيه	المنصور	المهدى	٣٤٢	١١٨
	»	١٤٧	»	»	»	٣٤٤	١١٩
زرنج [مدينة]	»	١٨٠	»	هارون الرشيد	جعفر	٤٨٥	١٦٠
	»	١٨٢	»	»	على، اطريف؟	٤٨٦	١٦١
	»	١٨٥	»	»	على، ابن بركه	٤٨٧	١٦١

دار الضرب	نوع	سنهٔ ضرب	دولت	اسامیٔ خلفا	ولاة وامرا	نمره	صحيفه
سابور	كموش	٩٠	امويه	الوليد اول	—	٨٨	٣٨
	«	٩٧	«	سليمان	—	٩١٩	٣٨٠
السامیه	«	١٣١	«	مروان ثانی	—	٢٣٠	٧٧
سرق	«	٩٣	«	الوليد اول	—	٨٩	٣٨
	«	٩٥	«	«	—	٩٠	٣٨
سر من رای	التون	٢٣٤	عباسيه	المتوكل على الله	—	٥٩١	٢٠٧
	كموش	٢٥١	«	المعتز بالله	—	٦٠١	٢١٥
	التون	٢٥٦	«	المعتمد على الله	جعفر	٦٠٤	٢١٩
	«	٢٧١	«	«	المفوض، ذوالوزارتين	٦٠٥	٢٢٠
	كموش	٢٥٧	«	«	جعفر	٦٠٧	٢٢١
	«	٢٩٤	«	المكتفى بالله	—	٦١٥	٢٢٧
	«	٣٠٢	«	المقتدر بالله	ابو العباس	٦٣٧	٢٣٦
	«	٣٢١	«	القاهر بالله	ابو القاسم	٦٧٤	٢٤٥
	«	٣٢٣	«	الراضى بالله	—	٦٧٩	٢٤٨
سروج	باقر	—	امويه	—	—	٢٧٧ و ٢٧٨	٩٢
سمرقند [مدينة]	كموش	١٩٥	عباسيه	الامين	المأمون، الفضل	٥٥٣	١٨٣
	«	١٩٥	«	المأمون	الفضل	٥٧١	١٩٤
	«	١٩٧	«	«	«	٥٧٢	١٩٤
	«	٢٠٠	«	«	ذو الرياستين	٥٧٣	١٩٥
سمرقند	التون	٢٥٣	«	المعتز بالله	—	٩٣٤	٣٩٢
	«	٢٦٠	«	المعتمد على الله	—	٩٣٦	٣٩٤
	كموش	٣٠٦	سامانيه	—	نصر بن احمد	٨٠٧	٣١٥
	«	٣٣٤	«	—	نوح بن نصر	٨٠٩	٣١٧
السوس	«	٩١	امويه	الوليد اول	—	٩١	٣٩
سوق الاهواز	«	٩٤	«	«	—	٩٢	٣٩
	التون	٣١٤	عباسيه	المقتدر بالله	ابو العباس	٦٢٩	٢٣٢
	«	٣٢٠	«	«	ابوالعباس، عميد الدولة	٦٣٠	٢٣٢
	باقر	٣٠٥		—	ابو جعفر	٧٧٤	٢٨٧
	كموش	٣٢٩	بويهيه	—	على، احمد	٨٤١	٣٣٧
	«	٣٤٦	«	—	ابو الحسين ابو على	٨٥٠	٣٤٢
الشاش [معدن]	«	١٩٠	عباسيه	هارون الرشيد	المأمون، الناصر	٤٨٨	١٦٢
الشاش	التون	٢٥٠	«	المستعين بالله	العباس	٩٣٣	٣٩١
	كموش	٢٩٧	سامانيه	—	احمد بن اسمعيل	٨٠١	٣١٠

دار الضرب	نوع	سنهٔ ضرب	دولت	اسامیٔ خلفا	ولاة وامرا	نمره	صحيفه
شيراز	كموش	٢٨٧	عباسيه	المعتضد بالله	—	٦١٠	٢٢٤
	«	٣٠٧	«	المقتدر بالله	ابو العباس	٦٣٨	٢٣٦
	«	٣٠٩	«	«	«	٦٣٩	٢٣٦
	«	٣٢٨	بويهيه	—	على بن بويه	٨٣٨	٣٣٥
	«	٣٤٨	«	—	ركن الدوله، عضد الدوله	٨٥٤	٣٤٦
	«	٣٥٦	«	—	«	٨٥٥	٣٤٧
	«	٣٦٠	«	—	«	٨٥٧	٣٤٧
	«	٣٦١	«	—	«	٨٦٠	٣٤٧
	«	٣٦٣	«	—	«	٨٦٤	٣٤٨
	«	٣٦٦	«	—	«	٨٦٧	٣٤٩
	«	٣٨١	«	—	فخر الدوله، صمصام الدوله	٨٧٥	٣٥٦
	«	٣٨٢	«	—	«	٨٧٨	٣٥٧
	«	٣٨٣	«	—	«	٨٨١	٣٥٨
	«	٤٠٤	«	—	الغالب بالله، سلطان الدوله	٨٨٧	٣٦٢
شيرين	«	٣٦١	«	—	ركن الدوله، عضد الدوله	٨٦٨	٣٤٩
صنعا	«	٢٠٩	عباسيه	المأمون	—	٥٧٤	١٩٦
	التون	٢٤٩	«	المستعين بالله	العباس	٥٩٩	٢١٣
طبريه	باقر	—	امويه	—	—	٢٧٩ و ٢٨٠	٩٣
العباسيه	كموش	١٥٢	عباسيه	المنصور	عمر	٣٤٧	١٢٠
	«	١٦٠	«	المهدى	يزيد	٤٢٩	١٤٠
	«	١٦١	«	«	«	٤٣٢	١٤١
	«	١٦٢	«	«	«	٤٣٣	١٤١
	«	١٦٣	«	«	«	٤٣٤	١٤١
	«	١٦٤	«	«	«	٤٣٥	١٤١
	«	١٦٦	«	«	«	٤٣٦	١٤٢
	«	١٦٧	«	«	«	٤٤٠	١٤٢
	«	١٦٨	«	«	«	٤٤١	١٤٣
	«	١٧٠	«	هارون الرشيد	«	٤٩٠	١٦٣
	«	١٧١	«	«	«	٤٩٢	١٦٣
	«	١٧٣	«	«	«	٤٩٣	١٦٤
	«	١٧٤	«	«	«	٤٩٤	١٦٤
	«	١٧٦	«	«	«	٤٩٥	١٦٤
	«	١٧٧	«	«	«	٤٩٦	١٦٤
عمان	«	٣٦٤	بويهيه	—	المرزبان	٨٧٢	٣٥٢

دار الضرب	نوع	سنة ضرب	دولت	اسامئ خلفا	ولاة وامرا	نمره	صحيفه
فارس	كموش	٢٠٣	عباسيه	المأمون	الرضا، ذو الرياستين	٥٧٥	١٩٧
	«	٢٧٣	«	المعتمد على الله	المفوض، عمرو، محمد	٦٠٨	٢٢٢
	«	٣٨٤	بويهيه	—	فخر الدوله، صمصام الدوله	٨٨٢	٣٥٩
الفراب	»	٩٥	امويه	الوليد اول	—	٩٣	٣٩
فسا	»	٣٥٨	بويهيه	—	ركن الدوله، عضد الدوله	٨٧٠	٣٥٠
	«	٣٨٢	»	—	فخر الدوله، صمصام الدوله	٨٨٤	٣٤٩
فلسطين	التون	٣٥٣	اخشيديه	—	على بن الاخشيد	٨٠٠	٣٠٧
قنسرين	باقر	—	امويه	—	—	٢٨١	٩٤
	«	١٣٣	عباسيه	—	—	٧٧٥	٢٨٧
كرد فنا خسره	كموش	٣٦٠	بويهيه	—	ركن الدوله، عضد الدوله	٨٧١	٣٥١
كرمان	»	٩١	امويه	الوليد اول	—	٩٤	٣٩
الكوفه	»	١٠٠	«	عمر	—	١٥٠	٥٤
	«	١٣٢	عباسيه	السفاح	—	٣٠٢	١٠٧
	»	١٣٦	»	»	—	٣٠٥	١٠٧
	»	١٣٧	»	المنصور	—	٣٤٨	١٢٠
	»	١٣٩	»	»	—	٣٤٩	١٢١
	»	١٤٠	»	»	—	٣٥٢	١٢١
	»	١٤١	»	»	—	٣٥٤	١٢٢
	»	١٤٢	«	»	—	٣٥٦	١٢٢
	»	١٤٣	»	»	—	٣٥٨	١٢٢
	»	١٤٤	»	»	—	٣٦٠	١٢٣
	»	١٤٥	»	»	—	٣٦٢	١٢٣
	«	١٤٦	»	»	—	٣٦٥	١٢٤
	«	٢٠٠	»	المأمون	ذو الرياستين	٥٧٦	١٩٨
	«	٢٩١	»	المكتفى بالله	ولى الدوله	٦١٦	٢٢٨
	«	٣١٩	»	المقتدر بالله	ابو العباس	٦٤٠	٢٣٦
	«	٣٢٦	»	الراضى بالله	—	٦٨٢	٢٤٩
	«	٣٢٨	»	»	ابو الفضل	٦٨٣	٢٥٠
	«	٣٢٩	»	المتقى لله	ابو منصور	٧١٢	٢٥٨
	باقر	١٦٥	»	المهدى	—	٧٧٦	٢٨٨
	«	١٦٦	»	»	—	٧٧٧	٢٨٩
	«	١٦٦	»	»	—	٧٧٨	٢٨٩
	«	١٩٥	»	الامين	—	٧٧٩	٢٨٩

دار الضرب	نوع	سنة ضرب	دولت	اسامئ خلفا	ولاة وامرا	نمره	صحيفه
ماه الكوفه	التون	٣١١	عباسيه	المقتدر بالله	ابو العباس	٦٣١	٢٢٣
ماهى	كموش	٩٠	امويه	الوليد اول	—	٩٥	٤٠
	»	٩٤	»	»	—	٩٧	٤
	»	٩٨	»	سليمان	—	١٣٨	٥٠
المبركه	»	١١٨	»	هشام	—	١٦٨	٥٩
	»	١١٩	»	»	—	١٦٩	٥٩
المتوكليه [المدينة]	التون	٢٤٧	عباسيه	المتوكل على الله	المعتز بالله	٥٩٢	٢٠٨
المحمديه	كموش	١٤٨	»	المنصور	المهدى	٣٦٧	١٢٤
	»	١٤٩	»	»	»	٣٦٩	١٢٥
	»	١٥٠	»	»	»	٣٧٥	١٢٦
	»	١٥١	»	»	»	٣٧٧	١٢٦
	»	١٥٢	»	»	»	٣٧٩	١٢٧
	»	١٥٣	»	»	»	٣٨١	١٢٧
	»	١٥٤	»	»	»	٣٨٤	١٢٨
	»	١٥٥	»	»	»	٣٨٦	١٢٨
	»	١٦١	»	المهدى	—	٤٤٢	١٤٣
	»	١٦٥	»	»	—	٤٤٤	١٤٤
	»	١٦٦	»	»	—	٤٤٥	١٤٤
	»	١٦٧	»	»	—	٤٤٦	١٤٤
	»	١٦٨	»	»	—	٤٤٧	١٤٤
	»	١٧٠	»	الهادى	—	٤٧٢	١٥٢
	»	١٧٠	»	هارون الرشيد	داود	٤٩٧	١٦٥
	»	١٧١	»	»	»	٤٩٨	١٦٥
	»	١٧١	»	»	حارث	٩٢٤	٣٨٣
	»	١٧٢	»	»	داود	٤٩٩	١٦٥
	»	١٨٠	»	»	الامين، جعفر	٥٠١	١٦٦
	»	١٨٠	»	»	محمد	٥٠٣	١٦٧
	»	١٨٠	»	»	الامين، محمد وجعفر	٥٠٤	١٦٧
	»	١٨١	»	»	الامين، جعفر	٥٠٥	١٦٨
	»	١٨٢	»	»	»	٥٠٨	١٦٨
	»	١٨٣	»	»	»	٥١٣	١٧٠
	»	١٨٣	»	»	الامين، صبر ؟	٥١٤	١٧٠
	»	١٨٣	»	»	الامين وجعفر	٥١٥	١٧١
	»	١٨٤	»	»	»	٥١٦	١٧١
	»	١٨٥	»	»	محمد، جعفر	٥١٧	١٧١
	»	١٨٦	»	»	الامين، جعفر	٥١٨	١٧٢
	»	١٩٠	»	»	—	٥١٩	١٧٢

دار الضرب	نوع	سنهٔ ضرب	دولت	اسامئ خلفا	ولاة و امرا	نمره ع.	جم ص
المحمديه	كموش	١٩١	عباسيه	هارون الرشيد	—	٥٢١	١٧٣
	»	١٩٢	»	»	—	٥٢٣	١٧٣
	»	١٩٤	»	الامين	المأمون، الفضل	٥٥٤	١٨٣
	»	١٩٦	»	المأمون	ذو الرياستين	٥٧٧	١٩٩
	»	٢٠٠	»	»	»	٥٧٨	١٩٩
	»	٢٠١	»	»	»	٥٧٩	١٩٩
	»	٢٠٤	»	»	الرضا، ذو الرياستين	٥٨٠	٢٠٠
	التون	٢٣٤	»	المتوكل على الله	—	٥٩٣	٢٠٩
	»	٣٠٩	»	المقتدر بالله	ابو العباس، احمد	٦٣٢	٢٣٣
	باقر	١٧٧	»	»	العباس	٧٨٠	٢٩٠
	التون	٣١٤	سامانيه	»	نصر بن احمد	٨٠٢	٣١١
	»	٣١٧	»	»	»	٨٠٣	٣١٢
مدينة السلام	كموش	١٤٨	عباسيه	المنصور	—	٣٨٨	١٢٩
	»	١٤٩	»	»	—	٣٩١	١٢٩
	»	١٥٠	»	»	—	٣٩٣	١٣٠
	»	١٥١	»	»	—	٣٩٥	١٣٠
	»	١٥٢	»	»	—	٣٩٧	١٣١
	»	١٥٣	»	»	—	٣٩٩	١٣١
	»	١٥٤	»	»	—	٤٠٢	١٣٢
	»	١٥٥	»	»	—	٤٠٦	١٣٢
	»	١٥٦	»	»	—	٤٠٩	١٣٣
	»	١٥٧	»	»	—	٤١١	١٣٣
	»	١٥٨	»	»	—	٤١٥	١٣٤
	»	١٥٩	»	المهدى	—	٤٥٠	١٤٥
	»	١٦٠	»	»	—	٤٥٣	١٤٦
	»	١٦١	»	»	—	٤٥٦	١٤٦
	»	١٦٢	»	»	—	٤٥٨	١٤٧
	»	١٦٣	»	»	—	٤٦١	١٤٧
	»	١٦٤	»	»	—	٤٦٥	١٤٨
	»	١٦٥	»	»	—	٤٦٧	١٤٩
	»	١٦٨	»	»	—	٤٦٨	١٤٩
	»	١٧٨	»	هارون الرشيد	—	٥٢٤	١٧٤
	»	١٧٩	»	»	الامين، جعفر	٥٢٤	١٧٤
	»	١٨٠	»	»	»	٥٢٧	١٧٥
	»	١٨١	»	»	»	٥٢٩	١٧٥
	»	١٨٢	»	»	»	٥٣١	١٧٦
	»	١٨٣	»	»	»	٥٣٣	١٧٦
	»	١٨٧	»	»	—	٥٣٥	١٧٧

دار الضرب	نوع	سنهٔ ضرب	دولت	اسامئ خلفا	ولاة و امرا	نمره ع.	جم ص
مدينة السلام	كموش	١٨٨	عباسيه	هارون الرشيد	—	٥٣٨	١٧٧
	»	١٨٩	»	»	—	٥٤٠	١٧٨
	»	١٩٠	»	»	—	٥٤٢	١٧٨
	»	١٩١	»	»	—	٥٤٤	١٧٩
	»	١٩٢	»	»	—	٥٤٦	١٧٩
	»	١٩٣	»	»	—	٥٤٨	١٧٩
	»	١٩٥	»	الامين	عبد الله، العباس	٥٥٥	١٨٤
	»	١٩٦	»	»	»	٥٥٨	١٨٤
	»	١٩٨	»	المأمون	ذو الرياستين	٥٨١	٢٠٠
	»	١٩٩	»	»	»	٥٨٢	٢٠١
	»	٢٠٢	»	»	—	٥٨٤	٢٠١
	»	٢٠٣	»	»	—	٥٨٥	٢٠١
	التون	٢٢٤	»	المستعصم بالله	—	٥٨٧	٢٠٣
	»	٢٣٠	»	الواثق بالله	—	٥٨٩	٢٠٥
	»	٢٤٤	»	المتوكل على الله	المعتز بالله	٩٣١	٣٨٩
	كموش	٢٤٧	»	»	»	٥٩٨	٢١١
	التون	٢٥٨	»	المعتمد على الله	جعفر	٩٣٦	٣٩٤
	»	٢٦١	»	»	»	٦٠٦	٢٢٠
	كموش	٢٨٤	»	المعتضد بالله	—	٦١١	٢٢٤
	»	٢٨٨	»	»	—	٦١٢	٢٢٥
	»	٢٩١	»	المكتفى بالله	ولى الدوله	٦١٧	٢٢٨
	»	٢٩٣	»	»	—	٦٢٠	٢٢٨
	»	٢٩٥	»	»	—	٦٢٢	٢٢٩
	التون	٣٠٦	»	المقتدر بالله	ابو العباس	٦٣٣	٢٣٤
	»	٣١٢	»	»	»	٦٣٤	٢٣٤
	كموش	٢٩٥	»	»	»	٦٤١	٢٣٧
	»	٢٩٦	»	»	—	٦٤٢	٢٣٧
	»	٣٠٠	»	»	—	٦٤٤	٢٣٧
	»	٣٠١	»	»	ابو العباس	٦٤٦	٢٣٨
	»	٣٠٢	»	»	»	٦٤٧	٢٣٨
	»	٣٠٤	»	»	»	٦٥٠	٢٣٩
	»	٣٠٥	»	»	»	٦٥٢	٢٣٩
	»	٣٠٦	»	»	»	٦٥٣	٢٣٩
	»	٣٠٧	»	»	»	٦٥٤	٢٣٩
	»	٣٠٨	»	»	»	٦٥٦	٢٤٠
	»	٣١١	»	»	»	٦٥٨	٢٤٠
	»	٣١٢	»	»	»	٦٦٠	٢٤١
	»	٣١٣	»	»	»	٦٦١	٢٤١
	»	٣١٤	»	»	»	٦٦٣	٢٤١

دار الضرب	نوع	سنهٔ ضرب	دولت	اسامئ خلفا	ولاة وامرا	نمره	صحيفه
مدينة السلام	كموش	٣١٥	عباسيه	المقتدر بالله	ابو العباس	٦٦٥	٢٤٢
	«	٣١٧	«	«	«	٦٦٧	٢٤٢
	«	٣١٨	«	«	«	٦٦٩	٢٤٢
	«	٣١٩	«	«	«	٦٧١	٢٤٣
	«	٣٢٢	«	القاهر بالله	ابو القاسم	٦٧٥	٢٤٥
	«	٣٢٢	«	الراضى بالله	—	٦٨٤	٢٥٠
	«	٣٢٣	«	«	—	٦٨٧	٢٥١
	«	٣٢٤	«	«	—	٦٨٨	٢٥١
	«	٣٢٥	«	«	—	٦٩٢	٢٥٢
	«	٣٢٦	«	«	—	٦٩٦	٢٥٣
	«	٣٢٧	«	«	ابو الفضل	٧٠٠	٢٥٤
	«	٣٢٨	«	«	«	٧٠٣	٢٥٤
	«	٣٢٩	«	«	—	٧٠٦	٢٥٥
	«	٣٢٩	«	المتقى لله	ابو منصور	٧١٣	٢٥٨
	«	٣٢٩	«	«	ابو الحسين بجكم	٧١٥	٢٥٩
	«	٣٣٠	«	«	ابو منصور	٧١٩	٢٦١
	«	٣٣٣	«	«	«	٧٢١	٢٦٢
	«	٣٣٣	«	المستكفى بالله	المظفر ابو الوفا	٧٢٣	٢٦٣
	«	٣٣٤	«	«	ابو الحسن محمد	٧٢٨	٢٦٥
	التون	٥٨٤	«	الناصر لدين الله	—	٧٣١	٢٦٩
	«	٦٢٤	«	المستنصر بالله	—	٧٣٢	٢٧٠
	كموش	٦٣٦	«	«	—	٧٣٣	٢٧١
	«	٦٣٧	«	«	—	٧٣٤	٢٧٢
	«	٦٣٨	«	«	—	٧٣٥	٢٧٢
	«	٦٣٩	«	«	—	٧٣٧	٢٧٢
	«	٦٤٠	«	«	—	٧٣٨	٢٧٢
	التون	٦٤٠	«	المستعصم بالله	—	٧٤١	٢٧٤
	«	٦٤٤	«	«	—	٧٤٢	٢٧٥
	«	...؟	«	«	—	٧٤٣	٢٧٥
	كموش	٦٤٠	«	«	—	٧٤٩	٢٧٨
	«	٦٤١	«	«	—	٧٥١	٢٧٩
	«	٦٤٢	«	«	—	٧٥٤	٢٧٩
	«	٦٤٣	«	«	—	٧٥٦	٢٨٠
	«	٦٤٤	«	«	—	٧٥٨	٢٨٠
	«	٦٤٥	«	«	—	٧٥٩	٢٨٠
	«	٦٤٨	«	«	—	٧٦٠	٢٨١
	«	٦٥٠	«	«	—	٧٦١	٢٨١
	«	٦٥١	«	«	—	٧٦٣	٢٨١
	«	٦٥٥	«	«	—	٧٦٤	٢٨١

دار الضرب	نوع	سنهٔ ضرب	دولت	زمان خلافت	ولاة وامرا	نمره	صحيفه
مدينة السلام	باقر	٦ـ؟	عباسيه	المستنصر بالله	—	٧٨١	٢٩١
	التون	٣٣١	حمدانيه	—	ناصر الدوله، سيف الدوله	٨١٧	٣٢٥
	كموش	٣٣٠	«	—	«	٨١٨	٣٢٦
	«	٣٣١	«	—	«	٨١٩	٣٢٧
	«	٣٣٤	بويهيه	—	عماد الدوله، معز الدوله	٨٤٣	٣٣٩
	«	٣٣٥	«	—	«	٨٤٥	٣٣٩
	«	٣٣٧	«	—	«	٨٤٦	٣٣٩
	«	٣٤٤	«	—	معز الدوله، ركن الدوله	٨٥١	٣٤٣
مرو	«	٩٧	امويه	سليمان	—	١٣٩	٥٠
	«	٩٩	«	«	—	١٤٠	٥١
	«	١٣٢	«	مروان ثانى	—	٢٣٢	٧٧
	التون	٢٢٧	عباسيه	الواثق بالله	—	٥٩٠	٢٠٦
	«	٢٣٩	«	المتوكل على الله	ابو عبد الله	٩٣٢	٣٩٠
	«	٢٤١	«	«	المعتز بالله	٥٩٤	٢٠٩
مصر	«	٢٠٠	«	المأمون	ذو اليمينين، السرى	٥٦٣	١٨٨
	«	٢٠١	«	«	«	٩٢٨	٣٨٧
	«	٢٠٤	«	«	الطاهر، السرى	٩٢٩	٣٨٧
	«	٢٢٣	«	المتعصم بالله	—	٥٨٨	٢٠٤
	«	٢٣٣	«	المتوكل على الله	—	٥٩٥	٢١٠
	«	٢٤٥	«	«	المعتز بالله	٥٩٦	٢١٠
	«	٢٤٧	«	«	«	٥٩٧	٢١١
	«	٢٤٩	«	المستعين بالله	العباس	٦٠٠	٢١٤
	«	٢٥٢	«	المعتز بالله	—	٩٣٥	٣٩٣
	كموش	٢٩٢	«	المكتفى بالله	—	٦٢٥	٢٢٩
	التون	٢٧٠	طولونيه	—	احمد بن طولون	٧٩٧	٣٠٣
	«	٢٩٠	«	—	هرون بن خمارويه	٧٩٩	٣٠٥
الموصل	باقر	٩٧	امويه	—	—	٢٨٢	٩٥
	«	—	«	—	امير الحر	٢٨٣	٩٥
	«	—	«	—	الوليد بن تليد	٢٨٤	٩٦
	«	—	«	—	الوليد بو بكر	٢٨٦	٩٦
	«	—	«	—	الوليد ...؟	٢٨٧	٩٧
	«	—	«	—	—	٢٨٨	٩٧
	«	١٤٥	عباسيه	—	جعفر، هشام	٧٨٣	٢٩٢
	«	—	«	—	هشام بن عمرو	٧٨٤	٢٩٣
	«	١[٤]٨	«	—	جعفر	٧٨٥	٢٩٣
	«	١٥٨	«	—	خالد بن برمك	٧٨٦	٢٩٤
	«	—	«	المهدى	بكر	٧٨٨	٢٩٥

دار الضرب	نوع	سنهٔ ضرب	دولت	اسامیٔ خلفا	ولاة و امرا	نمره	صحیفه
الموصل	النون	٢٦٣	عباسيه	المعتمد على الله	المفوض، يحيي	٩٣٨	٣٩٦
	كموش	٣٣٠	حمدانيه	—	ناصرالدوله، سيف الدوله	٨٢٨	٣٢٩
	»	٣٣٣	»	—	»	٨٣٠	٣٣٠
	»	٣٤٥	بويهيه	—	معزالدوله، ركن الدوله	٨٥٢	٣٤٤
	»	٣٤٧	»	—	»	٨٥٣	٣٤٥
	»	٣٩٦	مروانيه	—	ممهد الدوله ابو منصور	٨٩٢	٣٦٥
ميافارقين	»	٤٠٧	»	—	نصر الدوله ابو نصر	٩٠١	٣٧٠
	»	٤٠٨	»	—	»	٩٠٢	٣٧٠
	»	٤٠٩	»	—	»	٩٠٣	٣٧١
	»	٤١٠	»	—	»	٩٠٤	٣٧١
	»	٤١١	»	—	»	٩٠٧	٣٧٢
	»	٤١٢	»	—	»	٩٠٨	٣٧٢
	»	٤١٣	»	—	»	٩٠٩	٣٧٢
نصيبين	»	٢٩٧	عباسيه	المقتدر بالله	—	٦٧٢	٢٤٣
	»	٣٣٠	حمدانيه	—	ناصرالدوله، سيف الدوله	٨٣١	٣٣٠
	»	٣٣٤	»	—	»	٨٣٢	٣٣١
	»	٣٣٧	»	—	»	٨٣٣	٣٣١
	»	٣٣٨	»	—	»	٨٣٤	٣٣٢
	»	٣٤٠	»	—	»	٨٣٥	٣٣٢
	»	٣٤؟	»	—	»	٨٣٦	٣٣٢
	»	٣٤؟	»	—	»	٨٣٧	٣٣٣
نهرتيرى	»	٨٠	امويه	عبد الملك	—	٦٦	٣١
	»	٩٥	»	الوليد اول	—	٩٨	٤٠
نيسابور [مدينة]	»	١٩٧	عباسيه	المأمون	عبد الله، ذوالرياستين	٥٨٦	٢٠٢
نيسابور	التون	٣٠٢	سامانيه	—	نصر بن احمد	٨٠٤	٣١٢
	»	٣٧٤	»	—	نوح بن منصور	٨١٣	٣٢٠
واسط	كموش	٨٤	امويه	عبد الملك	—	٦٧	٣١
	»	٨٥	»	»	—	٦٨	٣٢
	»	٨٦	»	»	—	٧١	٣٢
	»	٨٧	»	الوليد اول	—	٩٩	٤٠
	»	٨٨	»	»	—	١٠٠	٤١
	»	٨٩	»	»	—	١٠١	٤١
	»	٩٠	»	»	—	١٠٤	٤١
	»	٩١	»	»	—	١٠٨	٤٢
	»	٩٢	»	»	—	١١٢	٤٣
	»	٩٣	»	»	—	١١٦	٤٤

دار الضرب	نوع	سنهٔ ضرب	دولت	اسامیٔ خلفا	ولاة و امرا	نمره	صحیفه
واسط	كموش	٩٤	امويه	الوليد اول	—	١٢٢	٤٥
	»	٩٥	»	»	—	١٢٧	٤٦
	»	٩٦	»	»	—	١٣٢	٤٧
	»	٩٧	»	سليمان	—	١٤١	٥١
	»	٩٩	»	عمر	—	١٥١	٥٤
	»	١٠٣	»	يزيد ثانى	—	١٥٨	٥٧
	»	١٠٤	»	»	—	١٥٩	٥٧
	»	١٠٥	»	»	—	١٦٠	٥٧
	»	١٠٦	»	هشام	—	١٧٠	٦٠
	»	١٠٧	»	»	—	١٧٢	٦٠
	»	١٠٨	»	»	—	١٧٣	٦٠
	»	١١٠	»	»	—	١٧٥	٦١
	»	١١١	»	»	—	١٧٦	٦١
	»	١١٢	»	»	—	١٧٧	٦١
	»	١١٣	»	»	—	١٧٨	٦١
	»	١١٤	»	»	—	١٨٠	٦٢
	»	١١٥	»	»	—	١٨٣	٦٢
	»	١١٦	»	»	—	١٨٤	٦٣
	»	١١٧	»	»	—	١٨٥	٦٣
	»	١١٨	»	»	—	١٨٦	٦٣
	»	١١٩	»	»	—	١٨٨	٦٣
	»	١٢٠	»	»	—	١٩١	٦٤
	»	١٢١	»	»	—	١٩٦	٦٥
	»	١٢٢	»	»	—	٢٠٠	٦٦
	»	١٢٣	»	»	—	٢٠٣	٦٦
	»	١٢٤	»	»	—	٢٠٦	٦٧
	»	١٢٥	»	»	—	٢٠٨	٦٧
	»	١٢٦	»	الوليد ثانى	—	٢١١	٦٩
	»	١٢٦	»	يزيد ثالث	—	٢١٦	٧١
	»	١٢٧	»	ابراهيم	—	٢٢٢	٧٣
	»	١٢٨	»	مروان ثانى	—	٢٣٣	٧٨
	»	١٢٩	»	»	—	٢٣٦	٧٨
	»	١٣٠	»	»	—	٢٣٧	٧٨
	»	١٣١	»	»	—	٢٤٠	٧٩
	باقر	١١٨	»	—	—	٢٨٩	٩٨
	كموش	٣٢٦	عباسيه	الراضى بالله	—	٧٠٨	٢٥٥
	»	٣٢٨	»	»	ابو الفضل	٧٠٩	٢٥٦
الهرونيه	»	١٦٩	»	الهادى	خزيمة بن خازم	٩٢٦	٣٨٥
همدان	»	٩٣	امويه	الوليد اول		١٣٦	٤٨
اليمامه	»	١٦٥	عباسيه	المهدى	بشر	٤٦٩	١٤٩

فهرست اسماء والقاب

— ساسانيان طرزنده —

— بيزانتين طرزنده —

— طرز مخصوص اسلامى —

— ا —

— خ —

— د —

— ذ —

— ر —

— س —

— ش —

— ص —

— ط —

— ظ —

— ع —

— غ —

— ف —

— ق —

— ك —

— ل —

— م —

— ن —

— و —

— هـ —

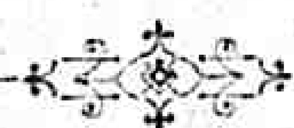

— ى —

آیات کریمه وتوحید واثنیه

— ساسانیان وبیزانتین طرزنده —

بسم الله

بسم الله ربی

بسم الله لااله الاالله وحده محمد رسول الله

لا اله الا الله وحده محمد رسول الله

لا اله الا الله محمد رسول الله

محمد رسول الله ٥٢، ٩١٥

طرز مخصوص اسلامیده

— امویه —

بسم الله

بسم الله لا اله الا الله وحده

الله احد الله الصمد

الله احد الله الصمد لم یلد ولم یولد

الله احد الله الصمد لم یلد ولم یولد ولم یکن له کفواً احد

محمد رسول الله ارسله بالهدی ودین الحق لیظهره علی الدین کله

محمد رسول الله ارسله بالهدی ودین الحق لیظهره علی الدین کله ولوکره المشرکون

محمد رسول الله ارسله بالهدی ودین الحق

قل لا اسئلکم علیه اجراً الا المودة فی القربا

لا اله الا الله وحده لاشریک له

لا اله الا الله وحده

لا اله الا الله

محمد رسول الله

عبده محمد رسول الله

امر الله بالوفا والعدل

— عباسیه وفروع عباسیه —

بسم الله

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله

ربی الله

لله

لله ربی

محمد رسول الله، ارسله بالهدی ودین الحق لیظهره علی الدین کله

محمد رسول الله، ارسله بالهدی ودین الحق لیظهره علی الدین کله ولوکره المشرکون

لله الامر من قبل ومن بعد ویومئذ یفرح المؤمنون بنصر الله

نصر من الله وفتح قریب وبشر المؤمنین

لا اله الا الله

لا اله الا الله وحده

لا اله الا الله وحده لاشریک له

لا اله الا الله محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم

لا اله الا الله محمد رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم تسلیما

محمد رسول الله

محمد رسول الله صلی الله علیه

محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم

محمد رسول الله صلی الله علیه وعلی آله .

كلمات مخصوصه

ابريز ٨١٧
ام افزود { پهلوى
بخ
بخ بخ
بر ٤٧٢
جائز ٢٧٨
درهم } ΛΕΟ ٥١
وفيه }
سلام ٥٠٣
صبر ٥١٤
طيب KAΛON ٤٨
عبد ٣١٨
عبد آرون } پهلوى
عبد طيب }
عدل ٨٨٧
العراق ٥٦١
فرد ٧٩٠ — ٧٩١
محبوب ٥٠٣
المشرق ٥٧٣، ٥٧٥
مصفا حرف ٨٣٧
معروف ٨٥٣
المغرب ٩٢٨
واف ٥٤، ٥٥، ٩١٧
وفيه (ص) درهم
B|I ٥٠

حروف مقطعه و اشارات

I	س ..
ا ا	ص
ا ﻫ	ع
ب	ع ع
.ب	ف
ﺑ‍	فا
با	ل
ح	ﻣ
ﺣ	ﻣ.
د	ن
د .	و
ر	ﻫ
س	ﻫ
.	ں
. .	ں*
⁘	*
∴	ὃ
ه	ﻫ‍ﺴﻤ
ه •	~~

— تصحیح سهو ترتیب —

صحیفه	
١٠	(١٦) نومرولی سكه‌نك بالاسنه : تاریخی ٦٥
١٦	(يخ) كلمه‌سنه دائر شرحك ایكنجی سطرنده (اموی وعباسی) یرینه یالكز: عباسی
١١٠	(٢١٢) نومرونك یرینه : ٣١٢
١٥٠	صحیفه زیرنده‌كی شرحك ایكنجی سطرنده (ولاياة) یرینه : ولاة
١٧٦	مكرر اوله‌رق یازیلان ٥٣٢ نومرونك ایكنجیسی یرینه : ٥٣٣
١٨١	(٥٥١) نومرولی سكه‌ده مكرر دیزیلان (ظهری) كلمه‌سنك برنجیسنه : وجهی
٣٢٧	(٨٠٩) نومرولی سكه‌نك (تاریخی ٣٣٣) یرینه : تاریخی ٣٣١
٣٦٧ ٣٦٨	صحیفه‌لرك بالاسنده (آل بویه) یرینه : بنی مروان
٣٨٥	(٤ الهادی) سكه‌سی ٣٨٢ صحیفه‌ده هارون الرشیددن اول یازلمق لازم ایكن صره‌سز وضع اولنمشدر .
٤١٦	دار الضرب فهرستنده (اسامیٔ خلافا) : اسامیٔ خلفا
٤١٦	» (اردشیر) اسمنك قارشوسنده والتونك زیرنده (») یرینه: كموش
٤١٦	» (أندرابه) یرینه : أندرابه

لوحه ۱

٨

٥٥

٣١

١٦٦

٥٦

٨٣

١٦٧

٢٢١

٢١٦

٢١١

٢٤٢

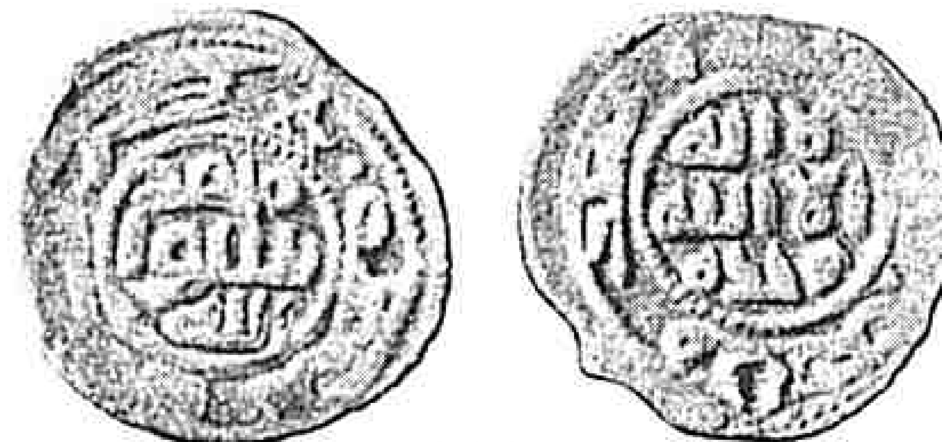

٢٥٤

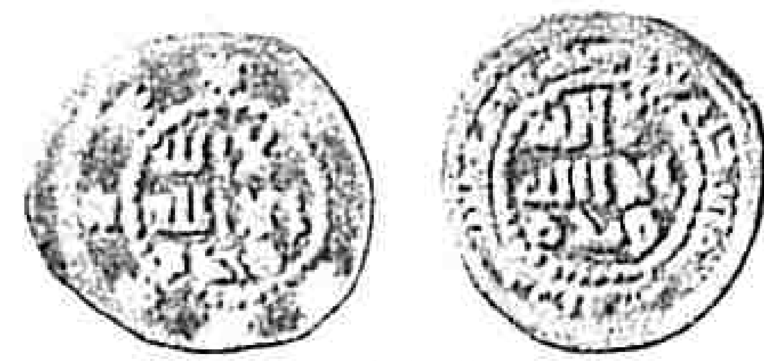

٢٥٨

٢٦٣

٢٦٧

٢٧١

٢٧٤

٢٧٧

٢٨٢

٢٧٦

٢٨٣

٢٨٦

لوحه ٣

٢٩٤

٣١٠

٤٧٥

٥٠٣

٥٥١

٥٦٢

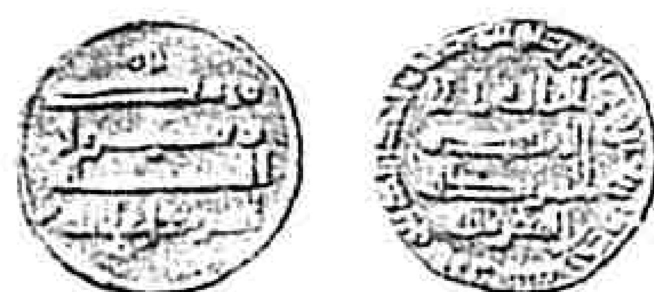

٥٦٥

٥٧٤

٥٧٥

٥٨٧

٥٩٢

٥٩٤

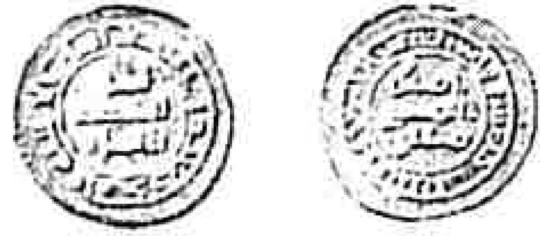
٥٩٩

٦٠٣

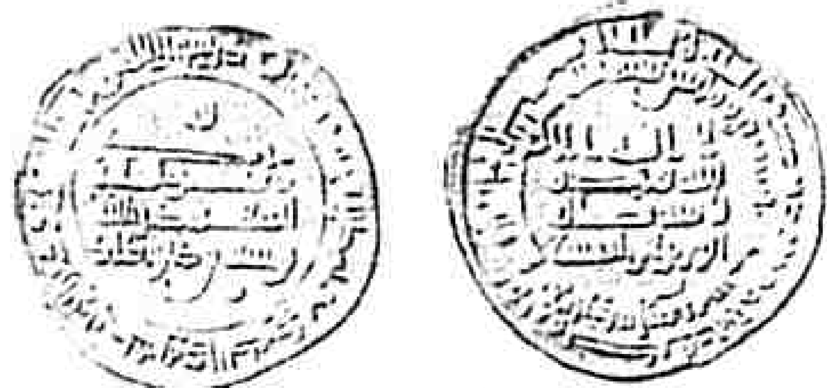
٦١٤

٦٠٩

٦٢٥

٦٢٦

٦٣٠

٦٤٠

٦٧٣

٦٧٦

٦٨٣

٧١٨

٧٤١

٧٣٦

٧٣٣

٧٤٤

٧٦٧

٧٨٨

٧٩٨

٠٠٨

٨٠٤

٨١٠

٨١٩

٨٧١

٩٠٤